SVEN HEDIN

SCOUTLIV I TIBET

STOCKHOLM. ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 1 krona.

Författaren och hans sista tjänare efter framkomsten till Simla.

Stående, från vänster till höger: Suän, Kutus, förf., Lobsang och Tubges; sittande: Gulam och Kuntjuk.

SCOUTLIV I TIBET

AV

SVEN HEDIN

MED 66 BILDER OCH 1 KARTA

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1913.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1913

Till

SVERIGES SCOUTER

OCH DERAS LEDARE

UPP TILL BERGEN!

En sommarnatt 1906 slog jag mig ned på gräsmattan under Ganderbals åldriga plataner. Kaschmirs ljumma luft smekte kring stammarna och viskade i lövverkets valv, men skogen var ramsvart, och tystnaden avbröts endast då och då av nattliga läten sedan dagen gått till vila.

Det är ändå underligt, tänkte jag, att de icke komma. De borde ha varit här förr än jag. De äro landets barn, jag är en främling. Nog borde de känna sina egna vägar.

Men natten är kolmörk. Kanske de icke hitta fram till Ganderbals lundar förrän den nya dagen stiger upp över bergen. Och jag som är hungrig som en varg!

Tålamod! viskade vinden i platanernas kronor.

Hallå! ropade jag till de fem roddare som fört mig hit och som ännu pysslade med sin långa, smäckra kanot. Tänd eld, gubbar, så att jag får se hur den här lokalen tar sig ut, och så att karavanen hittar fram till mötesplatsen!

Inom några minuter knastrade och smällde torra grenar under lågorna, och eldtungorna fladdrade som gyllne fanor under skogens valv. Trädens stammar framträdde ur dunklet som gråa spöken i en ring, och över mitt huvud skimrade lövverket som den grönaste emalj på insidan av en muhamedansk kupol. Stjärnorna, som nyss tindrat elektriskt klara här och var i öppningarna mellan bladen, slocknade bort, men skogen var upplyst som till en tempelfest och röken steg som en offergärd mot högre rymder.

Jag tände en pipa och började fundera. I nio månader hade jag knogat som en träl för att komma så långt som till Ganderbal, och först nu kände jag mig stå vid tröskeln till de okända nejder i hjärtat av Asien, som jag ville erövra åt mänsklig kunskap.

En dyster afton i oktober föregående år hade jag med blödande hjärta brutit upp från mitt älskade hem. Hur bittert och ändå skönt att minnas deras blickar som genom tårar följde mig då tåget rullade bort! Så hade jag susat genom Europa. Hur föga anade jag då att de sista namnen utmed järnvägen, Mustafa Pascha, Adrianopel, Lyle Burgas, Tschorlu och Tschataldscha, några år därefter skulle förknippas med historiska segrar och blodiga nederlag!

Så hade jag kört i svindlande fart från Trebisond vid Svarta havets kust till Teheran, där nu en skara svenska officerare sätta skick och pli på persiska gendarmeriet. Genom hela Persien gick färden vidare på kameler, och genom Belutschistan på dromedarer, och äntligen hamnade jag i Simla, vicekonungens av Indien sommarresidens, bland kullarna på Himalajas södra sluttningar.

Väl hade jag prövat många äventyr på denna långa färd, uppror i Kaukasien, osäkerhet i turkiska Armenien, den stora öknens faror i östra Persien, böldpesten i Seistan, och den glödande hettan i Belutschistan, med 42° i skuggan. Men det värsta av allt var ändå den nyhet som väntade mig i Simla. Den engelska regeringen förbjöd mig obevekligt att från någon punkt av indiska gränsen tränga in i Tibet, som var målet för min färd.

Nåväl, tänkte jag, jag skall visa att jag hittar till det okända landet, om ni så också radar upp hela indiska armén utmed gränserna.

Men hur skulle detta gå till? Jo, vägen norrut, till Ostturkestan, stod mig öppen. Lyckades jag blott till-

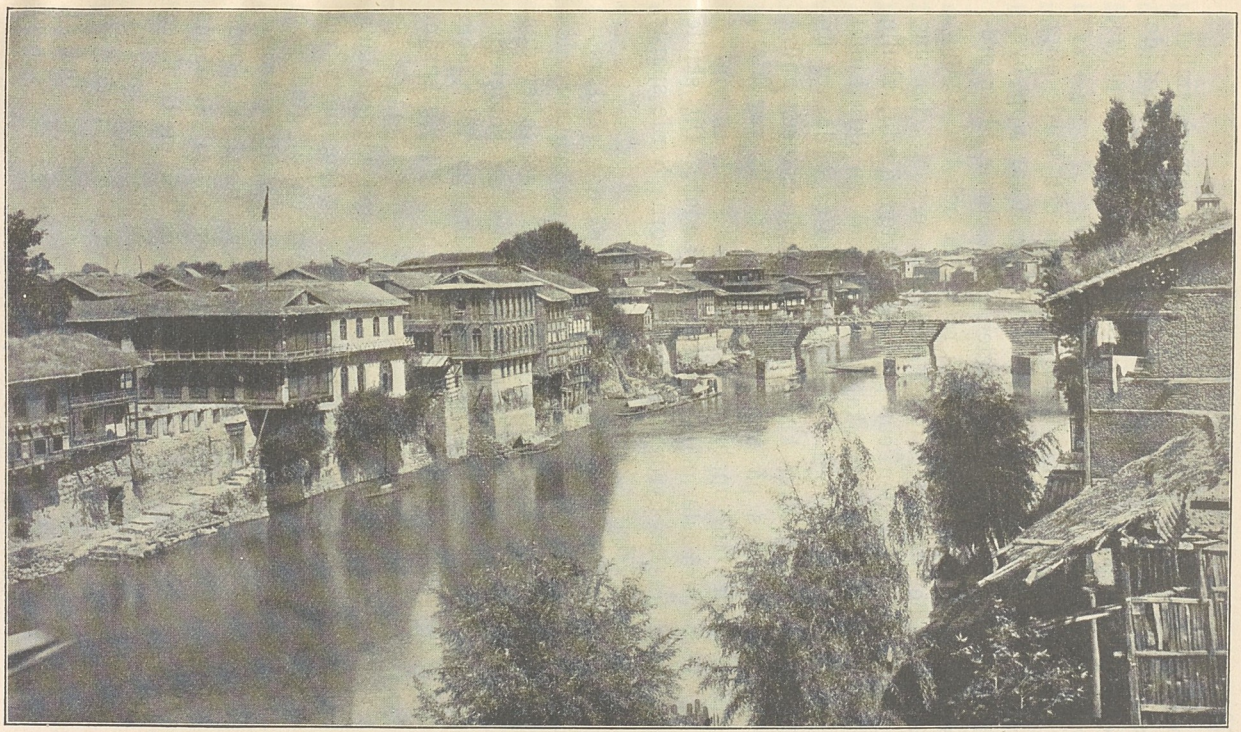

En av broarna i Srinagar.

räckligt länge undgå gränsbevakningens uppmärksamhet, skulle jag sedan kunna svänga emot öster in mot de obebodda trakterna i norra Tibet, och då vore slaget vunnet.

Därför tog jag åter farväl av Simla och körde efter vilda hästar och under skallande hornstötar upp över bergen till Srinagar, huvudstaden i Kaschmir. Här ordnades min första karavan. Två radjputer och två afganer, alla väl beväpnade, skulle tjäna som eskort. En ung man, Robert, hälvten europé och hälvten hindu, skulle bli min sekreterare, och katoliken Manuel, en äkta hindu från Madras, min kock. Trettiosex härdiga mulåsnor inköptes, proviantsäckar, kistor, tält, sadlar och tusen andra ting uppstaplades på min gård, och då allt var klart, gavs signalen till uppbrott.

Vårt närmaste mål var Leh i Ladak. Dit skulle bagaget bäras av hyrda hästar. Mulåsnorna borde sparas till hårdare öden.

Det myllrade av män och lastdjur på min gård, morgonen den 16 juli. Bördorna slängdes upp och surrades fast på sina bärare, och den ena avdelningen efter den andra tågade bort, var och en med en av soldaterna till betäckning. En präktig syn, detta brokiga följe, som försvann i landsvägens damm! Till slut stod jag ensam kvar på gården.

Vid stranden av en kanal i närheten låg en lång och smal kanot och väntade. I den tog jag plats vid styret och kommenderade: loss! Som en ål gled den blanka farkosten ut över vattnet, de bredbladiga årorna böjdes som bågar under seniga armar, vattnet fräste kring förstäven och den ena kröken efter den andra lämnades bakom oss. Trevliga hus av sten eller trä med luftiga balkonger kanta stränderna. Där är en bro, här en kaj med stojande och plaskande barn. Nu kila vi under ett hus, byggt som en brygga tvärs över kanalen. Det är mörkt i den trånga gatan, och vattnet är svart som

bläck. Men det ljusnar åter vid nästa krök, där den dalande solen bränner genom lövverket i en träddunge. Myggen dansar över vattnet, ankor och gäss snattra och böka i strandbrynet. Där kommer en rad av båtar lastade med hö, ved och frukter. Vad denna vattenväg är vacker! En gata av kristall i ett asiatiskt Venedig!

Men solen sjunker på sin färd mot väster. Nu glöda endast de högsta hustaken och trädkronorna av hennes återsken. Skymningen breder sitt flor över denna sagolika nejd. Den nya natten har nått oss på sin vandring omkring jorden. Vi ha lämnat stadens sista hus bakom oss, skogsdungar och snår avteckna sig som mörka vålnader på våra sidor. Jag förstår icke hur mina roddare finna sin spårlösa väg över vattnet.

»Nu är det icke långt kvar till Ganderbal,» säger en av männen. Vi glida fram över en av Sindflodens mynningsarmar. Detta vatten är kallt — det kommer från eviga snöfält och glaciärer. Vid stranden ligger en rad av »husbåtar» förtöjd. Under den heta årstiden flytta många engelsmän upp till Kaschmir och tillbringa en eller annan månad av sin sommar i dess höga, friska luft. Då hyr man en husbåt med ett par rum och kök och här bor man som på sommarnöje. Nu susade vi förbi dem och sågo hur sommargästerna sutto vid sina sena middagsbord, medan lampskenet låg i strimmor ut över floden.

Äntligen hade vi hunnit vår strand, och nu satt jag där vid elden och undrade varför karavanen icke hunnit fram till mötesplatsen.

Men vänta bara! Det prasslar i snåren. En man av eskorten skymtar fram, svagt belyst av eldskenet. Han leder tvenne mulåsnor. Då han får se mig, utstöter han en gäll vissling, som besvaras ur skogens djup. Där komma Robert och Manuel på sina hästar, åtföljda av en hel rad Kaschmirmän med sina lastdjur. Bördorna kastas till marken, hästarna bindas vid utspända rep, nya

eldar spraka på flera håll, och med kådiga bloss i händerna skynda några karlar tillbaka för att vägleda nya avdelningar av karavanen.

Midnattens timme är förbi innan alla samlats, och tälten blivit resta. Vilket stojande liv! Alla skreko och gormade, ingen hörde på. Eskorten levde rövare bland männen från Kaschmir för att hålla ordning i lägret. Hästarna gnäggade efter sina kornpåsar. Men hur det var så inträdde ett visst lugn sedan alla de grövre bestyren blivit utförda. De vita turbanerna hade icke så bråttom längre; de samlade sig småningom kring lägereldarna; vilda ansikten, kopparbruna av Indiens sol blänkte som metall i lågornas sken.

»Middagen är färdig, herre,» förkunnar Manuel, och jag går in i mitt tält för första gången under denna långa färd. Tältets möblering utgöres av min fältsäng, ett par kistor och trenne valpar. De senare äro upplockade från gränderna i Srinagar, herrelösa kräk utan tecken till vett. En liten hynda fick heta Bruna Puppy. Vita Puppy växte snart till en vildbasare som man fick hålla ögonen på. Den tredje valpen kallades helt enkelt Manuels vän, därför att kocken tog sig särskilt an det lilla djuret.

Så kryper jag till kojs och släcker mitt ljus. Återskenet från eldarna dansar på tältduken, och jag hör ännu länge ett sus av röster. Jag tror mig höra brusande floder och sjungande stormar och tempelsångens toner till Buddas lov. Det är det stora Asien som sjuder därute. Mitt huvud är som en smedja, där vilda äventyr hamras ut av osynliga släggor. Här förestår något märkvärdigt. Seger eller död, icke ett steg tillbaka! Men eldskenet tynar bort och stimmet tystnar. Föga anade jag då att ingen medlem i detta vandrande samhälle av män och djur skulle vara med mig då jag 26 månader senare återkom till Simla. De skulle alla spridas för

himmelens vindar. Men nu sovo de lugnt under Ganderbals plataner.

Det dagas åter. Den väldiga karavanen rör sig uppåt Sinddalen mellan pilar, valnötsträd och aprikoser, mellan trevna gårdar och bördiga fält. Floden fyller den mäktiga dalgången med ett tusenstämmigt eko från forsar och fall. Vi skrida över gungande broar och genom lantliga byar, vi äro omgivna av ett landskap som kan tävla med de skönaste på jorden. Än kryper dalen ihop och floden stormar bland blocken i sin bädd skummande vit och skrikande mörkgrön; än rida vi över vidare ställen där sidodalar mynna ut. Solen glöder, men då det mulnar under monsunens brådskande molnmassor, och ett fint regn strilar ned, få vi svalka nog och det doftar så härligt av jord och växtlighet, av liv och sommar.

Allt högre bär vår färd. Den ena dagen går efter den andra. Vi se hur bergens skuggor förlängas mot aftonen, vi lyssna till schakalernas klagotjut om nätterna, vi beundra de snötäckta topparnas purpurglöd då dagen bräcker. Blott valparna voro missnöjda med det rörliga livet. De buros i en korg, fastsurrad på toppen av en börda. Här skvalpades de om huller om buller för varje steg hästen tog, och man hörde på deras misslynta gnällande och morrande att de skyllde på varandra för de oupphörliga kullerbyttorna. Då de vid lägren släpptes ut ur sitt fängelse och kommo på benen i gröngräset, dröjde det inte många minuter förrän de voro i luven på varandra igen, och sedan gnodde de omkring mellan tälten för att nafsa och bita i allt de fingo tag uti.

Nu äro vi framme vid foten av det tvärbranta, skyhöga passet Sodji-la. I tusen krökar leder den smala stigen över hala lavinkäglor och svindlande stup. Som små prickar synas våra mulåsnor däruppe på höjderna, men under oss höras genomträngande rop, då något av djuren fallit och hotar att rulla ned utför branterna.

Det var på vippen att en mula gått över en kant med en avgrund inunder. Från passets tröskel ser man älven i djupet rakt under sig, vit och tunn som den finaste tråd.

Här skänkte oss monsunen en alltför grundlig blöta och vi längtade till eldarna i nästa härbärge.

Mina goda vandringsmän från Kaschmir visade sig snart vara ett sannskyldigt patrask, som tid efter annan passade på att stjäla ett får, en yxa eller en kastrull från fredliga bymän vid vägen. Då vi nådde den stora byn Kargil hölls därför räfst och rättareting med de skyldiga, och slutet blev att hela sällskapet, utan undantag, fick avsked. Afganerna togo parti för bråkmakarna och kördes därför också på porten. I en handvändning anställdes nytt folk och 77 hästar förhyrdes till Leh.

Och så bar det åter av över nya pass och genom trånga dalar tills vi nådde den ryktbara Indus, som rullar sitt grumliga vatten mellan gråa ödsliga klippor. Här är vägen ofta så smal i branten över floden att hästarna måste passas noga. Ty komma de för tätt, kunna de knuffa varandra ut över vägkanten, och ett sådant dödssprång kan kosta oss ett par silverkistor av reskassan.

Men allt går lyckligt. Himalaja är övervunnet och vi fördjupa oss i denna värld av berg. Hinduer och muhamedaner ha stannat bakom oss och vi rida genom trakter där lamaismen rår. Lamatempel äro byggda här och var, och vägens sidor prydas ofta av hela murar, där den heliga formeln Om mane padme hum, O, lotusblommans juvel, är inhuggen i varje sten. Vid byn Basgo var en sådan mur uppförd av gröna skifferplattor, och ödlor, lika gröna som stenarna, kilade över de heliga sanningarna.

Jag hade ridit denna väg två gånger förut — under vintern, då hela landet låg kritvitt under snö. Nu rådde sommar över berg och dalar, och vilda, skummande bergbäckar kastade sig handlöst utför branterna ut i Indus för att dö i dess famn. Redan under tidigare resor

hade det varit min dröm att få upptäcka Indus' källa. Jag såg uppåt flodens dal och undrade om det skulle lyckas mig en gång.

Vår ankomst till Leh var en stor händelse för folket i denna lilla stad, som ligger så vackert infattad mellan skrovliga klippor, med gator beskuggade av popplar, stenhus med träbalkonger, basarer, lamatempel och moskéer, och över det hela den präktiga borg på sin kulle, från vilken krigiska kungar fordom regerade över Ladak. Nu lyder landet under maharadjan av Kaschmir, och denne furste hade givit befallning, så långt hans välde räckte, att folket skulle tjäna mig på bästa sätt.

Ett hus, omgivet av en trädgård, stod också och väntade mig, och där skulle nu den nya karavanen trollas fram. Härvid hade jag en ovärderlig hjälp i Englands representant på platsen och i de älskvärda och goda Herrnhutmissionärerna, som voro mina gamla vänner från forna färder.

»God dag, Muhamed Isa,» utropade jag glatt överraskad, då en jätte, som lydde detta namn, en dag trädde över min tröskel.

»Frid, herre,» svarade han; »vill ni taga mig i er tjänst, så är jag beredd att följa er till världens slut.»

»Du skall bli ledare av min nya karavan, Muhamed Isa, och du skall inom tio dagar hava allting klart till uppbrott.»

»Det lovar jag, men vart resa vi?»

»Vi bryta upp med förseglade order. Då den sista byn försvunnit bakom oss, skall du höra mina planer.»

»Men jag måste veta hur mycket proviant som behöves.»

»Tag så att det räcker för tre månader i obebodda trakter. Köp därför ett sextiotal hästar och för övrigt hela den utrustning som kräves. Du får själv bestämma hur många karlar vi behöva för karavanens skötsel.»

»Tjugufem man är nog, herre.»

Vägen upp till Baltal och Sodji-la.

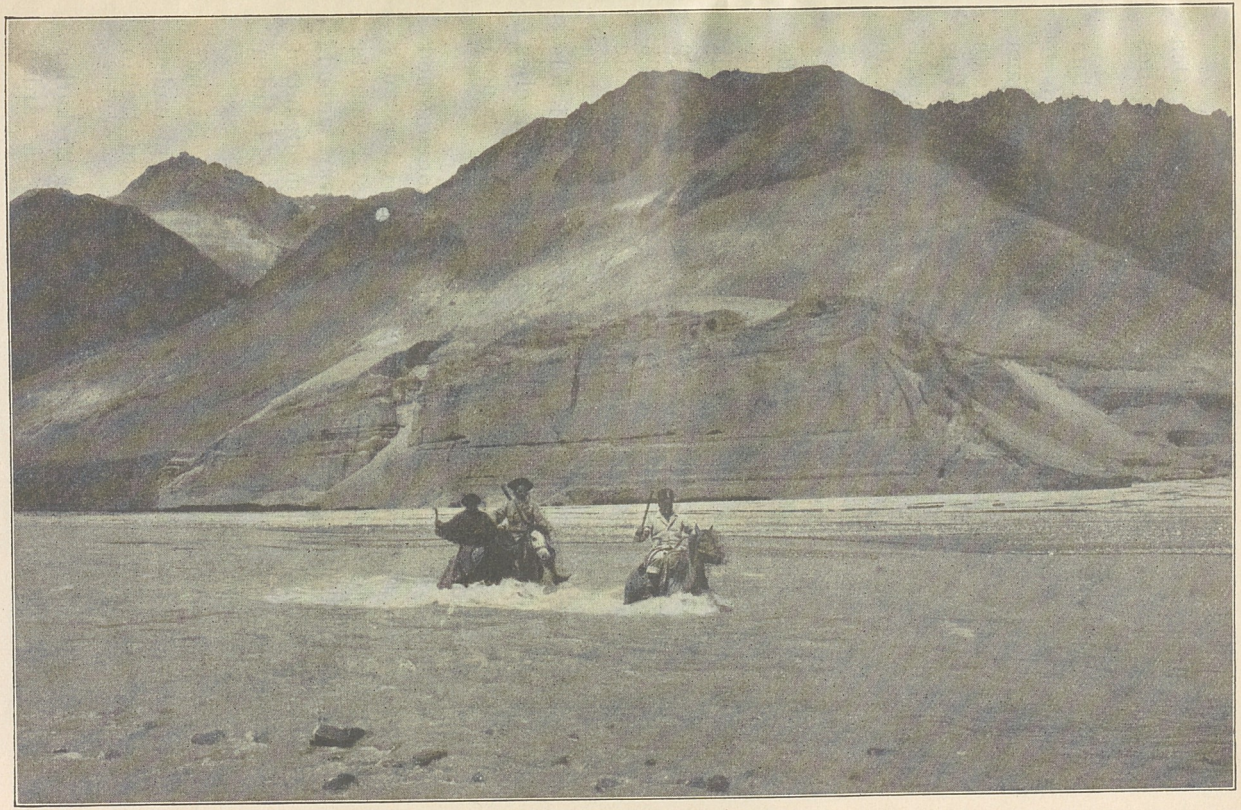

Muhamed Isa, Tsering och Adul vada till häst över Tjang-tjenmo.

»Skönt! Gör då ditt val bland pålitligt folk. Och låt bönderna i trakten veta att från i morgon hålles hästmarknad på min gård.»

Och därmed började Muhamed Isa att skapa den stora karavanen. Han var känd över hela Ladak och han visste att välja sitt folk. Alla ville tjäna under honom, som var så väl bevandrad på asiatiska vägar och som hade trampat stoftet allt från Peking och till Kaspiska havets kust. Väl var han sträng och myndig mot underordnade, men också glad och skämtsam, och man visste att han i mörka stunder kunde hålla modet uppe hos sina kamrater.

Nu skulle han åter ut på långfärd, och dagligen skulle jag se honom rida i spetsen för min stora karavan. Framför sitt tält skulle han kommendera som en fältmarskalk och se till att var man gjorde sin plikt. Och under de långa höstkvällarna skulle han hålla målron uppe kring lägerelden och berätta de vildaste rövarhistorier för de andra. Vad gjorde det, att han skarvade som den värsta skräddare och berättade att han en gång gick till fots med ett brev på tio dagar en vägsträcka, som eljes krävde en månad till häst. Hans skara trodde honom blint, och den som tvivlade fick puckel.

Redan följande dag började bönderna komma med sina hästar. Djuren tittades i munnen och granskades närgånget både fram och bak. Och då en häst befunnits lämplig, fick ägaren säga sitt pris och vi vårt anbud. Sedan möttes vi på halva vägen, och den nye medlemmen av karavanen blev tjudrad vid sin spilta i trädgården under bar himmel.

Snart hade vi 58 hästar, eller inalles 94 lastdjur med mulåsnorna. Men för att göra den första månaden lättare för våra egna djur, hyrde vi dessutom trettio hästar och sju jakar, ledda av tio män.

En dag förkunnade Muhamed Isa, att de 25 karlar han anbefallde till min tjänst voro uppställda på gården

till närmare påseende. Åtta av dem voro muhamedaner, sjutton buddister. Den äldste i laget, Guffaru, hade 62 vintrar bakom sig, och på grund av sin höga ålder medtog han sin liksvepning för att få en hederlig begravning om döden skulle överraska honom i ödemarken. Näst i ålder kom Schukur Ali, en hedersman, som jag kände sedan många år tillbaka. Tsering, Muhamed Isas broder, skulle bli min kock. Rub Das från Nepal hade blivit av med sin näsa under ett slagsmål i Lhasa, där en vildsint krabat bitit av honom denna lika viktiga som prydliga del av ansiktet. Med de övriga männen skola vi småningom stifta närmare bekantskap.

Gulam Rasul var en rik köpman i Leh, som hjälpte oss vid alla uppköp. Hela staplar av proviantsäckar tornades upp på gården, ris, mjöl, rostat mjöl, tegelte, konserver och socker, samt för djuren korn och majs. Den övriga utrustningen fullbordades, sadlar, tält, filtar, rep, hästskor och söm, spadar, yxor och spett, blåsbälgar, grytor, kannor, hinkar och en mängd andra saker. Åt både hästar och mulor syddes packsadlar, som fylldes med hö, för att komma till nytta i trakter där bete saknades och djuren dukade under.

Solen sken vänligt och glatt över Leh, popplarna stodo som soldater i gröna uniformer utmed basargatan och aprikosträdens lövverk kastade gröna skuggor in över golvet i mitt arbetsrum. Då pinglade mulåsnornas klockor och bjällror på gården och den första avdelningen gjorde sig i ordning till uppbrott under befäl av Sonam Tsering. Sedan kom turen till Muhamed Isa och karavanens huvudmassa och den 14 augusti följde jag själv med några män och nio bagagehästar.

Hela staden var på benen för att önska oss en lycklig färd. Lastdjuren leddes i en rad och jag red sist i tåget på en stor apelkastad häst. Så bar det ut genom stadsporten på den smala stig som leder tvärs över muhamedanernas begravningsplats. Järnhandtagen i träkistorna,

som buros av en livad häst, skramlade gällt för varje steg djuret tog; hästen blev vild av oljudet och satte av i sken åt sidan av vägen, kistorna dängdes i backen, och packsadeln, som ännu satt fast i sina rep, dansade och slängde mellan gravvårdarna, under vilka Islams söner lågo och väntade på uppståndelsens dag och paradisets fröjder.

Efter ett par nya haverier skred tåget lugnt ut åt den ensliga landsbygden, Leh försvann i fjärran, höga klippor reste sig till vänster, och till höger hade vi Indus mörka vattenband. Vid foten av klostret Tikse voro tälten uppslagna i en lund av pilar, och här väntade Muhamed Isa med sina långa rader av tjudrade lastdjur. Nu hade vi äntligen börjat på allvar. Den väg vi följde skulle smalna och slutligen alldeles försvinna i trakter som aldrig besökas av vandringsmän. Vår packning var tung; de djur och det gods vi hade med oss skulle följa oss dag för dag in i det förbjudna landet, och hade vi glömt något kunde det icke längre ersättas. Genom Indusdalen seglade mörka moln och mot aftonen trummade regnet på våra tält. Några timmar senare är det tyst i lägret. Endast nattvakten sjunger för att icke somna.

Vi lämna Indus och följa den väg, som leder upp till passet Tjang-la. På dess krön, 5,360 meter över havet, eller 550 meter högre än toppen av Mont Blanc, har man uppfört ett stenkummel och rest några offerstänger fullhängda med trasiga, sönderblåsta vimplar. Horn av antiloper och jakar pryda kumlets sidor, och den hårda blåsten viner kring offerskallarna — det är som om de döda djuren jämrade sig och kvedo, då hagelskuren piskar deras vitnade pannor. Vi ha kommit upp i full vinter från de sommarvarma dalarna kring Leh.

Från Tjang-las pass skrider det långa tåget åter ned mot dalarnas djup. Vi tälta i den ena byn efter den andra. Men befolkningen glesnar och byarna bliva allt

En flöjtblåsare och en trumslagare i Ladak.

mindre. Från en av de sista köpte vi trettio får till levande proviant, från en annan tio getter, som lovade att dagligen fylla en bringare med mjölk till mitt morgon- och aftonte. Och slutligen köpte vi två stora hundar, som skulle hålla nattvakt kring tälten.

Valparna växte och snart var korgen för liten för dem. En dag, då vi hade en mycket kort sträcka att tillryggalägga, fingo de pröva sina egna ben. Vid framkomsten voro de så förbi av trötthet, att de glömde sitt vanliga slagsmål och domnade av, misslynt gnällande, var i sitt hörn. En annan gång väckte ett livligt snöfall deras vredesmod. De ställde sig, alla tre, i tältöppningen och skällde på de tätt fallande flingorna, undrande vad detta var för ett påhitt. Men då valparna märkte att snön icke lät skrämma sig, uppsökte de morrande sina hörn i tältet och läto det snöa.

Flera hövdingar slöto sig till vårt följe för att ledsaga oss upp på de stora höjderna och sedan återvända hem. I den sista byn i Ladak firades en avskedsfest, lantmän och kvinnor samlades från nejden runtomkring för att deltaga i högtiden, eldarna brunno ljusa och klara i den mörka kvällen och tonerna från pipor och flöjter lockade till dans.

Och så bar det vidare upp mot det snötäckta passet Marsimik-la som når en höjd av 5,591 meter över havets yta. Här stupade den första hästen och syntes länge som en svart prick i den vita snön djupt under oss. Ännu ett par dagsresor och vi vada över den mäktiga floden Tjangtjenmo, där det brusande vattnet skummade framför hästarnas bringor. På dess andra sida inträngde vi steg för steg i trakter som endast besökas av jägare och där berg och dalar sakna namn. Därför betecknade jag lägerplatserna på min karta med nummer. Det sista namnet var Tjang-lung-jogma, ett 5,780 meter högt pass. Här är stigningen förfärligt brant, och det kräver timmar att arbeta sig upp till den svindlande höjden. På branterna

under sina fötter ser man små svarta, slingrande trådar här och var. Det är karavanens olika avdelningar. Tid efter annan når oss ett rop eller en vissling då någon börda hotar att glida av en packsadel.

Inga ord förmå att skildra den utsikt som upprullar sig mot söder. Den dal vi följt försvinner som en slingrande ränna i ett virrvarr av klippor och åsar. Som ett jättelikt sågblad reser Himalaja sina pyramider vid horisontens rand. Silvervita, solbelysta toppar torna upp sig över och bortom varandra, och de eviga snöfälten skimra i blåa toner, än matta som stålet, än ljusa och glada som turkosen, än åter dunkla där skuggorna dröja i skrevor och hålvägar. Men högst upp glänsa snöfälten kritvita och glaciärernas ispansar återkastar solstrålarna i bländande glansdagrar. Här och var svävar en orörlig sky, alltför liten för att kunna skymma detta det skönaste landskap som finnes på vår jord.

Länge stannar jag som i en dröm. Detta är Himalaja, jordens högsta anhopning av bergskedjor. Jag befinner mig på passet Tjang-lung-jogma i Kara-korumbergens högsta rygg. I norr har jag Kven-lun-systemet, som utgör en gränsvall mot Ostturkestans bäcken. Mot öster och sydost utbreder sig det ödsliga Tibet, vars sista stora hemligheter jag skall erövra. Min blick och mina tankar sväva över berg och dalar. Fjärran i sydost, norr om Brahmaputras övre lopp, ligger den största vita fläck, som ännu återstår att fylla på Asiens karta. Skall det lyckas mig att nå det mål, som jag upprest för mig själv? O Gud, låt oss lyckas! Låt oss återvända alla en gång till våra hem!

Men nu börjar sydvästvinden sin ystra dans och yrsnön jagar mig ned till karavanen. Jag rider en vit häst från Ladak, liten men naggande god, raggig i pälsen och säker på benen. Han skall bära mig halvtannat år. Jag glömmer honom aldrig; han har hjälpt mig att som första europé besegra Tibets okända berg.

Vi äro uppe på det jämnare höglandet och lägra 740 meter över toppen av Europas högsta berg. Våra vänner, hövdingarna från Ladak, vända om. Våra hästar och mulor tjudras vid långa rep, förankrade i denna mark, som icke bjuder på ett grässtrå. Månens yta kan knappast vara ödsligare än denna tysta och livlösa nejd. En ny natt breder sitt flor över jorden, och stillheten avbrytes blott av nattvaktens flöjt, vars toner locka de trötta vandringsmännen till ro.

I STORM PÅ STORA SJÖAR.

Tälten fällas åter och packas jämte kistor och proviantsäckar på våra 130 lastdjur och det långa tåget fortsätter sin vandring över detta stiglösa högland. Himlen är hotande och mörk, molnen ligga som ett blytak över oss och blåsvarta fransar hänga ned från dem. Snöstorm i antågande! Snart trummar en första hagelskur på våra pälsar. Vi insvepas i skymning mitt på dagen. Alla berg försvinna. Karavanen ordnas på fyra kolonner bredvid varandra för att hålla ihop. Korparna, som följt oss från Ladak, skrika ängsligt över våra huvuden. Småningom övergår haglet i tät, mjölfin snöyra. Ryttare och fotgängare förvandlas till snögubbar och alla bördor äro vita av snö. Man ser dock icke många meter i denna rasande, tjutande storm. Man sitter framlutad i sadeln och de som gå stirra i marken. Vi se icke vart det bär, vi följa blott de närmaste klockornas klang, och alla äro glada när jag ropar halt och lägring.

Ett par dagar senare har vädret förändrat sig fullständigt. Himlen är klar och marken torr. Blicken når obehindrat fjärran i norr, där skära berg resa sig som husraderna i en jättestad. Men vatten saknas. Vi marschera timme efter timme utan att finna den minsta rännil. Jag rider sist i tåget och stannar en stund hos en döende häst, som icke orkar längre. Hans packsadel

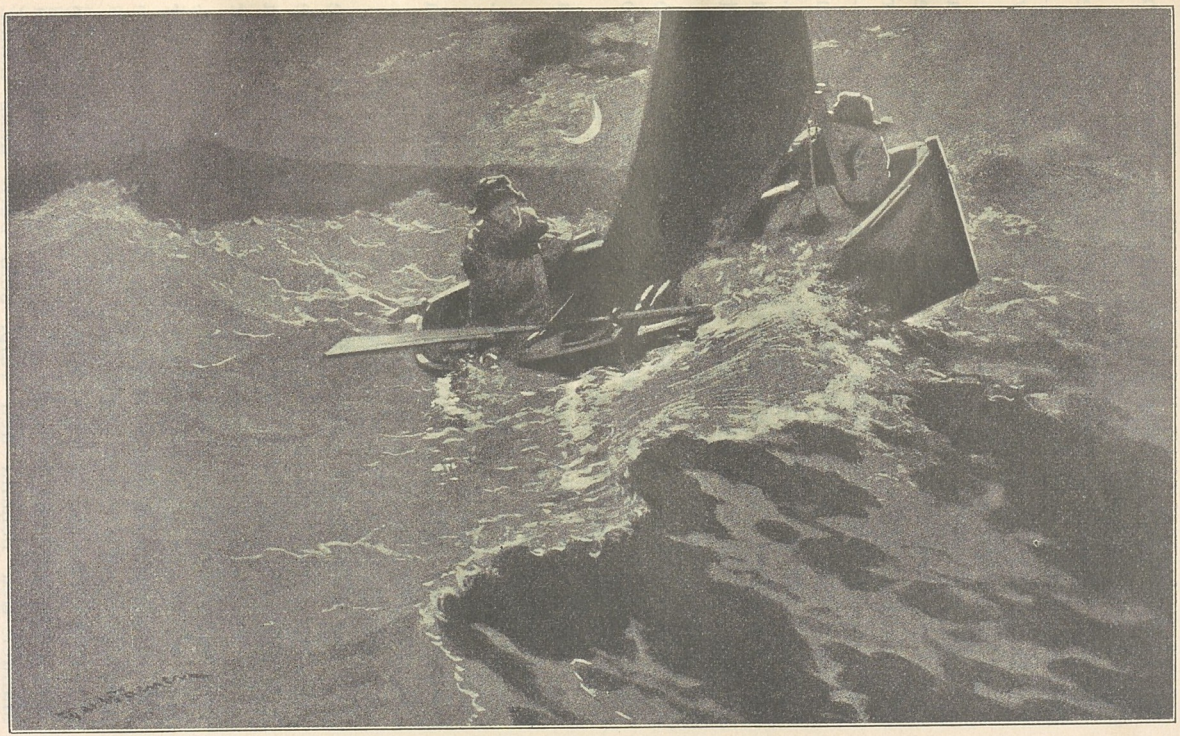

En natt på Lake Lighten.

tömmes på sin stoppning av hö, men djuret är slut och blir för alltid kvar.

Vid foten av ett berg långt bort i nordväst skimrade en strimma som silver i solen. Spejare skickades dit. De tände en eld av vildjakars gödsel och varskodda av signalen hamnade vi alla vid källan.

Nu sträckte sig vår färd mot öster genom en flera mil bred jämn dal mellan ganska låga berg. Här växte gulnat gräs, där antiloper och vildåsnor betade och där vi hoppades att också våra djur skulle få äta sig någorlunda mätta. Vi gjorde därför korta dagsmarscher och stannade ofta över en dag om betet var bättre än vanligt.

Så nådde vi västra stranden av den stora sjö, som av den duktige kapten Wellby från England blivit döpt till Lake Lighten. Ännu voro vi icke i okänt land!

Knappt hade tälten blivit uppslagna förrän de tio männen, som fört de trettio förhyrda hästarna, kommo fram till mig, föllo på knä och bådo genom sin talman:

»Herre, hav förbarmande med oss och låt oss vända om till våra hem!»

»Vad nu då! Ni ha lovat att följa oss en månad. Ämna ni bryta ert ord?»

»Herre, förlåt oss, men vintern är i antågande och skall döda våra hästar. Låt oss återvända hem.»

»Nåväl, gör er i ordning då.»

Jag hade länge märkt, att männen från Indien icke passade i detta hårda klimat, och Muhamed Isa hade nog rätt då han sade, att de hittills icke gjort mera nytta än valparna. Kölden sjönk redan till 18° under noll om nätterna, och hur skulle det gå med dessa män, som vuxit upp i palmernas och mangoträdens hägn, när den tibetanska midvintern smällde till med sin bitande köld? Även de fingo därför sitt avsked.

Efter ett par dagars vila var skilsmässans timme inne. De avskedade fingo rida på hyrda hästar, och Manuel fick behålla den valp, som burit hans namn.

Vi gåvo dem kraftiga handslag till avsked, de sutto till häst, och deras lilla skara förminskades under solen i sydväst. Snart försvunno de alldeles i fjärran och därmed slets det sista bandet som hållit oss förenade med den stora världen. Nu skulle det dröja länge tills jag nästa gång kunde skicka brev till mitt hem.

Den 21 september blev en minnesrik dag för oss. Vi hade flyttat lägret till sjöns norra strand, och min engelska segelduksbåt låg färdig och väntade. Jag skulle göra en roddtur över sjön rakt mot söder och sedan fortsätta till östra stranden, dit karavanen hade order att begiva sig för att vid nästa läger tända en signaleld då skymningen föll på. Men sjön såg icke ut att vara stor, och vi borde hinna fram i god tid. Därför försågo vi oss varken med proviant, källvatten eller bränsle. Jag medtog ulster och päls egentligen för att sitta mjukt på båtens botten, ty dagen var varm, icke en sky syntes, icke en bris krusade Lake Lighten, vars yta låg blank som det finaste spegelglas.

Till roddare hade jag en av muhamedanerna, Rehim Ali. Han grep årorna med starka händer, och spegelglaset spräcktes av svallvågornas små rullande åsar. Efter några minuter dog klockklangen bort från mulåsnorna, vilkas långa rad skymdes av kullar. Lodet sänktes genom det kristallklara, svagt salthaltiga vattnet och stannade på 49 meters djup. En stund senare bottnade icke vår 65 meter långa lina.

Rehim Ali blev hemsk till mods: »Den här sjön har ingen botten,» suckade han.

»Jo bevars, ro på du bara, vi äro snart framme, och sedan är det icke långt till lägret.»

En underlig sjö, förtrollad och förtrollande! Timmarna gingo och ändå tycktes avståndet icke förminskas till södra stranden, där en kedja av skära och brandgula berg med snötäckta hjässor och små glaciärer reste sig. Sjön hade samma ljusblåa färg som himlen och jag tyckte

mig sväva i rymden, omgiven av en krans liknande Saturni ringar. Det är tyst som i en grav, endast plasket efter årtagen höres och skvalpet vid båtens förstäv.

Nu bottnar lodet på 29 meters djup, och då vi äntligen landa har det bästa av dagen gått. Klockan är nära fyra då vi åter lägga ut för att styra emot öster. Vi avlägsna oss något ifrån stranden. Sjöns yta är lika blank som förr. Rehim Ali sitter vänd emot väster. »Det blir storm,» säger han. Jag vänder mig om och ser en rad av höga, ljusgula stoftpelare, som snart flyta samman till ett enda töcken, i vilket de västra bergen spårlöst försvinna. Ja, här blir sannerligen storm!

»Ro på, Rehim Ali — nej, vänta ett tag, sätt upp masten och lösgör seglet innan stormen kommer. Blir det hårt väder gå vi i land. Tändstickor ha vi och bränsle hitta vi på stranden; kvällsvard kunna vi undvara om det kniper.»

Ännu är luften kavlugn. Men i nästa ögonblick kommer en körare och förstör spegeln. Blåsten tar fatt i seglet, spänner det som en boll och jämnar ut alla dess skrynklor. Detta är annan fart än nyss! En sjudande gata uppstår i vårt kölvatten. En rad av sanduddar pekar ut från stranden. På en av dem sitter ett par gäss och samspråka om den underliga sjöfågel, som simmar med vinden över sjön och icke kan flyga efter som han har blott en vinge.

Sjön går allt högre. Nu välva vågorna över i skummande gäss. Blåsten ökar i kraft, och båten kilar som en and mot en udde i nordost. O ve, här bottna årorna; köra vi på grund med denna fart, så rives båten upp; dess oljedränkta segelduk sitter spänd som ett trumskinn i sina träramar. Jag håller ut allt vad styret tål, vi snudda förbi udden mitt i den rasande bränningen och susa ut på den öppna sjön, där vattnet är djupt, mörkt och vitrandigt av brusande vågor.

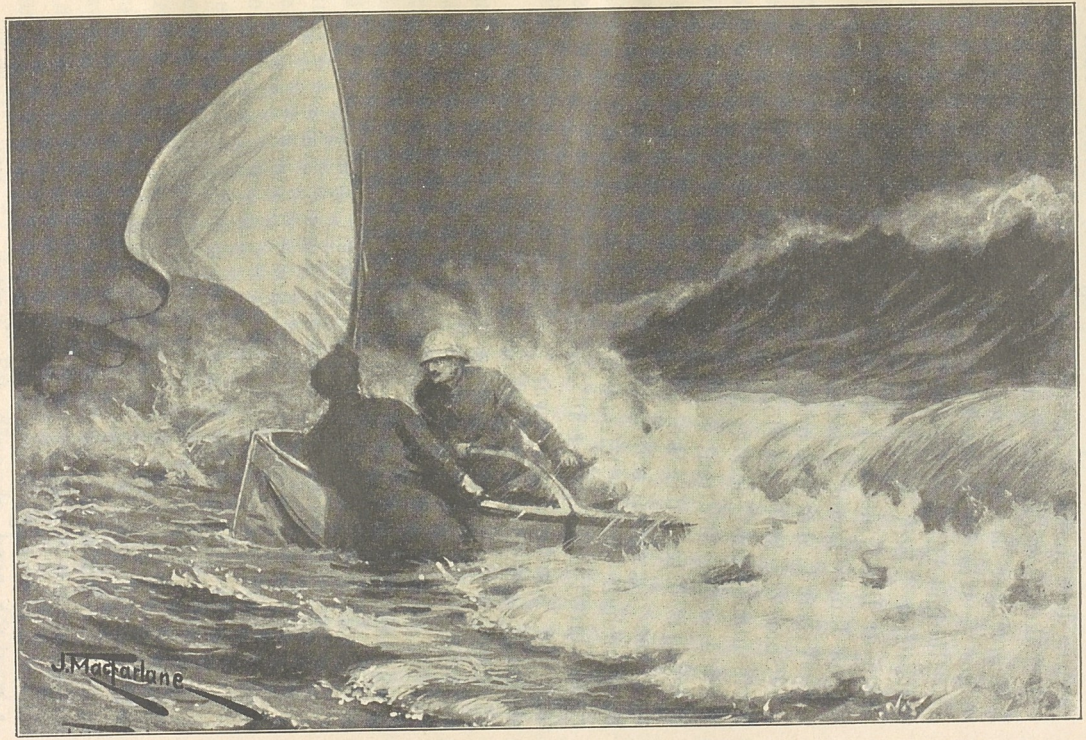

Vi hala upp båten på stranden.

Det viner och tjuter omkring oss, stormen ökar i raseri, det knakar i masten, det fräser kring förstäven och bakom oss kokar vattnet som i en kittel. Föröver framspringer ännu en udde. Så fort vi dubblerat den, måste vi svänga styrbord hän och landa i lä.

Rehim Ali tar tag i masten, reser sig och spejar mot öster. Han lutar sig fram mot mig och skriker: »Sjön är lika vidsträckt åt öster som åt väster; omöjligt att nå land förrän i natt.»

»Vi landa bortom udden och invänta dagningen.»

Som ett klot av glödande guld sjunker solen mot horisontens rand och kastar ett rött sken över den förhäxade sjön. Natten stiger mörkviolett och kall från bergen i öster, där topparna med sina blanka snöfält avteckna sig som brinnande vulkaner mot den dunkla bakgrunden. Luften har klarnat, det är som om marken redan blivit rensopad från stoft. Lysande i skarlakansfärg ila sönderrivna skyar natten till mötes. Seglet skiftar i skärt, och på vågornas kammar dallra skumpärlorna i purpur som om vi jagades bort över ett hav av blod.

Nu sjunker solen under synranden. Då bleknar purpurskenet och försvinner från den rasande sjön. Seglet och vågornas skumplymer stå vita. Snart uppfånga endast de högsta topparna den flyende dagens avsked ifrån jorden. Den sista skymten av aftonrodnadens återsken slocknar som en gnista i rymden. Natten har segrat.

I långa gungningar föras vi mot udden. Skola vi landa? Nej, innan vi veta ordet av dör bränningen klanglöst bort bakom oss, och föröver synes intet annat än nattsvart gapande vatten. Vågorna stiga i höjd efterhand som timmarna gå och den tillryggalagda sträckan förstoras. Man hisnar då båten sjunker i en vågdal, och känner behag då den åter lyftes av en framrullande vågkam. Jag hör hur det dånar bakom mig som av ett brusande vattenfall. Ofrivilligt vänder jag mig om. Det

är en störtvåg som kommer oss allt närmare. Dess skum sönderpiskas av blåsten och ger oss en kylande dusch. Ännu dröjer ett svagt återsken av aftonrodnaden i väster och upplyser vågen bakifrån. Det matta ljuset bryter sig genom vattnet, men vid sidorna av båten är sjön svart som bläck. Nu har vågen hunnit oss och lyfter båten på sin rygg. I nya dalar och på nya kammar gunga vi framåt mot en okänd strand.

En matt mångata försilvrar vågorna och gör dem hemskare än förr. Min skugga rör sig upp och ned över seglet allt efter båtens doppningar. Nya bränningar varna oss för en udde; nu är det fåfängt att tänka på en landning. Rehim Ali är slagen av skräck och ligger framstupa i båtens för med ansiktet begravt i sin päls för att slippa se den rasande sjön. Jag är ensam om utkiken, men mörkret tätnar; när som helst kunna vi nå den östra stranden. Kanske är den full av klippor mot vilka båten skall krossas?

Förgäves spanar jag efter männens signaleld. Timmarna skrida. Månen går ned och det blir beckande mörkt, endast stjärnorna tindra över oss. Med möda skönjer jag vågkammarna blott i det ögonblick de rulla förbi — i nästa försvinna de i nattens mörker. Jag känner mig förlorad i ett bedövande brus av vatten och vind, i svindlande fart föres jag bort över okända djup genom nattens mörker och skall vilket ögonblick som helst vräkas upp på stranden av väldiga rullande vågor. Det är lika skönt som hemskt att färdas på detta sätt; det okändas hela tjusning talar högljutt i stormens dån. Hör hur det fräser! Om den vilda jakten blott kunde fortfara till dagbräckningen så att vi kunde landa utan skeppsbrott. Men vi skulle kanske förfrysa dessförinnan. Kölden sjunker, mörkret blir allt djupare, vågorna lyfta oss allt högre.

Lyss! Vad är detta? Ett dånande brus föröver! Det tilltar hastigt i styrka. Aha, strandbränningen!

»Slå fast seglet!» ryter jag, men Rehim Ali är tillintetgjord, han rör sig icke ur fläcken. Jag släpper skotet i samma ögonblick som båten tar törn och tvärstannar i sanden.

»Hoppa i och drag upp båten!» Han hör mig ej. Jag dunkar honom i ryggen, han märker det icke, han tror att hans sista stund nu äntligen har kommit. Då tar jag honom i kragen och stjälper honom över bord just då nästa störtvåg rullar in över stranden, fyller båten och kastar den på sidan. Jag är så våt att jag lika gärna kan hoppa i. Förvånad över att känna botten under fötterna, vaknar Rehim Ali till liv och hjälper mig att hala upp båten ur räckhåll för bränningen. Ulstern och pälsen äro lika våta som vi själva, men livet ha vi i behåll — tills vidare. Åror, livräddningsdynor, träramen för lodlinan, allt bärgades, och tillintetgjorda av trötthet och själsspänning kastade vi oss sedan på en sandvall några meter från stranden.

Nej, här är så rasande kallt, jag har förlorat all känsel i fötterna och mina händer äro stelfrusna. Vi sitta ju mitt i värsta blåsten och det är 16° under noll denna natt. Låt oss hala upp båten ett stycke till och ställa den på lut mot en åra till skydd mot stormen. Ja bevars, nog fingo vi lä, men våra kläder frysa till is och knistra bara vi röra oss. Päls och ulster äro hårda som trä och till ingen nytta. Jag tar av mig om benen och låter min roddare gnida dem för att få blodet i gång.

»Vänta litet, tändstickorna äro oskadda. Upp och sök efter bränsle, Rehim Ali.» Han försvinner i mörkret, men kommer tomhänt tillbaka. »Nåväl, då offra vi lodlinans trärulle och ram.» Knivarna gå och i en handvändning ha vi en hel hög av stickor och spån. Med tillhjälp av ett par oskrivna blad ur anteckningsboken får jag eld. O härliga värme som räddar oss! Våra händer tina upp. Vi sitta lutade över elden så att det

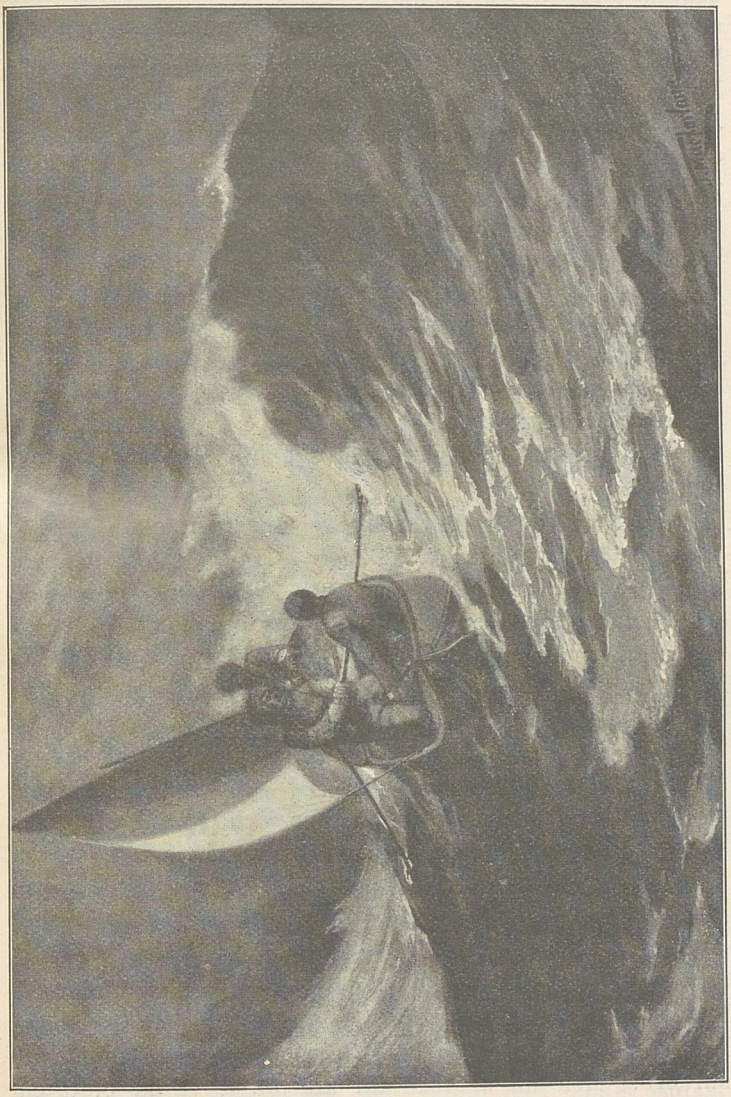

En nattlig färd över Jeschil-köl.

osar bränt om våra plagg. Jag tar av mig kläderna för att vrida ur dem och torka dem. Endast då och då lägges en sticka på glöden, vi måste spara, natten är lång, Rehim Ali gnolar en visa för att hjälpa tiden att gå. Jag motser med bävan den stund då kölden skall tvinga oss att offra masten och bänkarna åt lågorna. En bägare varmt te skulle allt smaka bra just nu! Nej hör hur det tjuter, jag tror att båten blåser bort! Rehim Ali spritter till och stirrar ut i natten.

»Vad har hänt?» frågar jag.

»En eld,» svarar han.

»Var?»

»Där, norrut vid stranden.»

»Det är en stjärna.»

»Nej, det är en lykta, jag ser hur den rör sig av och an.»

»Nu är ljuset borta, kanske vi misstagit oss.»

»Där är det igen.»

»Och nu har det försvunnit.» Och borta blev det, och vi kröpo ihop som igelkottar över elden.

Åter spritter min roddare till och frågar: »Hör ni inte, herre?»

»Jo, det låter som hästtramp.»

»Ja, och människoröster.» Människor i detta gudsförgätna land! Det måtte spöka på stranden av den förtrollade sjön, som syntes så liten och som krävde en sådan evig tid att segla över i svindlande fart.

»Hallå, det skymtar som skuggor på krönet av sandåsen.» Fem höga hästar, av vilka tre bära ryttare. Dessa sitta av och komma fram. Är det tibetaner? Nej bevars, detta land är obebott. Glatt hälsande kommer Muhamed Isa med skyndsamma steg, åtföljd av två av våra män, Rabsang och Adul. De börja berätta om sina öden och sin oro. Men nu är icke tid att prata, vi ha blott en timmes väg till lägret.

»Hit med något varmt att vira kring mina fötter! Till häst!» Och den nattliga skaran rider norrut medan vågorna sorgbundet och tungt dåna mot stranden.

Följande dag packades båten ihop och hela karavanen tågade vidare mot öster. Landet är flackt och bjuder på skapligt gräs. I norr och söder fortsätta medelhöga kedjor. Med lätta språng fly de snabbfotade antiloperna vid vårt annalkande. Terrängen stiger, vi nå en låg pasströskel, Lake Lighten försvinner bakom oss och är ett minne blott, men i öster blänker en ny turkosblå sjö, som bland jägare från Ostturkestan är känd under namnet Jeschil-köl eller »den Gröna Sjön». Vi lägrade vid västra stranden, och båten spändes åter ut i sina ramar, ty jag ville loda djupet även i Jeschil-köl.

Då jag med Robert och Rehim Ali styrde ut över sjön till dess norra strand, hade vi åtminstone iakttagit den försiktigheten att förse oss med proviant och vatten. Muhamed Isa skulle föra karavanen till södra stranden och där uppgöra eld om vi dröjde. Man kunde tydligt se att sjön var mycket mindre än Lake Lighten och att vi därför i god tid skulle hinna fram till mötesplatsen.

Sjön är mycket långgrund. Dess vatten är så salt att åror och båt, och allt som kommer i beröring med vatten belägges med en gnistrande vit hinna av saltkristaller. På sjöbottnen har slammet bakat ihop sig med kristalliserat salt till stenhårda kakor, ofta med knivskarpa åsar och kanter. En sådan botten är farlig för en tygbåt, och vi måste gå till fots en bra bit ut, innan båten flöt obehindrat och kunde taga emot sin besättning.

Med två roddare sköto vi ordentlig fart, och det största djup jag lodade var 16 meter. I en liten vik vid norra stranden gingo vi i land, tände eld och dukade upp vår frukost. Mina följeslagare hade medtagit tekanna, bägare, vatten och socker, men glömt teet, vilket endast ökade vårt goda humör.

Därpå gingo vi åter ombord och stakade båten försiktigt utmed en rad av stenar och saltblock i vattenbrynet. Vid det sista stannade vi en stund för att hissa segel, ty nu hade det börjat att blåsa igen. Det var ingen trevlig och lagom bris; den ökade så hastigt, att vågorna inom några minuter gingo med gäss. Och vad värre var, i väster syntes åter de gula virvlande stoftmoln, som äro stormens säkra förebud.

»Hur skulle det vara att gå i land innan stormen är över oss?» frågade Robert. »Det är långt till solnedgången, och vi hinna samla ett väldigt bränsleförråd innan solen går ned.»

»Jo,» svarade jag, denna sjö är farligare än den förra. Tag ned seglet och ro tillbaka till stranden. Vi stanna här över natten.»

Vi hade just börjat att syssla med seglet, då Robert hejdade sig och pekade mot stranden. Där gingo två ljusgråa vargar, som fått väderkorn på färskt kött. Skjutvapen hade vi icke med oss, vem hade kunnat ana att vi av vargar skulle hindras från en landstigning. Och om vi under natten överfölles av en hel flock gråben, vore våra knivar en alltför klen beväpning.

»Hellre öppna sjön än vargarna,» föreslog Robert. I detsamma tog vinden fatt i seglet, och båten sköt hastigt ut från land, där vargarna ströko och följde oss med snopna blickar. Kanske de tänkte: förr eller senare måste ni i land och då blir det vår tur.

Åter gick solen ned brännande gul. Efter två timmars seglats syntes signaleldarna, och vi höllo kurs på dem. De brunno allt klarare efterhand som skymningen tätnade. Vågorna tumlade som delfiner i månskenet, och deras ryggar blänkte som silver. Vi måste hålla upp mot vinden så hårt sig göra lät med en tygbåt, och stänket smakade salt på läpparna.

»Elva meter djupt!» En stund senare åtta, och sedan sex. Robert och Rehim Ali lyssnade och sågo mot väster.

»Vad är det?» frågade jag.

»Hård västlig storm,» svarade Rehim Ali. Ett avlägset sus hördes. Det nalkades med förfärande hastighet. Stormen kom rullande med sitt tunga artilleri, och vindstyrkan fördubblades i ett slag.

»Vi kantra om våggången blir högre än nu,» trodde Robert. Båten krängde och stampade, och man fick ta ordentligt spjärn med fötterna för att inte kastas över bord. Ibland skymdes hela horisonten av de närmaste vågkammarna, och i nästa ögonblick lyftes vi på toppen av en våg och sågo vida omkring över den salta, månbelysta sjön. Nyss hade vi sex meter, om en stund ta vi botten och kantra då sjön ligger på från sidan. Jag har icke lust att drunkna med mina män i denna saltgöl.

»Vi måste vända och hålla öppna sjön!» I samma ögonblick kändes en häftig stöt, som kom båten att skälva. Babords åra, som fördes av Rehim Ali, hade törnat i botten och sprang med en klang loss ur sin klyka.

»Blott ett stenkast till land!»

»Vad vill detta säga, sjön är ju nästan lugn!»

»Ja, herre, vi ha just kommit i lä för en udde.»

»Skönt, då äro vi räddade.» Båten tog botten, seglet beslogs och masten fälldes. Barfota vadade vi i land genom det iskalla vattnet. Vi hade hamnat på en fuktig ö, och hur långt det var till torr mark och till lägret kunde man icke avgöra. Av mångatans läge kunde vi förstå att hela södra stranden bestod av vidsträckta saltträsk. Eldarna syntes inte mera, och att söka efter de andra i storm och mörker var otänkbart. Här fanns intet annat val än att bereda sig på en lång och kylig natt.

Åter restes båten till vindskärm och vi gjorde eld av den nya lodrulle och ram, som blivit tillverkad av en tomlåda. Så framtogos matknytena och vattenkannorna och vi höllo oss varma med sjudande sockervatten och

låtsades att det var te. Så länge elden brann hade vi det riktigt trevligt och sutto och pratade om dagens äventyr och valet mellan vargarna och stormen. Men vid tiotiden gick den sista stickan och sedan kom kölden och natten — och en sådan natt! Man känner hur kölden smyger sig in överallt, hur blodet stelnar och hur fötterna förlora känseln. Tid efter annan måste jag upp och stampa för att icke förfrysa. Jag gnolar och visslar och härmar vargarnas tjut för att höra om de svara, och jag underhåller Robert med berättelser om liknande äventyr jag upplevat under forna resor. Månen går ned, stormen drar förbi, vinden mojnar, det blir kavlugnt och vågsången avtar efter hand. En förtvivlad stillhet råder över denna hopplöst ödsliga strand. Vi ropa samfällt allt vad lungorna förmå; ljudet upphör tvärt, inte ens ett eko svarar. Allt är så tyst. Intet eldsken förråder karavanens lägerstad.

»Nu är klockan tolv, om fyra timmar dagas den 25 september.»

»Aldrig i mitt liv har jag frusit så, herre,» säger Robert och talar om hur hans tår domna av den ena efter den andra. Efter en lång stunds tystnad klagar han: »nu har jag inte känsel i en enda tå.»

»Nu är klockan två, snart ha vi legat här i blötan i sex timmar.»

Nattkylan sjunker, vi domna av som i en kölddvala. Vi orka inte att tala längre. Stjärnorna tindra över oss i den mörka, tysta natten. Timmarna krypa fram med dröjande sekunder. Skall solen då aldrig komma tillbaka!

Strax efter fyra anar man en svag ljusning över bergen i öster. Vi äro så stelfrusna, att vi knappt förmå resa oss för att stampa ett slag igen. Stranden, båten, sjön och bergen börja efter hand att skymta fram ur dunklet. Vi urskilja varandras väderbitna drag. Klockan fem träffas de högsta snötopparna av solens första strå-

lar, och snart stiger dagens stjärna bländande ljus över kammen i öster. Rehim Ali har saknats en timmes tid. Nu kommer han klafsande i saltträsket med en stor knippa bränsle på ryggen, och vid en sprakande eld återvända vi snart till livet. Ett par timmar senare hade vi återfunnit de våra, och jag låg och stormsov i min sköna, varma bädd.

Några dagar därefter rastade vi för tredje gången på västra stranden av en sjö, mindre än de förra och med sött vatten. Stora hjordar av vildjakar hade förut gästat trakten, och lägereldarna brunno därför större och präktigare än vanligt. Vår jägare, Tundup Sonam, bad att få gå på jakt. Efter ett par timmar kom han tillbaka viftande med en jaksvans. En väldig tjur hade bitit i gräset för den enda kula han lossat. Men så hade skottet också träffat mitt i hjärtat. Några handfasta karlar flådde tjuren, och karavanen hade färskt kött för tio dagar. Jakens tunga och märgen i hans benpipor smakade förträffligt.

I månens sken låg sjön blank, drömmande och tyst mellan evigt snöklädda berg. Jag satt och skrev i mitt tält, männen hade slagit sig ned kring sina flammande gödseleldar, där de pratade, tillredde sin aftonvard eller lagade trasiga packsadlar. Då hör jag ett susande ljud fjärran i öster. Det tilltar hastigt i styrka, och i ett nu rasar den våldsammaste storm över vår strand. Roberts tält flyger i backen och hotar att slitas sönder. Min luftiga boning stagas med sandvallar och kistor. Det tjuter och dånar som när snälltåg rusa in under överbyggda stationshallar. Mot stranden slår bränningen taktfast och tungt. Eldarna förintas, glöden vitnar ett ögonblick, innan bränderna sopas bort som ett fyrverkeri och stå som kometsvansar mot lä.

Nu grymta vildjakarna av belåtenhet, det kan man förstå. De stå i täta klungor och idissla medan deras långa, svarta sidofransar fladdra i den svala blåsten.

Antiloperna samlas på öppna slätten för att icke överrumplas av vargarna, som just i sådant väder äro ute och mot vinden smyga på sina offer.

Den nya dagen framgick dock klar och lugn och vi ställde våra planer alldeles som vid de båda förra sjöarna; — det var väl märkvärdigt, tänkte jag, om vi icke till sist skulle lyckas utan äventyr. Men nu blev det överenskommet att vi skulle taga två dagar på oss och mötas vid nordöstra stranden. Därför var båten tyngre lastad än vanligt. Förutom proviant, nattkläder och presenningar, medtogo vi ett stort förråd bränsle.

Och vi lade ut och rodde över den 17 meter djupa sjön till norra stranden och nådde efter en ny korsning den södra innan solen gått ned. Nu voro vi förberedda på natten och ordnade åt oss på bästa sätt. Eld blev tänd, kopparkannorna fylldes med vatten och ställdes invid glöden, i en gryta kokade snart några feta stycken av vildjakens kött, vi skämtade och pratade och uppgjorde planer för morgondagen, medan den ena tebägaren efter den andra tömdes. Så rökte vi en pipa och sutto och tittade i jakeldens blåa lågor eller ut över den månbelysta sjön. Långt bort i nordväst syntes med kikare eldarna vid lägret n:r 23, där karavanen kvarlåg även denna natt.

Vi mådde som prinsar och njöto av den stora friheten under bar himmel. För vargar var ingen fara, vi voro beväpnade med en svensk officersrevolver.

Vår fridfulla tillvaro blev efter vanligheten avbruten av storm. Båten ställdes på huk och med tillhjälp av presenningarna och seglet hade vi snart en liten tälthydda färdig. I skenet från en lykta ordnade vi våra bäddar, medan vågorna dånade dystert och högtidligt i strandgruset.

Några av våra spejare snokade reda på oss i god tid följande afton, och visade oss till det nya lägret. Rakt i väster, tvärs över sjön, syntes mellan kullarna

vid karavanens förra läger, n:r 23, en bolmande rök. Jag undrade om någon blivit kvar, men nej, alla hade brutit upp tidigt på morgonen. Kanske tibetaner? Nej, landet ligger för högt och är för fattigt på gräs. Mina karlar sågo betänksamt på varandra. En spökeld mitt i det obebodda landet! Nåja, låt det röka, tänkte jag; det är väl blåsten som satt liv i glöden och tänt eld på någon kvarglömd bränslehög.

GENOM OKÄNT LAND.

»Hur många hästar ha stupat?» frågade jag Muhamed Isa.

»Aderton, herre.»

»Hur många mulor ha vi förlorat?»

»Två.»

»Äro de övriga djuren i god form?»

»Icke alla. Tio hästar och fem mulor äro på upphällningen.»

Att resa genom norra Tibet är ingen lek. Man gör allt för att rädda djuren och stannar ofta över en dag där betet är skapligt. Men även det bästa gräset i Tibet är uselt, glest, lågt och benhårt. Om man stannar aldrig så länge, hinna djuren icke att äta sig mätta. Deras krafter nedsättas också av den eviga blåsten och den skarpa, råa kölden. Under de nattliga stormarna stå de med svansarna mot blåsten, dåsiga och tunga och drömma om de fridfulla, solbelysta backarna kring Leh.

I solnedgången flammade hela himlen i brandgult och rött och från skyarna i öster nedhängde eldröda fransar, det var som om molnen droppat av blod och jag tänkte på våra döda hästar, som lågo kvar på vår väg och visade var vi gått fram. Stormen tjöt hela natten. På morgonen togo vi på oss våra fårskinnspälsar, ty vädret var vidrigt.

Vi bryta upp i spridda avdelningar. Muhamed Isa rider först och har befallning att utse en god lägerplats

med gräs, vatten och bränsle. Han och Robert rida, alla de andra männen gå till fots för att övervaka karavanen. Då jag brutit upp med Robert och Rehim Ali, äro endast Tsering och ett par man kvar för att taga ned mitt tält, packa ihop min bädd och lasta mina saker på ett par hästar. Nu låg en död häst kvar utanför mitt tält. Han var redan iskall och trähård. Knappt hade Tsering lämnat platsen förrän en flock vargar smög fram och tog hand om hästen.

En bister dag! Stormen låg rakt emot oss, genomträngde våra pälsar, och kom våra lemmar att stelna. Det är icke lätt att rita en karta av vägen och dess omgivningar då man är valhänt, men det måste ske.

Vi hade icke kommit långt förrän vi redo förbi en enögd häst som med stapplande steg leddes av Rabsang. Med sitt enda öga skänkte han oss en avskedsblick. En stund senare se vi för sista gången ännu en döende häst på skälvande ben. Båda dogo före kvällen, och höet i deras packsadlar utdelades bland deras kamrater. Karavanen är som ett sorgetåg, det är dödsklang i mulornas klockor. Väl täres lasten i samma mån som djuren stupa, men bördorna bli ändå för tunga för deras svaga krafter, och vi motse med bävan den stund, då en del av lasten måste slopas och endast det nödvändigaste kan räddas på de sista och starkaste djuren. Vårt enda hopp är att hinna fram till nomader innan karavanen gått under.

Nästa sjö som låg i vår kosa kunde icke befaras med båt, ty den var delvis frusen. Då vi vandrade vidare mot öster, saknades en man och en häst. Tre hästar hade rymt en natt och Rabsang och en annan karl sökte dem. Två av djuren funnos i en backe, men Rabsang följde det tredjes spår. Han låg ute en natt i 20° köld och hördes icke av följande natt heller, då kölden sjönk till 22°. Vi började frukta att han överfallits av vargar. Men Rabsang var en duktig karl. På morgonen kom han gående helt lugnt till det nya lägret, men utan den saknade hästen.

»Förlorade du spåret?» frågade jag.

»Nej, herre, jag följde det ända tills det upphörde.»

»Och där låg hästen död förstås?»

»Nej, hästen drunknade.»

»Vad befalls, berätta!»

»Jo, hästen har sprungit för livet, förföljd av en flock vargar. Han jagades ut på en smal slamudde och spåret fortsatte ut i sjön, men vargarna ha stannat på stranden. Av hästen fanns endast *ett* spår, han har icke vänt om inåt land. Men vargflocken har vänt om, och icke en droppe blod syntes på stranden.»

Hästen har tydligen trott att han skulle kunna rädda sig simmande. Men vattnet stod på fryspunkten, han har icke hållit ut länge, han har fått stelkramp och drunknat. Och om han försökt att vända om, så väntade vargarna på stranden. Han har föredragit döden i vågorna. Han var en av de yppersta i karavanen denna hjälte från det fjärran Ladak, som burit de tyngsta silverkistorna. Tanken på hans olycksöde höll mig sedan länge vaken om kvällarna. Jag trodde mig se honom i vildaste sken störta ned emot sjön. Med drypande tungor, blottade tänder och flåsande andedräkt lågo vargarna efter honom som remmar. Deras krigsplan var listigt uttänkt. På den smala udden måste hästen vända, och då skulle de ta honom i strupen. Men han saktade inte farten ens på udden — det syntes på spåret, han störtade ut i sjön och vattnet forsade omkring hans bringa. Vargarna tvärstannade och deras ögon glödde av blodtörst och hunger. De sågo hästens huvud och hörde hur han frustade. Men iskylan förlamade hans lemmar och han sjönk. Några luftbubblor klunkade på vattenytan och så blev det tyst. Då vände vargarna om till sina kulors hem. Natten bredde åter sina skuggor över den ödsliga strand, som inom loppet av en minut bevittnat ett gripande drama ur djurens liv.

I norr ha vi alltjämt Kven-luns väldiga fjällmassor, än svarta kedjor, än snökrönta toppar. Gräset är dåligt.

Vi glädja oss varje dag som går utan nya förödelser bland hästarna. Mulåsnorna stå sig bättre. En flock vargar, som kanske växer efter hand, följer oss troget och är genast framme och snokar på lägerplatsen, då vi brutit upp. De leva på våra fallna djur. Sex korpar höra också till våra följeslagare. De ha svävat över karavanen i veckor och passa alltid på att picka ut ögonen på de döda hästarna. Då stormen är i antågande, skrika de hest, och då den brutit ut, söka de skydd i skrevor på närmaste branter, där de sitta och kura med yviga fjädrar och indragna halsar. Valparna, som nu reda sig förträffligt på egna ben, göra sig mycket besvär med att jaga bort de svarta dödsfåglarna från lägerstadens område.

Ja dessa valpar, de gjorde mig ofta bekymmer. Den ena bet sönder en termometer, den andra trasade till ett kartblad i småbitar, som dock lyckligtvis kunde klistras ihop igen. Det var Vita Puppys bragd. En gång traskade han iväg med min tandborste och lade den under en sten utanför tältet. Men vad kunde man begära av dessa hittebarn från gatorna i Srinagar. De hade ju aldrig fått någon uppfostran och hade icke skymten av religion. Att hålla sig framme och kråma sig på alla sätt när middagen bars in i mitt tält, det kunde de. Deras största förtjänst var att de höllo mig sällskap i tältet och höllo mina fötter varma under natten, ty jag låg på marken i en bädd av idel pälsar och vid dess fotända rullade valparna ihop sig som nystan.

Vintern har kommit. På natten till den 7 oktober sjönk kölden till 24°. Bläcket är en isklump som måste tinas upp över elden då jag skall skriva. Det knäpper i knutarna, man riktigt hör hur kallt det är. Mulorna förstå att det är varmare i tälten och komma fram till dem. De trassla in sig i stagen och väcka mig. På morgonen låg en av dem död invid tältet, med oformligt uppsvälld buk. Nattvakterna förstärkas för vargarnas skull.

Nu ändrade jag kursen till sydost. Vårt närmaste mål var den stora sjön Dangra-jum-tso, dit mina vänner i Indien lovat att med någon tibetansk kurir sända min post. Ännu hade vi 66 svenska mil kvar till sjön och fråga var om vi någonsin skulle orka fram och om de tibetanska hövdingarna skulle låta oss fortsätta så långt. Förut hade jag ju alltid blivit kastad tillbaka med vapenmakt.

Och vidare går färden. Vi ha lämnat den väldiga dal vi följt i veckor och måste nu oftare gå över bergskedjor i låga pass. I Tibet ligga nämligen så gott som alla berg utdragna i öster och väster. Den 12 oktober låg landet under ett tunt snötäcke, som snart försvann i den torra luften. Karavanen går alltid långt i förväg; jag följer spåret, orolig att rida förbi uttröttade eller döda djur. I dag var det en häst, kring vars döda kropp de sex korparna sutto som andra svartbrödramunkar och höllo likvaka; och sedan en mula som ännu icke kallnat. Nu räknar karavanen 29 hästar och 30 mulor. »De starkaste äro kvar,» brukade Muhamed Isa säga, men det var en dålig tröst, ty den starkaste skulle en gång bli kvar till sist. Av fåren och getterna voro ännu 18 kvar. Och då Tundup Sonam sköt två präktiga vildfår med svängda horn, dröjde det flera dagar tills nästa tama får behövde slaktas.

Jag stannade ofta under dagens marsch för att taga bergartsprover, rita eller fotografera. Då fick Tsering med sin lilla skara försprång. Nu red jag förbi honom på ett pass, på vars krön han gjorde sig ett rysligt besvär med att stapla upp ett röse.

»Varför?» frågade jag, »vi äro ju de sista i tåget.»

»Det är för att bergens andar skola låta oss passera helbrägda,» svarade han, och lade ett nytt block på kumlet. Lamaisterna i karavanen brukade bedja till sina gudar att de skulle förunna oss att nå Schigatse och det heliga templet Taschi-lunpo, som var min längtans mål.

Vinterkvällarna blevo allt längre. Sedan jag utfört alla dagens arbeten, hade jag flera timmar kvar. Mörkt och

blåsigt var det alltid där ute, och Tsering fick ofta fylla på ny glöd i det järnbäcken som var eldstad i mitt tält. Jag hade redan läst de böcker jag tagit med mig, och för att förkorta tiden lät jag männen från Ladak berätta sagor och tala om sina vandringar och levnadsöden. Kring sina lägereldar sjöngo de också sitt hemlands sånger, och i sena kvällen hörde man Tundup Galsan, sagoberättaren, den siste som somnade.

Varje man hade sin fårskinnspäls. De flesta sovo i ett stort tibetanskt tält från Ladak, andra lågo inkrupna bland proviantsäckarna och några voro alltid ute med djuren. Robert och Muhamed Isa hade sina egna tält. Kretsen kring den stora lägerelden såg vanligen ut som en skräddarverkstad. Där lagades pälsar och andra plagg, där syddes nya mjuka skinnstövlar i stället för utslitna par, där sprättade man upp tömda proviantsäckar för att begagna dem till täcken och där garvades och knådades får- och antilopskinn för att bli mjuka och användbara.

Där syddes också en kväll kappor åt valparna. Bruna Puppy fick först prova sin. Vi voro nära att kikna av skratt när kräket vandrade omkring i sin nya nattdräkt, trampade i dess flikar och stod på näsan för vart annat steg. Hennes vita syster fann upptåget inbjudande till drift och började hoppa och skutta kring olycksfågeln, skälla på henne och bita och slita i kappan. Bruna Puppy tänkte till sist att det var bäst att hålla sig stilla, satte sig helt lugnt och betraktade oss med sorgbundna och förebrående blickar, medan systern fortfarande skojade med syndapalten.

Den 16 oktober var årsdagen av mitt uppbrott från Stockholm. Vi följde en trång dalgång. Tundup Sonam hade gått i förväg och överraskat en ung jaktjur som låg och solade sig i en backe. Den första kulan stannade i bäckenet. Jaken rusade upp och fick sitt andra skott i bringan. Han störtade då utför branten och kom på huvudet ned i dalbottnen, där han blev liggande stendöd. Kring

bytet uppslogos tälten och jag rådde mina män att äta sig grundligt mätta, ty vi hade ingen bärkraft till övers. Det mörkröda köttet styckades och låg och lyste läckert i solen. Korparna kalasade på det blodiga skelettet; deras vingar glänste som blått stål och de skreko hånfullt, då hundarna kommo och skällde på dem. De voro nu elva, men varifrån de fem nya kommit vete fåglarna.

Nu har jag lika många män, mulor och hästar, eller 27 av var sort. Karavanen krymper på ett oroväckande sätt. I 57 dagar ha vi icke sett en människa. Vi ha råkat in bland otäcka, mördande berg och måste över det ena passet efter det andra. Lasten måste lättas, allt umbärligt slopas, jag offrar det mesta av mitt vandringsbibliotek.

Vid lägret n:r 44 låg Muhamed Isa sjuk i huvudvärk; tunga moln svävade över bergen, det snöade tätt och fräste i eldarna. Robert gick upp åt nästa pass för att speja. Man hörde inga sånger. Endast Tsering, som lagade min middag, höll i två timmar föreläsning för Rabsang och Rehim Ali. Alla tre sutto nedhukade i sina pälsar nära elden och mitt i snöyran. Vad i all världen kunde han ha att berätta för dem som de icke hört tjugu gånger förr? Hans språklåda gick som en väderkvarn i hård blåst. För ombytes skull gick jag ut och satte mig hos dem ett tag. Men då stannade väderkvarnen.

Den 20 oktober blev en hård dag. Hela landet låg under snö. Passet såg ut att vara nära, men karavanen, som blott kommit halvvägs, liknade en liten svart, orörlig prick i det vita. Ju högre man steg, desto djupare låg snön. Se där, ännu en häst! Korparna ha redan tagit hans ögon — usla korpar! Blåsten har drivit upp snön mot hans rygg och hans nacke, han ligger som på en bädd med vita lakan och himmelens vindar härja kring dödslägret, där korparna hålla vakt.

Vi äro uppe på passet; 5,611 meter; 10° kallt; isande blåst och tät snöyra. Muhamed Isa har gått åt orätt håll,

åt nordost i stället för sydost, där Robert i går fann landet jämnare. Vi måste följa karavanföraren. Att tappa bort varandra i denna irrgång, där snöyran utplånar alla spår, är farligt. Sent omsider skymtar något mörkt i en dal. De ha lägrat. Ej ett grässtrå växer här, intet bränsle bjudes. Vi offra en trålåda. Till middag får jag brynt mjöl, bröd och kaffe, något annat kan icke åstadkommas.

»Se ut ett tag, herre,» säger Rabsang. Jag skyndar ut. På en kulle stå två stora vildjakar och stirra på oss med förbluffad uppsyn, resta huvuden och svansar.

»Ingen får skjuta dem,» befaller jag, »hästarna orka icke med någon extra last.» Och jakarna lomade av inåt sina ödsliga fjäll.

Varje kväll går jag ut med en lykta för att mönstra våra djur. De stå där magra, tysta och tåliga och längta efter dagbräckningen. Om vi ändå snart träffade nomader så att våra hästar och mulor åtminstone sluppe att bära sina tunga bördor!

Vi bryta upp. En mula ligger kvar på sin post, en häst ett stycke från lägret. Är karavanen nära sin undergång mitt i detta förskräckliga land? Det är dystra tider, men vi måste hålla ut. Vidrig terräng, olycksdagar, ständiga förluster. Åter rida vi en bit, till nästa döda häst. För att förkorta hans lidanden ha de skurit honom i halsen, blodströmmen har frusit till is och är delvis översnöad.

Vid lägret n:r 46 fanns intet bete. Hästarna stodo och tuggade på varandras svansar och packsadlar. Jag gav order att ris för fyrtio dagar skulle förvaras åt männen, men resten blandas med korn och majs och givas åt djuren.

Muhamed Isa hade varit ute och spejat och sett flackt land i sydost. Där funnes antagligen gräs. Nu bad han att få tåga dit med karavanen i skymningen. »Gärna,» svarade jag, »men det är kolmörkt om en timme.»

»Jag hittar; ni behöva blott följa spåret.»

Lägret där jaken blev skjuten.

Längst till vänster Hadji, till höger i förgrunden Rehim Ali. Den stående mannen är Muhamed Isa.

Det knarrar i snön efter stegen, man brådskar, man packar, man lastar åter. Hästarna gingo först, mulorna i mitten, får och getter sist. Drivarnas rop dogo långsamt bort. Västlig blåst och 15° kallt. Jag skyndade stelfrusen in i mitt tält.

Så kom natten, lugn och strålande klar, med stjärnor gnistrande som diamanter i elektriskt ljus och köldvågor som svepte med dödens andedräkt kring mitt tält. Tsering, Rabsang, Rehim Ali och Bolu hade krupit ihop i en klunga under sina pälsar och don. Så länge jag är vaken hör jag den oförbränneliga Tsering berätta rövarhistorier ur djupet av sina pälsar. Då och då låter hans auditorium höra ett underjordiskt fnitter.

Grymma natt! Tjugusju graders köld var för mycket för två trötta mulåsnor, som blivit kvarlämnade hos oss. Den ena dog vid midnatt. Hon höll alltid ihop med hästarna och gick i täten för dem, som ett gott exempel. Nu låg hon där trähård och med utsträckta ben. Om man rest henne skulle hon ha stått där över vintern som en gymnastikhäst, ifall vargarna icke hittat henne. Sonam Tsering grät, när vi sedan berättade att hon lämnat oss. Den andra slocknade då solen gick upp. Med kniven offrade vi henne åt dödsdalens gudar, och hon rörde icke en lem då blodet sprutade ut över snön. Hon tycktes ha en känsla av befrielse och oändlig vila och riktade blicken lugn och klar mot solen.

Korparna sutto kvar hos de slagna hjältarna, när vi bröto upp. Då kom Tundup Sonam, jägaren, för att visa oss vägen och bringa oss nya jobsposter. Karavanen hade råkat på villovägar under natten. Hästarna hade förts åt ett håll, mulorna åt ett annat; var fåren hamnat visste han ej. Och till sist — han vågade knappt komma fram därmed — fyra mulor hade dött på natten!

Vårt läge var förtvivlat. Karavanen höll på att gå under, djuren dogo massvis, kölden, vädret, terrängen, allt var oss emot. Snart måste vi vräka bagaget och slut-

ligen fortsätta till fots. Men skulle vi orka att bära tillräckliga förråd? Skulle turen också komma till oss, sedan djuren dukat under? Vad gjorde det nu hur tibetanerna togo emot oss, vänligt eller fientligt, blott vi träffade på några tibetaner!

Vägledda av Tundup Sonam började vi en förskräcklig vandring. Det bar upp och ned över kullar och pass. Ett av dem nådde 5,501 meter, och där hade vi 10° kallt och hård snöyra. Tid efter annan visade Tundup var de döda mulorna lågo. Vid första gräsfläck stannade vi en stund. Hästarna blevo som galna vid åsynen av betet. Muhamed Isa och fyra man voro ute och sökte efter de saknade och försvunno snart i snötöcknet. Vi voro nära att frysa ihjäl, skyndade ned till jämnare mark, samlade jakgödsel och tinade upp oss vid en välsignad eld. Här stannade vi tills en spejare hittade oss och förde oss till Sonam Tserings läger. Han hade blott tjugu mulåsnor i behåll. Ett par hästar hade dött under denna olycksnatt, och 21 funnos kvar.

Följande dag samlades karavanens spillror. Först kom herden med 15 får och getter. Han hade tappat bort de andra i mörkret, och rädd för vargar sökt upp en skreva, där han bundit ihop sina skyddslingar och satt sig mitt i klungan för att hålla sig varm. I dagbräckningen hade han fortsatt i rätt spår.

Nu gjordes en grundlig utgallring. Flera träkistor offrades i aftoneldarna och deras innehåll stuvades i säckar. Verktyg, kökskärl, filtar, rep, hästskor m. m. slopades, och därmed lättades vi från två hästbördor. Muhamed Isa fick icke rida längre, därmed vunno vi en häst. Fem bördor ris skulle offras åt djuren. Mjöl hade vi ännu för en månad. Tundup Sonam sköt tre antiloper. En av dem var uppäten av vargar, då de skulle hämta honom, men de två andra styckades och deras kött kom oss just nu väl till pass.

På natten dogo en häst och två mulor. »De starkaste äro kvar,» sade Muhamed Isa. De fingo nu mottaga sina bördor och tåget drog bort för att mot aftonen lägra vid en liten rund, hårt frusen sjö, omgiven av gula betesmarker.

Sent på kvällen, då allt var tyst och endast tunna rökpelare stego från de slocknade eldarna, strök en flock vildgäss över tälten. De flögo lågt, snattrade hela tiden, och voro på flyttning söderut till varmare trakter. Man kunde förstå att ledargåsen redan i solnedgången utdelat sina order till de andra och sagt: »I natt stanna vi på stranden av den lilla sjön, där vi rastade i våras och där källvattnet är öppet.» Alla hade varit ense därom, och pilspetsen hade småningom sänkt sig mot jorden. Men då de kommit över de sista kullarna och sågo den isbelagda sjön blänka som en spegel i månens sken, hade ledargåsen skrikit: »Människor! Låt oss höja oss igen och gå vidare!» Och i flocken hade alla svarat: »Ja, låt oss rasta vid nästa källa.» Det var härom vildgässen samtalade, då de flögo över mitt tält. Och jag hörde hur deras trevliga snatter dog bort i söder. De äldre medlemmarna i flocken hade gjort denna färd höst och vår i flera år. De yngre, som i våras föddes vid Tarim, äro med för första gången. Men de lära sig snart vägen och känna igen varenda kulle, varenda källa och veta var de bästa lägerplatserna finnas. Sedan lära de sina ungar vägen, och så går det släktled efter släktled. Alla flyga de samma väg och rasta sedan tusentals år vid samma källor och sjöar. De segla genom de hårdaste stormar och förlora icke kursen då jordytan är dold av snöyra, dimma eller stofttöcken. De sväva på svindlande höjd över jorden i bländande solsken, då utsikten är fri tiotals mil föröver, och de ordna sig i pilspets för att de främre icke skola skymma de bakre. De speja oavvänt framåt mot målet och skilja sig aldrig åt, ty ledaren är äldst i laget och har farit vägen flera gånger än någon av de andra. Han tar

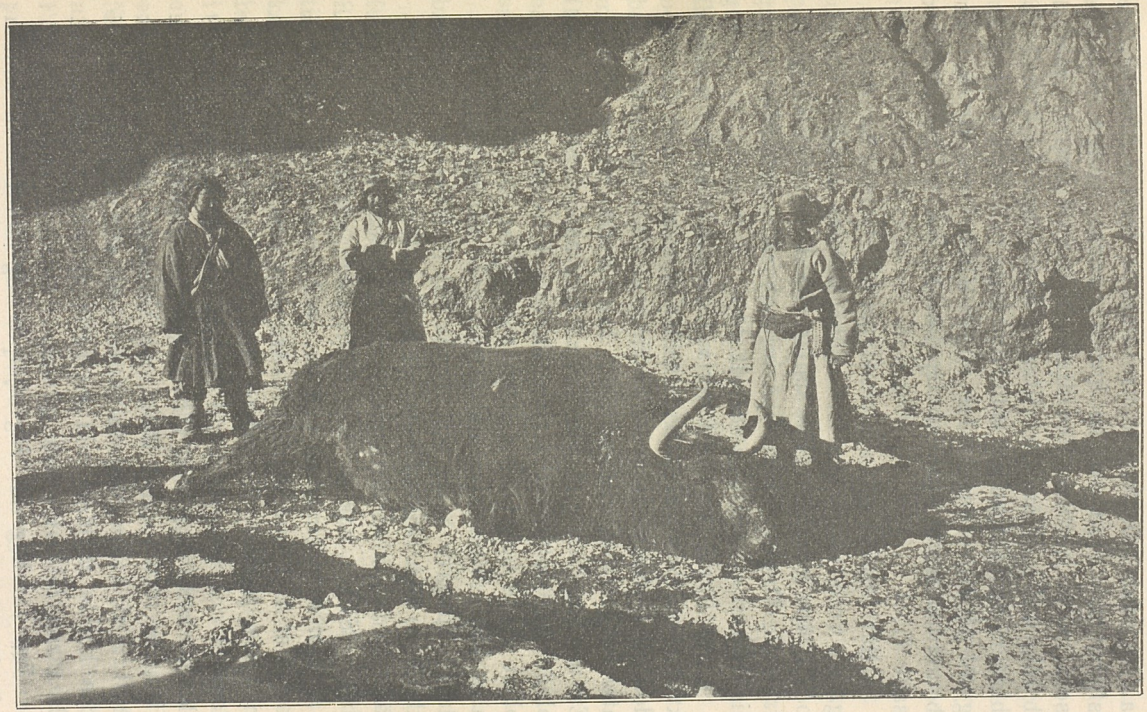

Den skjutna vildjaken.

Längst till vänster står jägaren, Tundup Sonam.

aldrig miste. De fortsätta sin snabba flykt i månens och stjärnornas sken och se hur de mörka bergen resa sig som murar bortom varandra och hur de frusna sjöarna blänka än här, än där. Utan fruktan taga de Kven-luns hinder, Transhimalaja och Himalaja, och hela färden är gjord på några dagar. Jag följde alltid deras streck med beundran och avundades den lätthet, med vilken de korsade Tibet.

Här lågo vi stilla i tre dygn för djurens skull. Vargarna voro närgångna och tjöto alldeles utanför lägret, och sträng nattvakt måste hållas. Då det blev alltför galet, lade sig Tundup Sonam på lur och sköt ett gråben, som linkade ut på sjöns is för att dö.

Vid uppbrottet från detta läger hade vi 36 lastdjur kvar, men provianten hade också minskats med tre bördor efter den senaste mönstringen. Dock kvarlämnades åter några umbärliga saker. Jag offrade några böcker. En av dem, »Sonja», var häftad och bestod av idel lösa blad. Jag suttade hela bingan upp i luften. Stickande blåst rådde och bladen flögo som agnar för vinden. En häst blev vettskrämd och satte av åt motsatt håll, hundarna uppgåvo snart alla försök till förföljelse, korparna klunkade och undrade vad detta var för slags nya flygfän. Under tiden fortsatte Sonja att flaxa över berg och dalar. Sällan har en bok blivit mera spridd än denna.

Den stormen tjöt i över en vecka utan uppehåll. Den tog livet av ännu några av våra djur och nedsatte också männens krafter. Vi måste stanna ett par gånger varje dagsled och göra upp eld för att icke förfrysa. Den 29 oktober kände jag mig tillintetgjord av trötthet och köld. Vi hade icke hunnit långt, då Muhamed Isa, som gick först med karavanen, skickade bud och frågade om vi icke kunde få lägra vid en källa de funnit i närheten. »Jo gärna, låt oss genast gå dit.»

Det var hög tid. Jag stjälpte mig handlöst ur sadeln och släpade mig in i tältet så fort det blivit rest, kastade

mig på bädden med päls, stövlar och allt och kom i den häftigaste frossbrytning. Robert och Tsering klädde sedan av mig och pysslade om mig på bästa sätt. Febern steg till 41,5°, och därute i stormen var det —27. Nya glödfat buros in tid efter annan. Under natten höllo de turvis vakt och ett ljus brann i skydd av en kista för att skyddas mot draget. Där låg jag och yrade, utan att kunna sova och timmarna skredo så långsamt.

Dagen därpå kunde jag tänka klart och kom ihåg att jag var i Tibet. Mina män hade varit tysta som andar; på kvällen gav jag order att de åter skulle sjunga sina gamla aftonsånger kring elden. De hördes endast svagt genom stormens tjut. Det susade och ven omkring mig, flygsand och stoft sopades in i tältet, vars duk fladdrade och smällde som ett segel. Robert läste högt ur en engelsk bok för att döda tiden. Och så kom den fjärde kvällen med samma yrande storm. Jag var fullkomligt kraftlös. Den tibetanska jorden ville hålla mig kvar och jag skulle endast på avstånd få drömma om det förbjudna landet i söder.

»Nej, jag måste bort från detta otäcka läger; i morgon bryta vi upp.»

Påpälsad som en polarforskare och vacklande i sadeln följde jag med Robert och Rehim Ali de andras spår. Redan ett par gånger hade vi sett tydliga märken efter tibetaner, vanligen i form av tre stenar uppställda på kant för att uppbära en gryta över en eld. Den 5 november nådde vi en dal där väl tjugu tält varit uppslagna. I närheten syntes en mängd gropar i marken, var och en med en sandhög vid sidan. Här hade guldsökare varit och grävt. Vår spänning steg med varje dag som gick. När skulle vi träffa de första människorna? Skulle de uppbåda sin landstorm och kasta oss ut igen, som förr? Från varje pass spanade vi söderut efter svarta tält. Ibland passerade vi eldstäder där askan delvis låg kvar mellan stenarna.

Så korsade vi en trång hålväg, där vi funno Muhamed Isa och ett dussin av våra män kring en väldig vildjak, en jätte i sitt slag. Tundup Sonam hade överraskat en hel hjord som gått ned i dalen för att dricka. Hela sällskapet satte av i vild flykt, men den gamla tjuren blev kvar och fick sin kula. Skummande av raseri störtade han löst på skytten som nätt och jämnt hann upp på en klippavsats Därifrån gav han tjuren det andra skottet i hjärtat. Ett par dagar förut hade han dödat en jak som hade två tibetanska kulor i kroppen.

Den 7 november red jag med mina vanliga drabanter på södra stranden av en sjö. Där betade femtio vildjakar; vi ville dem intet och de brydde sig icke om oss. Tjugu antiloper med höga, lyrformiga horn korsade vår kosa, svävande över slätten lika lätt och luftigt som skyarnas skuggor glida över jorden. Vildåsnornas spår förvillade oss ibland när de voro intrasslade i karavanspåret. Men sent omsider syntes röken från elden vid lägret n:r 56 och slutligen även tälten. Vi hade icke många minuter kvar, men det var en förtvivlad bit ändå.

Strax väster om lägret gick en stor svart jak. Ett skott brann av från lägret och jaken, tydligen sårad, tog kurs i vild karriär på oss. Rehim Ali gav till ett förtvivlat skrik: »Ja Allah, vi äro förlorade!» Vi redo så hårt hästarna kunde springa i den tunna luften och trötta som de voro. Rehim Ali, som var till fots, höll samma fart som vi, men hade för säkerhets skull tagit ett fast grepp i svansen på Roberts häst. Jaken svängde så att han alltid hade oss till mål. Dammet yrde om honom, ullfransarna slängde, svansen höll han lyftad och hornen sänkta till anfall. Han förstorades hastigt. Jag red längst till höger och det var alltså min häst, min lilla vita Ladaki, han först skulle ta på hornen. Nu hör jag hans flåsande andhämtning, och ser hans små vilda rödsprängda ögon brinnande av ursinne. Nu är han på tjugu meters avstånd. Det gäller sekunder. Jag sliter upp min livgördel för att få av mig

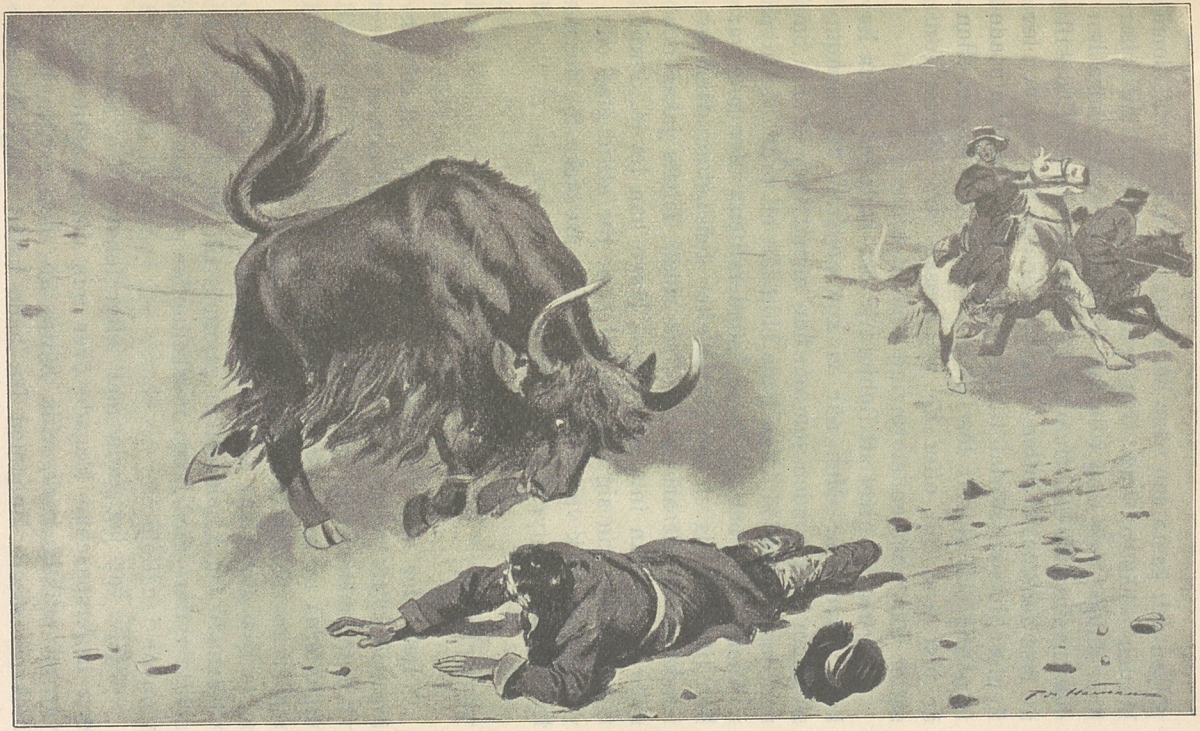

Den ursinniga tjuren rusar över Rehim Ali.

pälsen och kasta den över hans huvud då han skall borra hornen i hästens buk. Jag tycker mig redan känna hur han slungar mig upp i luften och jag tror mig höra hur det knastrar då han trampar in min bröstkorg. Ett skrik av fasa genomskär luften. Jag vänder mig åter om och ser Rehim Ali som störtat till marken. Jaken ändrar kosan från mig och störtar löst på min olycklige tjänare. Han är just över sitt offer för att krossa det. Sedan fortsätter han som en stormvind ned åt sjön.

Jag tog för givet att Rehim Ali icke hade en gnista liv kvar i kroppen. Men när vi kommo fram till honom, slog han med handen som om han menat: bry er inte om mig, jag är stendöd. Han hade blott fått ett ordentligt nyp i vänstra låret och sin kappa söndersliten. Men nog var han litet konstig en tid bortåt efter den betan. Han befriades från allt arbete och fick rida. Tibets jakar och sjöar skulle han inte glömma så länge han levde. I min tjänst skötte han sig som en hel karl, var alltid glad och villig. Och dock var det mig han hade att tacka för dessa livsfarliga äventyr.

TIBETANER!

Det lider mot slutet med karavanen. Av 58 hästar äro endast 16 kvar och 16 av 36 mulåsnor. Snart m å s t e vi finna människor, och de måste hjälpa oss. Vi äro i utkanterna av nomadernas nordligaste beten, somliga eldstäder äro blott några dagar gamla. Men hur skall man möta oss, som utan eskort vågat oss in på de förbjudna vägarna? Jag kände sedan gammalt till dessa skaror av svarta ryttare med långa muskedunder på axeln och röda vimplar i gaffeln.

Själv var jag ännu matt efter febern, och Tsering, den hederspaschan klagade över min dåliga aptit. Han var en präktig kock, vida bättre än »den svarta människan», såsom Muhamed Isa hade kallat salig Manuel.

»Hur skall herrn någonsin bli stark igen, om han inte äter,» förmanade Tsering och ruskade på huvudet.

Drivna av sin hunger blevo vargarna åter obehagliga och om nätterna hörde vi deras långdragna, klagande och hotfulla tjut utanför lägret. En natt anställde gråbenen hetsjakt på våra arma hästar och jagade dem en dagsled mot norr. Våra beväpnade nattvakter följde spåret och hästarna klarade sig.

Den 10 november sågo vi i sydost en liten sjö och, vad märkvärdigare var, spåret av en man som drivit fem tamjakar ned till dess strand. Nu nådde spänningen sin höjd. Vi voro tydligen alldeles inpå människoboningar. Hittills hade vi blott haft naturen och kölden emot oss, nu krävdes också vaksamhet mot kanske fientligt sinnade stammar. Bäst vi talade härom och stannade i en dalmynning för att lägra, kom Tundup Sonam med andan i halsen.

»Jag har sett ett svart tält västerut!» sade han. Genast skickade jag honom och två andra till tältet. Det befanns bebott av en kvinna och hennes tre barn. Hon hade två män, som båda voro borta för tillfället. Om trakten visste hon föga mer än att den kallades Gomo-Selung och hon hade varken jakar, får eller mjölk att sälja. Då vi drogo vidare voro vi alltså icke rikare än förr, men väl fattigare, ty tre hästar dogo och vi hade nu endast tretton kvar. Bördorna blevo tyngre än vanligt för de kvarlevande, och Rehim Ali räknades alltjämt till bagaget.

Emellertid inträffade samma dag, den 12 november, en händelse, som i ett slag kom våra utsikter att ljusna. Lägret n:r 60 var uppslaget i en dalgång. Mitt tält hade just blivit rest och möblerat med sina vanliga kistor och bädden, då Muhamed Isa tittade in och sade:

»Herre, Tundup Sonam kommer med två tibetaner uppifrån dalen.»

Jag skyndar ut: »Äntligen människor efter 81 dagars ensamhet!»

Tundup Sonam hade använt hela sin övertalningsförmåga för att få dem att följa med till lägret. Och då de sågo våra fyra tält, häpnade de och trodde tydligen att de råkat ut för ett helt rövarband. Men nu var det för sent och de måste hålla god min. Den äldre mannen, en femtioåring, mer lik en gorilla än en människa, var beriden, den andra, kanske tio år yngre, var till fots. De stannade ett tag på vederbörligt avstånd och lade ifrån sig sina gevär. Sedan gingo de fram till tälten med dröjande steg och Muhamed Isa tog hand om dem för att lugna deras upprörda känslor. Alla mina tjänare hade rest i västra Tibet och voro vana att handskas med tibetaner.

Efter en stund fördes gubbarna fram till mitt tält där de föllo på knä, bugade sig och räckte ut tungan åt mig så långt de orkade. På detta sätt lägga Tibets söner sin vördnad i dagen, och meningen är väl att man skall få se det inre av språklådan, varifrån den rena rama sanningen kommer trillande i väl övervägda ord. Till välkomstgåvor medförde de två fårmagar, den ena fylld med smör, den andra med getmjölk.

Nu började förhöret och Muhamed Isa var min tolk.

»Vill ni visa oss till närmaste väg, som leder till Schigatse?»

»Ja, om vi få betalt.»

»Hur mycket vill ni ha?»

»Det får bombo tjimbo (den store hövdingen) själv bestämma.»

»Har ni några hästar att sälja?»

»Vi ha två, men sälja dem icke.»

»Har ni jakar till salu?»

»Ja, vi kunna sälja fem om vi få tjugu rupier stycket.»

»Få vi köpa några av era får?»

»Sex kunna vi sälja om vi få fyra rupier för varje.»

»Och getter?»

»De kosta tre rupier.»

De första tibetanerna, Puntsuk och Tsering Dava.

»Gott. Skaffa hit alla de djur ni vill sälja och ni skall få hederlig vedergällning.»

»Bombo tjimbo får stanna här över morgondagen, om allt skall hinna bli färdigt.»

»Gärna, men då stannar ni också som mina gäster över natten. I dagbräckningen få några av mina män följa er hem och välja ut djuren.»

Därmed förde Muhamed Isa gubbarna Puntsuk och Tsering Dava till sitt tält, där de snart blevo hemtama vid flöjternas toner och tekannornas sjudande sång. Ännu i sena natten gingo deras tungor som bönekvarnar och de hade visst aldrig i livet haft så trevligt som hos oss.

Och i karavanen steg stämningen till sin höjdpunkt. I solnedgången lyste bergen i purpur, den blåa röken från eldarna låg som en älvdans över marken, mörkviolett och isande kall steg natten upp över bergen i öster — allt var som förr under ensamhetens långa månader, och ändå syntes oss det ödsliga Tibet gladare och vänligare än någonsin.

Redan följande morgon voro vi ägare till fem präktiga jakar, av vilka var och en ledigt bar två hästars last. Nu skulle några av våra veteraner få gå utan bördor — jag njöt vid den tanken. Våra elva får och getter utbytte vi mot nya och gåvo silver emellan.

Välsignade tibetaner! De kommo till oss som ödemarkens vandrande riddare i sina slitna, flottiga och lusiga pälsar, i filtstövlar, men utan byxor — det måtte vara läskande och tillika svalkande att sätta sig direkt på en till 20° avkyld sadel! Innanför sina pösiga pälsar buro de matvaror och andra småsaker, och i bältet hängde knivar, prylar, eldstål, tobakspung och pipa, dinglande och skramlande i takt med deras steg. Det svarta stripiga håret hängde i outredliga testar ned på axlarna och ryggen, där det under årens lopp kvarlämnat en svart, skinnande flottkrage. I remmar buro de på ryggen sina gaffel-

försedda bössor, hade grova svärd och knivar i gördeln och redo små knubbiga, långhåriga hästar.

Själva kalla de sig tjangpa eller nordmän och tillbringa vintern i dessa ödsliga trakter för att leva på jakt. Getterna och jakkorna förse dem med mjölk och smör, vildbrådet med kött och pälsverk. Köttet smakar dem bäst när det är rått, hårt, torrt och gammalt. Ofta ser man dem ur pälsens innandömen framtaga ett revben av en jak eller vildåsna, mera likt en svartnad träbit, i vilken de tälja med sina skarpa slidknivar. Kinesiskt tegelte är ändå det bästa de veta av livets goda, isynnerhet om det är tillräckligt smutsigt och fullt av blad och stjälkar. En smörklimp sätter piff därpå och ligger och simmar i träskålen som olja bland drivveden.

Till och med hästarna äta kött i detta land som är så fattigt på bete. Det är lustigt att se den tjusning, med vilken de små gräsätarna stå och mumsa på köttslamsorna tills saliven hänger i långa istappar från deras läppar.

För min del föredrog jag följande matsedel, som mycket lätt kunde åstadkommas i tibetanska jägares tält: getmjölk med fet, gul grädde, jaknjurar brynta i fett, märgen ur jakens benpipor, rostad över gödselglöd, små fina feta bitar av det möra köttet kring antilopernas ryggkotor, eller antilopens huvud hållet vid de långa lyrformiga hornen mitt i lågorna tills skinnet blivit bortbränt och det hela liknar en klump av sot. Matsalt bjudes i outtömliga förråd vid saltsjöarnas stränder.

De flytta liksom vildgässen och känna alla källor och beten. Där deras fäder tältat och vandrat, där rasta och jaga även de, där utsätta de sina giller åt antiloperna eller lura på vildåsnorna bakom stenmurar som kanske blivit byggda i hedenhös. Tyst och smidig som en panter smyger jägaren mot vinden på vildjaken och vet av gammal uppövad erfarenhet när han måste stanna och skjuta. Då lockar han med flintan gnistor ur eldstålet, uppfångar dem i fnösket, får glöd i ändan av en snodd, som av

hanen föres till fänghålet då sikte tagits. Och jaken stupar vanligen, ty jägaren måste spara på sitt krut och sitt bly. Köttet styckas och förvaras under tältfållarna.

Medan tjangpamännen äro ute på jakt sköta kvinnorna om boskapen och då jägaren återvänder i solnedgången, ser han sina jakar liggande och idisslande framför tältet. Där hållas de hela natten och man har därför icke långt efter gödseln, nomadernas enda bränsle. Fåren fösas in i en ringformig fålla av sten och vargarna hållas på avstånd av stora, vilda hundar.

I mörkningen slå sig alla ned kring elden, över vars lågor tekitteln kokar. Den långa kinesiska tobakspipan går ur mun i mun. Man talar om dagens fångst och skymningens äventyr, om hjordarnas vård och vargarnas hat, om morgondagens planer och flyttningen till bättre jaktmarker. Där sitter en och lagar sina utslitna sulor med senor och en pryl, en annan handgarvar en jakhud, medan en tredje skär remmar ur vildåsnans skinn. I en hög stånka kärnar en kvinna smör, och hennes små nakna ungar leka i skenet från elden.

Så kryper man till kojs i pälsarnas iden, var och en i sitt hörn. Innan morgonrodnaden flugit upp på de högsta bergstopparna i trakten, har blåsbälgen satt liv i elden, man gnuggar sömnen ur ögonen och bereder sig till den nya dagens id.

Så leva de, så vandra de, så har det varit sedan uråldriga tider. Tjang-tang, eller Nordslätten, kalla de sitt karga hemland, där de i en ständig kamp mot fattigdom och faror leva segerrikt och stort i Guds fria natur. Dånande stormar äro deras närmsta grannar, molnen äro deras bröder, herraväldet över dalarna dela de blott med vildmarkens djur, och om nätterna tindra de eviga stjärnorna över deras tält. För dem har mangoträdens skugga ingen tjusning; vart de än färdades på jorden skulle de alltid längta tillbaka till den stora ensamheten bland bergen,

Tibetaner beväpnade med bössor och svärd.

till den isande kölden och den dansande yrsnön och till det vita månskenet i tysta tibetanska vinternätter.

En dag kommer döden och gläntar i tältets öppning. Elden sprider sin värme som förr och stormen tjuter där ute. Men i tältet avbrytes tystnaden blott av den eviga bönen: om mane padme hum. Förgäves söker man besvärja och blidka de onda andemakter som äro människornas fiender. Böjd, skrynklig och gråhårig slutar den gamle jägaren sin bana och tar steget ut i det stora okända. På starka armar bäres han upp bland bergen och lämnas till pris åt vargar och rovfåglar. Då hans barnbarn vuxit upp, veta de icke var han lades. I livet hade han ingen varaktig stad, efter döden ingen grav. Och ingen frågar därefter — där de dödas ben vitna, hålla onda andar hus.

Så bryta vi upp igen och de båda tibetanerna visa oss vägen mot sydost. Puntsuk är Muhamed Isas lots och rider en liten rödbrun häst. Tsering Dava rider vid min sida och talar om vad bergen, dalarna och passen heta. Som vanligt äro tälten redan uppslagna när vi nå lägret och djuren äro släppta i bet. Då Puntsuks häst får syn på sin kamrat, gnäggar han glatt, spetsar öronen och springer honom till mötes och den gråa svarar lika trevligt gnäggande. Det är annat än valparna våra, som knappt sett röken av varandra förrän de äro inbegripna i det vildaste slagsmål.

Efter fyra dagsresor togo våra nya vänner farväl och vände om hemåt. Tundup Sonam hade skjutit två vildjakar, ur vilka vi skurit vad vi behövde, och resten skulle de båda tibetanerna taga hand om, ifall vargarna icke varit framme. Gubbarna fingo tre rupier var för varje dag de lotsat oss, var sin slidkniv från Kaschmir och ett helt fång tomma cigarrettaskar av bleck. De voro övermåttan nöjda och sade att de aldrig råkat ut för så snälla människor förr. Nattkölden sjönk under 30°, och morgonen var bitande kall. När man dricker sitt sjudande te och

spiller en droppe på pälsen förvandlas den genast till is, alldeles som dropparna från ett stearinljus.

Nu skulle vår ensamhet icke räcka så länge. Från ett pass sågo vi en hjord betande hästar, tre hundra får och några jakar. Längre bort myllrade det av får och jakar på sluttningen. Sex svarta tält voro resta i en dal och en flock arga hundar rusade på oss. Några män, kvinnor och barn skyndade ut för att se vad som stod på. Vi lägrade i deras närhet, på stranden av sjön Dungtsatso. Höjden var nu lägre än vanligt eller 4,914 m. Men alltjämt voro vi högre än toppen av Mont Blanc.

Detta var ett helt samhälle av nomader, verkliga boskapskötare, icke fattiga jägare som Puntsuk och hans kamrat. Den vandrande byn hade 40 invånare, tusen får, 60 jakar och 40 hästar. Hövdingen hette Lobsang Tsering; han var glad och livad, skrynklig, väderbiten och som alla tibetaner skägglös, snusade tappert ur ett horn, snöt sig i en näsduk som aldrig tvättades och struntade i alla påbud från Lhasa om européers utestängande från Tibet.

Tre präktiga jakar kunde han avvara och vi betalte dem med 23 rupier stycket. En annan nomad, som icke kunde motstå klangen av det vita silvret, frågade om vi ville köpa ett par av honom också, och på kvällen voro vi alltså ägare till tio förträffliga jakar.

Trettiotre grader kallt på natten, det är bra starkt. Men vi måste ut i morgonkylan. Lobsang Tsering och en yngling visa oss vägen för en dagsled, och lägra med oss.

»Hur många djur ha vi kvar?» frågade jag Muhamed Isa.

»Tretton mulor och elva hästar, eller inalles 27 djur,» svarade han.

»Tretton och elva blir 24.»

»Jaså, då måste jag räkna dem en gång till,» sade min präktiga karavanförare. Det befanns att vi hade 25 djur kvar; 69 hade stupat. Jakarna hade kommit som

räddande änglar, visserligen med horn, men också med starka ryggar och ben och veteranerna voro så gott som befriade från tjänstgöring. Ju färre de blevo desto ömmare vård skänkte vi dem. Tyvärr var kornet och majsen nästan slut, och av ris fanns blott en säck i behåll. Och vi hade 2½ månaders väg kvar till Schigatse!

Nu är stormen i farten igen! Tillintetgjord av kölden skyndar man på sin häst i karavanens spår. Jag rider den stora apelkastade som bar mig bort från Leh; min lilla vita Ladaki måste vila. Man känner hur ansiktet stelnar och täckes med flygstoft; ögonen tåras och tårarna frysa till is; läpparna svullna och spricka och man bör akta sig för att skratta, annars blöda de; men man har rasande litet att skratta åt. Vid lägret brinner en skön eld; man vill kasta sig i lågorna. Några mulor tränga sig fram till värmen. Sonam Tsering vill driva bort dem. »Nej låt dem stå, arma djur, de äro ju lika genomfrusna som vi!» Det enda man längtar efter är pälsbäddens ide. Väl blåser det tvärs genom tältet, men då man ligger på marken är draget icke farligt.

Hör hur det viner! Stormilarna vräka i lössläppt raseri och i vansinnigt sjungande färd utför fjällen. Man hör hur de komma och hur de fortsätta nedåt slätten. Det låter som kappkörning mellan tunga artillerivagnar över otuktad sten. Tältduken står intryckt och kupig som en boll, bambustängerna spännas som bågar och hota att springa med en knall. Jag virar skinnbaschliken kring huvudet och kryper in under pälsarna. Stormens bullrande oro förföljer mig ända till drömmarnas land, när sömnen befriar mig från alla tankar på Tibet.

Fyra mulor dogo. Åtta äro kvar. Gud ske lov för jakarna! Vargarna väntade i sina klyftor och luffade fram då vi drogo bort. Vi jagade ett skott i högen. De skingrades, men kommo snart tillbaka. Och så togo vi dagsleden och den nästa och ännu en, och den fjärde nådde vi åter en tältby.

Medan Muhamed Isa satt i hövdingens tält och underhandlade om nya jakköp, inträdde en gubbe och talade i hård och myndig ton:

»Ni har en europé med er. För sådana är landet stängt. Vi akta oss väl att sälja jakar åt er. Det vore allt bäst för er själva om ni vände om så fort som möjligt. Eljes går det er illa.»

Alltså fientliga tibetaner! Nåväl, då gäller det att vara på sin vakt hädanefter.

I 31° köld bröto vi upp den 1 december. Natten hade kostat en mula livet och vi hade inte hunnit ur synhåll av lägerplatsen förrän hon var så gott som uppäten av vargar. Vi prövade inte ens de nya tält vi redo förbi; av deras invånare hade vi intet gott att vänta.

Lägret n:r 77 låg vid en klippkam i en dal, där en källas flöde frusit i väldiga isflak. Här uppenbarade sig två främlingar med röda bindlar och stångpiskorna virade kring hjässan, utpyntade i elfenbensringar och avgudadosor av silver, samt klädda i pälsar med röda och gröna band. Sina svärd buro de i silverbeslagna baljor prydda med dåliga koraller och turkoser, och sina muskedunder slängda i grova remmar över axeln.

»Var kommer ni ifrån?» frågade jag.

»Vi äro pilgrimer som besökt det heliga berget och den heliga sjön. Nu äro vi på hemväg till Naktju.»

»Hur många äro ni?»

»Vi äro 35 och hava hundra jakar och sex hundra får.»

»Har ni jakar att sälja?»

»Ja, i morgon innan solen går upp. Om någon ser att vi handla med er, äro vi förlorade.»

»Var alldeles lugna, ni får bra betalt.»

»Säg oss, är icke ni den bombo tjimbo som för fem år sedan med två följeslagare kom till Naktju och av guvernören tvingades att vända om?»

»Jo det var jag.»

»Hela trakten talade om er. Ni hade en Lama till tolk, en stor karavan av kameler och flera ryssar i er tjänst.»

Jag var alltså igenkänd och nu skulle ryktet sprida sig att jag kommit tillbaka!

De båda pilgrimerna höllo ord och innan solen förgyllt bergens spetsar hörde jag skramlet av deras svärd, knivar och gehäng och skyndade ut i den iskalla mörka morgonen för att mönstra den marknad som i ett slag vuxit upp ur ödemarkens grus. Mina sakkunniga Ladakmän synade de salubjudna grymtoxarna och pilgrimerna skränade och fäktade med armar och ben då de försäkrade att bättre jakar funnos inte norr om Himalaja. Vi köpte sex och i vår ägo stannade också två paket tegelte, en säck tobak från Butan och ett par magar smör. Avkylda till 30° radades silverrupierna upp på marken, men gåvos med varma händer. Några små gåvor hamnade också innanför pilgrimernas pälsar.

»Känner ni vägen söderut?» frågade jag.

»Ja, nog känna vi den alltid.»

»Har ni lust att följa oss? Ni får tre rupier om dagen.»

»Lust ha vi nog, men våga ej.»

»Vad är ni rädda för?»

»Vi ha hört att söder om detta pass går budkavle om uppbåd och att man samlar beväpnat folk för att hejda er.»

Framåt marsch! kommenderade jag, och vi bröto upp i samlad skara. Vi hade 18 jakar, och Tundup Sonam var deras ledare och hade tio man till hjälp. Stigen förde över ett brant pass, från vars krön blicken svepte över en värld av berg i söder. Men utsikten skymdes snart av piskande snöyra.

Som vanligt stannade jag en god stund för att göra iakttagelser och avläsa instrumenten. Karavanen fick försprång, snön yrde ned och dolde spåret. Jag hade Robert

med mig och en av muhamedanerna, som varit i Mekka och därför kallades Hadji. Då luften klarnat, pekade Hadji upp mot passet, där tre svarta ryttare avtecknade sig mot snön. De redo hårt och upphunno oss snart. Ångan stod i skyar kring deras frustande hästar, bössor buro de i axelremmarna och svärd i livgördeln, och deras fårskinnspälsar voro svarta och solkiga av lägereldarnas sot och slaktat villebråds blod och fett. Den första, en grovhuggen rövare, red fram till mig och frågade kort:

»Vad är ni för ena?»

»Pilgrimer.»

»Var kommer ni ifrån?»

»Från Ladak.»

»Vart reser ni?»

»Till Dangra-jum-tso.»

»De som äro från Ladak komma aldrig norrifrån.»

Därpå gåvo de sina hästar hälarna och redo fatt karavanen. Vid dagens läger läto de Muhamed Isa undergå samma korsförhör. Sedan fortsatte de mot väster.

Spioner naturligtvis. Något ödesdigert drog ihop sig i vår väg. Budkavlen gick i små patruller över landet för att uppbåda vapenföra män. Jag hade varit med om sådant förr. Den tibetanska landstormen hade haft mycket besvär för min skull.

Efter två hårda dagar nådde vi Bogtsang-tsangpo, en flod, som mitt i Tibet flyter mot öster och tömmer sig i en saltsjö. Då vi kommit i ordning på den isbelagda flodens södra strand, nalkades sex män vårt läger. Den förnämsta av dem var »gova» eller hövding i trakten. Han talade och sade:

»Jag har fått bud norrifrån att ni var på väg mot söder. För fem år sedan reste ni här förbi med 25 kameler. Hur många tjänare och lastdjur har ni nu och vart ämnar ni er?»

»Varför gör ni dessa frågor?»

»Därför att jag lyder under guvernören av Naktsang och måste lämna honom underrättelser, annars skär han halsen av mig.»

Han fick alla de upplysningar han begärde och frågade: »Vill bombo tjimbo vara så snäll och stanna här tills jag får svar från guvernören?»

»När kan det vara här?»

»Om tjugu dagar.»

»Tack! Vi bryta upp i morgon.»

Alltså hade vi andrum ännu en tid, och hövdingen mjuknade småningom upp. Han erbjöd sig till och med att följa oss i tre dagar men skulle, liksom nattugglorna, icke visa sig förrän det blivit mörkt.

I fem dagar redo vi utför floden, hörde hur det smällde i dess istak, lägrade på stranden och fångade fisk i vakar. Sedan redo vi över ett pass och hamnade, halvdöda av köld, i en dal, där tre tibetaner kommo på besök i mitt tält.

»Vem är du?» frågade jag den finaste gubben, som var klädd i blodröd päls och tegelröd rävskinnsmössa.

»Jag är Karma Tamding i Tang-jung,» svarade han. »Jag har sett er för fem år sedan vid Bogtsang-tsangpo.»

Karma Tamding var en hedersman, ja så tillförlitlig att jag gav honom halva summan i förskott, då han lovade att följande morgon sälja oss tre jakar för 60 rupier tillsammans. Efter två dagar skulle han skaffa oss matvaror.

Vi fortsatte dock, och andra dagens afton lägrade vi i stickande blåst vid foten av ett berg. En mula stapplade fram till elden och lade sig. Hon dör under natten, tänkte jag. Men redan i stjärntändningen låg hon stel och kall i lägereldens rök. Nu återstodo endast två mulor och elva hästar; hela bagaget bars av 21 jakar.

Karma Tamding höll ord. I skymningen kom han ridande, åtföljd av tolv nomader, två av dem kvinnor. De satte sig kring elden och tittade på mig, och jag tittade

Våra jakar lastas.

på dem. Kvinnorna voro ordentligt påpälsade. Man såg icke mycket av dem, men det lilla man såg var smutsigt och snorigt. Den äldre bar över pannan ett smycke av dinglande koraller och tunna silvermynt från Lhasa.

Sedan började handeln och vi köpte för 68 rupier rostat mjöl och korn. Det var en fröjd att se våra trötta veteraner äta sig mätta en gång ur sina kornpåsar.

Dagen därpå togo vi farväl av den goda Karma Tamding och hans följe och drogo vidare på vårt långa vintertåg genom Tibet. Åter började en tid av ständiga stormar. Hästen raglar som vore han drucken, det känns som skulle man kastas ur sadeln, man lutar sig över i lovart för att hålla balansen och man kryper ihop för att minska vindfånget. Äntligen når man lägret och har då fått vad man tål för en dag.

MIDVINTER I TIBET.

Nu är det jul igen! Jag skriver den 24 december i min dagbok. Det blåser icke så hårt som vanligt och julsolen skiner. Utanför mitt tält sitter en gammal tiggarlama och svänger en stav behängd med brokiga lappar, tofsar och grannlåter, och sjunger en rörande sång. Han kan bli bra till julbock, tänkte jag och bad honom följa med till aftonens läger, men han hade vandrat så mycket, sade han, och var alltför trött.

Vägen ledde upp till ett pass. Jag red min lilla Ladaki. Dagens bästa timmar hade lidit och lägret kunde icke vara långt borta. På höjderna gick en av våra män och ledde min stora apelkastade ridhäst. Han hade tjänat ut, men nog skulle han orka fram och sedan skulle han få vila över julen. Jag klappade honom i förbifarten och viskade åt honom, att han icke hade långt att gå och att det bar utför hela vägen. Han lyfte huvudet, suckade tungt och såg efter mig, då jag red ifrån honom. Sedan kom mannen ensam till lägret och berättade, att hästen

stupat och dött. Varför hade jag icke förstått honom, då han bad mig vänta! Tanken på hans sorgsna avskedsblick förstörde min julstämning.

Skuggorna blevo allt längre, blott topparna badade ännu i ljus. I kitteldalens botten låg den lilla sjön Dumbok-tso och drömde under sitt istäcke. Stigen gick i många krökar brant utför. Det skymde och mörknade, men nu lyste juleldarna klara framför tälten.

Skönt att komma under tak och att sitta lutad över glödfatet i avvaktan på middagen.

»Serverat,» säger Tsering och dukar upp på marken framför min bädd en bunke sur mjölk, ett par fina järnspett med rostade stycken av saftigt fårkött, en bulle vetebröd och en kanna te.

Det ringde av kyrkklockor i mina öron, jag trodde mig höra bjällerklang i svenska skogar och barn som sjöngo: »nu är jul i vart skjul, sparvelilla grå och ful... frusen är den klara sjö, väntar vårens vindar».

Förutom mig var Robert den enda kristne i vårt läger, och vi beslöto att fira årets och mänsklighetens största högtid på ett sätt som även kunde fägna hedningarna. Ett par tjog ljusstumpar hade tillvaratagits och uppställdes nu i kanterna av en kista mitt i mitt tält. Muhamed Isa invigdes i överraskningen och fick order att sätta alla mina tjänare i rader framför tältöppningen alldeles som på teatern. Då alla ljusen voro tända, gick ridån upp — tältets främre flikar kastades åt sidan, ett bländande ljussken spred sig över de väderbitna ansiktena därutanför och ett sorl av förvåning hördes.

Sedan var det Ladakmännens tur. De togo fram sina flöjter och lekte på dem, de sjöngo sitt hemlands sånger och ekot svarade i samma toner, Schukur Ali trummade på en kastrull allt han orkade och de andra dansade och stampade takt.

Vad skulle våra grannar tibetanerna tro om oss! De trodde säkert, att kistan var ett altare och att vi varje afton tände offerljus för att blidka våra gudar. Dumbok-tso och vildåsnorna, som betade på dess fridfulla stränder, hade aldrig bevittnat och skulle aldrig få se något dylikt. En pojke, som de sista dagarna varit vår vägvisare, ropades fram och fick sitta på parkett mitt i tältöppningen. Han stirrade på ljusen och tittade på mig och satt som en lurande katt med framtassarna i marken och bara såg och såg.

»Är det vackert?» frågade jag pojken gång på gång, men han svarade inte ett kvitt. Vi skrattade åt honom så att vi trillade avsides, men han förändrade inte ett drag och kunde inte förmås att tala. Han bara stirrade. I vårt läger ville han inte sova mer, utan gick till sina stamfränder. Då han på juldagens morgon hämtat sig, sade han Tundup Sonam att han varit med om ett och annat, men något märkvärdigare än det här hade han aldrig upplevat. Och han tordes inte följa oss längre, utan bad att få återvända hem.

Innan ljusen brunnit ned utdelade jag åt alla männen gåvor i klingande indiskt silver, de enda julklappar som vankades. Den förvånade pojken blev icke bortglömd, han var värd pengar. Då det sista ljuset slocknat tindrade Orions stjärnor allt klarare, var och en gick till sitt, Tsering bar in en väldig julbrasa, idel glöd, och i den vänliga värmen läste jag ur Bibeln dagens av ålder nyttjade texter och tänkte på mitt gamla hem i norden. Och så var det slut med ödemarkens jul.

Nu styrde vi söderut över tvenne pass, av vilka det andra heter Laän-la och är en vattendelare mellan Dumbok-tso och Ngangtse-tso. Den sistnämnda sjön, vid vars strand vi ämnade vila ett par veckor för djurens skull, syntes icke ännu, men väl, som en blånande rand, de berg som resa sig på södra stranden. Vid passet

offrades den första jaken; han var ömfotad och skänktes åt nomaderna i trakten.

Där Laän-dalen mynnar ut mot sjön uppslogs det ståndläger som hade numret 97. Här skulle Robert och Muhamed Isa stanna med karavanen, medan jag lodade sjön från isen och kartlade dess stränder. Tibetanerna hade varnat oss för denna sjö; dess vatten var salthaltigt och isen för tunn för att bära oss. Men det skulle vi pröva först, innan vi trodde därpå. Så vitt man kunde se låg hela sjön frusen, och då nattkölden alltid höll sig mellan 25 och 30°, borde isen vara ganska tjock.

Den 30 december framgick strålande klar. Vi tänkte begagna båten till fordon. På sin köl och sina träramar borde den glida lätt över isen. Men denna är vanligen icke blank, utan belagd med ett tunt lager av salt, som blivit avskilt vid frysningen. Båten var för tung att draga.

En bra bit från stranden slopades båten och vi surrade ihop ett par kälkar av bänkar och stänger. Men även dessa voro för tunga. Då skickade jag bud till lägret för att hämta verktyg och skruvar, och med tillhjälp av ett par järnskenor som hörde till båten, samt två bänkar och ett par stänger gjorde vi en liten kälke, på vilken jag skulle åka, dragen av ett par karlar. Vid akterändan fastgjordes en liten låda, som jag hade till ryggstöd. Kälken skulle dragas av två man, och proviant för tio dagar, bäddar, ett tält och andra ting skulle bäras av Ladakmän. I sitt hemland äro de vana att bära bördor över bergen, och den förtunnade luften bekommer dem icke illa. Vid Ngangtse-tso voro vi också lägre än hittills, eller på 4,770 meter.

Under tiden blev den första vaken med yxa och spett huggen genom isen. Då det sista nypet gör hål i botten, porlar mörkgrönt, klart vatten upp och fyller isgropen, och lodet släppes ned i sin lina. Det bottnade redan på

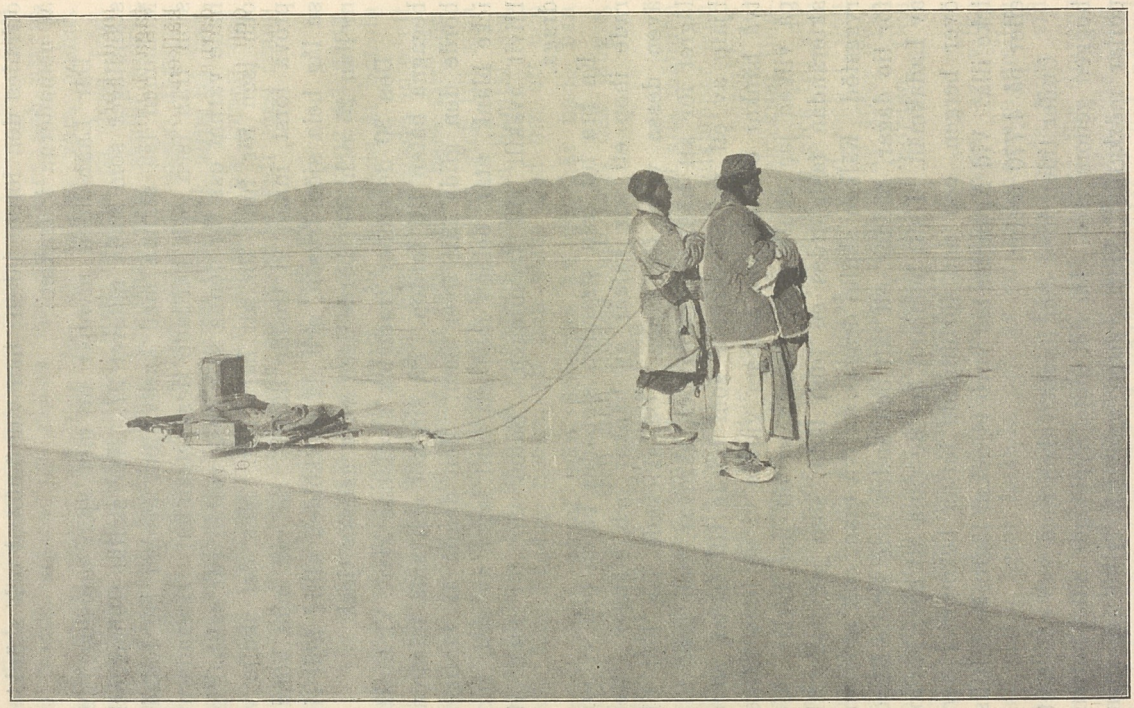

Kälken, förspänd med Rabsang och Taschi.

fattiga fyra meter, och isen hade en tjocklek av 21,5 centimeter, så nog höll den oss alltid.

Nu svepte jag fårskinnspälsen om mig, satte mig med korslagda ben på kälken och lät Rabsang ensam taga hand om dragrepet. Han behövde blott röra vid kälken för att få den att kila i väg av sig själv. Medarna skuro som skridskor genom det tunna saltlagret och det besynnerliga åkdonet guppade fram med ett trevligt skorrande ljud över knottriga ställen. Rabsang sprang, och kälken hoppade över råkar och sprickor, i vilkas kanter den glasklara isen skimrade i grönt. Över glansis gled den ljudlöst och lätt och Rabsang fick raska på för att inte få bogsprötet i hälarna. Ibland har vatten pressats upp genom sprickorna och står som meterhöga skärmar och kupor av is. För en spark flyga skärvorna åt alla håll och jag åker som genom en öppen dörr.

I åtta vakar sjönk lodet och varje vak krävde en kvarts timme. Det största djupet var 9,8 meter. Dagen led och solen gick ned i röda moln. Men fullmånen var uppe, och den klippa vi tagit märke på, stod skarpt och tydligt tecknad i söder. Avståndet var dock ännu långt. Isen blev obehagligt knottrig och jag föredrog att gå. De vita fälten utbredde sig ödsliga och kalla åt alla håll, aftonen var stilla och tyst, vi hörde blott det susande ljudet av våra egna steg. Den främmande stranden sov, inga eldar tindrade, inga vargar tjöto denna kväll. Istapparna växte i våra mustascher, och nattkylan bredde sig som en osynlig dimma över isen.

Äntligen nådde vi stranden, lämnade kälken och skyndade upp till klippans fot, där vi kröpo in under ett block och väntade på de andra. Rabsang samlade ihop så mycket bränsle han kunde finna i mörkret, och snart brann en liten signaleld, som borde synas långt utåt sjön. Sent omsider kommo fyra av de våra traskande med sina bördor på ryggen, och en lång stund efter dem ännu fem. De hade sett eldar på fyra ställen vid stran-

den. Vi voro alltså omgivna av nomader, men läto dem vara i fred.

Tidigt följande morgon fick Islam Ahun gå tillbaka till huvudkvarteret för att fiska upp en del saker vi lämnat efter oss på isen. Rabsang och Taschi drogo min kälke mot dagens mål i nordväst. De övriga sju männen buro bagaget och ledde ett får. Vita Puppy var med. Hela dagen hade vi bärarna inom synhåll. De gå i gåsmarsch, lunkande, vaggande och sjungande. Ibland vila de, med utsträckta ben och lutade mot bördorna. Då de fortsätta igen, rullar sig en av männen på magen och kravlar sig upp med tillhjälp av sin stav; sedan hjälper han de andra på benen.

Isen var förträfflig och saltpulvret hade till stor del blåsts österut av de ständiga västliga stormarna. Stora sträckor lågo isfälten rena och blanka och hade en mörkgrön färgton; på avstånd såg det ut som öppet vatten. Då vi kommit halvvägs hejdades vår färd av en spricka, halvannan meter bred och vattnet skvalpade mellan iskanterna. Äntligen funno vi ett ställe med underis, där vi kommo torrskodda över med kälken till bro.

Vid landningspunkten gick en herdegosse i vall med sina får. Då han fick se tio karlar komma gående över den fridlysta sjön, blev han förskräckt och tog till flykten. Själva samlade vi bränsle och gjorde oss hemmastadda på denna ödsliga strand, där vi skulle tillbringa en natt av vårt liv. Årets sista natt var inne, och lägret var det hundrade i nummerföljden.

Nyårsmorgonen 1907 bröto vi tidigt upp mot sydsydost över sjön och togo den nya linjen utan vidare äventyr. Men på aftonen uppstack hård storm och hela nejden försvann i ogenomträngligt töcken. Våra bränsleplockare hade varit ute och samlat gödsel i sina säckar; de skymtade nu fram som dimfigurer en efter annan och jag förstod icke hur de kunde hitta tältet på den jämna strandslätten. Sedan byggde de ett vindskydd av

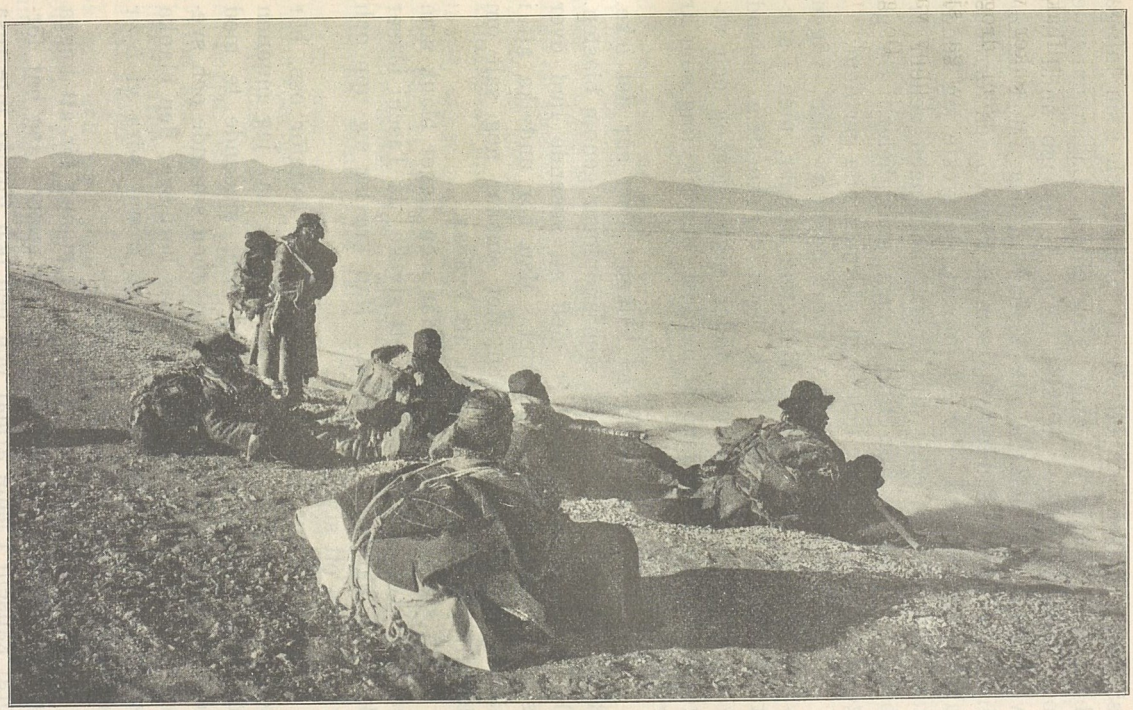

Våra bärare färdiga att bryta upp.

säckarna, kälken och ett stycke tältduk och i sin luftiga borg kröpo de ihop i ring kring elden. Lågan dansade och slickade dem i ansiktet, men de sjöngo ändå och voro glada och belåtna. De klagade aldrig. Med orubbligt lugn togo de händelserna som de kommo och förrådde aldrig med ett ord eller en min att de tyckte jag kunde låta dem vila ut efter den långa vandringen genom Tibet. För sådant folk finnas inga svårigheter. De gå genom vått och torrt och inga stormar bita på dem.

Den 2 januari korsade vi södra delen av sjön. Vägen var icke lång, den krävde blott fem timmar, men i stickande storm blev den dryg. Isen var knottrig, ibland vågig som om den bildats under sakta sjögång och vågornas branta sidor lågo åt nordost, den riktning som är vindarnas väg.

Jag sitter hopkrupen på kälken. Fort går det icke. Rabsang och Taschi arbeta som snöplogar genom blåsten. Det mjölfina saltpulvret yr med ett susande ljud över isen och piskar mig i ansiktet. Man bör undvika att i sådant väder öppna munnen, det smakar nog salt om läpparna ändå. Jag är nära att kvävas.

Nu streta vi ut över fält, där isen ligger blank som en glasskiva. Vi ha kommit ett stycke, då Taschi blåser ikull och hamnar i min famn. Han kravlar sig upp och vi fortsätta ett stycke.

»Pass på nu, gubbar, det mörknar framför oss, här kommer en ordentlig körare!» Tvi, nu har jag munnen full med salt igen och längtar efter sjudande te med socker. Som en kvast kommer orkanen sopande och sveper ikull båda karlarna och vi föras bort över den blanka isen med kälke och allt. Inom en minut köra vi över en saltfläck, där karlarna få fotfäste.

Och så bär det av på nytt. Vi stanna för att hugga en vak. Djupet är föga mer än tre meter. Jag har förlorat känseln i både armar och ben och förmår inte resa mig, utan sitter kvar på kälken. Men det var farligt

nog. Jag verkade som segel och stormen tog fatt i åkdonet och drev det i svindlande fart som en isjakt ut över sjön. Skönt, tänkte jag, nu skjutsas jag tillbaka till huvudkvarteret. Jag satte hälarna i isen, men vad hjälpte det, jag hade pälsstövlar med mjuka sulor och flög på min kälke som en Blåkullakäring på sin kvast. Medarna voro för korta och kälken svängde runt, men undan gick det, lika fort som vinden, och jag hade för ett par minuter en behaglig känsla av att det blivit stilla och lugnt. Men så kantrade ekipaget i en spricka, jag slungades över bord och kom till ro i en saltås. Då märktes det åter hur det blåste.

Rabsang seglade kana till min räddning och vi återvände till vaken. Så vi sågo ut! Ansikte, händer, pälsar, allt var vitt av salt. Vi hade ingen aning om hur långt vi hade kvar till stranden, men timmarna voro som evigheter och jag undrade om jag någonsin mer i livet skulle få se en lägereld brinna. Icke ens isen syntes under oss. Saltstoftet sopades över dess glatta ban och liknade en skummande flod. Snart dör jag, tänkte jag. Men man tål ett och annat innan man förgås. Mycket liv hade jag icke kvar, när vi landade och sökte skydd i en fårfälla, där vi samvetslöst lade vantarna på all den jakgödsel nomaderna samlat för sitt eget behov. Snart låg eldstungan som en söndersliten flagga utefter marken och blodet kom åter i omlopp.

Klockan fem tvärstannade stormen lika hastigt som den börjat, och det blev hemskt tyst omkring oss. Söderut syntes sex tält och stora hjordar av jakar och får, i vilkas närhet vildåsnorna betade utan fruktan. Mina nio karlar kröpo ihop i en tät klunga i lä av muren, framstupa på knä och med pannan i marken, som asiaterna hava för sed. Att de sovo gott hördes nogsamt på deras timmerstockar. Underliga människor!

Nu skulle vi tillbaka mot nordost för att loda sjöns östra hälvt. Det blåste hårt och vi hade den härligaste

medvind. Rabsang och Taschi drogo icke längre, de måste snarare hålla igen med dragrepen när kälken dängde i väg och krängde så att ispulvret sprutade vitt kring medarna. Under den vilodag vi unnade oss vid stranden, besökte vi ett närbeläget nomadtält och köpte ett får, smör, sur mjölk och en påse tobak; den sistnämnda var välkommen, männen hade rökt jakgödsel på sista tiden. Så långt hade allt gått väl. Men dagen var icke slut ännu!

Vid middagstiden kom Islam Ahun raglande till vårt läger. Han var halvdöd av trötthet och hade sökt oss i 54 timmar kors och tvärs över sjön. Han hade bara gått och gått och nu äntligen sett det sista spåret efter kälkens medar. Så hade han hittat oss i den ravin där vi tagit vår tillflykt.

Sedan han hämtat sig något räckte han mig ett brev från Robert. Den 1 januari hade sex beväpnade män ridit fram till huvudlägret och gjort några frågor. Dagen därpå hade de återvänt betydligt förstärkta. Guvernören av Naktsang hade befallt, sade de, att vi, som saknade pass från Lhasa, måste stanna där vi voro och sedan vända om mot norr. De väntade nu besked från mig för att sätta guvernören i tillfälle att skicka rapport till Lhasa.

Grymma tibetaner! Hade vi icke slitit nog denna höst och vinter, hade vi icke varit nära att frysa till döds och förlorat så gott som hela vår karavan. Skulle nu också infödingarna resa sina beväpnade horder mot oss! Jag tyckte mig höra hur det gnisslade i gångjärnen då portarna slogos igen om de heliga böckernas land, min längtans land, det förbjudna landet i söder.

Islam Ahun fick häva i sig så mycket te och fårkött han rymde, och när han vilat sig, fick han vända om till huvudkvarteret med order till Robert att säga ryttarhordens hövding, att om han ville mig något, så skulle han och hela hans kavalleri på eftermiddagen den 5 januari infinna sig tre engelska mil öster om vår gamla

Våra bärare mitt på isen av Ngangtse-tso.

Längst till vänster synes vita Puppy.

lägerplats n:r 98 vid norra stranden. Varom icke fick han svara själv för följderna.

Den 5 januari steg upp över fjällen i öster. Stenar och strån vid stranden voro klädda i gnistrande rimfrost. Mina bärare togo sina bördor på ryggen, mina dragare spände sig för kälken, och vårt lilla följe styrde i sakta mak mot nordnordost över Ngangtse-tso. Dagen var härlig och lugn, isfälten lågo i långa vågor och voro vattrade av vinddrivet saltstoft liknande nyfallen snö. Djupet uppgick till något över tio meter, det största vi lodade.

Komna halvvägs sågo vi en liten svart prick nalkas över isen från huvudkvarterets håll. Det var Hadji. Han kom för att säga att självaste guvernören av Naktsang väntades om några dagar. Aha! Hur väl mindes jag honom icke den gamle Hladje Tsering!* Jag hade ställt till trassel för honom, och han borde vara ursinnig över min återkomst till hans provins. Eller kanske hade en ny guvernör blivit tillsatt under tiden?

Den 6 januari togo vi märke i sydost för att åter korsa sjön. Vid andra vaken upphunnos vi av Muhamed Isa och två till; det ångade om dem och de voro tydligen upprörda. Jag hälsade dem lugnt:

»Sitt ned i gröngräset! Vad nytt från huvudlägret?»

»Herre, 25 tibetaner ha uppslagit sina tält kring våra. Vi hade redan flyttat en gång, till en bättre betesplats sydost om förra lägret, och i dag ville vi förlägga huvudkvarteret till stranden för att vara nära er. Alla djuren voro lastade och vi skulle just bryta upp, då tibetanerna kröpo fram ur sina tält, tvingade oss att lasta av djuren igen och befallde oss att stanna där vi voro.»

»Har något nytt hörts från guvernören?»

»Han lär väntas om tre dagar. Ridande bud komma och gå dagligen och rida alltid fort.»

»Vad säga de om mig, som är borta så länge?»

* Den som läst »Tibetanska äventyr» minns honom kanske också. Där återfinnes hans porträtt på sidan 328.

»De äro ytterst förvånade och fråga oupphörligt varför herrn är ute och går på isen. De ha skickat spioner kring stränderna och tro att herrn drar upp guld från sjöbottnen genom vakarna.»

»Hur står det till i karavanen?»

»Allt väl. En mula dog i förrgår och min svarta ridhäst i går. Åtta hästar och en mula äro kvar. Eljes må alla väl.»

»Ja, här få vi nog vårt lystmäte av vila. Vänd nu om och hälsa de andra.»

Vi fortsatte mot vårt mål. En varg och 25 vildåsnor hade tagit stranden i besittning, men flydde då vi nalkades. Vårt arbete var fullbordat och vi hade sedan den 30 december tillryggalagt nära elva svenska mil över sjön.

Tidigt följande morgon skickades en kurir i förväg till huvudkvarteret för att hämta min ridhäst. Jag tog saken så lugnt som möjligt och väntade i mitt tält till fram mot eftermiddagen. Varför skulle jag också skynda att överantvarda mig i den tibetanska milisens händer, dessa svarta, vilda ryttare, som förr så många gånger korsat mina planer.

Så red jag sakteliga till den nya tältstaden, där tibetanerna sutto och tittade i sina tältöppningar som jordråttor i sina hål. Robert rapporterar att »allt är lugnt i Schipkapasset». Jag steg in till Muhamed Isa, satte mig vid elden och lät tibetanernas hövdingar kallas fram. Där kommo de bugande och med tungorna hängande som röda vimplar — nu gjorde denna underliga hälsning verkligen ett hånfullt intryck på mig, och det fattades bara att de räckt lång näsa också. Den förnämste, i röd hjässbindel, mörkblå päls och svärd i gördeln, hade varit med i Hladje Tserings läger 1901 då vi tältade tillsammans på stranden av Tjargut-tso.

»Är Hladje Tsering alltjämt guvernör av Naktsang?»

»Ja, det är han som kommer hit i övermorgon.»

»Kommer han med 500 ryttare liksom förra gången?»

»Nej, bombo tjimbo, han märkte då att ryttarskarorna icke skrämde er. Nu hoppas han att ni ändå skall foga er efter hans önskningar.»

Åter gick en dag och nya ryttare kommo med ursäkter för guvernörens dröjsmål. Jag började misstänka att det hela blott var ett knep, anlagt på att uppehålla oss. Men tibetanerna lugnade mig och sade:

»Bombo tjimbo, om guvernören icke anlänt inom tre dagar, får ni skära halsen av oss.»

»Det är onödigt,» tyckte jag, »men håller ni inte ord, så måste ni betala tio hästar i plikt.»

»Gärna,» svarade de. En skriftlig förbindelse uppsattes och undertecknades av hövdingarna. Men tibetanerna voro säkra på sin sak och fingo behålla sina hästar. Ty på aftonen den 11 avtecknade sig en skara ryttare på kullarna i öster, och en stund senare hade nya tält vuxit upp i vår närhet. Ett av dem var betydligt till omfånget och hopsytt av vita och blåa dukar. Endast en förnäm hövding kunde bo i ett sådant palats. Åter förflöt en halvtimme och så syntes en ny kavalkad komma ridande i starkt trav. Den främste ryttaren var en gammal man, som satt med krökt rygg och försvann i en röd baschlik och i yviga, dyrbara pälsar. De andra buro bössor med röda vimplar på gaffeln.

»Det är Hladje Tsering,» sade man i lägret. Att de frusit bra kunde man förstå, ty de hade ridit i hård motvind. De kastade sig ur sadlarna, lade bössorna på marken och kröpo in i tälten, medan ett par stamkunder lossade hästarnas remtyg och släppte djuren i bet.

Då dagen bräckte lät guvernören fråga vem av oss som först skulle göra visit. Jag lät budet svara att jag skulle giva besked när jag kunde taga emot. Sedan vände jag mig mot tältväggen och somnade igen. Det var väl inte så rysligt bråttom heller.

Då jag var i donen städades tältet och guvernören fick bud att han var välkommen. Två hästar fördes fram till hans tält, han besteg den ena, den andra bestegs av en ung lama, hans sekreterare. Allt vad tibetaner hette i trakten följde efter och tåget rörde sig långsamt till mitt tält. Jag gick dem till mötes, Hladje Tsering satt av och vi hälsade hjärtligt, ja det var icke långt ifrån att vi omfamnat varandra. Ledande min gäst vid handen visade jag honom hedersplatsen i tältet, som uppvärmdes med en väldig glödbrasa. Laman satt vid guvernörens sida, jag mitt emot. I tältöppningen hade Muhamed Isa, tolken, sin plats. Han hade sträckt upp sig i en paraddräkt av körsbärsrött tyg. På hjässan bar han en guldstickad turban från Indien, och överglänste oss alla i sin prakt.

Först talade vi en stund om livets gåtfulla vägar och om det underliga öde, som nu åter, efter fem långa år, fört oss tillsammans inom Naktsangs gränser. Efter en stunds tystnad fortsatte Hladje Tsering med allvarlig och bekymrad min:

»Jag har kommit personligen till ert läger för att bedja eder skyndsamt vända om och lämna min provins. Ni minns hur det gick förra gången, men ni vet inte hur det gick för mig. Jag fick bekosta hela uppbådet själv och blev ruinerad. Vi äro gamla vänner, men jag kan icke utsätta mig för nya obehag för er skull.»

»Ja, vi äro gamla vänner, Hladje Tsering, men inte kan ni heller begära att jag för er skull skall underkasta mig ett nytt vintertåg genom Tjang-tang. Jag bröt upp för fem månader sedan med 130 djur, nu äro nio kvar. Ni har inga maktmedel att tvinga mig till ett återtåg.»

»Mig är det likgiltigt vart ni reser. Ni må gärna gå till Schigatse, men genom min provins får det icke ske.»

»Jag lämnar icke Naktsang förrän jag från Taschi Lama själv fått bekräftelse på att vägen till hans huvudstad är stängd. Jag gör det så mycket mindre som jag

väntar post, som från Indien skulle skickas till Dangra-jum-tso genom kapten O'Connor i Gjangtse.»

»Har ni bevis på att Taschi Lama tillåter någon att föra er post in i landet? Har ni pass från honom eller från Lhasa? Jag har åtminstone icke mottagit några befallningar att stå till er tjänst.»

»Jag skickar ett par av mina män med brev till kapten O'Connor.»

»Vägarna äro stängda även för dem. Jag lämnar icke denna plats förrän ni vänt om mot norr.»

»Och jag bryter icke upp förrän jag fått underrättelser från Gjangtse.»

»Omöjligt att tillbringa månader i denna ödemark, där nomaderna äro få och fattiga.»

»Å bevars, jag har sett massor av tält och hjordar på södra stranden av sjön. I värsta fall kunna vi leva på jakt, här är gott om vilt.»

»Farväl, Hedin sahib, i mitt tält skall jag nu rådgöra med mina män.»

UNDERBARA ÖDEN.

Nu höll jag krigsråd med Robert och Muhamed Isa. Vägen söderut var obevekligt stängd. Men åt väster hade Hladje Tsering själv pekat, och vi skulle fresta lyckan utmed stränderna av den stora sjön Dangra-jum-tso. Stoppades vi även där, så återstod mig intet annat än att hemförlova de flesta männen från Ladak och blott med de bästa göra en kurirritt till Peking för att söka utverka kejsarens tillstånd att resa fritt i Tibet. Det skulle bli en rasande färd genom halva Asien. Kallt skulle vi få det i bergen, men sedan skulle vi på baktriska kameler jaga som vildar över södra Mongoliets stäpper, just då vårblommorna doftade som skönast.

Men snart var tiden mogen till kontravisit. Hladje Tsering mötte mig förbindligt leende och förde mig in i

sitt väldiga tält, i vars mitt elden flammade högt upp mot rökfånget. Vid sidorna lågo säckar, fyllda med ris och tsamba*, tegelformiga paket av tegelte, inslagna i rött kinesiskt papper, hela slaktade får och annan förning — det såg ut, som om min redlige vän berett sig till en lång väntan. En hel arsenal av gevär med gafflar och flaggor, svärd, lansar och knivar, seldon, betsel, sadlar och sadeltäcken — det såg krigiskt ut i hövdingens tält. Vid kortsidan mitt emot ingången slogo vi oss ned på mjuka dynor, täckta med blåa mattor från Lhasa och framför oss hade vi ett bord i rött lack. Högra tälthörnet upptogs av ett altarskåp, där gyllne gudabilder skymtade genom offerrökelsens ångor.

Sedan tekoppar burits in började samtalet. Först sökte Hladje Tsering med blida och smekande ord förmå mig att uppgiva min plan. Därpå blev han myndig och sade att vi icke kunde få resa till Dangra-jum-tso, ty denna sjö var helig.

»Vägen västerut är således också stängd?» frågade jag.

»Ja, mot söder, öster och väster får ni under inga villkor färdas, och jag förstår att ni icke kan taga er tillbaka mot norr.»

»Skall jag fara upp i himlen eller ned i underjorden då?»

»Nej, ni måste vänta här.»

»Och under tiden skicka bud till kapten O'Connor i Gjangtse.»

»Ja, på er egen risk.»

Skönt! Rub Das och Tundup Galsan valdes. De skulle bryta upp följande kväll på sin äventyrliga färd. Tjuguåtta svenska mil skilde dem från Gjangtse, 56 mil hade de att gå innan jag kunde få svar.

Den 13 januari! Kanske en olycksdag? Nej, tvärtom. Morgonrodnaden spridde sitt varma skimmer över den

* Rostat mjöl.

iskalla nejden, då Hladje Tsering kom ridande med hela sitt följe och trädde in i mitt tält. Jag trodde knappt mina öron, då han talade och sade:

»Hedin sahib; varken ni eller jag har tid att ligga här i månader och vänta. Jag har tänkt på saken. Det enda ni kan göra är att fortsätta mot söder till Taschilunpos område och jag ber er bryta upp i övermorgon.»

Vad hade hänt! Något liknande hade jag aldrig varit med om i Tibet. Han b a d mig gå rakt igenom det förbjudna landet, ett land som var mera okänt för Europas geografer än månens yta. Den s e r man åtminstone i starka tuber. Men landet söder om Ngangtse-tso hade ingen sett eller ens hört något om. Var det en krigslist som gick ut på att kasta mig i tibetanska, kinesiska och engelska myndigheters armar? Vad kunde jag veta! I varje fall måste jag dölja mina känslor och svarade lugnt och betänksamt:

»Nåväl, jag skall i övermorgon börja tåget emot söder om ni till dess kan skaffa mig några hästar.»

»Jag har redan sänt bud till nomaderna i trakten.»

»Och så vill jag se Dangra-jum-tso och höra om något postbud kommit dit för min räkning.»

»Dangra-jum-tso! Aldrig i livet. Den sjön är helig. Ni måste resa öster om Ngangtse-tso mot söder.»

Nåväl, då jag vunnit så mycket kunde jag ju offra den heliga sjön.

Den 14 januari blev också en underlig dag. Vårt liv var som en saga. Jag hade just stått och iakttagit solförmörkelsen, som omfattade nio tiondedelar av soldiametern och framkallade en mycket märkbar skymning. Det hade blivit så tyst och stilla över nejden och fåren drogo sig självmant hem till fållorna. Så hade solskäran åter börjat att växa i rymdens natt, och en örn, som nyss kretsade på tunga vingar utmed marken, hade börjat att stiga upp mot dagens stjärna, som åter framträdde i all sin glans.

Hladje Tsering och hans sekreterare.

Då kom en gubbe fram till mig och frågade: »Minns bombo tjimbo hur jag för fem år sedan sökte hejda er med uppbådat folk?»

»Ja, mycket väl, på norra stranden av Selling-tso.» Det var den gamle Karpun, som gjort mig så mycket bekymmer den gången. Nu sken han av idel välvilja.

»Nu går landstormen man ur huse för att...»

»Vad falls, tänker du stoppa mig nu igen?»

»Nej bevars, rövarband härja vid Bogtsang-tsangpo. De ha plundrat tio tält och stulit boskap och får.»

»Det var tur att vi ej råkade ut för dem, vi som just kommit den vägen.»

»Bombo tjimbo är gudarnas vän.»

Karpun undfägnades rikligen och så vandrade vi åter till Hladje Tserings tält.

»Varför blev det så mörkt nyss? Det är väl Dangrajum-tsos gudar som vredgas över att ni ej låter mig se deras sjö.»

»Nej för all del, det är en stor hund som går omkring på himlen och ibland skymmer bort solen. Men jag och min lama ha läst böner framför altaret. Ni har ingenting att frukta, hunden har dragit sig tillbaka.»

Jag gjorde ett förtvivlat försök att förklara fenomenet med tillhjälp av tefat och rupieslantar. Hladje Tsering lyssnade uppmärksamt, smålog och nickade. Men till slut sade han:

»Ja, det där kan nog vara bra för er, men i Tibet passar det inte alls.»

I detsamma flyger tältfliken upp. Rabsang störtar in med andan i halsen och ropar:

»Posten har kommit!»

Robert och Muhamed Isa resa sig pilsnabbt: »Låt oss skynda ut!» Men jag sitter stilla, utan att ändra en min och tar fotspjärn mot lackbordet för att icke visa min rörelse. Är det möjligt? Post hemifrån! Här i hjärtat av det ödsliga Tibet!

»Vem har hitfört posten?» frågar jag som om ingenting hänt.

»En man från Schigatse åtföljd av två andra,» svarar Rabsang.

»Låt honom komma hit med postväskan,» säger jag. Det kunde ju vara nyttigt att visa Hladje Tsering att mitt tal om post från Indien över Gjangtse och Schigatse varit sant och icke blott en förevändning att vinna fritt genomtåg i det förbjudna landet.

»Herre,» svarar Rabsang, »han säger sig hava befallning att avlämna posten i ert eget tält.»

Samtalet fördes som alltid på djagataisk turkiska. Hladje Tsering, som icke begrep ett ord av detta språk, satt som ett levande frågetecken.

»Vad har hänt?» utbrister han slutligen. Och jag svarar med största lugn:

»Jag har fått bud från Taschi Lama.»

Hladje Tsering låter höra ett utrop av förvåning och ger en hastig befallning. Två tjänare skynda ut och komma snart tillbaka med bekräftelse på min uppgift.

Den gode guvernören ljusnar upp, han klappar mig vänligt på axeln och säger småleende:

»Detta är en större nyhet för mig än för er. Ni är tydligen väntad av Taschi Lama, och hans land ligger öppet för er. Om jag icke redan i går givit er tillstånd att resa skulle jag gjort det i dag. Nu kan ni göra hur ni vill, men jag reser hem i övermorgon.»

Längre kunde jag icke lägga band på min längtan, utan tog farväl och gick med hastiga steg till mitt tält. Budbäraren var en ung tibetan i tjänst hos Taschi Lamas broder Kung Guschuk i Schigatse. På översteprästens befallning hade han fått öppet pass och rättighet att hugga för sig hästar och proviant hela vägen upp till Dangra-jum-tso, där han borde söka mig och, om jag icke hörts av, vänta. Vid den heliga sjön hade infödingarna berättat att en europé flaxade och for över

isen på Ngangtse-tso, och vägledd av ryktet hade han fortsatt tills han hittade oss.

Vilken afton, den 14 januari 1907! Flisorna röko kring trälådan och brevpackorna trillade ut. Var det icke nog med den andnöd minsta rörelse framkallar i den förtunnade luften! Nu ökade också spänningen mitt hjärtas slag. Jag ordnade Stockholmsbreven i en rad, läste det sista först och, sedan jag övertygat mig om att allt stod väl till hemma, tog jag dem alla i tidsföljd. Jag läste dessa brev som skrivits av älskade händer, och timmarna flögo bort. Mörkret sjönk över jorden, eldarna och ljusen tändes och brunno varmare och klarare än förr. Min glädje och spänning smittade mina tjänare och jag hörde deras stampande danser och gungande sånger och deras flöjters spel. Slutligen bådo de, att jag ville komma ut och se på festen. Det var rörande att bevittna deras glädje, oaktat de icke fått några underrättelser från hemmen i Ladak. Mitt i lägereldens rök och under vinterkvällens tindrande stjärnor höll jag tal till min lilla skara:

»Ni har gjort mig god och trogen tjänst i Tjangtang. Allt har gått oss väl. Nu ligger vägen öppen för oss till Taschi-lunpos klosterstad och er önskan att fullborda vallfarten skall uppfyllas. Där skola vi alla vila ut efter våra mödor.»

Längre kunde jag icke dröja. Högar av brev lågo ännu och väntade därinne. Dansen avstannade, sången tystnade efter hand och några flöjttoner hördes icke mer. Vinternattens väkter skredo stilla, icke ett ljud hördes mer, kanske någon gång i fjärran en gnäggande häst eller skallet av en hund. Tsering hade befriats från nattvakten vid glöden och askan hade längesedan kallnat. Jag såg på termometern i mitt tält; den visade 25° under noll. Då svepte jag pälsen om mig ett tag och bröt ett nytt brev. Alla sovo och ensam lyssnade jag till var-

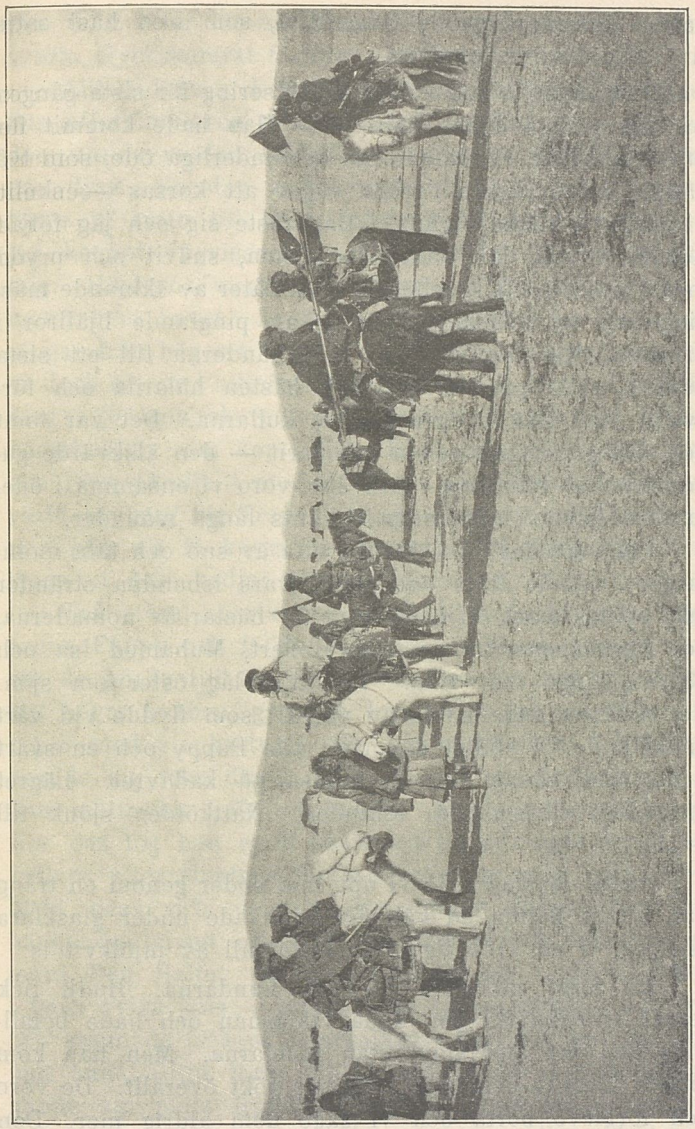

Hladje Tsering och hans ryttare lämna oss.

7. — *Scoutliv i Tibet.*

garnas genomträngande hungertjut, som i en hast satte liv i alla lägrets hundar.

Två dagar senare satt Hladje Tsering för sista gången på sin vanliga dyna i mitt tält. Han hade kommit för att taga farväl. Vi talade om det underliga öde, som två gånger i livet kommit våra vägar att korsas — skulle vi träffas en tredje gång? Han reste sig och jag följde honom ut till den väntande hästen, snövit och prydd med karmosinrött sadeltäcke, grannlåter av skinande mässing och en blänkande sträng av pinglande bjällror i bringan. Han räckte mig båda händerna till ett sista avsked, satt upp i sadeln, gav hästen hälarna och försvann med sina ryttare bortom kullarna. Det var tomt och ödsligt i lägret sedan han farit — den älskvärde guvernören av Naktsang. Och åter voro vi ensamma i ödemarken liksom förr under vinterns långa månader.

Följande dag voro bergen vita av snö och täta molnmassor rullade fram över sjön, vars isbundna stränder icke syntes mer. Vi hade köpt tre hästar av nomaderna, och karavanens tre pampar, Robert, Muhamed Isa och Tsering fingo åter rida. Vår kurs låg öster om sjön. En vildåsna hade rivits av vargar, som flydde vid vårt annalkande. I stället stannade vita Puppy och en svart hund från Ladak för att kalasa på kadavret. Lägret ordnades vid sydöstra stranden. Nattkölden sjönk till — 34,4°.

Nästa dagsled redo vi upp mot söder genom en trång dal, i vars botten en källbäck klunkade under glasklara iskupor. I en krök tiger ett vattenfall av mjölkvit is.

Nu först saknades de båda hundarna. Hadji fick traska tillbaka till den döda vildåsnan och hade befallning att icke återvända utan hundarna. Men han kom ensam tillbaka och hade förgäves sökt överallt. De voro och förblevo borta och vi sågo dem aldrig mer. Den kära vita Puppy, som följt mig så troget över isen! Hade

hon fallit offer för vargarna, eller hade hon och hennes svarta olyckskamrat förlorat vårt spår?

Allt vidare gick färden, än mot svindlande höjder, där offervimplarna snärtade och smällde som piskor i den isande vinden, än åter huvudstupa utför till dalarnas djup. En dag svepte snöyran kring karavanen så länge vi sutto till häst, och genom skyar av snö såg jag knappt vägvisaren, som vandrade alldeles framför mig. Höjderna växa; vid lägret n:r 115 voro vi 5,134 meter över havet. Även om vår väg slingrar i alla riktningar från höger till vänster och upp och ned, så märka vi dock att vi i allmänhet stiga över en oerhörd ansvällning i jordens skorpa, det mäktiga system av väldiga bergskedjor, som korsa hela Tibet från väster till öster och löpa parallellt med Himalaja. Jag har kallat denna värld av berg för Transhimalaja. Det var min dröm och min bön att få korsa detta system på flera linjer och lägga ut dess kedjor på min karta.

Två stora, svarta nomadhundar hade förälskat sig i bruna Puppy och följde karavanen med en uppsyn, som om de hörde till familjen. Den ena av dem var halt i sitt högra bakben, gammal, lurvig och ful och blev mottagen med stenkastning och hårda tillmälen. Men han brydde sig icke därom. Han följde oss ändå troget — han måtte ha haft ett hundliv hos sina förra herrar. Hos oss tog han emot skällsord på sitt eget språk och inälvor efter slaktade får med samma goda aptit. Över höga pass och genom djupa dalar linkade han med hängande huvud och drypande tunga och kallades allmänt Den Halte. Många stormar hade oroat lopporna i hans yviga päls — nu var han bliven gammal och trög och stannade ofta på efterkälken. Men hur det var kom han ändå alltid fram till lägerplatserna och intog suckande sin plats framför Muhamed Isas tält. Han var tältgårdens gårdvar och blev omsider allas förklarade gunstling. Ty han var rädd om oss och varnade oss

för de inbillade faror, vilka i form av fredliga nomader traskade kring vår vandrande by. Då ville vi gärna glömma, att vi varit hårda mot honom och hälsat honom med stenar och ridpiskor den gången då han kom och bad att få följa med och att få hålla vakt över oss. För sin tjänst begärde han ingen annan gengäld än fritt kosthåll. Husrum hade han gratis under de eviga stjärnorna!

Den 28 januari skred tåget åter mot väldiga höjder och på passet Sela-la, där vinden som vanligt klagade i ett flaggprytt kummel, befunno vi oss på en höjd av 5,506 meter över havet. Vad jag frös! Det finns inga ord därför. Jag måste hålla händerna mellan hästen och sadelgjorden för att under ett par minuter kunna föra pennan. Står man däruppe, så måste man stå bredbent, eljes blåser man omkull. Men det är bättre att sitta med korslagda ben medan stormilarna svepa över Transhimalaja och jaga kungsörnarna hem till sina bon.

Det tar sin tid att göra alla nödvändiga iakttagelser. Sedan skyndar man ned, rutschande utför käglor av bullersamt rasande grus, och är glad då branterna avtaga och man hamnar i dalbottnens översta skål, där tälten resas. Det bästa är ändå glödfatet därinne. Ha, så skönt! Man öppnar sin iskylda päls för att släppa in den ljuvliga värmen till kroppen och länge sitter man lutad över de små vänliga, blåa lågorna.

Här ha inga andra människor än tibetaner varit förut, tänkte jag. Detta är mitt land, jag har erövrat det. Och sent omsider gick jag ut för att se på mitt land, som i nattens timmar låg och badade i månens sken. Min blick for från dalbottnens skuggiga svarta djup till de skarpt månbelysta klipporna på sidorna om passets sadel, detta märkvärdiga Sela-la, som delar vattnet mellan Ngangtse-tso och Tsangpo eller Brahmaputras tibetanska lopp — detta pass som reser sig liksom en utpost på gränsen till den oändliga rymden.

Nu bär det utför och man gläder sig för hästarnas skull. Sju av veteranerna äro kvar jämte den sista mulåsnan. Men turen har kommit till jakarna. Vi ha redan lämnat ett par livs levande och vind för våg. Var det grymt att övergiva dem som vrak och icke hellre befria dem genom döden? Nej, de ledo ingen brist, vindpiskat gräs tynade bland gruset, stenhårda iskakor lågo som asfaltgolv i alla dalar och där kunde jakarna stilla sin törst. En allfarsväg gick fram över bergen, nomader och pilgrimer kommo och gingo. De skulle taga de slopade jakarna som god pris och lägga nya stenar på kumlen till tack åt bergens andar.

Dock hade vi kommit därhän, att alla våra jakar voro trötta. Det vore grymt att begära för mycket även av så sega och starka djur. Lyckan var med oss. En dag träffade vi ett par tibetaner, som ville låta oss hyra 25 jakar om vi betalte en »tenga» (omkring 40 öre) dagligen för varje jak. Och det ville vi mer än gärna.

Sedan gick det fortare och vi förlorade oss i en förvillande labyrint av jättelika klipparmar, alla pekande mot väster och resande sig som skiljemurar mellan de floddalar, vilka mynna ut i My-tju-tsangpo, en biflod till Raga-tsangpo, som själv tömmer sina vattenmassor i den stora Tsangpo eller Floden.

Ja lyckan var sannerligen med oss, och jag tog vårt läge alltför lätt. Hade vi icke hört att Hladje Tsering skickat bud till Lhasa! Vad kunde icke försiggå bakom oss! Och hur lätt kunde vi icke möta nya ryttarskaror i vår väg! Det vore klokt att raska på och att vinna terräng framåt och försprång bakåt, ifall någon förföljde oss. Därför beslöt jag vid lägret n:r 121 att lämna Tundup Sonam och Hadji med alla våra jakar och låta dem taga sig fram bäst de kunde i våra spår. Vi andra fortsatte med hyrda jakar, som byttes tid efter annan hos nomaderna.

Så kommo vi en dag till dalen Scham och sågo enar växa i backarna. Det var en fager syn för oss som i ett halvt år endast sett magert gräs. Vi prydde våra tält med enris och det doftade så skönt som vinden i svenska skogar.

På Ta-la-passets sadel stodo vi åter 5,436 meter över havet. Tung hade vägen bland blockkäglorna varit för att nå dit upp, men väl på passkammen fick pilgrimen sin lön för utstånden möda. Storslagen, svindlande är den utsikt, som upprullar sitt panorama i sydost. Bortom Transhimalajas närmaste förgreningar öppnar sig, liksom ett svalg, en oerhörd sänka i jordskorpan — det är Tsangpos eller övre Brahmaputras dal. Och vid horisontens rand reser sig en hel dynasti av snökrönta kungar, tecknade i lätta och kraftiga toner och svävande ovan den övriga jorden under en tronhimmel av vita skyar. Det är Himalaja! Det är jordens högsta bergssystem, som skiljer den tibetanska vinterkölden från Indiens eviga sommar. Inför en sådan syn blir man tyst, och det förefaller mig så underligt att vi besegrat vintern och framträngt så långt.

Medan jag står och begrundar komma Tsering och Bolu med sin lilla karavan. De falla på knä vid passkumlet och rabbla böner, och Tsering river en trasa ur sin slitna rock och hänger den som en offergärd på ett snöre Med handen beskuggande sina ögon betraktar han de ljusblå bergen och deras eviga snö och frågar om vi skola över dem för att nå Taschi-lunpo. »Nej,» säger jag, »Taschi-lunpo ligger hitom dessa berg.»

Efter ett par nya dagsmarscher storma vi det sista pass som ännu reser sig i vår väg. Dess namn är La-rock och dess höjd blott 4,440 meter. Där står ett präktigt kummel och en hög vimpelstång, sprucken och illa faren av väder och vindar. Himalajas kammar syntes endast delvis och Mount Everest, Himalajas och jordens högsta topp, var insvept i moln. I djupet under oss

slingrar Tsangpo som ett smalt band. Transhimalajas yttersta förgreningar stupa brant ned till floddalen, likt en rad av framsträckta tigertassar. Närmast under oss är en dalvidgning, fläckig som ett panterskinn av byar och lundar.

Vår väg går tvärbrant utför i tusen krökar över gråa granithällar, polerade och avrundade av vind och vatten. I lösa jordlager är stigen meterdjupt inskuren av pilgrimers och nomaders, hästars och jakars steg, och man förstår att århundraden krävts för att få den så sliten.

Men nu äro vi nere på jämnare mark och rida mellan kornfält och poppeldungar, gårdar och byar med vita hus och brokiga vimplar på taken. På större avstånd skymta munkars och nunnors kloster och vid lägret, där vi äntligen hamna, ha traktens tibetaner samlats med barn och blomma.

Hur skön var icke denna trakt för oss som hade en hel vinters köld kvar i kroppen! Höjden var blott 3,949 meter, och på aftonen var det icke mer än tre grader kallt. Här vore det ljuvligt att stanna ett par veckor, tänkte jag. Men ingen kan veta, vad morgondagen bär i skölden. Ännu ligger vägen öppen, men den kan spärras när som helst. Väl har jag vunnit mitt första mål, att korsa hela det okända Tibet på en linje. Men framgången sporrar och jag vill ha mer. Först och främst måste vi skynda till Taschi-lunpo. Vi komma alldeles lagom till tibetanernas nyårsfest. Om lyckan är oss huld kanske vi få se en skymt därav. Årets största högtid i lamaismens näst största tempelstad, det vore något att skildra!

»I morgon bitti bryta vi upp!» kommenderade jag vid lägerelden, där männen från Ladak sutto och sjöngo sitt hemlands sånger in på sena natten. Många gånger hade jag hört dem i Tjang-tang. Men denna kväll gungade sångerna fram på varmare vågor än förr.

Det var en blandad tross som samlades framför lägret i Je på morgonen den 7 februari. Genom massor av svarta lantmän, glada kvinnor med röda bågar till prydnad i håret, och stimmande barn föstes ett antal hästar, åsnor och kor som skulle bära våra bördor, ty jakar funnos ej. Över trängseln tjöt sydväststormen, som jagade damm och gulnade blad; men ingen var ledsen, det pratades och kursades, det stampades, gnäggades och rämades, och bjällror pinglade och rupier klingade, och stolt och rak steg Muhamed Isa till häst i spetsen för sin skara.

En stund senare bröt jag upp, åtföljd av en hel skock fotgängare. Det bar genom en by bebodd av idel smeder och förbi en varm källa med hälsobringande vatten. Klostren försvinna och nya dyka upp bland sina klippor. Trafiken rör sig mot öster. Då och då rida vi förbi en skara pilgrimer på väg till tempelfesterna. Så nalkas vi den heliga floden. Jag sitter av, går fram till stranden och dricker en bägare av dess heliga vatten. Det är kallt och klart, och fisken spritter i vattenbrynet. Endast en tunn söm av is har fäste i strandbrämet, och någon gång kommer ett isflak singlande med strömmen och skimrande som smaragd. En flotte, lastad med korn, driver utför den stora floden, och besättningen griper med starka händer kring sina långa stakar för att bära av.

Under Rungmas popplar och pilar voro tälten förankrade denna afton, och våra eldar matades icke längre med gödsel utan med torrved, som sprakade trevligt och lyste upp både trädstammar och undrande tibetaner. Alla voro vänliga och artiga, och bymännen sålde oss vad trakten bjöd av ägg, mjölk och mjöl.

Natten blev tämligen kall, nära 19°, och på morgonen drevo isflaken rasslande utför floden och ströko mot den landfasta issömmen, på vars bräm de byggde upp små vita vallar av is. Ett storslaget land! Mitt i

En rast på vägen.

dalen den kungliga floden mellan vilda, mäktiga berg och över det hela en himmel, som var så bländande blå!

Här är Tanaks by! Se hur lustigt de små vita husen blivit uppförda, som storkbon på krönet av en rullstensterrass, som stupar än tvärbrant, än lodrätt ned till floden och från vars rand man har en präktig utsikt över Tsangpo.

Åter slogos tälten upp under avlövade träd. Icke ett eko förnams av någon oro över vårt annalkande, och blott en dagsled skilde oss ännu från Taschi Lamas huvudstad. Blott denna natt förflyter utan äventyr, tänkte jag, så är spelet vunnet. Såvida icke den mur av lansar och muskedunder jag fruktat så länge växer upp i vår väg just på den förbjudna stadens tröskel.

NYÅRSFESTEN.

Den stora dagen randades, den 9 februari 1907. Varken kurirer eller spioner syntes till. Bymännen lydde oss blint, som om vi erövrat landet med svärd. Karavanen, som nu förvandlats till en skara längtansfulla pilgrimer, fick tidigt bryta upp och följa stora landsvägen på flodens norra strand. Själv valde jag flodvägen och hade endast två drabanter med mig, Robert och Rabsang. Det var en krigslist. Om tibetanerna ändrade sin hållning i sista ögonblicket, skulle Muhamed Isa och karavanen hindras att fortsätta, men jag under villervallan obemärkt kunna smyga mig in i Schigatse.

Vid stranden låg en Tsangpo-båt och väntade. En besynnerlig farkost! Över en stomme av segt, mjukt trä hade fyra hopsydda jakhudar blivit spända. Vi stiga ombord. Roddaren, en liten tvärsäker tibetan, tar plats på ett tunt bräde som föreställer bänk, och sitter så att han har utsikt nedåt floden, då han ror. Han sänker årorna i vattnet och ror med kraftiga tag, dock endast för att hålla båten kvar i den starkaste strömfåran. Själv sitter

jag i lådans främre del — om för och akter kan man knappast tala hos ett sådant åbäke.

Strömsugningen har tagit oss, de vita husen försvinna bakom oss och vi glida som i olja tyst och jämnt mot vårt mål. En naturkraft driver oss framåt — i detta land där naturen hittills rest idel hinder i vår väg och dödat våra hästar och mulor. Ah, vad det går, det är ändå skönt att leva! På ömse sidor resa de höga bergen sina tinnar mot solen, men här nere i daldjupet bildar Tsangpos vatten vid alla kap och uddar ljudlöst lekande virvlar som i rastlöst brådskande dans ringla utför floden för att långsamt utplånas och dö och födas på nytt. Var månde källan vara? O Gud, låt mig en gång få stå vid gletscherfronten, där Tsangpos första flöden välla fram ur isens famn! Men åt öster skönja vi den heliga flodens väg mellan bergen. Slutligen bryter hon sig ut ur Tibets fängelse, skär sin bana tvärs genom Himalaja och störtar ut över Assams slätter för att giva liv och näring åt miljoner hinduer.

Förvillande! Än driva vi mot söder, än mot norr i krökarna. Det är som stode vi stilla, medan landskapet svängde liksom kompassens nål. Försjunken i sina tankar sitter Robert och tittar på den solglittrande drivisen. »Vi röra oss ju knappt ur fläcken,» säger han. »Se då på stränderna,» råder jag honom, och han häpnar då han märker hur de ila förbi. Nu lutar han sig över relingen och ser hur flodbottnen i ändå starkare fart tyckes glida bort under oss.

En sagolik färd, en pelargång av granit, en Buddas kungsväg mot den fjärran östern, en gata av flytande smaragd! Vilken blandning av minnen gömde sig icke i dropparna som föllo från roddarens åror, minnen från eviga snöfält och blånande glaciärer, från gletschergrottor i Himalajas kammar och från skyhöga vidder, där vildjakar betade i mossan; kanske inneslöto några av dem

ett domnat eko från klipphällarna, där Brahmaputras källa porlar i dalen!

Nu susa vi förbi ett antal hudbåtar fulla av pilgrimer från Tsangpos byar. De resande äro pyntade i helgdagskläder till tempelfesten. De prata och kackla kring en glöd-eld på en stenplatta, de dricka te och äta tsamba i skydd av bönevimplar på spön fastsurrade i relingen, över vilken gudabilderna hänga för att blidka flodens andemakter.

Vattnet brusar vid uddarna då vi nalkas södra stranden där en följd av svarta klippor faller brant ned i floden. Dock lämnas utrymme för en väg, där nu en rad av roddare med sina skinnbåtar på ryggen vandrade uppåt floden för att erbjuda nya pilgrimer sina tjänster. Bakifrån sågo de ut som väldiga skalbaggar.

I djup skugga singla vi förbi den ena klippbranten efter den andra. Det går med susande fart, vi skrapa mot den landfasta isströmmen, vi föras oemotståndligt mot okända öden. Kanske tibetanerna bli ursinniga över vår djärvhet att utan tillåtelse tränga in i hjärtat av det heliga landet, och slå oss i bojor och kasta oss i fängelse?

Nu småler roddaren och pekar på en udde föröver. Där råder liv och rörelse. En hel flotta av båtar, lastade med korn, halm, ved och gödsel håller på att landa; från andra lossas lasterna under skrik och sång. Här säga vi farväl åt skepparen och giver honom valuta i fyrdubbel banko. Han tror ej sina ögon — han har råd att packa in sina åror och gå upp till tempelfesten.

Skymningens timme är förbi. I trängseln av stojande människor finna vi den gamle Guffaru, som väntar oss med hästar. Vi rida på dunkla vägar upp genom dalen som leder till Schigatse. Det blir beckande mörkt innan vår lilla trupp gör sitt inträde i en smal gränd, där vi mötas av ursinniga hundar. Här och var flämtar en oljelampa och någon enda nattsvärmare är ute med en lykta av silkespapper. Vid porten i en mur möta oss Muhamed Isa och

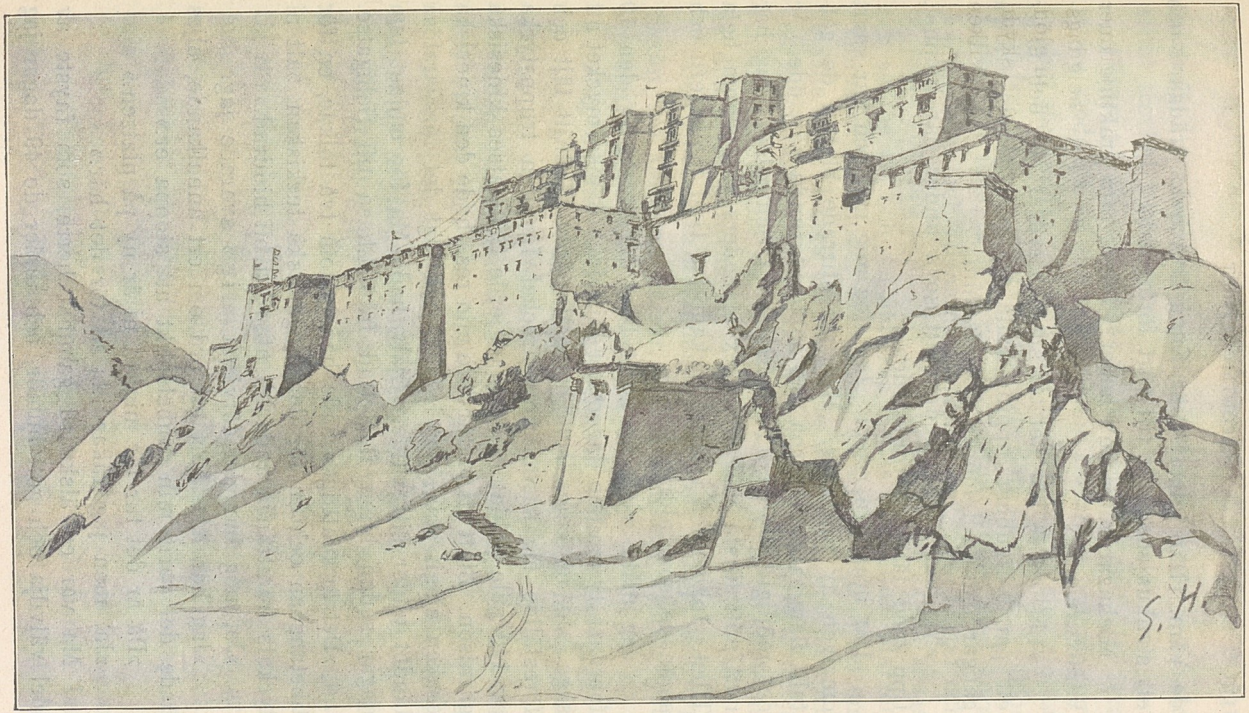

Stadshuset i Schigatse.

de våra. Där innanför är Kung Guschuks trädgård och ett stenhus som står till vårt förfogande.

»Behagar herrn bo i huset?» frågar min präktige karavanförare.

»Låt oss se hur det tar sig ut,» svarar jag, och följer ett par lyktgubbar uppför kalla trappor, genom trånga gångar och in i mörka fängelserum.

»Nej tack, jag föredrar att sova under bar himmel. Upp med tälten i trädgården.»

Där brann en riseld. Jag slog mig ned och var snart omgiven av tibetaner. Men jag stirrade blott i de gåtfullt flammande lågorna och sökte utgrunda vårt öde. Är det möjligt? Jo vi ä r o verkligen i Schigatse! Jag har nått mitt första mål efter sex månaders ritt genom hela Tibet. Inkommen i tältet tackade jag Gud för segern och somnade som aldrig förr.

Jag måtte visst ha sovit bort det mesta av den 10 februari, ty om den dagen har min dagbok icke mycket att säga. Jo, en kines, som hette Ma, kom till mitt tält och föreställde sig såsom kompanichef för den truppstyrka av 140 gula soldater, vilka utgjorde Schigatses kinesiska garnison. Blott ett par år före min resa hade den kinesiska draken slagit sina klor i Tibet och lagt det försvarslösa landet under sitt välde. Själv hade Ma för endast fem dagar sedan blivit förflyttad från Lhasa till Schigatse.

»Det är ofattligt,» sade han genom två tolkar, en för tibetanskan och en för den djagataiska turkiskan, »att ni lyckats framträngа ända hit utan att bli hindrad.»

»Ja, nog har det förvånat m i g,» svarade jag.

»Jag har icke hört ett ord om ert annalkande, eljes hade det varit min ämbetsplikt att stoppa er.»

»Då är det tur för mig att ni är ny på platsen.»

»Ja, men jag råkar illa ut för det här.»

Ma var en älskvärd gammal herre, som fnyste av idel välvilja och gott humör, och under de 49 dagar jag

stannade i staden blevo vi de yppersta vänner och hade alltid trevligt tillsammans.

Fram på aftonen gjorde jag en rond i lägret. De fyra tälten stodo på en rad och framför karlarnas brunno som vanligt stora eldar. Vid en mur hade hästarna sina spiltor i det fria. En av veteranerna hade dött på natten. Varför kunde han icke få leva nu då hoarna fylldes med korn och hackelse och vilans dagar förestodo? Fem hästar och en mula voro nu kvar. Jag gav order att de skulle ansas och skötas väl och om nätterna täckas med filtar. Marken i spiltorna beströddes med halm, så att de lågo mjukt om de ville vila. I laga tid fördes de till vatten, och på korn och foder fick icke sparas. De hade lidit så mycket under vintern; nu skulle de få sin lön — de sista veteranerna av den stora karavanen.

Den tibetanska nyårsdagens sol hade knappt gått upp förrän två förnäma herrar, Lama Lobsang Tsering och kinesen Duan Suän, kommo på besök.

»Jag önskar bevista nyårsfesten i dag,» sade jag.

»Ingen europé har någonsin bevistat och ingen skall tillåtas att se våra fester.»

»Men Taschi Lama väntar mig; han har ju till och med skickat min post emot mig.»

»Hans helighet befattar sig icke med världsliga ting, de skötas av hans broder hertigen (Kung Guschuk).»

Nu framtog jag mitt kinesiska pass, som dock icke gällde för Tibet. Det gjorde ett mäktigt intryck på mina gäster, som fingo klart för sig att jag icke var någon vanlig rövarhövding. De begåvo sig upp till klostret, Taschilunpo, vars gyllne tak glänste i en klippsluttning på några minuters avstånd. En stund därefter återvände Duan Suän med besked att särskilda platser höllos i beredskap för mig och ett par av mina män.

Klockan halv elva kom en av Taschi Lamas kammarherrar, Tsaktserkan, för att ledsaga mig, Muhamed Isa, Robert, Tsering, Rabsang och Namgjal, till klostret. Vi

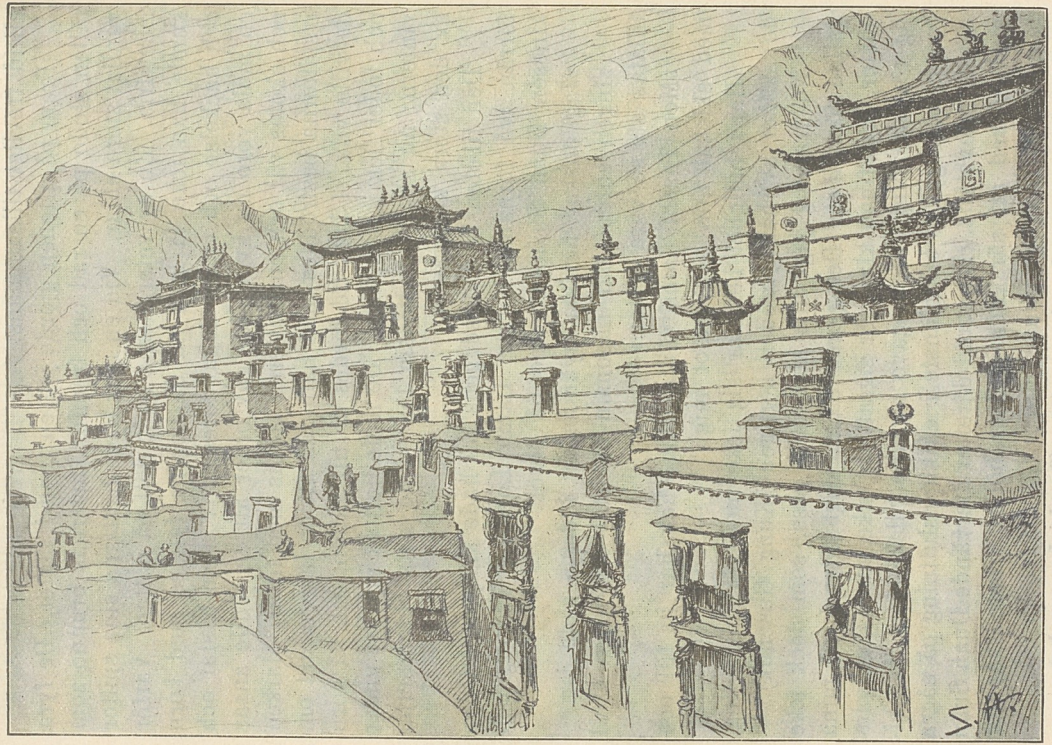

Taschi-lunpo. Tre av de fem gravarna.

bestego de nya hästarna från Ngangtse-tso. Vägen myllrar av folk, stadsbor och nomader, pilgrimer från fjärran land, herremän och busar, ädla damer, översållade med dyrbara smycken, och tiggare svarta och trasiga, kineser och mongoler, skrikande barn, kvinnor som utbjuda sötsaker och kringlor, ryttare, åsnor och hundar, det är som en myrstack av människor och djur. Men Tsakserkan och hans härolder bana oss väg genom trängseln, vi rida upp i trånga gränder mellan höga röda stenhus, där munkarna ha sina celler, vi lämna våra hästar vid en port och fortsätta uppför stentrappor, blankslitna sedan sekler av tallösa pilgrimers steg och brådskande lamors fotsulor. Allt högre bär det i krokiga mörka korridorer och gångar och branta trappor av blänkande, åldrigt trä, där lamorna stå i täta grupper, klädda i sina körsbärsröda togor och artigt hälsande då vi passera förbi.

Det ljusnar framåt klostergången. Munkarnas silhuetter stå svarta mot dagern. Man för oss till ett öppet galleri med bröstvärn, och under och framför oss ha vi då klosterstadens förnämsta gård, på vars rektangulära, stenbelagda grund de heliga skådespelen äga rum.

Alla hade intagit sina platser i gallerier, på altaner och tak, utsprång och balkonger, ja högt över oss, under de svängda guldtaken över Taschi Lamas företrädares gravar sutto åskådare tätt sammanpackade, ett virrvarr av människor, en mosaik av skrikande färger, en utställning av nationaldräkter från tibetanska provinser, från Butan och Sikkim, från Nepal och Ladak, ja även från Mittens rike och mongolernas gränslösa grässlätter.

På den högsta altanen sitta förnäma herrar i gula eller röda dräkter med brokiga gördlar kring livet och hattar stora som parasoller; de äro stadsfullmäktige i Schigatse samt medlemmar av Taschi Lamas civila hovstat. Deras fruar och andra damer av stånd ha sina platser i galleriet under dem. Och fina voro dessa Evas döttrar, man kunde bli färgblind för mindre. I sina mångdubbla halsband av

oäkta pärlor buro de silversmycken, i öronen väldiga örhängen av äkta guld och rika på turkoser, i nacken höga vita kragar liknande glorior och fullsatta med ädelstenar.

Mindre förnämliga platser upptagas av landsbygdens kvinnor och barn. Deras dräkter föra mina tankar till Leksand, Mora och Vingåker, men de äro allt utom fagra under ögonen. De prata, skratta och kackla, de knapra på karameller och torkade persikor, de snyta sig i fingrarna och röka pipa och föra ett fasligt larm. Somliga sitta på medförda dynor, andra på bara golvet. Lutade mot väggen stå några tiggare och sjunga, men deras sång drunknar i sorlet. De knuffas ej, de bråka ej, de äro behärskade mitt i feststämningen, men det surrar som i en bikupa och pilgrimernas antal var större än vanligt, ty Dalai Lama hade rymt från Lhasa, och Taschi Lama var Tibets högsta överstepräst.

Nu ringa tempelklockorna till fest. Spänningen stiger. I stum förväntan avvakta sex tusen pilgrimer skådespelets begynnelse. Det är blott en signal. Man väntar åter. Då ljuda plötsligt från de högsta takplattformerna i tempelstaden djupa långdragna hornstötar, bebådande att festen börjar.

Nej, inte ännu. Pilgrimernas sorl växer åter. Man blir otålig. Men vänta! Tyst! Hör hur underbart smekande sången stiger från osynliga valv bortom galleriet mitt emot! Det är en blandad kör av gossar, ynglingar och vuxna män, och deras stämmor smälta samman till en enda mjuk och långsamt släpande ton, som tilltar i styrka och ökar till en brusande segerhymn, men blott för att åter förtona och åter stiga i rytmiskt gungande vågor, tjusande och sövande som en vaggsång och en vallmovind.

Så sjunges våren in i Taschi-lunpo. Väl firas nyårsfesten, Losar, till minne av Buddas seger över de sex irrlärare som bekämpade den rätta tron. Men för folket är Losar ändå vårens och ljusets fest, då Buddas barn hälsa

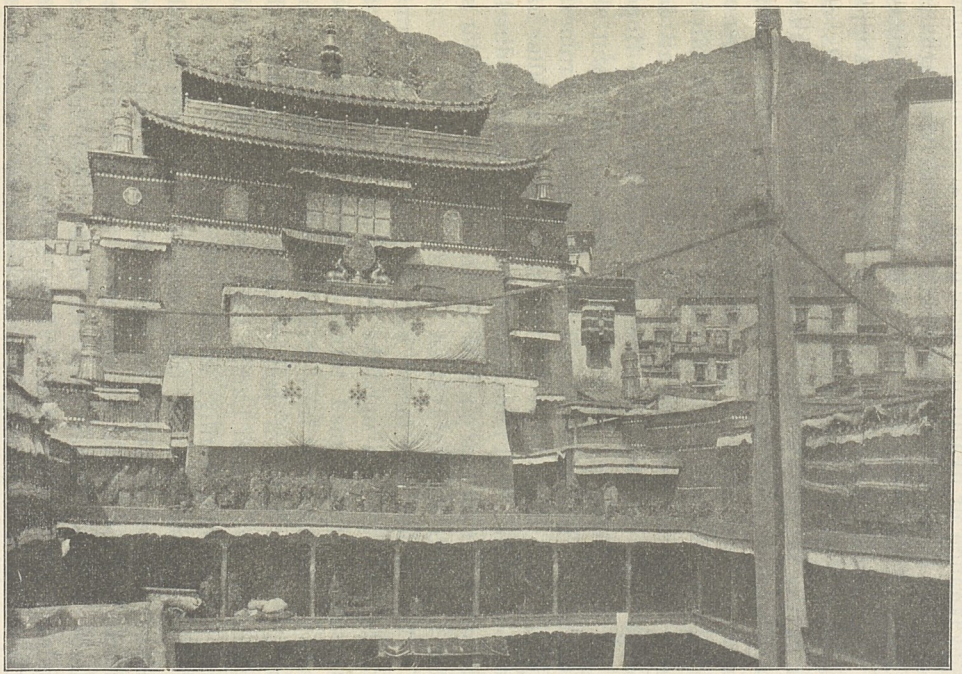

Balkongen kring festspelens gård.

solens återkomst, de växande dagarnas seger över vintermörkret, köldens förgängelse, den groende äringens återuppvaknande ur dvalan och den blida vårens intåg ibland berg och dalar, då ljumma fläktar komma vimplarna att fladdra på alla tempeltak. Losar är Tibets Valborgsmässa.

En stund förgår. En ny signal blåses i långa kopparbasuner. Taschi Lama har lämnat Labrang, sitt palats, och är på väg till skådebanan. Först kommer i sakta mak en procession av höga munkar bärande Taschi Lamas påvliga ornat. Ett dämpat sorl går som en susande vind genom mängden. Så blir det tyst som i en grav. Alla blickar äro riktade mot den port i galleriet, där man vet att den helige skall visa sig. Han kommer, han kommer! Hopen reser sig, gripen av helig andakt. Han går långsamt. På huvudet bär han en mitra, till formen liknande en romersk hjälm. Hans dräkt är av gult siden, i händerna håller han en rosenkrans. Med lamaismens vördnadsvärda kardinaler vid sina sidor tar han plats på mjuka dynor. Hopen slår sig åter ned, och det blir tyst en stund.

Vad är det som tassar bakom mig? Jo några lamor smyga sig fram och uppduka på ett lågt bord en rad av mässingsfat fyllda med torkade frukter från Nepal och Indien, mandariner från Sikkim och hembakade småbröd. »Hans helighet ber er hålla till godo,» sade de. Jag mötte just Taschi Lamas blick, reste och bugade mig, och han nickade vänligt leende tillbaka.

Nu börjas det! In träda tvenne dansare i hemska masker och efter dem elva fanor burna av munkar och hälsande inför Taschi Lamas tron. Sedan komma några lamor i vita masker och vita dräkter och åtföljda av andra bärande tempelkärl, gyllene skålar och bägare och rökelsekar av rödaste guld och svängande i sina kedjor. Sex munkar tåga med mässingsbeslagna kopparbasuner, tre meter långa och med mynningarna vilande på korgossars axlar. Bakom dessa träder en skara flöjtblåsare, medan andra munkar traktera fyrtio väldiga trummor och

ett antal cymbaler och ringklockor. Musiken tar plats i fyrkant på en matta.

Grupp efter grupp beträda de andliga aktörerna skådebanan och börja »djävulsdansen», vars uppgift är att besvärja de onda andemakter som äro människors fiender. De bära också vederstyggliga vilddjursmasker med elaka ögon, förvridna drag och väldiga huggtänder. I kretsande ringdans svänga de långsamt kring gården. Men tid efter annan ökar den larmande musiken takten och eggar de dansande till hastigare fart.

Mitt på gården tändes slutligen en eld. Två lamor träda fram och hålla ett stort stycke papper högt över lågorna. På detta papper, som är en bild av det gångna året, har man också uppskrivit all den ondska och det elände man önskar förskonas ifrån under det kommande. Rabblande besvärjelseformler och utförande besynnerliga armrörelser stiger ännu en lama fram till elden, där han ur en skål öser något eldfängt pulver i lågorna, som plötsligt flamma upp och i ett ögonblick förtära papperet. Då utbrister den fåkunniga hopen i jubel, underjordens och demonernas makt är bruten, och det nya året börjar sin färd med välsignelse och lycka.

Vid återkomsten till vår fridfulla trädgård funno vi en hel karavan av åsnor lastade med tsamba, ris, mjöl, torkade frukter och korn åt våra hästar. Detta var Taschi Lamas välkomstgåva. Och välkommen var den, ty den skulle tjäna mitt följe till näring under en god månads tid. Vad kunde jag bjuda i gengåva? Jo vänta, reseapoteket! Jag hade fått det av Burroughs Wellcome i London. Det förvarades i en präktig välvd kista av aluminium, som nu blev gniden och polerad tills den sken som silver, och slutligen inlindad i ett stycke gult siden. För säkerhets skull togo vi dock ut alla de läkemedel vi själva kunde behöva.

Högt över klosterstaden tronar Labrang eller Vatikanen, där Taschi Lama bor. Dit tågade vi då dagen randades.

Det var som i Rom då man går att betyga påven sin vördnad. Först blir man förd till en aktningsvärd prelat och hos honom avvaktar man audiensens klockslag. Och då timmen nalkas ledsagas man av munkar i röda togor uppför hala trappor mot allt högre rymder. I korridorer och gångar stå lamor i tigande grupper och titta på mig. Allt tystare blir samtalet, man viskar blott. Ännu en våning och alla utom tolken få tillsägelse att vänta.

Nu äro vi framme. Hur enkelt är icke detta rum där den heligaste mannen inom lamaistiska världen har sin varelse! Till honom komma pilgrimer som vandrat på årslånga vägar från Mongoliet och Sibirien, från Himalajaländerna och Ladak. Och ändå är han klädd som en vanlig munk i den enkla röda togan, barhuvad och med bara armar och bebor ett rum utan prydnader och utan de gyllne avgudabilder som fylla tempelsalarna. Han sitter på en väggfast bänk, och genom en öppen fönsterglugg blickar hans vemodigt drömmande kastanjebruna ögon ut över de förgyllda koppartaken, över den syndiga staden där nere i dalen och över de väldiga berg som stänga hans jordiska horisont.

Jag bugar mig. Han räcker mig båda sina händer och ber mig taga plats vid hans sida. Och han talar med mjuk, förbindlig, nästan blyg stämma, hälsar mig välkommen till Taschi-lunpo och Schigatse och frågar vad jag upplevat under den långa färden. Och sedan tala vi om allt, från Amitaba Budda vars inkarnation han är på jorden, till Europas kungar och Indiens vicekonung, från kejsaren av Kina till jakarna som gå vilda på snöbergens branter. Hans älskvärda leende lämnade icke hans läppar, och då den tredje timmen gått, hade han ändå icke tröttnat att tala. Slutligen tog jag farväl och ledsagades av vänliga munkar till de avsomnade översteprästernas praktfulla och dyrbara gravkor.

Sedan blev jag en daglig gäst i klostret och hade fullkomlig frihet att vandra omkring överallt. Så kunde jag

Taschi Lama, påve i Taschi-lunpo.

sitta och rita i timtal i tempelsalarnas gudaskymning, medan andäktiga pilgrimer från avlägsna stäpper och blånande sjöar tassade fram till de gyllne belätena, ägnade dem sin tillbedjan och fyllde deras offerskålar av silver och guld med ris och smör.

Så kunde jag också blanda mig i trängseln på klostergården där de långväga färdemännen och deras kvinnor i ändlösa köer väntade på sin tur att få träda inför den heliges ansikte och känna sin hjässa beröras av hans välsignande hand eller stav. För många av dem var detta det högtidligaste ögonblicket i deras liv.

En annan gång kunde jag styra mina steg till den stora gudasal, som bär sitt namn efter tibetanernas heliga skrift. Där hängde som i en livrustkammare en hel skog av brokigt målade standar framställande bilder ur Buddas och helgonens liv. Men på golvet stodo fortlöpande rader av pulpeter jämte bänkar belagda med röda dynor. Nu ringer en klocka och noviserna strömma in i klosterskolan, intaga sina platser och öppna sina böcker av långa, lösa blad. En lama föresjunger texterna med grov och mäktig bas, och med entonig röst svara hans lärjungar i växelsång. Några ynglingar hörde icke på, utan sutto och fnittrade i sina togor och tittade på mig.

Jag kunde stanna mer än tolv timmar i sträck i klostret och, för att få frisk luft, ibland gå upp på de platta tempeltaken och betrakta de vilda och härliga omgivningarna och de präktiga berg som inrama traktens trenne dalar. Klostret är mycket vidsträckt, en hel stad för sig. Ledde min kosa förbi det stall, där Taschi Lama har sin indiska elefant, så gick jag gärna in och gav honom en bit bröd.

En dag var jag uppe och fotograferade hans helighet och framkallade på kvällen plåtarna i ett av hans skumma gemak. Natten hade redan begynt, då jag, åtföljd av Muhamed Isa och en lyktbärare, vandrade hemåt genom de trånga mörka gränderna. Då vi gingo förbi Tsong Kapas

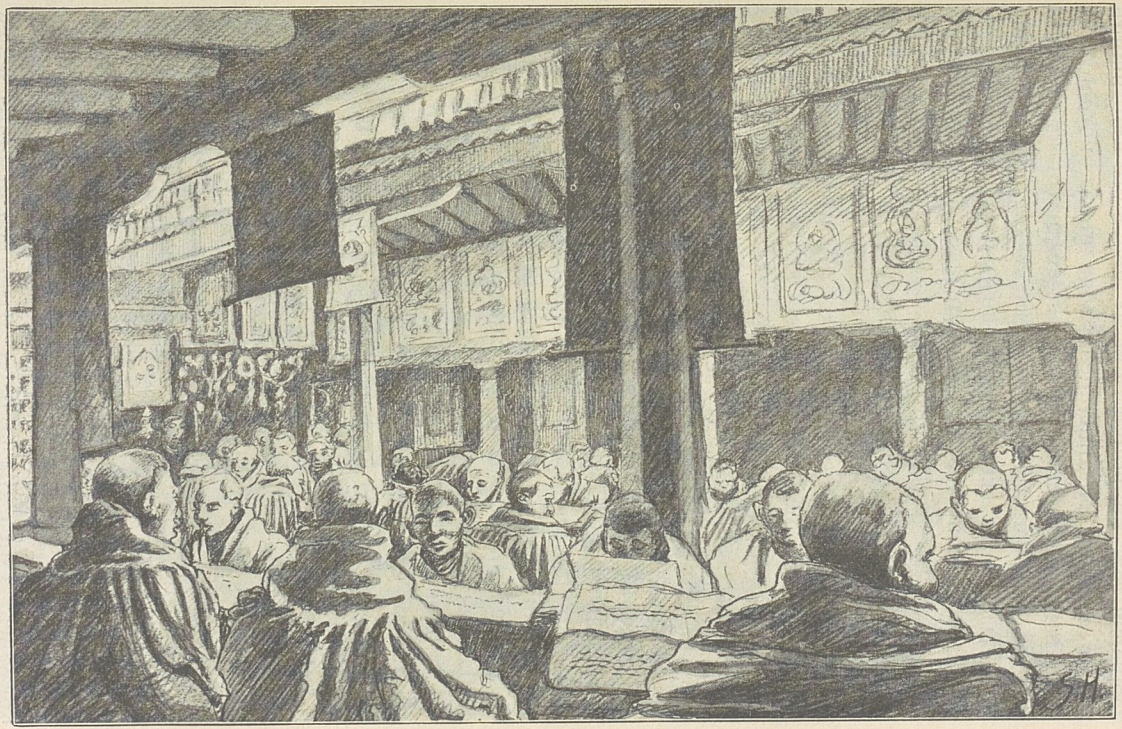

En lärosal i Taschi-lunpo.

tempelsal, där en jättelik bild av den store reformatorn tronar i mitten av altarradens höga gudar, hörde vi de dova bönetrummornas ljud och stego in för att bevittna den nattliga gudstjänsten. Fyrtio vekar brunno i sina skålar och deras sken återkastades av gudabildernas förgyllning. Mellan salens kolonner lågo långa divaner på golvet och här sutto munkarna i täta rader och sjöngo en surrande och sövande sång, som tid efter annan i ett högljutt svall stegrades till orden »lama» och »om mane». De flämtande lågorna räckte icke till att upplysa salen. Allt var mörkt och dystert — ett skuggornas rike.

Taschi-lunpo har också sitt kök, en grottlik boning med väldiga spislar, i vilka sex jättestora kopparkittlar blivit inmurade. En av dem är så mäktig att den rymmer en omgång te åt alla klostrets 3,800 munkar. En trappa leder upp till spiselns krön. I gåsmarsch tåga de tjänande bröderna upp med sina vattensåar och ösa dem i kitteln. Andra komma knogande med bördor av tegelte på ryggen och vräka dem ned genom de vita virvlande ångmoln, vilka stiga ur kittelns djup. Eldare stå med långa järngafflar och mata den brinnande ugnen, och uppe på krönet vid kittelns rand skymtar då och då genom ångmolnen gestalten av en man som med en väldig stake rör om i grytan. Man hoppas för hans egen skull att han icke måtte snava mot kopparkanterna för att dö kräftornas och Fjolners död. Då teet är färdigt stiga de tjänande bröderna åter upp på spiseln och få sina vackra kopparkannor fyllda. Bärande dem på axeln vandra de ut över hela klostret, in i lärosalarna, tempelhallarna och munkcellerna. Lamorna varskos i tid om deras annalkande genom långa dånande stötar i en havssnäcka.

Var man än befinner sig på Taschi-lunpos gator, gränder, gårdar och torg, så hör man, om icke luften är fullkomligt stilla, ett glatt och vänligt och melodiskt klingande klockspel. Ty på alla taklister, friser och utsprång hänga små mässingsklockor med en fjäder i kläppen så att

Östra uppgången till klostret.

klockan ringer även för den minsta bris. Jag tröttnade icke på denna ljuvliga musik som på bestämda tider överröstas av hornstötarnas ljud då munkarna kallas till gudarnas tjänst eller sina egna måltider.

Så förflöto våra dagar i denna underbara, heliga nejd, målet för tallösa pilgrimers längtan, slutpunkten för deras trötta, långväga steg. Men vi hade också åtskilliga svårigheter att bekämpa. Blott 36 timmar efter vår framkomst till Schigatse anlände den första patrullen av de ryttarskaror som från Lhasa blivit utskickade för att spana efter oss och hindra oss att fortsätta till de heliga orterna. Jag gav dem genast företräde i mitt tält och skämtade tappert med deras misslyckade härfärd. Själva togo de saken filosofiskt och berättade sina öden. De välsignade nomaderna vid Ngangtse-tso hade ofrivilligt lurat dem att i ilmarscher rida till Dangra-jum-tso, där de förgäves sökt oss kring hela sjön. Sedan hade de återvänt för att fortsätta sina spaningar kring Ngangtse-tso. Först när hela trakten under 22 dagars tid blivit genomsökt, funno de vårt spår och följde det från dal till dal. Av nomaderna på vägen hade de fått veta att vi vandrat söderut och överallt gjort rätt för oss och betalt mer än som begärdes. Stackars hästar! De fingo löpa! Ryttarna gjorde på en dag tre eller fyra av våra dagsleder och ju närmre de kommo oss, desto mer spände de sina krafter att hinna oss innan vi nådde Schigatse. Om det så också skedde den sista dagen då vi blott hade ett skotthåll kvar till stadens yttersta hus, så vore spelet vunnet. Men de hunno oss ej, de kommo 36 timmar för sent.

Våra förföljare måste i alla fall begiva sig till Lhasa och avlägga räkenskap. Och sedan gjorde de förnäma kineserna allt de kunde för att förmå mig att återvända till Indien över Sikkim. Men jag bedyrade att jag aldrig skulle lämna Schigatse med mindre jag fick tillstånd att resa västerut och besöka landet norr om Tsangpo. Kineserna skrämde också Taschi Lama och det höga prästerskapet

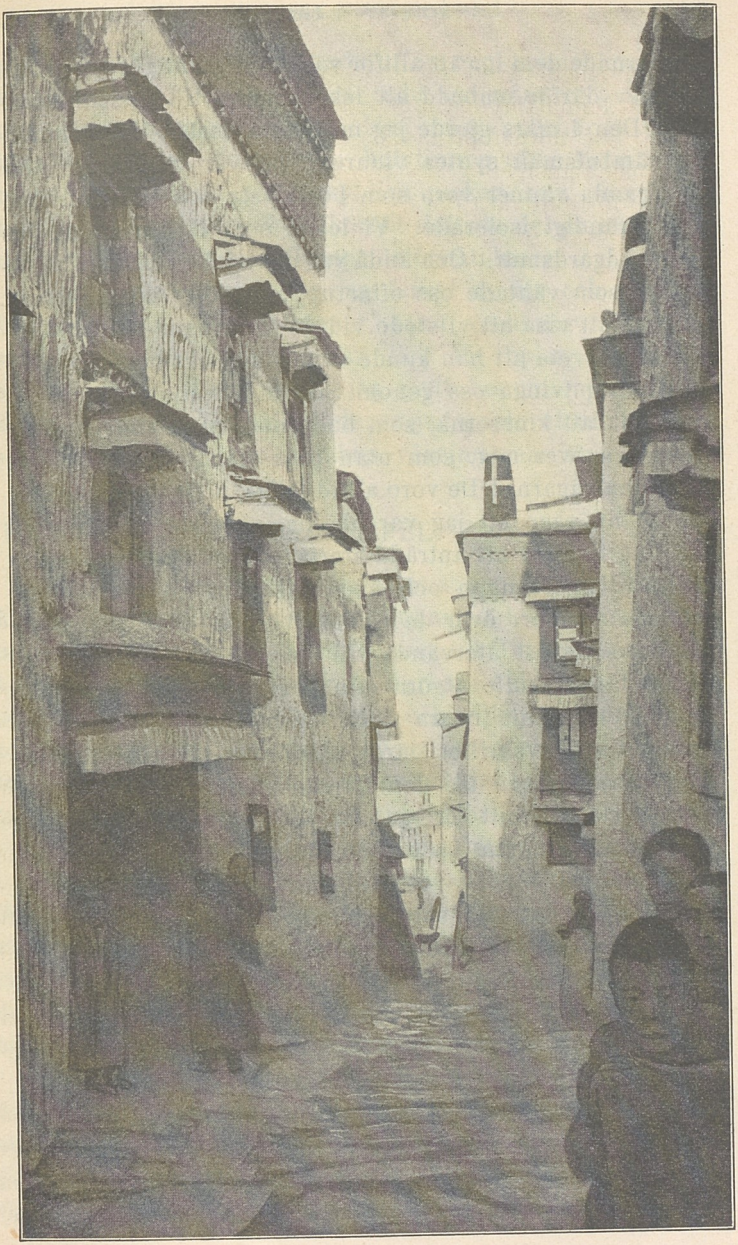

En klostergränd i Taschi-lunpo.

och varnade dem för att alltför vänskapligt umgås med mig. Jag blev därför ombedd att icke komma till Taschi-lunpo mer. Den 4 mars gjorde jag mitt sista besök. Inga lamor, inga ämbetsmän syntes vidare till i vår trädgård. Alla våra gamla vänner voro som bortblåsta och till slut voro vi fullständigt isolerade. Vi levde som fångar inom vår egen trädgårdsmur. Och ändå var denna fångenskap bättre än den som väntade oss efter uppbrottet. Därför lågo vi kvar för att visa att vi stodo vid de fordringar vi uppställt. Jag lät Ma veta att han kunde skjuta ned oss om han ville, men aldrig tvinga oss genom Sikkim till Indien.

Tänk att kineserna, som hade makten i landet, aldrig vredgades över mig, som utan pass trängt fram över de förbjudna vägarna! De voro alltid tåliga, artiga och vänliga. När de nu sågo att jag var oböjlig, gåvo de med sig till sist. Jag fick lov att anträda återtåget mot väster på norra stranden av Tsangpo och även att göra en kortare avstickare mot norr över de okända bergen. Men jag måste förbinda mig att återvända till Ladak. Två kineser och två tibetaner skulle utgöra min bevakning och se till att jag icke toge mig några otillåtna friheter. Ett pass utfärdades och avskrifter därav skickades till alla myndigheter utmed vägen till den fjärran västern. Jakar skulle överallt stå till mitt förfogande. Vi köpte stora förråd av proviant samt några hästar och mulor. Slutligen stuvades godset och vi beredde oss till den långa färden.

De sista dagarna satt jag bara och skrev brev, som skulle skickas över Gjangtse till Indien och Sverige. En dag kom bruna Puppy in, lutade sitt huvud i mitt knä och såg högst olycklig ut. Så började hon att med framtassarna gräva en grop i ett hörn av tältet, och innan jag visste ordet av lågo två svarta valpar och gnällde i gropen. Muhamed Isa gjorde i ordning ett mjukt läger åt familjen. Här hade Puppy knappt kommit till rätta förrän två nya valpar gjorde sitt inträde i karavanen. Då tyckte Puppy det kunde vara nog, rullade ihop sig kring de små svarta

pipande kräken och somnade. För mig kunde hon vara lugn, ty jag var minst lika rädd om våra nya vänner och reskamrater som hon. Men några obehöriga fingo icke nalkas, och knappt en halvtimme efter katastrofen rusade hon på ett par oskyldiga pojkar, som gingo och tittade i trädgården. I tälthörnet doftade det av småbarn, och nu skulle jag få sällskap för framtiden.

Den sista aftonen tog jag farväl av Ma och skänkte honom tre av våra veteraner, samt av hertig Kung Guschuk, som på egen begäran fick 45 rupier i hyra för sin trädgård. Gärna hade jag givit honom mångdubbla summan för de oförgätliga dagar jag upplevat under dess smäckra popplar i de yrvakna vårvindarnas sus.

TIBETANSKA KLOSTERTEMPEL.

Den 27 mars purras jag i otta och sitter till häst. Karavanen är långt i förväg. Muhamed Isa får frambära min sista hjärtliga avskedshälsning till Taschi Lama och ännu en gång mitt tack för de dyrbara sidentyger, skålar och gudabilder han skänkt mig och vilka i denna stund pryda mina rum. Bevakade av eskorten rida vi i sluten trupp ut genom de förbjudna gatorna, de gyllne tempeltaken försvinna och efter en timme äro vi åter framme vid Tsangpos strand. Hård västlig blåst jagar flygsanden i ogenomträngliga moln genom dalen, men vi finna dock färjstället, där hopbundna hudbåtar ligga och vänta att mottaga våra motspänstiga hästar. Och på andra stranden lägra vi i en by, där jag genast gör mig underrättad om de nya valparnas befinnande. Jo bevars, både modern och barnen befinna sig efter omständigheterna väl.

Så bar det vidare västerut på välkänd väg. Sista dagen före Je gjorde jag med ett par följeslagare en avstickare upp i en bidal för att besöka klostret Tartinggumpa. Vi lämnade våra hästar åt en klosterbroder och vandrade sedan i timtal från tempelsal till tempelsal. En

vänlig lama visade oss omkring, och han berättade att Tartings prior, en åttioårig munk, hade dött föregående kväll.

»Visa oss till hans cell!» bad jag laman.

»Nej, ni får icke gå dit, dödsbönerna läsas just.»

Hur det var visade han oss dock den dödes hus och vi gingo fram och bultade på gårdsporten. En gubbe öppnade. På den lilla gården sutto en kvinna och två män och skuro stickor, på vilka böneformler tryckas i rött med ett träblock och med vilka dödsbålet skulle antändas.

Så stiga vi in i cellen. Den är knappt tre meter i fyrkant. Med ryggen mot gallerfönstret sitta två gamla munkar. På ett bord framför dem ligga dödsbönernas blad. Två andra munkar sitta mitt på golvet. Alla fyra läsa över den avsomnade i tre dygn, natt och dag.

Divanbädden är delvis förhängd med röda skynken och står vid väggen med huvudgärden åt fönstret. I bädden sitter den döde, framåtlutad, med korslagda ben och nacken mot dagern. Han är iförd en brokig dräkt, har skor på fötterna, en tunn, genomskinlig duk av vitt siden för ansiktet och en huvudbonad av rött och blått tyg liknande en krona. Framför honom i bädden äro gudabilder uppställda på en pall, jämte offerskålar och brinnande ljus.

Munkarna som höllo likvaka blevo försagda och häpna då jag trädde in och satte mig på golvet vid sidan av dödslägret. De hade aldrig sett en europé. Ett dygn av de tre hade förgått, då jag kom och avbröt dödsmässan, störde bönernas verkan och oroade den själ, som just stod i begrepp att befrias. Därför voro munkarna mindre rädda för sin egen del än för priorns. Först fingo vi dem icke att besvara våra frågor. Men småningom läto de oss veta att den döde vid fem års ålder, eller 1832, av sina föräldrar överantvardats åt Tartings brödraskap, där han stigit i graderna och slutligen nått den högsta värdigheten, en inkarnations eller ett helgons. Nu skulle han iklädas en vit dräkt och i sittande ställning brännas å båle i däldens djup. Sedan skulle hans aska föras till

Hertiginnan Kung Guschuk och hennes hovdamer.

det heliga berget Kajlas i västra Tibet och inmuras i ett torn.

Jag såg på den okände gubben som satt i sin bädd och blundade inför ljusen. Som barn hade han för alltid ryckts bort från det fria livet bland svarta tält och betande hjordar, försakat världen och blivit upptagen i en munkorden, där nu icke en enda medlem fanns kvar. Han hade sett de gamla lamorna dö bort, de unga växa upp till män och nya gossar upptagas och bindas av klosterlöftena. De hade vandrat en tid i tempelsalarna, tänt ljusen, fyllt vattenskålarna framför gudabilderna och kommit trummor, cymbaler och basuner att ljuda. Sedan hade de brutit upp till dunkla öden på den eviga vandringen mot Nirvana. I 75 år hade denne prior, Namgang Rinpotje, bott i den cell där han nu stod lik. Han hade sett nya skaror av pilgrimer komma och gå och hört hur västanstormarna tjöto och jagade flygsanden i Tsangpos dal. Ännu i går hade han som i en dröm lyssnat till tempelklockornas klang då vinden tog fatt i falkfjädrarna som sitta bundna i kläppen. Men mörkret steg omkring honom och han bröt upp för att följa sina bröders osäkra spår.

Endast heliga munkar, såsom denne, få brännas på bål. De andra skäras sönder, och deras kött kastas åt de heliga tempelhundarna, eller, såsom i Schigatse, åt gamar. Likskärarna kallas »lagba» och utgöra en föraktad och förkastad kast. I själavandringens ändlösa kedja ha de mörka utsikter, ty deras själar taga sin boning i djurs eller dåliga människors kroppar.

Då en klosterbroder dött bära hans bröder honom till likstyckningsplatsen, avkläda honom fullständigt och dela hans kläder mellan sig. Sedan skrida lagbamännen till sitt hantverk, slå kring likets hals ett rep, fastgjort i en påle, och draga den döde i benen för att räta ut honom så mycket som möjligt. Med skarpa knivar skäres köttet av och kastas åt hundarna. Skelettet krossas mellan stenar

och benpulvret knådas med hjärnan samman till en deg som också blir hundarnas spis.

Men dagen skymde och vi hade en bra bit kvar att rida. Togo därför farväl av Tarting och dess märkvärdiga hemligheter och voro glada då vi äntligen sågo de kometsvansar av gnistor som av vinden piskades ur våra lägereldar.

I Je tillbringade vi trenne dagar och besökte därunder alla kloster i trakten, bland dem ett nunnekloster där sexton systrar ha sin varelse, samt det stora, vackra Taschi-gembe med 200 munkar. Där finnes bland andra märkvärdigheter en sal, i vilken en gammal lama sitter och svänger en tre och en halv meter hög bönecylinder, som roterar kring en vertikal axel av järn. Kring cylinderns midja dansar en ring av gudinnor, men över och under dem är ytan prydd med jättestora skrivtecken i guld. Cylinderns inre är fyllt med flera mil av tunna pappersremsor, lindade kring axeln och fullskrivna med böner. Den gamla laman och en annan broder ha till uppgift att hålla bönekvarnen oavbrutet i gång från det ögonblick då solens rand synes över horisonten och allt intill midnattens timme. Medan gubben malde mumlade han böner — men icke på vanligt sätt; — nej, han vrålade fram dem tills fradgan stod på hans läppar. Han kastade sig handlöst framåt och bakåt för varje varv, han svettades och våndades och befann sig tydligen i ett tillstånd av religiös hänförelse, som gjorde honom glömsk av allting annat. Oss märkte han åtminstone icke, hur vi än ropade till honom. I cylinderns övre kant sitter en träplugg, som för varje varv petar till kläppen i en stor ringklocka. Jag såg på mitt ur; klockan ringde nio gånger i minuten. Det gör tio tusen varv innan midnattstimmen är inne och befriar den trötte munken.

Taschi-gembe är ett präktigt och rikt kloster. Dess tempelsalar äro icke mörka såsom eljest är vanligt, utan väl upplysta genom talrika fönster. Nu sken middags-

solen vänligt in mellan kolonnerna och framkallade ett förtrollande färgspel bland guldet och det röda lacket. Här sitta några munkar på en divan och språka med vår bevakning. I solskenet äro de skarpt tecknade, dagrar och skuggor stå bjärt mot varandra, och munkarna äro röda mot en bakgrund av rött. Stödda mot pelare synas andra lamor, högtidliga som romerska senatorer och övergjutna av solljus, medan en grupp av deras bröder skymtar i dunklet under galleriernas skugga. Då solstrålarna träffa guldet på Buddas dräkt och brytas mot bladen i den gyllne lotusblomman, ur vars kalk han liksom vuxit upp, sprides återskenet i den sagolika salen och även skuggsidorna på kolonnerna belysas och de bli genomskinliga som rubin. Men middagstimmen flyger bort, och solen lämnar salens ljusfång, förgyllningen bleknar, kolonnerna förvandlas åter till kompakt rödlackerat trä, och vänligt leende och vis skådar den outgrundliga konungasonen av Sakijas stam ned över förgängelsen vid sina fötter.

Under de följande fjorton dagarna rida vi allt vidare mot väster på Tsangpos norra strand, passera den punkt där Raga-tsangpo förenar sig med huvudfloden och kort därefter den, där Raga-tsangpo upptager My-tju-tsangpo, som har sina vaggor i Transhimalajas eviga snöfält. Två gånger rida vi förbi egendomliga broar hängande i mäktiga järnkedjor tvärs över floden. Vår väg är befaren av karavaner, ryttare, köpmän, pilgrimer och tiggare. Många av de senare kunna nog vid lägligt tillfälle förvandla sig till stigmän, som göra hemgång i försvarslösa kojor eller nattetid stjäla de vägfarandes hästar. Att denna väg är en viktig stråkväg synes icke blott av den livliga rörelsen, utan angives också av kummel, murar med bönestenar, Buddatorn och knippor av vimpelprydda spön, som påminna vandringsmännen om klostrens närhet och den saliggörande lärans bud.

Vi fara från kloster till kloster, från by till by. På våra sidor torna bergen upp sig i väldiga massor av ski-

Fyra kvinnor bland granitblock på Tsangpos norra strand.

nande grå granit och på deras tinnar blänka här och var hättor av snö och is. Ofta rida vi på smala stigar högt över dalbottnen, i vars trånga fåror floden My-tju-tsangpo skyndar på sin väg mot havet.

Efter en veckas färd ägde skifte rum i bevakningen i det att de fyra männen från Schigatse vände om och överlåto ansvaret åt fyra andra. Den vänskap vi knutit med de förra gick också i arv på de senare och med dessa skulle det bli lättare att handskas, ty de hade icke fått några direkta befallningar från Schigatse.

Dalen kryper ihop alltmer. Slutligen smalnar den till en hålväg där hela dalbottnen upptages av floden och vägen tvingas upp över tvärbranta, livsfarliga klippor vid högra sidan. Men sedan vidgar sig dalen åter och vid den punkt där Bup-tju-floden mynnar ut från öster ligger byn Linga. På en avsats ovanför byn finna vi klostret Linga-gumpa, en hel liten stad av tempel och munkgårdar. Lika litet som nästan alla de föregående hade denna helgedom varit känd av européerna. Det är roligt att resa genom ett land, där varenda flod, dalgång, by eller vallfartsort är en upptäckt.

Linga-gumpa hör till de kloster i Tibet vilkas minne är mig särskilt kärt, ty där såg jag och hörde vidunderliga ting både om människors vidskepelse och dårskaper och om en trosstyrka som offrar livet för hoppet om evighetens ljus och som förmår att försätta berg. Låt oss dröja här ett ögonblick!

Med Rabsang och Tundup Sonam till tolkar hade jag vandrat från hus till hus i klosterstaden och kom mot aftonen till den förnämsta tempelsalen, där allt var mörkt utom gudabilderna på altarbordet, vilka belystes genom en fyrkantig öppning i taket. De tycktes resa sig ur jordens mörker mot det himmelska ljuset. Framför dem smyga munkarna tysta som vålnader och skuggor och syssla med offerkärlen.

Men på golvdivanerna sitta andra munkar och sjunga en högmässosång i rytmiskt gungande takt, än stigande,

än fallande lik böljornas gång och vågornas sång emot stranden. Här sjunga de enstämmigt och följas obrottsligt åt. De sjunga utantill och med en förtvivlad fart. Där är gubbar med spruckna stämband, bassångare i sin ålders fulla kraft, ynglingar och gossar med ungdomligt klingande röster. Jag slår mig ned på en divan, sluter ögonen och lyssnar. Det låter som trampet av hästar, som hastigt trava över en oändligt lång träbro. Tid efter annan avbrytes sången och munkarna klappa taktfast i händerna — då låter det som om hästarna kommit ut på en stenlagd gata. Men i nästa ögonblick äro de på bron igen, och konsonanterna trilla som ärter entonigt från munkarnas läppar. Under en kort paus kringbjudes te. Och så bär det av igen. Takten ökas ej, det går i samma hastiga trav hela tiden. Men rytmens tjusning söver dem, de låta icke störa sig, de trava vidare över den långa bro som leder till Nirvana. Då vi åter gå ut i det fria, höra vi sångens vågsvall förtona bakom oss.

Slutligen återstod endast ett besök i Pesu-templet, till vars översta våning två tvärbranta trappor leda genom kolmörkret. Man går över förrummets knarrande golv och träder in i den lilla avlånga tempelsalen, vars gudabilder av förgylld brons äro konstnärligt gjutna. Framför dem nedhängde från taket de vanliga tempelflaggorna. Jag stod inför gudarnas front och mönstrade dem. På min högra sida var salen mörk och till vänster var en liten glugg, vars lucka stod och gnällde i blåsten. De vanliga mässingsskålarna med korn, majskolvar och vatten saknades icke.

»Hur lång tid behöva gudarna för att äta upp det här?» frågade jag den lama som ledsagade oss.

»Herre,» svarade han leende och undvikande, »skålarna måste alltid stå fulla.»

Men jag hade märkt råttorna som försvunno i dunklet vid vårt inträde. Fåfängligheters fåfänglighet! Tänk er den tjänande brodern, som just varit uppe i Pesu och fyllt

skålarna, läst sina dagliga böner, gått nedför stegarna och stängt igen porten efter sig, och råttorna som komma fram ur sina gömslen sedan allt blivit tyst! De hoppa upp på altarbordet och slå sig ned på bakbenen och svansen kring offerskålarna och kalasa på gudarnas kost. Här bjudes till och med vatten, och vekarna brinna i smör. Ha, det är skönt att vara råtta i Tibets kloster; — då lever man sorglöst till döddagar.

En vänlig lama kommer upp och bjuder mina män på te i förrummet. Jag stannar kvar hos gudarna och stirrar på deras förgyllda leenden, vidöppna ögon och skinande isterhakor. Då sker plötsligt ett under! Gudarnas drag förändras och de vända alla huvudet och blicken mot mig! Voro de vreda, hade jag förolämpat dem eller ansågo de mig vara en tempelskändare då jag ritade av dem i min skissbok? Nej, i nästa ögonblick vände de åter på huvudet och stirrade rakt fram i väggen. Ack, det var blott en tempelflagga som av draget från gluggen svängde ett halvt varv så att skuggorna förskötos och framkallade ett intryck av rörelse.

Ett spökslott, tänkte jag, och såg mig omkring. Bland åldriga tempeltrummor skymta grinande masker fram ur skymningen som onda andar och vinden klagar och piper i alla gluggar och hål. Hur vore det att pröva sina nerver och sova här ensam över natten? Men kanske det icke skulle bli så mycket sömn av. För kraftiga vindstötar smäller ingångsdörren där nere mot sin tröskel. Då skulle jag tro att någon kom in i vestibulen. Det torra virket i stegarna knäpper och knakar när nattkylan sjunker. Då skulle jag tro att den okände sakta smög sig upp. Takvimplarna fladdra i vinden — det är förstås tassande steg över förrummets golv. Råttornas språng över de murkna plankorna, fönsterluckornas gnäll i sina hakar, vindens pip i gluggar och taklister — hör hur den okände kommer närmare — om ett ögonblick skall han stå lutad över mig med dolk i handen. Men ingen annan än råttorna skulle

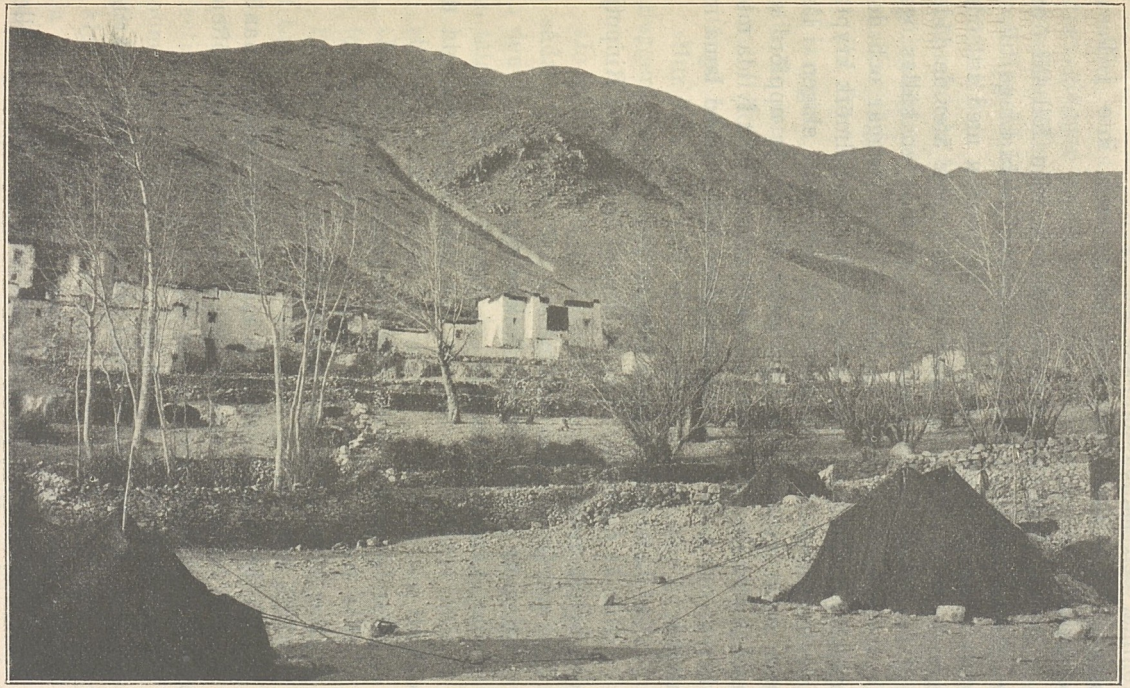

Klostret i Tong, på vägen till Linga.

komma, och jag skulle ligga och längta efter dagbräckningen. Nej tack, var som helst, men inte i Pesus tempelsal!

Den 16 april låg stormen på och snön föll tät över bergen. Då redo vi upp i klosterdalen förbi Linga till en eremitboning, Samde-puk. »Där går hunden med sitt ödsliga skall» — den heliga klosterhunden som äter de döda. Vid bergsfoten är en stenkoja byggd över en källas öga. Dess murar äro mycket tjocka och utan gluggar och den innesluter endast e t t rum, eller rättare en kolmörk krypta. Dörröppningen är helt smal och trädörren slagen i lås, men därav synes intet, ty framför dörren är uppförd en mur av stenblock, i vilken alla mellanrum blivit fyllda med skärvor och grus. I denna ohyggliga håla var en lama inmurad.

»Vad heter enslingen?» frågade jag.

»Han är namnlös; vi kalla honom blott Lama Rinpotje (den heliga munken).»

»Varifrån har han kommit?»

»Han är född i Ngor i Naktsang.»

»Har han anförvanter?»

»Det veta vi ej, och om han har några, så veta de icke att han är här.»

»Hur länge har han varit inmurad?»

»För tre år sedan gick han in i mörkret.»

»Hur länge skall han stanna där?»

»Tills han dör.»

»Får han aldrig träda ut i dagsljuset dessförinnan?»

»Nej, han är bunden av det strängaste av alla löften; blott som död får han komma ut.»

»Hur gammal är han?»

»Hans ålder känna vi icke; han såg ut att vara omkring fyrtio år.»

»Hur bär han sig åt om han blir sjuk?»

»Då måste han tåligt avvakta sitt tillfrisknande eller döden, ty han får icke tala med någon.»

»Får ni då aldrig veta hur han befinner sig?»

»Nej. — Varje dag skjutes en skål tsamba in genom den trånga gluggen vid murens fot. På natten tager han den och sätter efter målet tillbaka den tomma skålen. Men om vi en dag funne att skålen stod orörd i gluggen, kunde vi förstå att han vore sjuk. Och om sex dagar förginge utan att han rörde födan, skulle vi anse honom död och bryta upp ingången.»

»Har sådant hänt förr?»

»Ja, för tre år sedan dog en lama som tillbringat tolv år i kryptan, och för 15 år sedan dog en, som levat fyrtio år inmurad och som tagit mörkret vid tjugu års ålder. I Tongs kloster levde en lama 69 år fullkomligt avstängd från världen och ljuset.»

»Hur kan man veta att munken som skjuter in skålen i gluggens mynning icke någon gång talar med den inmurade?»

»Jo, man vet det, ty munken därutanför skulle genom en sådan handling draga evig fördömelse över sig själv, och den inneslutna skulle bryta förtrollningen över sig om han talade. De tre gångna åren skulle då icke längre räknas honom till förtjänst.»

»Hör han att vi tala här ute?»

»Nej, ljudet tränger icke in i kammaren, murarna äro för tjocka.»

En dag för tre år sedan hade den okände kommit upp till Linga och fått veta att klostrets grottboning stått tom sedan flera år. Inför Lingas brödraskap hade han avlagt det bindande löftet att för alltid gå in i mörkret. Då beredelsetiden var över, hade alla munkarna samlats för att följa honom upp till hans grav i hålan. Jag tyckte mig se detta tysta tåg, högtidligt som ett begravningsfölje. Jag såg det så klart som om jag varit med. Där äro bröderna i sina röda dräkter, tigande, allvarligt stirrande i marken. De tåga långsamt, steg för steg, för att fördröja framkomsten till graven och låta enslingen ännu några minuter skåda

solen, ljuset och färgerna. Hysa de för honom samma medlidande som prästen och fångvaktarna för brottslingen på vägen till avrättsplatsen? Och vad tänker han själv under sin sista vandring på jorden? Han vet ju att solen aldrig mer skall värma hans skuldror och för hans blickar framkalla dagrar och skuggor i de skyhöga berg som stå på vakt kring hans grav. Men stannar han icke stundtals tankfull och skådar ned över Lingadalen? Troligen icke. Han vill bli inmurad för att vinna Nirvanas salighet. Han är en hjälte, större än Hirosé, som täpper inloppet till Port Arthurs hamn och vet att han blir skjuten från batterierna över honom. Ty Hirosé vet också att han vinner ovansklig ära och odödlighet, men Lama Rinpotje har ett långt liv av lidande och tålamod att leva i en kolmörk grav, och han skall slutligen dö bortglömd och okänd av alla.

Nu äro munkarna framme vid gravens öppnade port. De stiga in, de breda en trasmatta i ett hörn och ställa gudabilderna på deras rum. De slå sig ned och mumla böner, de resa sig åter och taga farväl och sedan gå de ut och slå dörren i lås. Då är han ensam och skall aldrig höra ljudet av en mänsklig stämma, blott det instängda ekot av sin egen. Men då han läser sina böner, skall ingen finnas som lyssnar, och då han ropar skall ingen svara.

Han hör hur spetten och störarna gå och hur tunga block flyttas fram mot dörren och staplas upp på varandra i flerdubbla skikt. Alla mellanrum fyllas. Men dörren är sprucken och genom springorna tittar dagern in. Muren växer, till slut är blott ett litet hål kvar, genom vilket ljuset synes. Blir han då förtvivlad, rusar han fram för att med blicken uppfånga en sista skymt av solen, som i nästa ögonblick för alltid slocknar för hans syn? Ingen vet det. För munkarna som begravt honom levande är han redan död på jorden. En stenflisa täpper till det sista ljushålet och han är omgiven av det stora mörkret och en tystnad som icke störes av minsta ljud.

Han gissar att de andra gått ned till Linga. Hur skall han tillbringa sin första afton i denna håla där han vet att han en gång skall dö? Han lyssnar till sina minnens röster och undrar om natten är inne. Men i hålan är ju alltid natt. Slutligen somnar han i sitt hörn.

Då han vaknar, kryper han fram till rännan och sträcker ut sin hand efter skålen med det rostade mjölet. Källan bjuder på vatten; han äter och dricker och ställer skålen tillbaka i gluggen. Med korslagda ben och radbandet i händerna sitter han och rabblar böner. En dag finner han te och smör i skålen och några kvistar. Då slår han eld och kokar teet. Grottans murar upplysas blekt och han ser gudabilderna. Var sjätte dag får han te.

Dagarna gå, hösten kommer med sina regn; han hör inga droppar, men han tror sig märka att hålans stenväggar bli fuktigare än förr. Vintern är inne, han känner den smygande kölden. Så återvänder våren — och sommaren med sin vänliga värme. Åren gå, han sitter och räknar sina böner på rosenkransens kulor. Hans själ förmörkas, han minns knappt hur det var därute på solbelysta stigar. Hur långsamt skrider icke tiden, blott i sömnen finner han glömska av nuets oändlighet. Men han tänker att mörkret i grottan blott är en sekund i jämförelse med evighetens ljus. Ensam genom nätter och år söker grubblaren efter svaret på livets och dödens gåtor och snart är prövotiden förbi. Han måste leva av en bergfast tro och hysa en orubblig övertygelse. Kanske hans längtan att dö förvandlas till en känsla av att ständigt stå inför det ögonblick då tidens timglas runnit ut.

Ropar han aldrig i förtvivlan efter ljus? Blir han icke galen, rusar han icke upp för att sarga sitt trötta huvud blodigt mot skarpa stenar i grottans mur? Nej han omtöcknas allt mer, han förkrymper till kropp och själ. Jag hörde talas om inmurade munkar som krympt ihop till storleken av barn och vilkas pergamentartade skinn var skrumpet och gråvitt.

Med en ängels tålamod väntar han på döden, men döden är grym när han är en efterlängtad gäst. Nya år förflyta. Den trötte enslingens minne av världen och människornas liv fördunklas, han har glömt dagbräckningens skära skimmer i öster och de gyllne skyarna i solnedgången och om han tanklöst stirrar uppåt, möter hans slocknade blick blott hålans svarta tak, men inga tindrande stjärnor i natten.

Äntligen, efter långa år, knackar det på dörren.

»O kom du kära och tag mig ut!» ropar munken. Det är döden som stiger över tröskeln. I sin ena hand håller han Nirvanas lampa och det blir plötsligt strålande ljust i grottan. Den andra handen bjuder han, vänligt leende, åt munken och för honom bort.

Dag efter dag genom årtionden ha Lingas munkar troget fyllt skålen med enslingens föda. Om de tjänande bröderna dött, ha andra intagit deras platser, men ingen har försummat sin plikt. Och nu har dagen kommit då skålen stod orörd i gluggen. Man väntar i sex dagar och den står alltjämt kvar. Då brytes muren ned, och dörren, som stängdes för fyrtio år sedan, öppnas åter. Lingas prior träder in. I utslitna trasor finner han den döde gubben hopkrupen i sitt hörn. Då tar han plats vid hans sida och läser i sex dagar de heliga bönerna. Men på klostertaket dåna snäckhornen och smattrande trumpetstötar giva ett skallande eko i dalen. Hjälten iklädes en vit dräkt och en krona sättes på hans huvud. Så tändes bålet; — jag ser hur lågorna hungrigt smeka hans förtorkade kropp och tror mig höra en segersång av samma klang som våra förfäders avsked ifrån jorden: »Hell er, I gudar, Valhallasöner! Jorden försvinner; till Asarnas fest gjallarhorn budar, salighet kröner skönt som en guldhjälm den kommande gäst.»

ÄVENTYR OCH SORGER PÅ VÄGEN VÄSTERUT.

Nu lämna vi Linga och dess underliga munkar och rida åter uppåt My-tju-tsangpos dal. Vår packning och proviant bäres av hyrda jakar, men tågordningen är alltid densamma, och Muhamed Isa, Sonam Tsering, Guffaru och Tsering äro ledare för karavanens olika avdelningar. Allt vildare blir dalen, allt smalare och mindre ofta befaren stigen, som leder upp till nomadernas hemland norr om Transhimalaja. Flodens vattenmängd avtar, men bullrar desto mer efterhand som dalfallet ökar. Brusande forsar tränga ihop sig mellan växande isband och rundspolade block. I byn Govo gästa vi de sista stenkojorna; här ger kornet en medelmåttig skörd. Högre upp gå jakar och får i bet på branterna. Vi äro på gränsen mellan jordbruk och boskapsskötsel, mellan stenhus och svarta tält.

Alla äro vänliga och artiga. De fyra männen av bevakningen göra inga svårigheter, den frihet vi åtnjuta är oväntat stor. Själv är jag lycklig över att för andra gången vara på väg mot Transhimalajas höjder. Det är ju min dröm att inlägga detta okända bergssystem på min karta så noggrant som det är möjligt för den första pionjären.

Stämningen i karavanen är förträfflig. Mina tjänare glädjas åt att allt går oss så väl. I lägereldarnas sångarelag tar Tsering som vanligt priset. Han är obetalbar. Han t r o r att han sjunger. Men hans sång påminner mer om en gammal förkyld kossas råmande i aftonsolens glans, och då han anstränger sig som värst når han höjden av en sprucken tempeltrumma. Det är en rad av tuppar och överhalningar och ändå h ö r man på avstånd huru hans egna ögon tåras av rörelse över tonernas välljud. Då alla somnat och det är tyst i lägret och det störtande flodvattnet klunkar mot sina iskupor, ljuder ännu Tserings stämma »darrande och skär». Jag kan undra

En tibetansk bondkvinna.

En vandringsman med strängaspel och »harpa».

för vem han sjunger. Vill han tävla med floden så får han allt hålla på till domedag. Eller sjunger han för granitblocken i dalen, för stjärnorna på himlen eller för kungsörnarna som slumra i sina bon bland klipporna?

Vägen är belamrad med block och grus, och långa stycken rida vi på flodens hållfasta is. Tunga moln segla som långskepp över kammarna, i ett nu fylles dalen av kylande snöyra. Ett halvt tjog ryttare ha suttit av och tagit sin tillflykt till en fårfålla. De äro beväpnade med bössor och hava röda flaggor och kunna lika gärna vara stråtrövare som något annat.

Nästa dag stiga vi allt högre. Nu är hela floden frusen, men man hör hur vattnet bubblar under isen. Vid högra stranden reser sig en lodrät klippa, i vars vägg två grottor gapa, den ena vid foten, den andra ett par tiotal meter över marken. I den övre grottan, som prydes av stänger, vimplar och snören, bor sedan många år den hundraårige eremiten Gansang Ngurbu av stor ryktbarhet.

Vi binda våra hästar och gå fram till den nedre grottan, där två tiggarmunkar och två tiggarnunnor från Nepal ha sin bostad innanför en skyddsmur. Trasmattor hade de till nattläger, och över elden puttrade tekannan. Alla fyra tjänade frivilligt enstöringen Gansang Ngurbu.

En vänstervriden spiraltrappa, till det mesta naturlig, men också uppbättrad med stenplattor, leder otäckt brant upp till den övre grottmynningen. Halkar man där berghällen är blank, så trillar man huvudstupa ned i nunnornas kök. Slutligen står man vid den punkt, där man skulle träda ut på den övre grottans altangolv, om icke den trånga gången vore stängd av ett skifferflak. Genom ett kikhål ser man några beläten, och i en insänkning i grottväggen sitter Gansang Ngurbu och mumlar böner och blåser tid efter annan i ett snäckhorn.

Jag tyckte att vi kunde lyfta bort skifferluckan och gå ut i grottan och hälsa på hundraåringen, men det

ville tiggarmunkarna icke för något guld i världen vara med om. Han fick därför vara i fred med sina ensliga betraktelser. I jämförelse med Lingas inmurade munk förde han en ljuvlig tillvaro — han såg ju dalen, solen, natten, stjärnorna och yrsnön. Men rätt tråkigt och kallt måtte han väl i alla fall ha det där uppe i sin grotta.

Nu äro vi åter i sadeln och kunna vara glada att hästarna äro ordentligt broddade, ty nu rida vi långa sträckor på den blankfrusna floden så att ispulvret sprutar omkring oss. Slutligen leder en brant grusbacke upp till passet Tjang-la-Pod-la, 5,573 meter högt och av samma förnäma vattendelande rang som Sela-la. Ty här stå vi åter på Transhimalajas hjässa och ha stigit 1,702 meter från Schigatse. Åt söder strömmar vattnet till Indiska oceanen, åt norr till Dangra-jum-tso.

Vid dagens läger, där våra tält bildar en hel liten by och ett sextiotal nomader besökte oss, anmälde eskorten sin avsikt att vända om hemåt och anförtro oss åt ny bevakning. Nu gällde det alltså att med klok förslagenhet begagna tillfället att få se den heliga sjön. Vi väntade tåligt tills den gamla eskorten dragit sina färde. Sedan talade vi förstånd med den nya, vars ledare var en liten fryntlig gubbe, som darrade på manschetterna och sluddrade på målet.

»Härifrån måste ni vända om över bergen mot sydväst,» sade han.

»Aldrig i livet,» svarade jag, »min väg går över Dangra-jum-tso.»

»I ert pass är Raga-tasam angivet såsom nästa ort ni måste passera; ni kan därför icke få fortsätta mot norr.»

»Det står icke i passet, vilken väg jag bör följa till Raga-tasam. Nu har jag valt den väg, som leder utmed södra stranden av sjön och ämnar icke taga någon annan.»

Gubben höll krigsråd med de sina och efter många om och men sade han: »Ja, ni får resa till Dangra-jum-

tso, men då måste ni också betala dubbel hyra för jakarna.»

»Mycket gärna!» Och därmed var den saken klar. Min dröm skulle gå i uppfyllelse, jag skulle få se den heliga sjön, som aldrig förut skådats av en europé.

Redan innan vi nådde detta läger hade vi fjärran i nordväst sett det heliga berget Targo-gangri, vars långa rad av snökrönta toppar hägrade vid horisonten. Under de följande dagarna förstorades berget långsamt och växte slutligen till överväldigande mäktighet och prakt. Då vi vandra över åsar och pass, utbreder sig hela landet omkring oss som ett hav i starkt gungande dyning, över vars mjukt välvda vågor Targo-gangri reser sina snötoppar som en skumvit bränning mot en kust. Men vädret är ombytligt i Tibet och framkallar ständigt växlande belysningar. Än avtecknar sig det vördnadsvärda berget kritvitt mot en bakgrund av blåsvarta molnväggar, än äro dess toppar omgivna av lätta skyars vita kransar, än åter står den sågtandade kammen mörkblå mot en ljusare aftonhimmel.

Jag undrar vad Stockholms borgerskap skulle tänka om jag en vacker dag kom intågande i vår älskade huvudstad med hela denna brokiga och bullersamma kavalkad! Vi hade fyrtio tibetaner med oss, alla ridande på svarta eller spräckliga jakar och de flesta beväpnade med väldiga gevär. För att skona sina bärare så mycket som möjligt brukade ägarna mitt under gångande marsch flytta över bördorna till nya ryggar. Därför hade de väl hundra jakar med sig, och då karavanen rörde sig över kullarna, såg den ut som en vandrande nomadstam. Så fort jag red förbi min trupp, hängde alla tungor ute i det fria som röda brandflaggor i svarta, väderbitna ansikten. Till och med jakarna räckte ut tungan, men det var icke av artighet mot mig utan av gammal vana, såsom alltid sker då de stora, klumpiga djuren bli andfådda av marschen och stånka och flåsa som ångsågar. Deras herrar

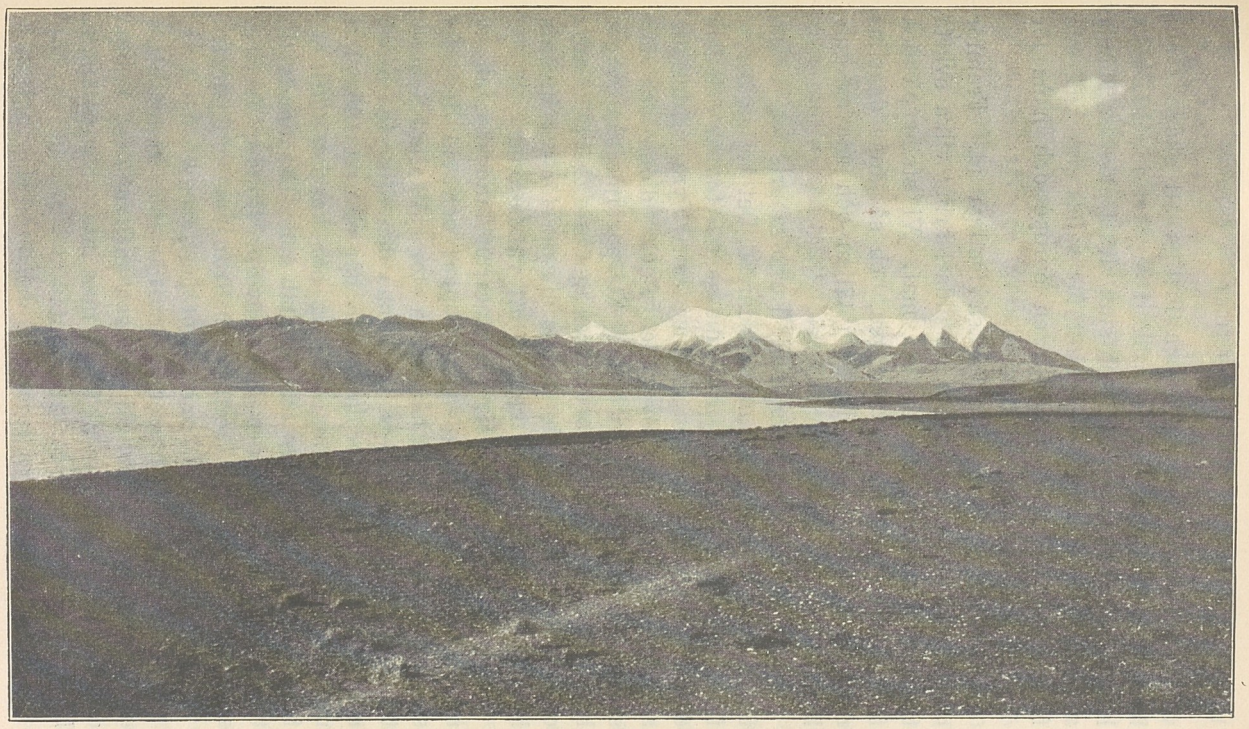

Targo-gangri och Schuru-tso från läger 152.

voro glada och godmodiga och lustiga att skåda i sitt långa, svarta, ovårdade och säkert mycket innehållsrika hår, sina korta gråa pälsar och sina slitna stövlar. Många av dem hade kommit med blott för sällskaps skull och för att på nära håll iakttaga en europé och hans för dem obegripliga hokus pokus.

Våra lägerplatser sågo också festliga ut. Framför några av de elva tälten brunno eldar, kring vilka svarta tibetaner sutto och lagade sin mat. Vi stodo på den förtroligaste fot med bevakningen, och så länge dagsljus rådde brukade jag göra besök i tälten och rita av gubbarna.

Blott en dagsled återstår till Targo-gangris fot. Framför mig rider den gamle eskortledaren. Det heliga berget framträder allt skarpare, med sina sexton toppar och fem djupt inskurna glaciärer mellan dem. Fyra fjäderlätta antiloper tyckas flyga över den flacka dalen och försvinna bortom kullarna i öster. Ett par ljusgråa vargar lunka framför oss; eskortledaren ger sin häst hälarna och sätter efter dem; de stanna liksom för att invänta honom, och han finner klokast att vända om.

I väster upprullar sig ett storartat landskap, en ny mäktig bergskedja med snöiga toppar och vid dess fot slumrar ännu under sitt istäcke en stor sjö kallad Schurutso, okänd för alla kartor. Vi lämna den tills vidare och rida fram till den lägerplats, som bär numret 150. Där myllrar det av tibetaner och jag har knappt suttit av förrän jag omringas av ett tjugutal män, beväpnade till tänderna. Jag igenkänner deras hövding, Lundup Tsering, som var med Hladje Tsering vid Ngangtse-tso i januari.

»Vad är det fråga om?» säger jag.

»Herre,» sade han, »ser ni den där röda kullen strax nedanför lägret? Där går gränsen mellan Taschi-lunpo och Naktsang. Dit kan ni få gå, men inte ett steg längre. I annat fall ha vi order att skjuta.»

»Hur länge har ni legat här och lurat?»

»För tre dagar sedan kommo vi hit. Hladje Tsering misstänkte att ni åter skulle dyka upp i Naktsang och därför skickade han oss hit att hindra er från att gå till den heliga sjön. I morgon få vi förstärkning.»

»Är Dangra-jum-tso synlig från röda kullen?»

»Ja, klart och tydligt.»

Vi lågo kvar ett par dagar i dalen, genom vilken floden Targo-tsangpo flyter ned till sjön. Med ett par följeslagare red jag upp på kullen och såg den heliga sjön som en blånande svärdsklinga fjärran i norr.

Så kom den sista dagen. Jag hade lovat att nu rida mot sydväst till Raga-tasam; Hladje Tserings sändemän skulle återvända till Naktsang. De sutto till häst och den täta klungan travade i trippande trall upp på flodterrassens platta krön. Fängslad av anblicken skyndade jag upp efter dem och såg den flyende mörka skaran förminskas bortom röda udden. Underliga människor, tänkte jag, man vet inte varifrån de komma; de dyka upp som andeväsen ur sina dalars djup, deras leder tätna, man vet inte hur; de gästa som vi några korta dagar vid snöbergets fot och de försvinna åter som en virvlande vind i sina hästars damm. Innan man vet ordet av äro de borta, och synrandens ojämna linje är lika gåtfull som förr. Att de ändå kunde lita på mig! Jag som ställt till så mycket trassel åt dem. Och varför stannade de icke kvar för att se mig bryta upp? Jag kunde ju ha följt deras spår till sjön. Kanske de lägrade i närheten för att pröva om jag höll ord?

Nog var det bittert att vända, men jag hoppades på bättre tider. Vi drogo utmed stranden av Schuru-tso, vars isband just börjat lossna och där vildgässen rastade på återfärden emot norr. Det stormade värre än vanligt och vitt saltstoft skruvades av blåsten upp ur marken och liknade röken efter kanonskott. Då är det skönt att tälta. Och jag har sällskap, ty två av valparna springa omkring och härja på tältmattan och på min bädd. Mu-

Mannen med korsflaggan är Lundup Tsering. — I bakgrunden synes Targo-gangri.

Några av Lundup Tserings ryttare.

hamed Isa har fått den tredje, som han ämnar uppfostra till ett underbarn; den fjärde har sitt hemvist i Sonam Tserings tält. Under marscherna ligga de och kivas och gnälla i en korg på ryggen av en mula, alldeles som deras mamma och hennes kamrater då vi lämnade Leh.

Den 6 maj stå vi för tredje gången på Transhimalaja, i passet Angden-la, 5,643 meter högt. Ett hav av berg omger oss, ett hav av förstenade jättevågor, somliga brytande sig i fradgande skum — det är snötäckta kammar. I söder lyser Himalaja skarpare än i vintras, i norr tronar Targo-gangri som en sarkofag under ett bländvitt bårtäcke. Schuru-tso synes i förkortning, men Dangra-jum-tso är skymd. Ett sådant landskap k a n icke beskrivas, man måste s e det. Inga moln, luften är kristallklar, blicken når fullkomligt skarpt till oerhörda avstånd, endast horisonten reser en gräns för det synliga. Man svindlar och tycker att jorden har vuxit och antagit väldigare mått än förr.

Vid andra nattlägret bortom passet rapporterades att gubben Guffaru höll på att dö i kolik. Den gamle mannen hade uppmanat sin son, som satt och grät vid hans sida, att hålla liksvepningen klar. De andra karavanmännen värmde sina mössor över elden och lade dem i tur och ordning på den sjukes mage. Men jag föredrog att hälla i honom en ordentlig dosis opium, med den påföljd att han dagen därpå försmådde den ridhäst som hölls i beredskap och gick till fots hela vägen. Det är goda don!

Äntligen nådde vi Raga-tasam på stora landsvägen mellan Lhasa och Ladak. Där stodo tolv tält, vi skulle få ny bevakning och vi skulle vila ut. Där kom jag också i beröring med en väg som befarits av engelsmännen major Ryder och kapten Rawling, och jag hatade kända vägar. Jag ville bara färdas där jag visste att jag var den förste. De båda engelsmännen, som voro bland mina bästa vänner, hade följt stora landsvägen utmed

Tsangpo. För mig gällde det därför att gå norr eller söder om floden. Det visade sig sedan att vi hade 83 dagsresor till tältbyn Toktjen vid den heliga sjön Manasarovar, och av dem begagnade jag blott under två och en halv dagsleder samma väg som engelsmännen.

Men därom visste vi ännu intet då vi den 12 maj lägrade i Raga-tasam. För mitt liv kunde jag icke återvända hem utan att ha gjort allt som stod i mänsklig makt för att få korsa Transhimalaja på ännu två eller flera tvärlinjer och sålunda för alla tider fastlåsa det väldiga bergssystemet på kartan. Hövdingarna i alla stationer på stora landsvägen voro varskodda om min ankomst och hade sträng befallning att bevaka mina steg. Jag hade föga utsikt att överlista dem. Blott två män funnos i Tibet som hade makt och myndighet att öppna alla vägar för mig, nämligen de höga mandarinerna Tang Darin och Lien Darin i Lhasa. Under vistelsen i Schigatse hade jag flera gånger på engelska brevväxlat med dem. Nu beslöt jag att skriva till dem, utförligt och med förklarande kartskisser.

Solen stod ännu högt då jag skickade efter Tundup Sonam och Taschi och befallde dem att gå och lägga sig och sova grundligt. Vid midnatt kunde de komma igen så skulle de få nya order. Under tiden skrev jag breven, och då midnattstimmen slagit fick nattvakten väcka Muhamed Isa och de båda ilbuden. Och nu fingo de en order, vars make de aldrig drömt om. De skulle gå genom nätter och dar 35 svenska mil till Schigatse och där lämna min post i Mas händer. På svar behövde de icke vänta, ty jag hade bett mandarinerna skicka särskilda kurirer efter mig. Pengar fingo de i tillräcklig mängd för att hyra ridhästar och göra rätt för sig överallt, några lätta kokkärl kunde de bära, men proviant skulle de finna på vägen. Oss skulle de sedan söka i Saka-dsong eller Tradum på vägen till Ladak, och om vi lämnat dessa platser, följa vårt spår.

Hela lägret sov. Natten var tyst och mörk. Tundup Sonam och Taschi hade sina knyten klara. De voro lugna och beslutsamma och sade att jag kunde lita på, att de inte skulle stanna och vila förrän efter ett par dygn. Med sådana karlar kan man erövra en värld. Ingen klagan, inga sura miner, inga svårigheter. Och dock var det uppdrag de fått hart när omöjligt att utföra. Varför vägrade icke dessa män att lyda? Därför att de varit med i karavanen genom en höst, en vinter och en vår och sett att allting lyckats och att alla tibetaner mottagit oss med aktning och respekt. Erfarenheten från vår långa färd hade lärt dem att en trupp på knappt trettio man är oemotståndlig och kan betvinga ett helt folk, så länge en vilja är rådande och så länge var man, bunden av disciplinens järnband, vet att göra sin plikt. De voro kloka nog att begripa, att orubblig lydnad och sammanhållning var förnämsta villkoret för framgång. De insågo, att om karavanens manskap delade sig i två kivande hälvter, eller om var och en gjorde som han fann för gott och endast sökte motarbeta de andra, då skulle vi förtära våra krafter till eget fördärv, då skulle förtrollningen brytas, tibetanerna få makt över oss, plundra oss på allt, skingra oss som agnar för vinden och kasta oss ut ur sitt land. Européer ha förr blivit mördade i Tibet!

Därför lydde dessa karlar och voro övertygade, att jag icke för ro skull befallde dem att vandra sjuttio mil med ett par usla brevlappar. Kanske hela vårt företag berodde av dessa brev och det sätt på vilket de själva utförde sitt uppdrag.

Deras ögon lyste av beslutsamhet, deras läppar logo men höllos hårt sammanpressade. Muhamed Isa och jag följde dem ut, togo farväl och sågo dem draga bort som skuggor i natten. De togo en omväg för att icke reta tältbyns hundar till skall och väcka tibetanernas misstankar. Ty i sådant fall hade de blivit hejdade och tvin-

gade att stanna under bevakningen. Därför skedde uppbrottet under nattens tystnad.

Sedan sutto Muhamed Isa och jag och pratade en stund om våra utsikter för framtiden.

Det var kallt och rått vid Raga-tasam och nattkölden sjönk ännu till 26° under noll. Mitt i maj! Skön vår, tänkte jag. Och ändå lågo vi kvar en hel vecka som frivilliga fångar, och dagligen hade vi timslånga överläggningar med tibetanerna. Jag ville färdas på okänd väg norr om det snö- och istäckta berget Tjomo-utjong, som reste sina tinnar i väster, men tibetanerna ville att jag skulle följa stora landsvägen, som löper utmed bergets södra fot. De voro i sin goda rätt och läste upp den befallning de fått från regeringen i Lhasa och där det bland annat hette:

»Skicka Hedin sahib hastigt till hans land. Låt honom ej gå åt sidorna från landsvägen och för honom varken åt höger eller vänster. Giv honom hästar, jakar, tjänare, bränsle, foder och allt vad han behöver. Om han ej bryr sig om passet, utan säger att han vill gå andra vägar på egen hand, så giv honom ingen proviant, utan kvarhåll honom och skicka genast ilbud till Lhasa. Gör inga uträkningar på eget bevåg, utan lyd. Förorsaka honom inga obehag, se till att nomaderna betjäna honom väl och icke tillfoga honom något ont.»

Och ändå hade jag hjärta att icke göra dem till viljes. Men jag kunde icke rida en redan kartlagd väg, då en annan fanns som var okänd och ledde till samma mål, Saka-dsong. Då intet annat hjälpte, vägrade våra värdar att förse oss med livsmedel. Men vi hade tillräckligt själva och lågo kvar. Slutligen gåvo de med sig och läto oss taga den norra vägen. Den var i sanning bister och förde i snöyra över fyra snötäckta pass, och ned genom en djupt inskuren dal. Ofta ledde den slipprriga stigen som en hylla högt över dalen, i vars botten en mörkgrön och vitskummande bergbäck dånade. I en

dalvidgning bildade vattnet en stor bassäng och vi stannade ett tag i branten ovanför och rullade ned några ordentliga stenblock. De dunsade mot klipphällarna, yrde upp sand och stoft, hoppade, snurrade runt, gåvo ett dundrande eko i dalen och plumsade i bassängen under skvalpande buller och bedövande bång. Det var pojkaktigt, men lustigt, och yrsnön svepte omkring oss, så att man fick hålla sig varm på något sätt.

Äntligen lägrade vi i mynningen av dalen Basang. Saka-dsong låg en dagsled västerut, och vi skulle färdas på stora landsvägen. Men det ville jag som vanligt icke. Då skickade bevakningen ilbud till Saka-dsong och frågade vad som vore att göra. Till min förvåning svarades, att jag kunde få följa den södra vägen utmed Tsangpo som jag begärde, under villkor att Muhamed Isa med huvudkaravanen gick stora landsvägen.

Förträffligt! Sex man, bland dem Robert och Tsering, skulle följa mig. På morgonen den 27 maj skildes vi åt. Stora karavanen drog västerut, min lilla karavan gick emot söder. Jag stannade kvar ett ögonblick för att giva Muhamed Isa förhållningsorder. Han borde genom vänligt och klokt tal söka vinna folket i Saka. Sedan höll han min häst, medan jag satt upp i sadeln. Jag sade honom farväl och red efter de mina. Ett tag vände jag mig om och såg honom ståtlig och rak på sin vita häst, med sin gröna sammetsmössa på hjässan, sin svarta fårskinnspäls löst kastad över axlarna och pipan i munnen. Han red i hastigt trav. Jag kunde inte låta bli att se på honom. Han red bort från mig, långt, långt bort.

Men vi redo söderut över låga berg till Tsangpos strand, där den stora bifloden Tjaktak-tsangpo mynnar ut. På själva spetsen av landtungan mellan båda restes våra tält, tygbåten spändes ut och jag mätte flodernas vattenmängd. Sedan redo vi uppför Tjaktak-tsangpo och ämnade den 31 maj rida till Saka-dsong, där de andra

väntade oss. Men då uppenbarade sig en okänd hövding med fem starka karlar. Han for fram som ett åskväder mot de lantmän som hyrt oss jakar och sålt oss smör och mjölk och körde av både dem och deras djur. Vi voro hans fångar, försäkrade han, och nu skulle vi få ligga här i tre månader. Jag rådde honom att vara hövlig, annars skulle jag släppa mandarinerna i Lhasa på honom. Men då vart han ursinnig, drog sitt svärd ur skidan och hotade att rusa på mig. Inför mitt lugn svalnade han dock ganska hastigt och försvann med sitt följe.

Där stodo vi nu i ensamheten. Alla tibetaner hade skingrats spårlöst, och vi hade blott våra två ridhästar. Om också jag och Robert gingo till fots, kunde de icke bära båten, tälten och allt det andra. Därför skickade jag två av mina Ladakmän med order till Muhamed Isa att ju förr desto hellre sända oss fem hästar.

På kvällen kom hövdingen tillbaka med både jakar och proviant och sade att vi kunde få fortsätta till Saka-dsong. Hela upptåget var tydligen anlagt på att skrämma lusten ur mig till alla utflykter på förbjudna vägar.

I dagningen den 1 juni kommo Ladakmännen åter med de fem hästarna och hälsningar från Muhamed Isa, att allt stod väl till i lägret vid Saka-dsong.

Så bröto vi då upp liksom förr så många gånger och dagen var lång. Vi redo över ganska höga berg och ned genom en dal, som mynnar ut i Saka-dalen, bred och öppen som en slätt. På stort avstånd i nordost syntes Saka-dsongs gårdar och hus och hitom dem Muhamed Isas vita tält jämte dess svarta grannar. Tsering var långt i förväg med våra djur. Jag och Robert redo efter. Det led mot aftonen och dagen var förliden. Skuggorna efter oss och våra hästar lågo oändligt långa utefter marken. I skymningen red jag in i tältstaden. Guffaru och alla de andra kommo ut och hälsade: »Salam sahib (frid, herre).»

»Hur har ni det?» frågar jag.

»Bara bra, herre.»

»Var är Muhamed Isa?»

»Han ligger sjuk i sitt tält.»

»Det är väl den vanliga huvudvärken; jag skall strax komma till honom.» Muhamed Isa klagade ofta över huvudvärk och brukade då hålla sig inne.

Länge hade jag icke suttit och värmt mina blåfrusna händer över glöden förrän Rabsang kom och med bekymrat tonfall sade: »Herre, Muhamed Isa är visst mycket sjuk, han svarar ej då man talar till honom.»

Då skyndade jag till hans tält. Robert kom efter. Allt var sig likt. På tältstången hängde hans stora gitarr, som han köpt i Schigatse och från vars strängar han varje afton till kamraternas förnöjelse framlockat lustiga toner. Oljelampan brann vid huvudgärden, där den sjukes broder, min gamla kock, Tsering, satt och grät.

»Muhamed Isa!» ropade jag högt och varmt. Han försökte att vrida huvudet och röra högra armen och lät höra ett svagt stönande, men förblev sedan orörlig och tyst. Nu frågade jag Rehim Ali och Guffaru om förloppet. De sade, att Muhamed Isa under de fyra dagar de väntat på mig varit fullkomligt frisk och varje afton spelat på gitarren. Tibetanerna hade till en början varit fördragsamma, men just i dag hade de vägrat att skaffa mera proviant och Muhamed Isa hade därför haft en häftig ordväxling med dem. När solen stod på sin middagshöjd hade han gått ut för att se om vi icke syntes. Han kände sig orolig och längtade efter oss. Medan han stod där hade han fått en häftig kräkning och fallit omkull åt vänstra sidan. De andra hade skyndat till och burit honom in i tältet. Med otydligt målföre hade han talat till Islams gud: »O Allah, hjälp mig ur denna svåra sjukdom, så vill jag alltid hålla dina bud och aldrig försumma mina bönetimmar.» Hela vänstra sidan var förlamad, och en timme senare förlorade han talför-

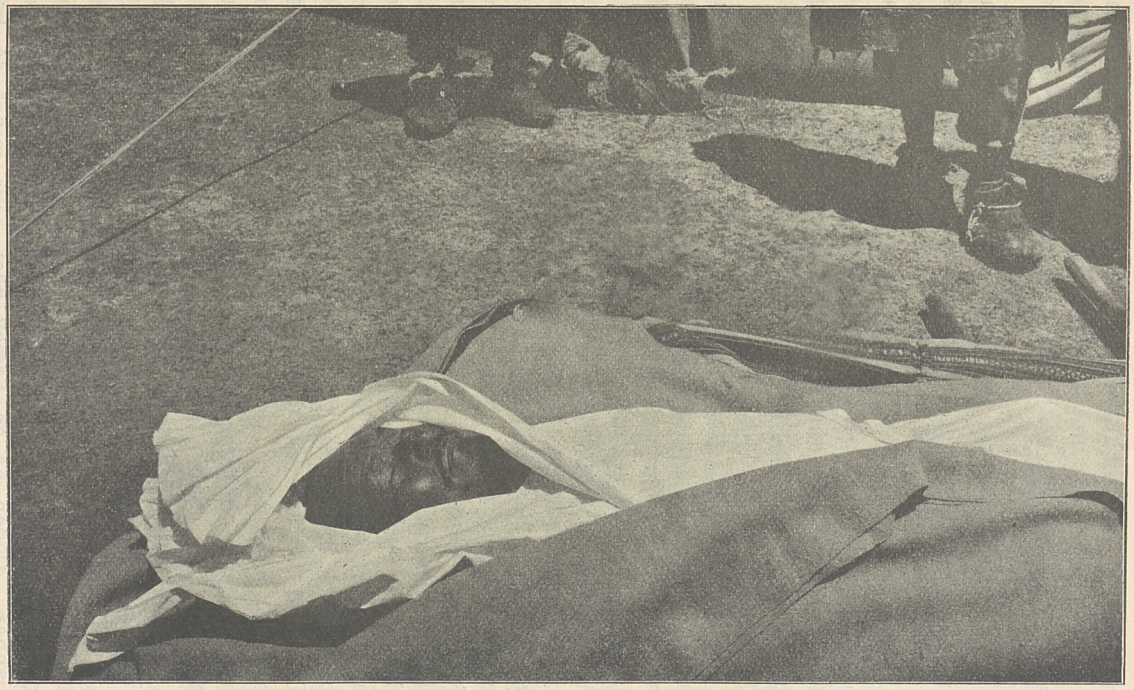

Muhamed Isa på bår.

mågan. Då Tsering framkom till lägret, kunde han ännu lyfta högra handen mot läpparna för att visa att han var stum. Och då jag och Robert nådde lägret, hade medvetandet flytt.

Nu undersökte jag hans puls och hans pupiller, öppnade hans kläder över bröstet och ordinerade ögonblickligen varma krus vid fötterna och isblåsa på huvudet.

»Han är död innan solen går upp,» sade jag åt Robert, som blev förfärad och icke kunde tro att det var sant. Vi sutto kvar halvannan timme. Andningen var djup, pulsen jämn och kraftig. Sedan gingo vi till vår sena middag, var i sitt tält.

Klockan åtta gingo vi åter till den sjuke. Han andades nu med öppen mun, pulsen var hastigare, men mycket svag. Tserings förtvivlan var hjärtslitande, då jag sade honom att allt hopp var ute. Andningen försvagades och fördröjdes. Vart fyrtionde andetag drog han djupt, och en paus följde innan det nästa kom. Klockan nio började dödsrosslingarna och bröstkorgens muskelarbete för att insupa en tillräcklig luftmängd i lungorna. Hans fötter kallnade oaktat krusen, som ständigt förnyades. En rysning skakade hans kropp; det var dödskylan som kom honom att frysa. Uppehållen mellan andedragen blevo allt längre. Så andades han djupt och blev tyst. Men efter tjugu sekunder andades han åter. Då band Guffaru en duk kring hans hjässa och haka och slöt hans ögon — en sista tjänst som måste utföras av en troende muhamedan. Men åter, efter en lång minut, andades han. Sedan inträdde en gravlik tystnad i hans tält, och djupt bedrövad blottade jag mitt huvud inför dödens stolta majestät.

Förskräckta sutto muhamedanerna på knä i tältet, buddisterna stodo utanför dem. Tsering var tillintetgjord, omfamnade sin bror och slog sig med flata händerna mot pannan. Döden är en hemsk gäst, icke minst då han kommer till färdemännen på deras ensliga stigar. Vår

väg till Saka hade varit en dödsmarsch. Då jag såg min präktige karavanförare för sista gången, vid Basang, ridande sin vita häst och med den svarta kappan över axlarna, föreföll det mig som om han ridit långt, långt bort, till ett annat land, från vilket han aldrig mer skulle komma tillbaka. Det var fyra dagar sedan dess. Nu var han död.

Så gick jag till mitt tält dit Robert och Guffaru kallades. Här utnämnde jag Guffaru till karavanförare, och hans första order lydde:

»Under natten hålla muhamedanerna turvis likvaka. I morgon, då solen står högt, sker begravningen. Laga att graven är färdig i tid. Den bör grävas på grusterrassen nedanför lägret. Sakas tibetaner underrättas därom.»

Därpå fingo de gå och det blev tyst i lägret. Men vid midnatt gick jag åter till dödstältet för att se om likvakten höll sig vaken. De sutto där, fem man högt, och reste sig då jag kom in. Den dödes ansikte var lugnt och värdigt, kring läpparna spelade ett svagt leende, han hade bleknat, men över hans drag låg en bronston av solbränna och bitande blåst och av isande köld ifrån Tjang-tangs höjder. Oljelampans låga flämtade sakta. Därute låg natten med sina svarta vingar över nejden, det var förkrossande tyst och stjärnorna brunno som bloss.

Den 2 juni var en söndag. Nu var det dagen som bredde sina blåa vingar över de ödsliga bergen. I strålande solsken låg den döde på en bår, hopsurrad av båtens bottnar och försedd med fyra tvärstänger för bärarna. Han låg klädd i Guffarus liksvepning av lärft, skinande vitt och rent; och kring svepningen hade de virat en grå filt.

Då allt var färdigt, lyfte de åtta muhamedanerna båren på sina starka axlar och buro sin karavanförare, kungligt rak och lång, till hans sista vilorum. Jag gick

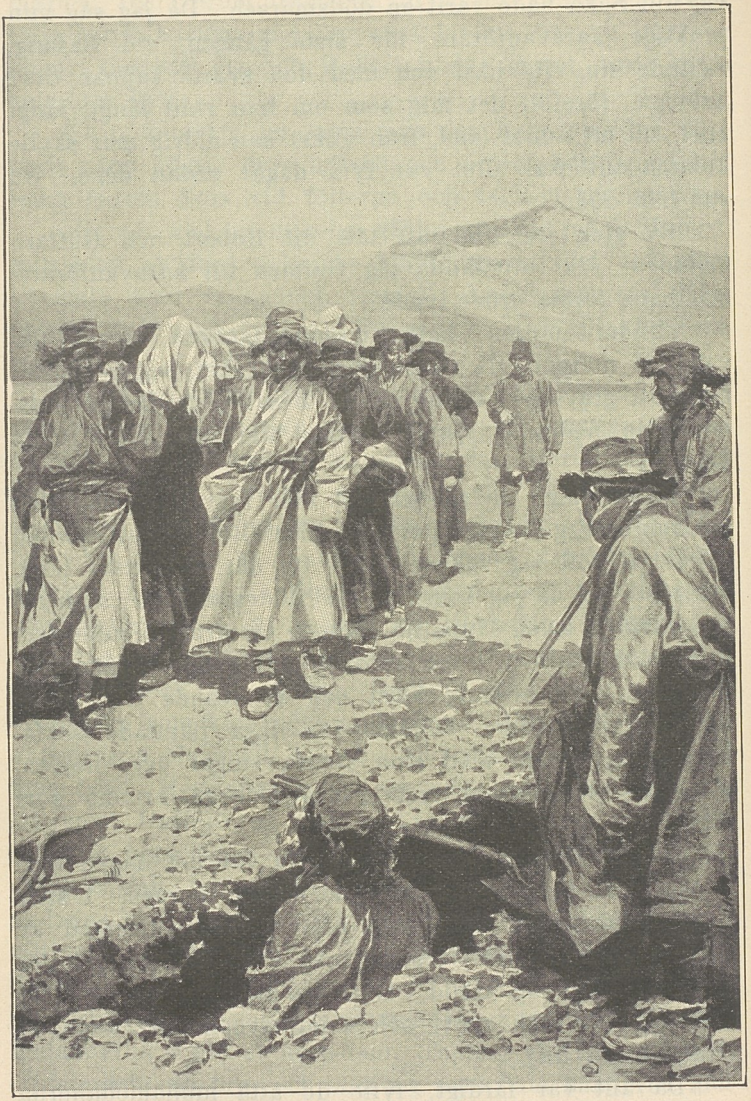

Muhamed Isas likfärd.

ensam efter båren. På avstånd följde Robert och ett par av buddisterna. Tibetanerna iakttogo oss från långt håll. Med djup och klagande röst sjöngo bärarna »la illaha il Allah, det gives ingen gud utom gud», i takt till sina tunga steg. Långsamt och högtidligt skred tåget till graven. Inga klockor, inga psalmer talade om ett uppvaknande på andra sidan dödsskuggans dal.

Äntligen voro vi framme. Båren sänktes vid gravens rand. Fyra män, som stigit ned, togo emot den döde och lade honom under valvet av en utgrävd sidokrypta, så att huvudet var vänt emot Mekka, alla rättroende pilgrimers längtan. Graven fylldes och en kulle restes däröver. Jag gick fram och höll ett tal och tackade Muhamed Isa för de ovärderliga tjänster han gjort mig. Han hade räddat oss i många brydsamma belägenheter och upprätthållit obrottslig ordning i vår karavan. Bland oss skulle hans minne leva aktat och ärat, och i den asiatiska forskningens historia hade han gjort sig ett berömt namn, ty han hade i trettio år tjänat många andra resande lika troget och ärligt som mig.*

Muhamedanerna stannade vid graven och sjöngo sina dödshymner. Själv återvände jag till mitt tält och läste söndagens texter, och bland dem följande vers: »Du dåre, i denna natt skall man kalla din själ ifrån dig.»

Dagen därpå ordnades graven. En platta lades vid dess sida, på vilken vägfarande muhamedaner kunde utbreda en bönematta och läsa frid över den dödes själ. På kullen restes en skifferskiva i vilken en engelsk inskrift blivit huggen, upplysande om den dödes namn, och att han, vid 53 års ålder, dött i min tjänst den 1 juni 1907. Överst inhöggs i tibetansk skrift: »Om mane

* Han hade varit med när den franske resanden Dutreuil de Rhins år 1894 blev mördad av tibetaner. Tre år före vår färd, eller 1904, hade Muhamed Isa varit i Saka-dsong. Han tjänstgjorde då som karavanförare hos engelsmännen Ryder och Rawling. Han hade också tjänat hos den engelske köpmannen Dalgleish, som 1888 mördades på Kara-korum-passet.

Begravningen.

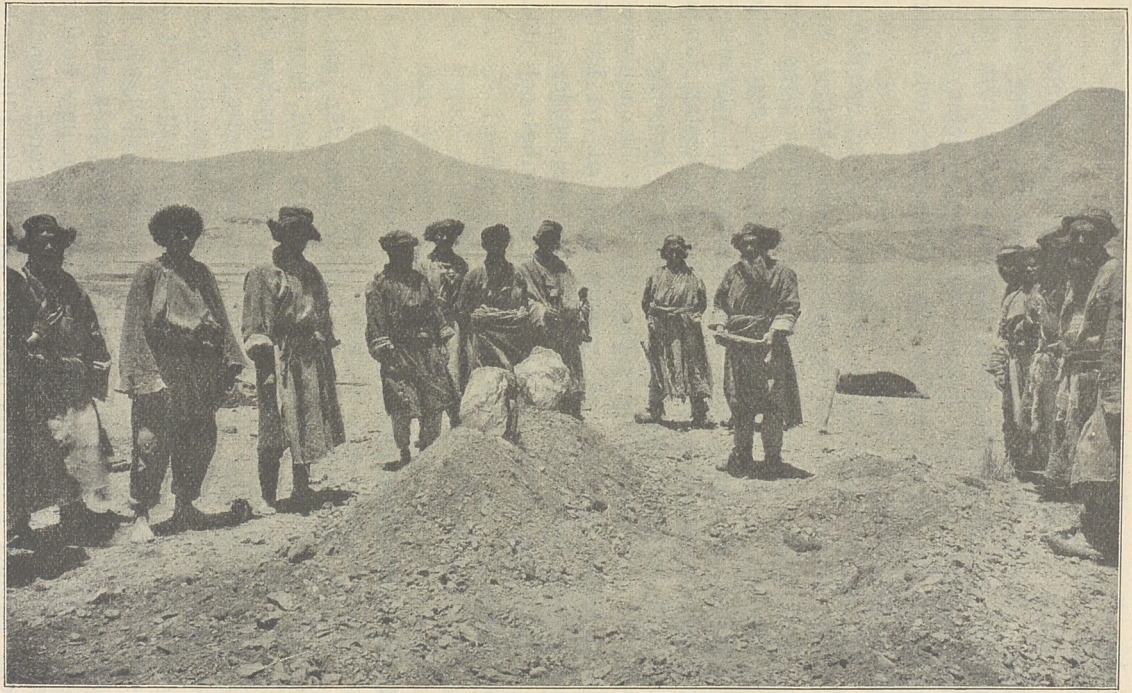

Graven.

padme hum,» på det att landets barn skulle lämna graven i fred.

Hade vi icke plågats nog i detta bittert minnesrika läger! Varför skulle vi bindas i ännu fem långa dagar just här och se graven bara vi tittade ut ur våra tält! Men äntligen fick jag Saka-dsongs myndigheter att gå in på att jag tog en nordlig väg till Tradum, och tidigt den 7 juni bröto vi upp.

Då jag red förbi graven, stannade jag ett ögonblick. Den såg förnäm och värdig ut i all sin enkelhet, men så förskräckligt, så hopplöst ensam. Väldiga berg resa sig däröver. I sin mörka kammare slumrar den trötte vandraren till tidens slut. Han lyssnar till västanstormarnas och vargarnas tjut, och då han hör hästar stampa mot den hårda rullstensgrunden, längtar han efter sin befrielse på uppståndelsens dag, då alla ärliga muhamedaner kallas upp ur sina gravars sköte att på härliga och granna hästar rida bort till paradisets fröjder.

Vi lämna graven åt dess eviga ensamhet och följa de andra.

»Farväl, farväl, tack för god vakt!»

TILL BRAHMAPUTRAS KÄLLA.

Vilken förtjusande dag! Det är icke vår, det är sommar. I luften surra flugor; getingar och bromsar komma dunsande som små bomber, och på marken kila skalbaggar, spindlar och myror kors och tvärs; de ha så förtvivlat bråttom stackars kryp att njuta av den korta sommaren. Klockan ett visar termometern 21°; det är som om indiska fläktar nått våra trakter utan att avkylas av Himalajas snö. Friskt vårgrönt gräs skjuter upp bland fjolårets avbetade gula stubb. Men inga lundar, inga vita fruktblommor, inga doftande syrener, sommarens härolder i Sverige, nej inte den minsta lilla buske upplivar dessa kala berg och dalar. Men hur som helst,

sommaren har gjort sitt intåg i Tibet. Gud välsigne denna sommar för oss och för dem vi älska!

Vi lägrade vid foten av den klippa, på vars krön klostret Targjaling-gumpa reser sin tegelröda tempelfasad som en glödande vårdkas vid en skärgårds kust. Aldrig har jag sett maken till munkar. De hotade att skjuta oss om vi försökte att titta inom helgedomens port. Bevars väl, vi kunde så gärna undvara både dem och deras dystra boningar, vi hade sett tillräckligt många kloster förr, och Targjaling är fattigt.

Värre var att våra fyra valpar drabbats av någon besynnerlig sjukdom. De larvade oroligt omkring, fnysande och nysande och kunde inte förmås att äta. Under natten hörde jag en av mina små tältkamrater jämra sig och gnälla, och inte kunde jag hjälpa honom heller. På morgonen låg han död på sin filt.

Åter en dagsled och vi lägra vid byn Pasa-guk på Tjaktak-tsangpos strand. Här lågo vi över en dag. Vi reste med flit långsamt för att förkorta avståndet mellan oss och Tundup Sonam och Taschi, vilka nu säkert för flera dagar sedan lämnat Schigatse och borde påskynda sina steg för att hinna oss. Och jag ville också samla så många upplysningar jag kunde få om det stora okända landet i norr. Just i Pasa-guk sammanlöpte flera viktiga vägar från de nordliga saltsjöar, där nomaderna bryta matsalt och packa det i påsar för att sedan på får föra det till marknaden i byn. Men vad man sade mig var oklart och stämde illa överens. Min längtan till det okända landet, Transhimalajas mellersta bälte, som på våra kartor bildade ett stort vitt fält, stegrades blott av dessa samtal. Så mycket kunde jag förstå att de eviga stormarna däruppe sopade hän över väldiga fjällmassor, okända sjöar och floder, kringvandrande nomadstammar och plundrande rövarepack.

Och ändå följde jag från mitt tält på stranden med avundsamma blickar det halvklara flodvattnets lekande

och ringlande dans på dess väg mot Indiens kust. Mina män voro trogna, tåliga och arbetsamma såsom förr, men att de längtade hem till Ladaks sommarljumma dalar kunde jag förstå, ty de sutto kring lägereldarna och knöto skor åt sina barn för att därmed också knyta sina tankar vid hemmet. Om blott något märkvärdigt ville hända! Om vi ändå finge höra pinglet av kinesiska ryttares bjällror, och om kurirer ville komma med brev från mandarinerna att jag själv fick välja min väg tillbaka till Ladak! Timmarna blevo mig långa. Jag kunde ligga vaken om nätterna och räkna nattvaktens dröjande steg och lyssna till hans gnolande sång. Hur litet anade jag då att jag hade ett och ett tredjedels år kvar på Tibets ödsliga stigar. Och av dem som varit med vid uppbrottet från Ganderbals platåner voro Robert och Puppy de enda som hållit ut till Pasa-guk.

Alltjämt på förbjudna vägar drogo vi vidare västerut mellan bergen. Här bodde talrika nomader i sina svarta tält, och deras vita får betade i väldiga hjordar på sluttningarna. Vi hade överflöd på allt, smör och mjölk, den härligaste sura långmjölk, saftigt fårkött och tid efter annan rapphöns och vildgäss. Men det bästa var ändå fisken som vi ofta bokstavligen fångade med händerna över grunda ställen i bergbäckarna.

Tibetanerna bemötte oss med vänlighet, ehuru vi icke brydde oss ett smul om passets ordalydelse. Kanske de ansågo mig oförbätterlig och funno klokast att låta mig själv bestämma vägen. I tältbyn Njuku vilade vi en dag, alltid i hopp att få se våra båda sändemän dyka upp innan solen gick ned. Robert fångade ett par små näpna gula gässlingar, som gingo omkring och gjorde spenat i hans tält. Jag undrade om han ämnade tämja dem och taga dem med sig hem. »Ack låt dem vara och släpp dem där du tog dem så kommer mor Akka och hämtar dem för att på senhösten lära dem landmärkena på vägen till Indien.»

Den 17 juni inträffade det märkvärdiga som jag så länge väntat på. Vi hade på morgonen funnit alla bergen snötäckta, gjort en lång och lärorik marsch och ordnat lägret n:r 178 i dalen Dambak-rong. Jag satt och skrev i mitt tält. Då hördes den efterlängtade bjällerklangen. I starkt trav red en ryttare rakt fram till mitt tält, satt av och räckte mig ett brev, vars stora sigill innehöll orden: Imperial Chinese Mission, Tibet, och detsamma i kinesisk skrift.

Äntligen! Nu skulle Transhimalajas portar slås upp på vid gavel! Jag sökte dölja min oro, talade några ord med kuriren, tackade och berömde honom och bröt sedan brevet långsamt. Mina tjänare från Ladak trängdes framför tältet. Jag kunde förstå att de önskade ett avslag och hoppades att på genaste väg få återvända till sina hustrur och barn i Ladak.

Skrivet på felfri engelska av Tang Darins tolk, var detta brev dagtecknat Lhasa den 3 juni, och innehöll bland annat följande ord:

»I sitt sista brev till er bad Hans Excellens att ni skulle återvända samma väg ni kommit; han kan därför nu icke förstå, varför ni tagit en annan väg tvärt emot hans önskningar. Hans Excellens önskar på det bestämdaste att ni icke förändrar er riktning till nordväst, där både landet och folket äro vilda och där olyckor kunna drabba er, för vilka Hans Excellens näppeligen kan bära minsta ansvar. H. Ex. önskar därför att ni endast återvänder den väg ni kommit och icke tillåter er att taga någon annan riktning. H. Ex. skickar er sina bästa hälsningar och hoppas att ni lyckligt och väl måtte uppnå ert hem.»

Alltså ett orubbligt förbud mot att besöka det okända landet i norr. Bestämdare befallningar till regeringen, strängare bevakning på vägen — det var allt vi hade vunnit. Tang Darin retade mig. Det är ingen konst att sitta vid sina fyllda köttgrytor i Lhasa och bara befalla.

Det är svårare att taga sig fram på stigar, som äro hart när ofarbara, även då de icke spärras. Nu skulle Hans Excellens få se på andra bullar! Min beslutsamhet var uppeldad till kokpunkten, nu s k u l l e jag korsa det okända landet!

Den ödesdigra dagen var icke slut ännu. I solnedgången syntes tvenne dammiga och trasiga vandrare med bylten på ryggen. Tundup Sonam och Taschi! Vi skyndade ut för att möta dem. »Bra gjort och välkomna! Vad nytt?» Blott ett kvitto från Ma och ett brev till Muhamed Isa. »Berätta, berätta!» ropade jag.

»Vi gingo på elva dagar till Schigatse och vilade där i tre. Sedan återvände vi västerut från Taschi-lunpo. På aftonen skredo vi upp mot ett litet pass, då nio stigmän kastade sig över oss och slogo oss till marken. Två av dem höllo sina bössor, vilande på gafflarna, med mynningen riktad mot våra huvuden. Sju svärd drogos ur sina skidor och en av stigmännen talade: 'Så vitt livet är er kärt, fram med allt av värde ni har på er!' Vi blevo skrämda från vettet och bådo dem själva plocka oss på allt, blott vi fingo behålla livet. De togo från oss allt utom kläderna på kroppen, men av en ren slump förbisågo de några silvermynt i den ena livgördeln. Allt gick på ett ögonblick och sedan försvunno männen uppåt bergen. Vi voro tillintetgjorda av förskräckelse och stannade gråtande på valplatsen tills det var mörkt. Då fortsatte vi försiktigt och togo alla stenblock och skuggor för rövare. Efter några timmars vila fingo vi mat i ett tält vid vägen. Sedan ha vi halvsprungit tills vi nådde ert läger. Vid Saka-dsong sågo vi Muhamed Isas grav.»

De fingo riklig belöning och nya tibetanska kläder från topp till tå. Deras glädje över att åter befinna sig bland oss var rörande att se. De hade blott gjort sin plikt.

Dagen därpå hamnade vi vid Tradums kloster. Tre valpar hade dött, nu gick den fjärde samma väg och mamma Puppy var åter ensam på sin matta.

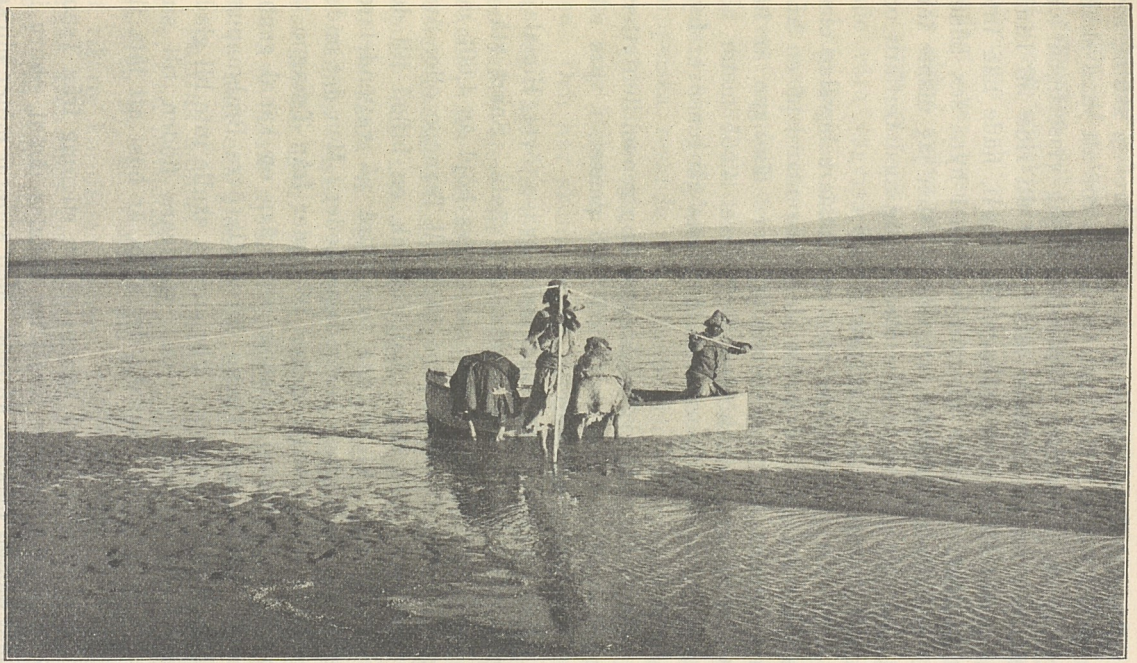

Från tygbåten mäta vi Tsangpos vattenmängd utefter ett rep, spänt över floden.

Tradums hövding var en glad och trevlig skälm, som tyckte att det var för långt till Lhasa för att man skulle bry sig om regeringen. Norrut fick jag visserligen icke resa, men då jag uttalade min avsikt att rida till Himalaja-passet Kore-la på gränsen till Nepal, hade han intet att invända och lät mig till och med hyra sex hästar och anställa två pålitliga vägvisare. Men jag måste lova att efter ett par dagar åter förena mig med Guffaru och huvudkaravanen vid Tsangpos strand.

Den 20 juni genljödo våra nya hästars hovslag emot marken. Framme vid floden stego vi ombord på en hudfärga, medan hästarna simmade över. Tsangpo är här 110 meter bred och höjden över havet 4,565 meter. På natten stannade temperaturen för första gången över fryspunkten.

Nästa dag redo vi 35 kilometer upp genom den ytterst långsamt stigande dal, som leder till passet, i vars närhet lägret blev uppslaget.

Den 22 juni. Blytunga moln sväva över Himalaja. Av utsikten ha vi inte mycket att vänta. Snart stå vi på detta ovanligt formade pass. Dess höjd är 4,661 meter. Mot norr flyter en liten bäck till Tsangpo eller övre Brahmaputra, mot söder Kali Gandak, en biflod till den heliga Ganges. Vi befinna oss alltså på vattendelaren mellan två av jordens berömdaste floder. Men det underligaste är att vi stigit endast 96 meter från Tsangpo till Kore-las pasströskel. Genom att gräva en kanal genom Kore-la skulle man kunna förvandla övre Brahmaputra till en biflod åt Ganges. Tibetanerna skulle inte bli glada, men hinduerna skulle vinna ymnigare flöden till sina åkrars bevattning. Kanske det ändå är bäst att låta floderna vara som de äro!

Man märker alltså knappt någon stigning från Tsangpo till passet. Landet förefaller alldeles jämnt, ehuru inramat mellan mäktiga klippor. Men söderut möter blicken en tavla av storslagen skönhet. Man står vid randen

av en avgrund. Djupt inskurna dalfåror falla tvärbrant ned för att samlas till Kali Gandak. I dess botten lysa betesmarker och åkrar skrikande gröna bland de evigt gråa och rödskimrande bergmassorna. Dessa dalar äro solbelysta och i norr badar Tsangpos vattenväg i sol. Endast över passet och kring de väldiga snöbergen på dess sidor sväva tunga, ogenomträngliga moln.

»Här går gränsen mellan Tibet och Nepal,» förklarade våra vägvisare, och vi hade redan hört att blott en halv dagsled skilde oss från Nepals första byar. Isande blåst svepte över passet — där nere i djupet stod sommaren i sin fullaste prakt. En oemotståndlig längtan drog mig dit ned till den yppiga grönskan och till ljumma vindars sus i trädens kronor. Men Nepal är stängt för europeiska resande. Jag kunde bli avskuren från min karavan. Bleve jag tillfångatagen skulle nepaleserna icke låta mig återvända till Tibet, utan tvinga mig till Indien. Och hur skulle det då gå med karavanen!

Jag vågar försöket! Och så redo vi ned mot söder. Men fallet blev snart tvärbrant och vi gingo till fots ledande våra hästar. Vi rutscha och åka kana utför grusiga backar i tusen krökar. Vi känna hur luften blir varmare och tätare och lättare att andas. Utan rast eller ro kasta vi oss utför. Nog hörde jag inom mig en stämma viska: betänk, att ni måste streta uppför dessa backar igen! Men jag ville icke lyssna, nej, nedåt nedåt, vi måste njuta av Himalajas sommar för en dag och en natt och glömma det ödsliga Tibet.

Dalarna samlas efter hand och fallet avtager. Nu äro vi i en huvuddal med en porlande bäck. Till höger synes en by, till vänster en hel rad. Växtligheten blir allt rikare, kornfälten större. Torn och murar på klippornas krön tala om blodiga fejder mellan Nepal och Tibet. Nu råder frid i dalen och inga gränsvakter komma och spärra vår väg.

Vi rida på, lockade av hemliga krafter. Här rider jag mot en fara, tänkte jag, men gav hästen fria tyglar. Några tempelkloster resa sina röda murar vid bäckens vänstra strand, stigen snuddar vid den ena klippudden efter den andra, o, det är ljuvligt att rida från Tibet rakt in i den varma sommaren.

»Här kunna vi stanna för natten,» säger jag, då stigen för oss till en lund av präktigt lummiga lövträd kring en ensam gård. En kvinna kommer utspringande helt förskräckt och slår med båda händerna.

»Är gårdens ägare hemma?» frågade jag.

»Nej, nej, ägaren är Lo Gapu, konungen av söderlandet, utan hans tillåtelse får ingen stanna här.»

»Skönt, hälsa konungen att vi behöva hans trädgård för i natt.»

Därmed restes de båda tälten och vi gjorde oss hemmastadda i trädens skugga. Efter en stund kommo två män och begärde upplysningar. De berättade att Lo Gapu var en gränsfurste, som icke var skattskyldig, men ändå lydde under maharadjan av Nepal. Till furstens residens hade vi blott en dagsresa ifall vi önskade att göra honom ett besök. Den ena kunskaparen steg till häst för att skyndsamt avlägga rapport hos sin herre.

Visst hade jag kastat mig och de mina i ett vågat äventyr. Men sommarluften berusade oss. Av mina män voro endast Robert, Tsering och Rabsang med, jämte två tibetaner. Vår kassa utgjordes blott av 24 rupier eller 30 kronor. Hästarna tillhörde guvernören i Tradum. Hur kunde jag träda tomhänt inför »konungen av söderlandet»! Men om vi ändå skulle fortsätta utan pengar och allt! Blott ett par dagsresor skilja oss från Himalajas mörka barrskogar. Tänk blott hur härligt det vore att rida vid foten av Dhaulagiris 8,130 meter höga topp, att glömma Tibet och Muhamed Isas grav!

Nej, låt oss överväga lugnt! Skall guvernören av Tradum tro, att jag är en simpel hästtjuv! Skall han

Utsikt mot sydväst från Kore-la.

plundra min karavan på vårt silver till ersättning för sina hästar och tvinga Guffaru tillbaka till Ladak! Vore det klokt att sätta allt på ett kort, att, för en osäker vinst, äventyra allt vi redan vunnit och de utsikter vi hade på vägen till Brahmaputras källa! Hade jag icke både av kineser och tibetaner blivit förständigad att lämna deras land. Nu hade jag lämnat Tibet och befann mig i Nepal! Finge myndigheterna i Tibet andrum, skulle de spärra gränsen med svarta ryttare och vara i sin fulla rätt då de sade mig: ni har lämnat vårt land som vi fordrade; ni får aldrig komma tillbaka över gränsen. Min dagorder för den 23 juni lydde därför: upp med solen och tillbaka till det ödsliga Tibet.

Kanske det redan är för sent? Om konungen av söderlandet är en kvick karl, så fängslar han oss under natten här i sin egen gård som i en råttfälla. Nej, låt oss icke tänka på faran nu, låt oss bara njuta i fulla drag, låt oss med välbehag andas den täta luften och lyssna till vindens sus i popplarna. Vi äro på 3,806 meters höjd och äro 855 meter under Kore-la. Det är skönt för hjärtat att icke behöva arbeta så hårt som i Tjang-tangs förtunnade luft.

Natten förflöt lugnt. Nepals sol steg upp över de gamla fjällen, men inga ryttare kommo för att fängsla oss. Konungen av söderlandet tog väl för givet att vi voro på väg till Indien, och satt nu och väntade i sin by. Men vänta fick han. Vi redo raskt upp mot passet. Det var hårt arbete för hästarna. Tänk er tre Eiffeltorn på varandra och en i otaliga krökar slingrande väg till toppen av det översta! Inga gränsryttare hejdade oss. Allt gick lyckligt. Vi funno de våra i bästa välmåga, och Tradums guvernör fick igen sina hästar i god form.

Och så bar det vidare genom okänt land, än norr än söder om Tsangpo, tills vi efter ett par veckors färd lägrade i trakten Schamsang, där källfloderna mötas. I Europa hade meningarna varit delade vilken av dessa som

var Brahmaputras verkliga källa. Somliga hade hållit före att den kom från norr, andra från väster och åter andra från söder. Ryder och Rawling hade förfäktat den sista uppfattningen, men icke haft tillfälle att följa den södra armen till dess vagga bland Himalajas jättar. Jag beslöt att lösa problemet och mätte därför de olika armarna, som bilda den väldiga floden. Sedan jag funnit att den södra armen var nära fyra gånger så stor som de båda andra tillsammantagna, återstod blott att följa den förstnämnda till dess källa.

Men dessförinnan tog jag farväl av Guffaru och huvudkaravanen, som skulle tåga till tältbyn Toktjen och vänta mig där. Tibetanerna hade nämligen uppställt det villkoret att karavanen skulle följa stora landsvägen, medan jag snärjde omkring på lönnliga stigar i det förbjudna landet. Jag hade mina vanliga drabanter med mig och dessutom tre vägkunniga tibetaner beväpnade med bössor och svärd.

I fem dagar redo vi mot sydväst och förlorade icke Brahmaputras källflod ur sikte. Dess namn är Kubitsangpo. De två sista dagarna följde vi dess strand. Floden födes av smältvattnet från en rad av präktiga gletschrar bland de evigt snöklädda bergmassor, som äro kända under namnet Kubi-gangri. För vår syn växte dagligen dessa härliga toppar i storlek. Vid sidan av vår väg dånade och malde den mörkgråa floden, belastad med massor av gletscherslam.

Våra tre musketörer voro gladlynta och språksamma män. Då vi nalkades källan, där även högsommaren är bister, sade en av dem: »Tibet är ett dåligt land att leva i. Är icke bombo tjimbos land (Indien!) bättre?»

»Jag vet icke det. Indien vimlar av tigrar, ormar, giftiga insekter; där råda hetta, febrar och pest, som saknas här uppe i den friska luften.»

»Ja, men besinna den ständiga blåsten, den skarpa kölden och vår fåfänga väntan på regn. I år ha blott

ett par lätta skurar fallit; vi förlora våra hjordar om vi icke få mer. Är det ni, herre, som med edra glasrör och mässingsmaskiner håller regnet tillbaka?»

»Nej, jag längtar lika mycket som ni efter regn. Mina stackars karavandjur kunna icke äta sig mätta på det usla betet. Endast gudarna ha makt över vädret. Människors barn måste taga regn och solsken så som det gives från ovan. Säg mig, varför tälta inga nomader här uppe.»

»Jo, de komma om några dagar. Vi bruka tälta här halvannan månad, sedan jagas vi ned igen av den första snön. På vintern ligger snön en manshöjd djup. Både människor och djur som fördröjt sig kunna gå förlorade. I höstas överföllos 23 jakar här uppe av ett häftigt snöfall. Vi skyndade upp för att rädda våra djur, men snön vräkte ned i sådana massor, att vi måste vända om för att icke själva gå förlorade. Sedan snön smält bort i våras hittade vi de döda jakarna. Till och med vildåsnorna duka under och kunna icke taga sig fram genom djupa drivor. De frysa ihjäl. Det har hänt, att de förfrusit i stående ställning och vi ha sett hjordar av vildåsnor, som förblivit stående sedan snön smält bort.»

Vid lägret n:r 201 voro vi helt nära Kubi-gangri och dess blåskimrande gletschrar, omgivna av delvis översnöade, eljes ramsvarta moräner. Mellan och bortom dem resa sig snötopparna som jättelika tält. Sent på kvällen syntes fjällmassorna blott som otydliga töckendimmor. Men då en blixt flammade i söder bakom dem, framträdde konturen skarpt som skuren ur svart papper. En smältbäck jollrar bland gruset på sin väg till den dovt och tungt vältande Kubi-tsangpo. Slag i slag upplyses natthimlen av blixtarnas blåbleka sken.

Ännu en dag offrades för färden till själva källan på 4,864 meters höjd. Heliga äro dessa berg, trefalt helig den gletscher, från vars front den sedan urminnes tider i sägner och sånger berömda floden, Tibets Tsangpo,

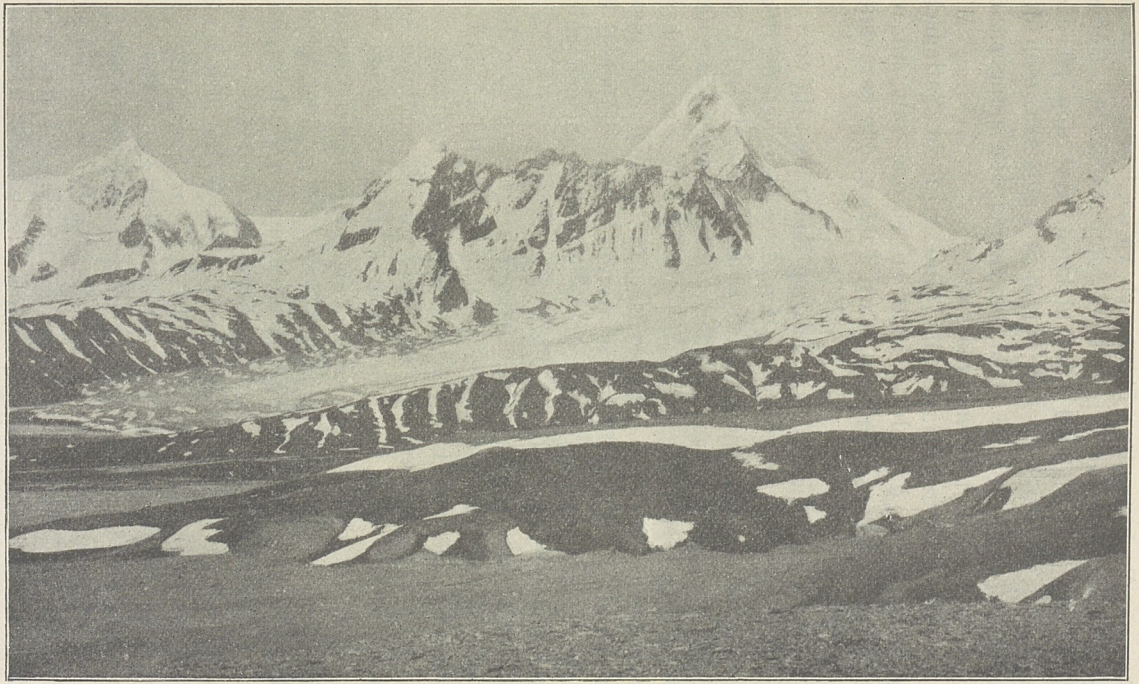

Kubi-gangri, Brahmaputras källa.

Assams Brahmaputra, födes och väller fram för att begynna sitt tre hundra mil långa lopp till havet. Genom årtusenden ha släktled efter släktled växt upp på dess stränder, levat sitt liv och dött bort i glömska, men den kungliga floden förblir alltid densamma och sjunger sina urgamla sånger till vindarnas kör.

Från Brahmaputras källa redo vi förbi Satledschs gletscher-källa, där aldrig förut en europé satt sin fot, och hade tio dagsresor till tältbyn Toktjen, där karavanen väntade oss.

Nu skulle en grundlig gallring äga rum. Hälvten av manskapet, eller tretton man, hemförlovades, och de fingo i uppdrag att föra med sig till Leh allt överflödigt gods. Guffaru måste ansvara för den återvändande karavanen. Först fingo de ställa sig på led alla 25; de som önskade resa hem skulle taga ett steg framför fronten. Men ingen rörde sig. Då utgallrade jag tretton man och behöll de tolv bästa jämte Robert, som skötte kassan och mina kistor och hjälpte till vid observationerna.

Min post till Sverige och Indien slogs in i en liten trälåda, som Guffaru skulle bära i sin livgördel. Två av våra fem bössor fingo de medtaga som beväpning. På kvällen kom Guffaru till mitt tält för att mottaga sina sista order. Han satt och grät i sitt vita skägg och tackade för det år som gått. Den gamle hedersmannen! Han hade varit beundransvärd i sin ålders höst, genom Tjang-tangs vinter och Tsangpos sommar, alltid lugn, nöjd och plikttrogen. Jag bad honom vara glad över friden, som väntade honom i Leh och över de fyra hundra rupier han hade i behåll. Då vi bröto upp var han fattig som en klosterråtta, nu var han en välbärgad man. Och bäst av allt, han hade icke behövt använda sin liksvepning.

Många tårar götos då den lilla skaran på morgonen drog bort. Deras jakar drevos av tibetaner, själva gingo de till fots liksom förr så många hundra mil, tysta och nedslagna och försvunno i en krök av dalen.

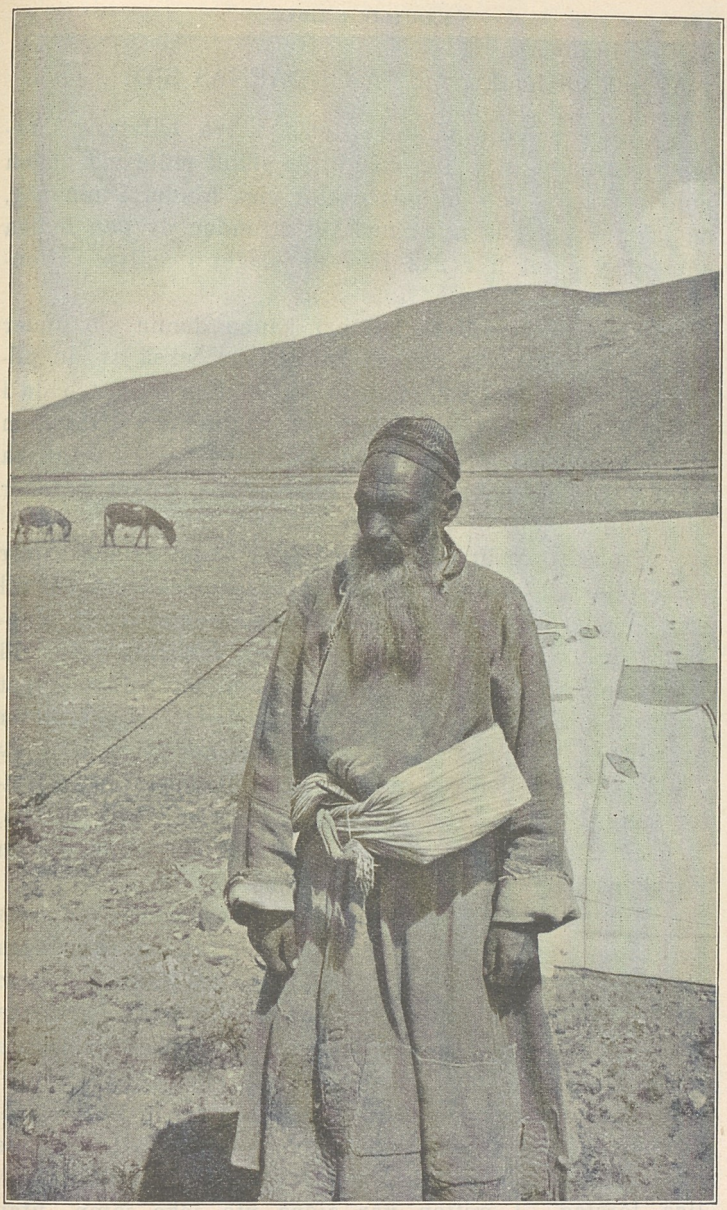

Den gamle karavanföraren Guffaru med postlådan invirad i bältet.

NÄTTER OCH DAGAR PÅ GUDARNAS SJÖ.

Karavanen var sålunda delad i två hälvter. Tibetanerna trodde att vi liksom hittills stämt möte vid någon punkt i väster, och de lade därför inga hinder i min väg, då jag red med de mina ned till stranden av den heliga sjön, där lägret n:r 212 blev uppslaget i själva vattenbrynet.

Uråldriga hinduiska hymner känna denna sjö under namnet Manasarovar och så kallas den också av de pilgrimer som årligen komma upp från Indien för att bada i det gudaborna, kristallklara och söta vattnet och därigenom vinna syndernas förlåtelse och saligheten. På tibetanska heter sjön Tso-mavang eller Tso-rinpotje, vilket betyder »den heliga sjön».

Manasarovar är nästan rund eller något avlång i norr och söder. I medeltal uppgår tvärgenomskärningen till 25 kilometer. På södra stranden reser berget Gurla Mandatta sin tvåhövdade, evigt snö- och isklädda topp till 7,726 meters höjd, på den norra tronar det heliga berget Kajlas eller Kang-rinpotje, »det heliga isberget», 6,650 meter över havet. Manasarovars yta befinner sig på en höjd av 4,602 meter och den västra grannsjöns, Rakas-tal, blott tretton meter lägre. På Kajlas vistas guden Siva i sitt paradis, men tid efter annan kommer han ned och simmar i en vit svans hamn över den heliga sjön.

Mitt mål var nu att undersöka Manasarovar, att loda dess djup, vilket aldrig förr blivit gjort, att kartlägga stränderna, att utröna dess förhållande till Satledsch, som under namn av Tage-tsangpo blandar sitt gletschervatten med de välsignade vågorna, och slutligen att besöka de åtta lamakloster som blivit uppförda kring sjön.

Då vi packade upp båten och gjorde den redo till färd, skakade tibetanerna på sina lurviga huvud och varnade oss. Vi skulle uppväcka sjögudens vrede med dylika skändliga företag. I mitten var sjöns yta icke jämn, utan

Mitt sönderblåsta tält.

bildade en kupa. Vi skulle aldrig komma över till andra stranden, och lyckades vi också att ro upp till krönet av vattenkupan, skulle vi glida utför på andra sidan med sådan forsande fart, att båten kantrade och vi drunknade i djupet.

Hela dagen, den 27 juli, låg blåsten på, och det var otänkbart att ro en tygbåt mot sjögången. På aftonen ökade blåsten och skumvita vågor dunkade mot stranden i sövande rytmisk takt. Monsunens tunga molnmassor kommo dragande från sydväst och klockan sju var nejden kolmörk. Inga stjärnor tindrade; ett helt dygn hade gått förlorat i fåfäng väntan.

Men efter en timme mojnade vinden. En stund senare rådde fullkomlig jämvikt i atmosfären, och röken från lägereldarna steg lodrätt. Den nyss så högljutt rytande sjön tycktes somna in på natten, och endast domnande dyningar klingade melodiskt i strandgruset.

Då gav jag order till uppbrott. Båten sköts ut i vattnet. Schukkur Ali och Rehim Ali, mina roddare, togo plats på bänkarna. Själv satte jag mig på en päls och en livräddningsdyna babord om rorpinnen, medan lodlinan med sina knutar hängde färdig till bruk över styrbords reling. Kompass, klocka, anteckningsbok och kikare lågo nära till hands och belystes matt av en kinesisk pappers-lykta, som bländades med en duk då den icke behövdes. Loggen låg ute för att angiva den tillryggalagda sjövägen. Mast och segel voro med och proviant instuvades för två dagar.

Tsering såg betänksam ut. »Sjön är ju full av mirakler och hemliga krafter,» tyckte han.

»Ni ligger kvar här tills vi komma tillbaka,» befallde jag.

»Ni kommer aldrig tillbaka,» försäkrade en av våra tibetaner; »när ni nått mitten av sjön, så kan ni ro allt vad ni orka utan att komma ur fläcken; sjöguden håller er fast och drar sedan ner er i djupet. Adjö med er!»

»Framåt!» kommenderade jag. Årorna sänktes och båten gled bort från stranden. »Farväl, farväl!» ropade mina män med ett varmt tonfall i rösten, som om de trott att de sågo oss för sista gången. De tyckte att detta var det galnaste tilltag de bevittnat under hela året. Och stämningen höjdes icke av de blåvita blixtar i söder som kunde vara stormvarningar. Månen var i antågande, men ännu bredde strandkullarna sina skuggor över lägret och ett bälte av sjön. Längre ut var vattenytan belyst, och i söder reste sig Gurla Mandatta som ett spöke, insvept i vita lakan av månglans, snöfält och glaciärer.

Årplasket och roddarnas sång är det enda som stör den gravlika tystnaden. Men då jag efter tjugu minuters rodd kommenderar stopp och sänker lodet till 41 meters djup, då blir det mördande tyst och endast en uppmärksam lyssnare förnimmer dyningens brus vid den avlägsna stranden. Mörk och gåtfull vakar den stora sjön omkring oss. Vattnet är spegelblankt, men den långdragna dyningen försätter båten i en lätt vaggning.

Åter sänkas årorna och roddarsången börjar igen. Jag håller ögonen på kompassen och handen på rorpinnen för att icke förlora kursen mot en inpejlad strandkulle i väst-sydväst.

Blixtarna följa varandra allt oftare, de tyckas darra en stund bakom Gurla Mandattas ramsvarta silhuett, det blir ljust som på dagen, men då de slocknat är mörkret djupare än förr. I deras sken ser jag mina roddares allvarliga ansikten. De sjunga icke mer.

En sjöfågels skrik skär gällt genom nattens stillhet — det finnes alltså andra varelser än vi, som lyssna till det entoniga plasket kring årorna. Djupen öka långsamt. Nu sjunker lodet genom 65 meter vatten, innan det stannar på bottnen. Mina roddare räkna knutarna och längta efter det ögonblick då djupen åter avtaga, ty först då äro vi halvvägs, tänka de.

Sömnens gud har kommit på besök. Schukkur Ali gäspar för vart nionde årtag, men varje gäspning är så lång, att den sträcker sig över tre årtag.

Midnattstimmen slår. Himlen har klarnat, och nattens drottning smyckar sitt mörka hår med tindrande stjärnor. Mellan dem svävar månen ut över himlen. Hans oroliga spegelbild skälver och krossas i båtens vågor. Gurla Mandatta synes åter vitt i sin skrud av månbelysta snöfält.

Men nattens drottning bleknar, hennes välde lider mot sitt slut. Himlen, nyss lika mörk som vattnet, skiftar allt mer i ljusblått. Det dagas svagt över de östra bergen, som nu allt tydligare avteckna sina ojämna toppar. En stund förgår, det ljusnar, det är morgonen som nalkas! Lätta, vita skyar sväva över sjön. De färgas i rosa, de spegla sig i det blanka vattnet, på vars yta en hel värld av friska rosor trollas fram; vi tro oss glida mellan rabatter av idel simmande rosor, under en tronhimmel av rosenkransar. Det doftar av morgonluft och rent kallt sjövatten. Se hur det ljusnar och hur landskapet värmes av färgernas spel, det är den nya dagen, den 28 juli, som börjar sitt segertåg över jorden. Blott en förtrollad pensel och förhäxade färger skulle kunna måla den tavla, som för ett ögonblick skänktes oss, då hela landet låg i skugga och endast Gurlas högsta topp fångade den uppgående solens första glöd. I morgonrodnadens segrande ljus hade berget ännu stått silvervitt och kallt med sina snöfält och istungor; men nu! I ett slag börjar toppens yttersta spets att glöda i purpurglans. Det skära ljuset sänker sig sakta och sluter sig som en mantel långsamt kring bergets sidor. Tunna, vita morgonskyar sväva omkring Gurla som en gördel, fri som Saturni ring och, liksom den, kastande sin skugga över de eviga snöfälten; nu hinnas även de av solstrålarna, förgyllas och rodna i purpurskimmer på ett sätt som ingen dödlig kan skildra. Morgonens ljus svävar i ymniga knippen högt över sjön och den ena toppen efter den andra belyses av solen. Landskapet framträder allt

tydligare. Färgerna, som nyss voro lätta och flyktiga som hos en ungmö i empire, vinna i skärpa och kraft. Det glöder över de östra bergens horisont — en sekund förgår, och ett knippe av bländande strålar från solens övre rand ilar ut över sjön. Då har dagen segrat.

Den tysta månskensnatten, den strålande soluppgången — sådana syner äro flyktiga gäster på jorden; de komma och försvinna i de tidiga morgontimmarna, de äro som en hälsning från ett bättre land, som ett återsken från Fågel Fenix' ö. Oräkneliga pilgrimer ha under årtusenden vandrat kring Manasarovar; de ha sett morgonrodnaden och solnedgången, men aldrig de tavlor vi sågo från mitten av den heliga sjön.

Åter en förvandling! Täta moln beskugga nejden. I norr skiftar vattnet i blått, i söder i grönt. Vildgässen samtala på sina luftiga färder — de ha ändå sett mer än vi! Tid efter annan skriker en mås eller tärna. Klockan är sex, mina roddare äro förbi av sömnlust. »Schu-ba-la-lá,» ropar Schukkur Ali, med stark tonvikt på den sista stavelsen, då han klämmer i med åran, men han somnar, åran flaxar i luften, han väckes av sin egen stämma, tar ett nytt tag och somnar till igen. Avståndet förkortas icke märkbart. Vi äro alltjämt medelpunkten i denna väldiga sjö. Genom en molntunnel hittar en solstråle ned i en av Gurla Mandattas dalar — liknande en tempelhall upplyst av otaliga ljus.

Djupen ökas, nu ha vi 73 meter. Skola vi då aldrig nå stranden. Rehim Ali kan inte hålla sig vaken längre, och hans kamrat, som liknar en sjövan, väderbiten lots i sydväst, är dråplig i sin oemotståndliga sömnlust. Han slumrar oskyldigt in med åran i högsta hugg, och i sömnen ror han gång på gång i luften, alltjämt ropande sitt outtröttliga »Schu-ba-la-lá». Så blir han tyst, men ropar plötsligt några obegripliga ord i sömnen, Rehim Ali vaknar därav och frågar vad han vill; då vaknar också Schukkur Ali och undrar hur det är fatt, och ingen vet vad det är

fråga om. John Blund kan verkligen vara obehaglig. Även mina ögon blevo skumma och jag skymtade röda vildåsnor springande på vattnet och hörde ljuvligt strängaspel i luften. Ett tag tyckte jag mig se sjöormens mörka huvud höja sig över morgonbrisens böljor, dyka och försvinna i djupet igen. Hela stim av gröna delfiner jagade varandra över den heliga sjön — nej, det här duger inte, vi kunna få storm när som helst — »hallå, gubbar!» och med flata handen ger jag mina roddare en grundlig dusch. Jag reser mig för att sträcka ut benen, jag lutar mig över relingen och tvår mig i det största och heligaste av alla jordens handfat och jag beställer min frukost — ett hårdkokt gåsägg, en bit bröd och en skål mjölk. Sedan tänder jag en pipa och är pigg som en mört. Besättningen följer mitt exempel. Nu ha vi 79 meter djupt! Rehim Ali tycker det är hemskt att ha så mycket vatten under kölen.

Nu skrida dagens timmar. Vi glida sakta över kullriga dyningar, tysta som anderöster. Nära 82 meter djupt. Och djupare skulle det icke bli. Sedan bottnade lodet hastigt på allt kortare lina. Och ändå tycktes stranden undfly oss. Nya timmar gå, solen har passerat sin middagshöjd. »Hugg i, gubbar! Så där ja, nu skymtar sjöbottnen genom det källklara vattnet.»

Vi landa efter 16½ timmars rodd, samla in bränsle, göra upp eld, koka vårt te, bryna vårt fårkött, prata och låta blicken sväva över den underliga sjön.

Men när skymningen förvandlats till mörker var det jag som kröp in under den uppdragna båten, som jämte åror, mast och segel bildade ett tält. Då hade jag varit i farten 31 timmar i streck, somnade som en död och hade ingen aning om den storm som rasade hela natten, ej heller om den pilgrimsskara som i dagbräckningen passerade vårt läger.

Följande dag seglade vi i strykande medvind utefter västra strandens klippor, där klostret Gossul reser sig på en terrass. Läger slogs på den öde stranden, och medan

besättningen samlade bränsle och lagade mat gjorde jag en fotvandring uppåt bergen för att taga skisser. Dagen hade varit blåsig, men nu inträdde en hotande stillhet, som måste vara stormens förebud. Tre okända ryttare i vapen redo upp till mig, där jag satt och ritade. De sutto icke av, men tittade på mig och samtalade viskande, undrande vad jag var för en. De kunde ha bundit mig och tagit mig med sig — jag var ju obeväpnad och skild från de mina. Men de svängde sina hästar och redo bort.

Då mörknar det i norr. Tunga, blåvioletta molnmassor komma dragande över höglandet. De nordliga bergens pucklar stå svarta mot de första blågråa fransarna, stormmolnens härolder. Bergsfoten skimrar i tegelrött och sticker bjärt av mot det malakitgröna vattnet. Orkanen bryter ut. Hela sjön fräser i skummande vita vågor. Längst bort i öster är dess upprörda yta grön som lager och syrén, men tonerna ljusna mot min strand, i vars närhet vattnet lyser i björklövets vårgröna färg. Men skymningen jagar mig ned från bergen.

»Det är skönt för oss att inte vara på sjön i sådant väder,» säger jag åt Schukkur Ali.

»Allah, Allah!» svarar han och ruskar på huvudet. Och så somna vi åter vid vågornas vaggsång.

Den nya dagen såg oss susa ut över sjön rakt mot de våras läger. Långt var det väl, men vad gjorde det när vi visste att en flammande eld skulle visa oss vägen. Jag sitter och drömmer. Den entoniga roddaresången och årtagens skvalp verka sövande. Jag tycker mig höra trampet av en gångare, som över Transhimalajas granitfjäll bär en ryttare i silverrustning genom okänt land och halvt i dröm tror jag mig märka att den ryttarens anletsdrag äro mina egna. Då blir jag missnöjd, ty synen är icke sann. Väl har jag korsat Transhimalaja i trenne pass, men stora vidder äro ännu kvar. Väl har jag gjort mitt bästa både hos kineser och tibetaner, men det är ingen tröst

Robert i båten.

(Fotografien är tagen på övre Indus.)

för mig. Kan man besegra naturens hinder, borde man kunna kuva människors envishet. Där borta i öster har jag lämnat de okända bergen bakom mig och jag måste dit, för mitt liv, jag måste dit, om jag så också skall kläda mig i en bettlarelamas trasor och tigga mig fram från tält till tält.

Nu synes lägret och röken ifrån eldarna. De ro som om det gällde att hemföra en olympisk segerkrans. Pang! Där knäckte Schukkur Ali sin åra mitt itu. Den hedersmannen blev så häpen att han stammade: »det gör ingenting,» och fortsatte att ro med skaftet i luften.

»Surra ihop stumparna tills vidare. I närmaste kloster köpa vi trä till en ny åra. Det var för väl att det inte var du som sprack, kære Schukkur Ali.» En stund senare hade vi landat, till de våras obeskrivliga glädje.

Två dagar följde vi stranden mot söder. Jag älskade sjön och höll mig därför med åror och segel i jämnhöjd med karavanen. Den andra dagens afton slogo vi upp våra tält vid sidan av det vackra klostret Tugu-gumpa, där tretton munkar mottogo oss med största gästfrihet. Här hade vi fullkomlig frihet att beskåda allt och jag fick till och med göra mitt inträde i sjögudens tempelsal. Vi sågo nomaderna som med väldiga fårahjordar kommit ned ifrån norr för att klippa fåren och utbyta ullen mot korn som mognat söder om Himalaja. Vi sågo pilgrimerna, som från palmernas och mangoträdens ljumma skugga kommit upp till det kalla, solbelysta landet mellan snöfjällen och som, då solen gick upp, badade vid den heliga stranden. Och vi sågo underbara solnedgångar som en bakgrund till sjöns västra berg. En afton har solen just sjunkit, men hennes glödande gula guld dröjer ännu som en bländande strålkrans vid horisontens rand. Hela himlen är mättad av ett brandgult sken, men Tso-mavangs yta lyser som vingelé eller flytande bärnsten. Färgerna skifta fort. Snart brinner den västra himlen i röda toner, mot vilka bergen stå svarta som sot. Majestätisk och oföränderlig reser Kajlas sin stål-

gråa hjässa i norr. Inom kort breder skymningen sina vingar över dess snöfält.

Då jag den 7 augusti väcktes i otta, stod en lama på klostertaket och blåste i sitt snäckhorn dova, långa stötar ut över den spegelblanka vattenytan. Båten låg färdig. Schukkur Ali och Tundup Sonam skulle med. Meningen var att loda en ny linje, nu mot nordnordväst, där en kopparröd udde syntes. Ute i vattnet stodo morgonfriska hinduer och badade och sköljde kalla skålar över sina brunstekta kroppar, alldeles som på Benares kajer. Detta är vägen till frälsningen. De tro därpå och det är vackert så.

Några av dem bådo att få följa med för att minnas att de burits av de heliga böljorna. Men vi behövde dem ej. Vi rodde på i solgasset. Det mulnade i norr och blygråa moln sänkte sig ned mot sjön. Bergen försvunno spårlöst. Klostret Gossul hade lämnats om babord. Jag kunde icke se dess vita murar, men karlarna sågo dem som en prick i fjärran. Middagstimmen var förbi då gula stoftpelare höjde sig i närheten av röda udden.

»Vi få storm,» sade jag lugnt.

»Gud är med oss,» svarade Schukkur Ali med samma lugn.

»Ro på så få vi lä under strandkullarna, innan vågorna gå höga.»

Nu börjar regnet i glesa stora droppar, vilka vid beröringen med vattenytan för ett ögonblick bilda fristående runda pärlor, som om de varit omgivna med en hinna av olja.

Regnet upphörde snart men efterföljdes av en oerhört våldsam hagelskur, som i ett ögonblick förvandlade båtens inre till en enda gröt av issörja. Vi omgåvos av halvmörker och sågo intet annat än farkosten och varandra och haglet, som piskade likt spön i sjön och kom dess yta att stänka i miljoner små vattenkonster. Det bubblade och sjöd omkring oss, hela sjön sjöng i en samfälld ton som ett metalliskt klingande klockspel. Tid efter annan upplystes mol-

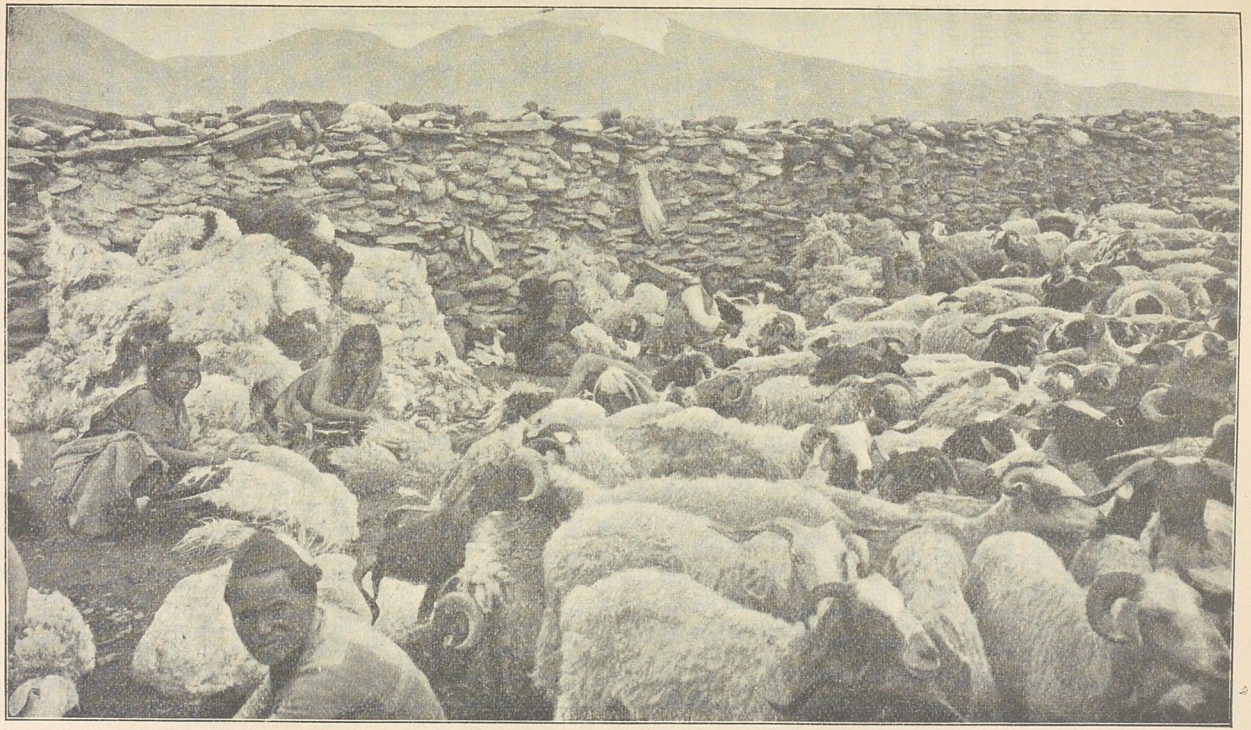

Fårklippning vid Tugu-gumpa.

nen inifrån av skälvande blixtar och åskan skrällde hotande och dov.

Hagelskuren avlöstes i sin ordning av ett slagregn av tropisk ymnighet och kraft. Himlens slussar stodo öppna, det öste, det sköljde ner. Man kände sig nedböjd som under en börda av vatten. Inom några minuter voro vi genomvåta inpå bara kroppen, och jag kände hur små rännilar kilade utför min rygg. Jag hade pälsen, med skinnsidan uppåt, över knäna; i dess fördjupningar samlade sig små pölar. En mängd vatten kom in i båten på detta sätt och låg och skvalpade fram och tillbaka efter årtagen.

Genom töcknet styrde jag efter kompassen. »Ro på bara, det är inte långt kvar!»

Jag ser på klockan, hon är fyra minuter över ett. Regnet har tunnat av, men i stället förnimmes ett brusande dån i nordost. Haglets och regnets tunga vattengardiner hade skingrats, stormen hade fritt spelrum och i ett slag for den rasande över sjön. Vi gåvo oss icke genast, utan kämpade ursinnigt en stund i rätt kurs med vågorna rakt från styrbord. Men sjögången växte med förfärande hastighet. Vågorna smällde mot båtens spända säckvävsskrov och splittrades i hela plymer av stänk. Nu kommer en störtsjö högre än de förra, jag tar av min indiska hjälm och parerar dess anlopp, men Tundup Sonam får sig en kallsup, som för ett ögonblick gör honom vimmelkantig. Nej detta går icke, här kommer en våg och vräker sitt skumkrön över relingen, den lilla tygbåten som med tre man är tungt lastad, hotar att fyllas, vi sitta redan i ordentligt fotbad.

Det är hög tid att ändra kurs och falla av med vind och vågor. Stormen är nordostlig; i sydväst är klostret Gossul, där vi, om vi någonsin komma i land med livet, kunna få hjälp av munkarna. Innan jag fått båten att lägga sig i vindriktningen har vattenballasten ökats med ett par grundliga klunkar. Sedan gäller det livet att hindra båten att gå upp i vinden igen. Schukkur Ali är mig närmast;

han hör inte mina kommandorop och för att få honom att ro lagom hårt lägger jag handen på hans knogar.

Nu börjas ett äventyr, vars make jag aldrig varit med om under mina många vilda båtfärder på tibetanska sjöar. Stormen växer till orkan, Manasarovar går hög som Östersjön i hårt väder. Stora ångare skulle ha rullat i denna sjögång, och i vår lilla tygjolle måste vi med kroppens rörelser hålla balansen och parera de tvära och oväntade krängningarna. Piskade, hetsade, jagade av vindens ursinniga raseri svepa vi över det upprörda vattnet.

En karneval av växande vågor i växlande gestalter ilar förbi oss. Somliga välva sina kammar så glatta som om de blivit skurna ur bergkristall, och återspegla de svarta molnen över oss — då ser det ut som om en bottenlös avgrund gapade för över för att uppsluka oss. Andra komma rullande som brottsjöar med övervräkande skumfall, vi höra dem bakom oss, dånande och fräsande, de måste fylla och sänka båten. Men vågen lyfter oss, båten står en sekund och skälver på dess kam — det är som på ett pass i Tjang-tang, en värld av kedjevågor, där skummet lyser lika vitt som de eviga snöfälten. Utsikten är fri åt alla håll, i norr är allting hotande och svart, i söder skiner solen ännu och Gurla Mandatta synes skarpt och klart.

Men vågen som lyft oss fortsätter sin gång, vi sjunka i en dal, en grotta av vatten; bakom oss äro dess väggar av renaste malakit, framför oss av smaragd, på sidorna rycka vågorna framåt som kulisser, det är en ständig scenförändring. Här kommer en ny, »hugg i, Tundup, annars tryckas vi ned av skumkammen!» Ah, man hisnar; underbart, även den går förbi oss. Men den är ojämn liksom Kubigangris toppar. Två pyramider torna upp sig alldeles framför oss. De äro genomskinliga som kristall, och genom den ena toppen brytes den bländvita bilden av Gurlas snöfält som i en väldig glaslins. Vattenpyramidernas spetsar splittras av blåsten och stänket sprutar från dem; man

ser dem ett ögonblick, men de rulla hastigt bort och bära i sina pärlplymer ett matt återsken av söderlandets sol.

Vi kämpa tappert, men alltför ofta smyger en bruten vågkam in över relingen, båten fylles småningom, vi ha inga händer fria att ösa, skola vi nå stranden innan båten börjar att sjunka! Midskepps ligga masten och seglet och ett par reservåror fastsurrade på tvären. Kunde vi blott få upp seglet vore det lätt att hålla båten i styr, men det är otänkbart och masten skulle springa som glas.

Nu kommer en otäck våg, Tundup tar i för hårt och hans åra knäckes med en knall. Allt hänger på ett hår, vi ha ingen styrsel på båten; lägger den sig längs med vågorna, så måste den kantra eller tryckas ned av den forsande skumkammen. Men Tundup inser faran, lösgör med ett raskt handgrepp en reservåra, och efter en ny dusch ligga vi rätt igen.

Vi kastas framåt, vi gunga upp och ned, vi översköljas av nya vattenstrålar och båten fylles långsamt. Schukkur Ali vänder sig hastigt och säger: »Nu synes klostret.»

»Pass på,» svarar jag, »här kommer en vacker våg.» Och vågen störtar över alldeles inpå oss som ett vattenfall, luft pressas ned under fallet och kommer åter upp som ett puttrande och fräsande skum som i kokande vatten. Tiden förefaller oss oändligt lång, i fem kvart ha vi kämpat för livet. Men nu synes klostret allt tydligare, det förstoras, jag ser den vita fasaden, fönstren och takvimplarna och bakom ett bröstvärn några munkar, orörliga som bildstoder och med blicken fästad på oss. Under dem vräker strandbränningen stormande och vild. Vårt öde blir tydligen att handlöst slungas mot klipporna.

Om ett par minuter är det ödesdigra ögonblicket inne. Jag räddar min drypande anteckningsbok innanför västen och sparkar av mig stövlarna. I samma stund kastas båten in i strandbränningens störtsjöar. En våg till och vårt öde är beseglat. Den är här, men för oss ej till stranden; båten suges utåt igen. Nu kommer en ny körare bakifrån, vi äro

på vippen att kantra, roddarna ta i av alla krafter för att möta strandsugningen. Innan jag vet ordet av är Tundup över bord med vatten till bröstet och drar båten av alla krafter inåt land. Vi följa hans exempel och hinna att rädda farkosten från att slås sönder av nästa våg. Ännu ett nappatag och båten är räddad.

Förbi av trötthet kasta vi oss på sanden. Vi tala ej, jag utdelar inga order till natten. Vi voro skeppsbrutna och bedövade av spänningen, men kunde vara glada att vi hade fast mark under fötterna och tacksamma mot Försynen som räddat oss så underbart.

Vi hade inte legat och blundat många minuter förrän två munkar och tre novisgossar kommo tassande i sanden för att titta på de tre av vågorna uppkastade liken. Men då satte vi oss upp, munkarna hälsade och frågade vänligt om vi behövde någon hjälp. De hade vilket ögonblick som helst väntat att få se oss sjunka och gladde sig nu över vår underbara räddning. I klostret funnos varma rum där vi kunde få tillbringa natten. Jag tackade för deras godhet men föredrog som vanligt att ligga ute. Ville de däremot skaffa oss bränsle och mat, skulle vi icke säga nej.

De försvunno uppför branterna och voro snart tillbaka med flera säckar torr jakgödsel och gjorde upp en härlig eld. Och så försvunno de igen för att skaffa mat, ty vår egen förning låg som en deg i båtens botten.

Under tiden tömdes båten och restes till vindskydd invid elden. Då lågorna tagit sig och glöden hopat sig, togo vi av oss inpå bara kroppen, vredo vattnet ur våra kläder och hängde upp dem över årorna. Pälsen kunde jag icke få bukt med, men vi skulle i stället hålla liv i elden hela natten.

Så syntes munkarna igen med söt och sur mjölk och tsamba, och middagen smakade förträffligt. När vi väl fått torra don på oss mådde vi som prinsar. Dyningen dånade

alldeles inpå oss och vid dess regelbundna slag somnade vi gott och tungt.

I dagbräckningen kom Rabsang ridande. De våra hade svävat i den största oro för oss och även de hederliga munkarna i Tugu-gumpa hade tänt rökverk framför sjögudens bild och uppstämt böner till honom att han måtte förskona oss ur vågornas famntag. Ingen hade bett dem därom, de gjorde det på eget bevåg och det var ett vackert och rörande drag.

Sedan vi vilat en dag i Gossuls kloster rodde vi tillbaka till Tugu-gumpa. Därpå flyttade vi huvudlägret till sjöns nordvästra hörn, som blev utgångspunkt för en ny korsning. Slutligen hade jag lodat sjön på 138 punkter och hade kartan klar. Då kunde jag fortsätta till Rakas-tal, dess västra granne. Men då tyckte tibetanerna att det gick för långt. En hel månad hade jag mot deras vilja vistats på och vid den heliga sjön. Gång på gång hade ryttare uppenbarat sig vid våra läger och i barsk ton frågat efter mig, och alltid hade de fått till svar: »Bombo tjimbo är ute på sjön, försök att fånga honom om ni kan, han är sjögudens vän.» Då hade de ridit kring sjön för att taga fast mig vid andra stranden, men innan de hunno dit var jag åter borta. Till slut uppgåvo de jakten som hopplös och läto mig vara i fred.

Men nu, vid klostret Tjiu-gumpa i sjöns nordvästra hörn togo de mig fast och fordrade att jag äntligen fortsatte till Ladak. De höllo femton jakar redo. »Skönt,» svarade jag, »karavanen skall följa er till stora landsvägen vid Parka.» Djuren lastades, sex av mina tjänare följde med jämte alla tibetanerna. Men jag hade våra egna sex hästar, den sista mulan och sju man kvar hos mig och då de andra dragit sina färde hade vi åter fria händer.

Då fortsatte jag i allsköns lugn över näset till den västra sjön, Rakas-tal. Med saknad skildes jag från stranden av Manasarovar. Jag hade ju lärt känna denna pärla bland jordens sjöar i morgonrodnadens ljus och i solned-

gångens glöd, i storm, då vågorna gingo höga som tält, i friska brisar, då böljorna lekte kring båten, i solsken, då sjön låg som en spegel, i månljusa nätter, då bergen stodo som vita vålnader, och i mörka kvällar, då stjärnorna tindrade lika klart i den spegelblanka sjön som på himmelens fäste. Manasarovar är icke död — han sover blott i lugna nätter. Men han lever och andas då stormen häver hans barm och då bränningen dunkar mot stränderna. Man känner hans pulsar slå då bäckarna gjuta sitt vatten i hans famn. Man hör hans morgonbön, då kopparbasunerna ljuda från tempeltaken och Buddas pilgrimer mumla sitt eviga »om mane padme hum».

ETT BESLUT.

Nu vandrade vi västerut och uppslogo lägret n:r 223 på östra stranden av Rakas-tal. Denna sjö har en oregelbunden form, ansvälld och omgiven av branta klippor i söder, hopsnörd och smal i norr. Det hade varit min avsikt att djuploda Rakas-tal lika grundligt som Manasarovar. Men ständiga stormar från sydväst korsade mina planer och jag fick nöja mig med vandringen kring sjön och kartläggningen av dess stränder.

Dock kunde jag icke avstå från att fresta dessa söta, klara vågor, vilka, till motsats mot Manasarovars, behärskas av onda andemakter. Den 26 augusti framgick gråkall och ruskig och blåsten var hård som vanligt. Västerut från lägret är sjön föga mer än fem kilometer bred. Det kunde icke taga många timmar att ro tvärs över och sedan återvända mot sydost till en punkt dit lägret borde flyttas under tiden. Därför medtogs intet annat än masten och seglet.

Tundup Sonam och Ische voro mina roddare. Vi lade ut. I söder hade vi lä av en udde. Men då vi kommit förbi dess skydd, låg hela sjön på och vi hade all möda i världen att hålla stånd. Vi kunde ha vänt om, blott en

kabellängd skilde oss från lägerstranden. Men vi kunde inte dagtinga, vi skulle över. Och över kommo vi, ehuru det tog oss fyra timmar.

I ännu fyra timmar lågo vi på den branta sandstranden och väntade att stormen skulle bedarra. Den ökade i stället i styrka. Det enda vi kunde göra var att försiktigt ro söderut i skydd av dynerna till en sandudde, mot vars södra front brottsjöarna vräkte i lössläppt raseri. Mitt emot oss syntes det nya lägret. Roberts tält lyste bländande vitt i den dalande solen. Vi sågo männen och de betande hästarna och lägereldens rök, som svepte vågrätt utmed marken. Avståndet syntes så kort, men mellan oss och dem gapade detta mörkgröna svalg av tyranniska, segersälla vågor.

Vädret hade klarnat. I norr lyste Kajlas hög och ståtlig som en konungs krona. Men solen sjönk och luftandarna hade kapplöpning med sjöandarna. Åter väntade vi. Aftonrodnadens återsken i några lätta skyar bleknade bort och skymningen kom med sitt blåkalla döende färgspel. Det blev mörkt. På östra stranden brann de våras eld. Vårt hopp stod till natten och månen. Stormen, som hållit på i tre dygn, gav icke med sig. Sjön gick för hög för vår båt. Elden på andra sidan matades ordentligt och lyste som en fyr. Men den kallade oss förgäves hem. Efter en dag av fåfäng väntan och utan en brödkant att stilla hungern, svepte jag in mig i seglet, borrade ned mig i sanden och somnade gott.

Frusna och svultna ruskade vi på oss följande morgon. Vi hade inte lust att ligga och vänta ännu en dag, utan stego ombord och rodde ut. Båten hade knappt stuckit näsan utanför sandudden, förrän sjön höll på att rulla oss runt. Men karlarna rodde för livet, stäven klöv sjöarna, vi höllo upp mot skumkransarna och kommo helskinnade över innan båten var halvfull med vatten. Då smakade frukosten bra och det var skönt att få torra kläder på sig vid elden.

Man somnar vid vågbrus och stormtjut, man vaknar vid samma musik och man rider utmed stranden om dagarna mitt i en bedövande orkester av dånande vatten och vinande vindar. Det är som att bo vid ett vattenfall, det bullrar jämt.

Ett annat äventyr från Rakas-tal måste jag berätta för er. Vi hade vandrat två dagar utmed sjön och lägrade nu på själva spetsen av en klippudde som från södra stranden pekade mot norr. I nordnordost reser sig en liten brant och mörk klippö som en bulle över vågorna. Ofta hade jag hört talas om denna ö, Latje-to, där vildgässen lägga sina ägg i maj och där gåsbona plundras av bönder och nomader som gå ut på isen. Vi kunde därför icke gärna avstå från ett besök. Avståndet till öns södra spets kunde vara en kilometer. Om ett par timmar skulle vi vara tillbaka och behövde icke medtaga proviant. Men Robert rådde Ische att taga en påse tsamba med sig. Dessa båda sutto vid årorna då vi lade ut.

Under sina branta klippor låg lägerstranden i lä. Men efter några årtag kommo vi ut i vinden och då blev det annat av. Roddarna behövde blott hålla upp årorna som gransegel för att båten skulle jaga framåt med susande fart. Hastigt nalkades vi den lilla ön, vars svarta sydspets reste sig allt högre. Vid klippans fot lågo väldiga block, bland vilka bränningen dånade kritvit, och ett regn av vågstänk vätte bergväggen högt upp. Att landa här var otänkbart — vi hade slagits i spillror med båt och allt.

Ön är avlång i vindriktningen. Sjön går därför lika hög vid dess västra och östra stränder, endast under norduddén kunde man få lä. Men det var farligt att tänka på en landning där, vi skulle icke hinna in i rätta ögonblicket, stormen skulle svepa oss förbi ön och ut på öppna sjön, och ett par dagsresors avstånd skilde oss från norra stranden av Rakas-tal.

Vi susa förbi söderudden. Jag styr så nära östra stranden som möjligt. Köra vi på undervattensgrund så

äro vi förlorade. Knappt tio meter skilja oss från den otäcka, branta stranden. Då kommenderar jag hård rodd och svänger stäven in mot land. En jättevåg lyfter oss i samma ögonblick och kastar oss handlöst upp bland gruset, och grundligt våta hoppa vi ur båten.

Medan Ische samlade bränsle gjorde jag och Robert en vandring kring klippan. Vid dess nordöstra fot är sluttningen flack och här häcka gässen om våren. Tusentals ägg kvarlågo i sina reden av grus och sand. Det var ett fynd! Stormdrivna som vi voro på den obebodda ön, hade vi nu proviant för flera månader om det gällde. Vi lekte Robinson Kruse och ämnade göra det bästa möjliga av vår nya ofrivilliga fångenskap. Till en början skulle vi gå ut på plundring i vildgässens övergivna stad, där jag tänkte mig det trevna och fridfulla snatterspråk som måste råda, när gåsmammorna ligga på ägg och längta i sina hårda nästen och varje morgon se solen gjuta sitt guld över Gurla Mandatta.

Vi knackade sönder ett par ägg. De voro ruttna. Vi försökte med andra, som voro bättre skyddade i sanden; de spridde samma vedervärdiga stank. Bland ett par hundra ägg funno vi blott åtta ätbara, och mera behövde vi ej. Sedan hjälpte vi Ische att samla torra tuvor, och i skymningen hade vi en väldig stack därav vid sidan av en ringmur upprest av äggplundrare. I dess mitt uppgjordes elden, vi sutto lutade mot muren och hade lä för vinden. Äggen stektes i glöden, Ische fick dela med sig av sin tsamba, och vi hade det förträffligt på vår lilla ö.

Stormen tjuter i klippans utsprång; stjärnorna tändas. Då slår det mig som en blixt: »Är båten fastgjord?»

»Det minns jag icke,» svara de båda andra.

»Tänk om den råkat i drift!»

»Det vore trevligt! Men då driver den väl i land, de våra kunna söka reda på den och ro ut till ön.»

»Nej båten fylles och drages ned av sidobordens zinkskivor.»

»Vi få väl leva på ägg sedan.»

»Ja, men att ligga i fyra månader och vänta på isläggningen!»

Ische försvann i mörkret och kom snart tillbaka med besked att båten låg kvar.

Så prata vi och mata elden. Efter en stund domnar Ische av i sitt hörn. Robert följer hans exempel. Jag satt vaken en stund och lyssnade till stormens klagande röster och bränningens dån och betraktade lågornas fladdrande ringdans. Mina båda tjänare voro långt borta i drömmarnas land — det hördes på deras regelbundna timmerstockar; jag var ensam med de eviga stjärnorna och det stora, vilda äventyret. Det är märkvärdiga planer man kan bygga upp i ensamheten vid lägerelden! Då känner fantasien inga gränser alls, då vet man knappt var det möjliga slutar och sagan tar vid. Om jag skulle lura kineser och tibetaner så som aldrig förr! Nu har jag ett tillfälle, nu är jag deras överman, om de så också resa hela Tibets landstorm. De bevaka oss icke. Vi kunna köpa korn, smör och får från Tugu-gumpa och föra till ön. Sedan stannar jag här med två man och båten. Vi inreda en grotta till bostad och resa en mur framför dess mynning för att skymma elden. Mina tjänare få föra våra hästar till Parka, där Rabsang, Tsering och de andra vänta oss. Där kunna de säga tibetanerna att bombo tjimbo försvunnit, och sedan återvända till Ladak. Allt spionerande skulle upphöra, man skulle glömma mig. Efter en månad eller två kunde jag en lugn natt ro i land, bränna båten och sedan på förbjudna vägar fortsätta till de trakter av Transhimalaja jag så gärna ville utforska.

Men — längre kom jag inte i mina drömmar, utan somnade i min tur, oåtkomlig för stigmän och vargar.

I den tidiga morgonen bedarrade stormen. Det var ännu mörkt då vi bröto upp. Men dessförinnan kastade

vi allt bränsle, som fanns kvar, på elden, och den sken som ett flammande bål ut över sjön. Om några morgonfriska tibetaner vore ute, skulle de tro att en spökeld brann på den ensliga ön. Så rodde vi i månskenet över till de våra, som höllo en ledfyr brinnande. Vi landade lyckligt hos dem efter vårt flyktiga besök på Gåsön, som underlig och svart reste sin delfinrygg över böljorna. Aldrig mer skulle jag sätta min fot på dess fridlysta strand.

Två nya dagsleder förde oss till Parka, där karavanen sålunda åter var samlad. Platsens hövding fordrade att jag redan följande dag skulle bryta upp på stora vägen till Ladak. Jag lovade att efterkomma hans önskan om jag fick stanna tre dagar vid nästa läger, Kalebs hed och bäck. Han gick in därpå utan att fråga varför, och jag förrådde icke mina planer. Dock skulle han själv och några andra tibetaner följa med för att hålla reda på mig, vilket sannerligen inte var så lätt.

I nordost reser Kajlas sin snöhöljda hjässa. Hit strömma pilgrimer från hela Tibet för att genom vandringen kring berget vinna förlåtelse och salighet. Vägen är fyra mil lång och leder över fyra kloster som sitta där likt juvelerna i en armring. Jag ville också vandra kring berget; det hade ingen europé gjort förut.

På kvällen gjordes allt färdigt. »Jag rider min vita Ladaki, proviant för tre dagar medtages på två lasthästar, fotografiapparatens stativ och en av båtens presenningar bliva mitt tält, Tsering, Rabsang, Ische och Namgjal följa med» — så lydde dagordern för den 3 september. Och av bar det mot mynningen av den trånga vilda dal genom vilken stigen går upp.

»Vad är meningen, vart ämna ni taga vägen?» frågade Parkas hövding.

»Jag kommer snart tillbaka, adjö så länge!»

Gubbarna tittade undrande efter oss, men vi raskade på och voro snart vid det första klostret, Njandi, där vi blevo vänligt mottagna av munkarna och tittade på deras

Fyra tibetaner med Kajlas' topp till bakgrund.

märkvärdigheter. Sedan fortsatte vi till det andra klostret, Diri-pu, vars kyffen voro fulla av pilgrimer. Jag föredrog därför att resa mitt lilla tält på klostertaket och hade fri utsikt över Kajlas topp rakt i söder.

Ett av mina käraste önskemål, som jag redan under 1901 års resa i Tibet hade eftersträvat, var att upptäcka Indus' källa. Nu hade jag varit den första européen vid Brahmaputras och Satledschs källor. Kunde jag också vinna Indus' så hade jag intet att klaga över. Och just i Diri-pu berättade munkarna att det var knappt tre dagsresor till Singi-kabab, Lejonflodens mun, såsom de kalla den ryktbara flodens ursprung.

Nu var jag i valet och kvalet. Pilgrimernas ringvandring kring det heliga berget — eller Indus' källa. Nej tänkte jag, karavanens läge vid Kaleb är för osäkert. Jag tar ringvandringen först — kanske jag sedan också kan erövra flodkällan.

Och så fortsatte vi då på de saligas stig bland andra pilgrimer uppför den branta steniga sluttningen till passet Dolma-la. Vi slogo oss i samspråk med en vallfärdande gubbe, som förklarade allt. Vid ett väldigt granitblock, under vilket en trång tunnelgång löper, stannar han och säger:

»Detta är en prövosten för syndare. Den som kan krypa genom denna gång har gott samvete, men den som fastnar däri är en bov.»

»Jaså,» frågar jag, »kan det inte hända att en mager skälm klarar sig, medan en tjock hederspascha fastnar i gången?»

»Nej,» försäkrar han med djupaste allvar, »tjockleken betyder ingenting.»

Emellertid fick Ische den olyckliga idén att rannsaka sitt samvete. Innan vi visste ordet av sågo vi honom försvinna under blocket och hörde honom pusta och stånka, kravla med händerna och sprattla med bakbenen och slutligen med halvkvävd stämma ropa på hjälp. Vi skrat-

Fem flickor på vallfart till Kajlas.

tade så att vi måste ta stöd mot blocket, men läto honom sitta kvar i hålet en stund för sina uppenbara synders skull. Sedan drogo vi ut honom vid benen, och han var lika snopen som dammig då han såsom en avslöjad bov återvände till dagsljuset.

Mellan ett par block vid sidan av vägen låg ett bylte kläder, som såg misstänkt ut. Det innehöll också liket av en äldre man, som icke orkat längre på vandringen kring gudaberget. Den döde såg tärd och fattig ut. Ingen visste vem han var, och hade han några anförvanter skulle de aldrig få veta att hans vallfart fört honom till nya äventyr på själavandringens dunkla vägar.

Barn och gubbar, män och kvinnor, rika och fattiga, hövdingar, herdar och nomader, skurkar som ha ett brott att försona, rövare som plundrat fredliga vägfarande, alla fullborda de den vandring som förkortar vägen till den stilla dvalan i Nirvana. Vallfarten kring Kajlas leder också till välsignelse på jorden. Den avvänder ont från tibetanernas tält och kojor, sjukdom från dem själva, deras barn och hjordar, skyddar mot rövare, tjuvar och förluster, skänker regn och bete, förkovrar fåren och jakarna — den är som en besvärjelse och talisman, den hägnar dem själva och deras egendom, liksom de fyra målade andekonungarna skydda tempelsalarnas gudabilder mot demonerna. De nalkas Kajlas med samma vördnad som andra pilgrimer erfara i Lhasa, Taschi-lunpo, Benares, Mekka, Jerusalem och Rom, dessa helgedomar som draga så många skuldbelastade och sanningssökande syndare till sina altaren.

Vår gubbe berättade att han höll på med sitt nionde varv. Han skulle gå kring berget tretton gånger och behövde två dagar för varje kretsgång. Min vallfart var förfelad, försäkrade han, eftersom jag red.

Vi sågo också två unga lamor, som mätte upp vägen med sin egen kroppslängd. De lade sig framstupa på marken, gjorde med en benbit ett märke i stigen, reste

sig, gingo fram till märket, lade sig åter framstupa och så undan för undan hela berget runt, fyra svenska mil. En sådan kretsgång kräver tjugu dagar och är i gudars och människors ögon lika mycket värd som tretton vanliga vandringar till fots. I de tvärbranta grusbackarna nedför Dolma-la är det icke så lätt att lägga sig framstupa gång på gång — det går bättre i uppförsbackarna.

Den ena laman höll på med sitt andra varv. Då han fullbordat det, skulle han begiva sig till ett kloster och låta mura in sig i en mörk grottboning för återstoden av sitt liv. Och han var blott tjugu år gammal! De vandra på villovägar, men deras tro är så stark att den kan försätta berg. De offra jordelivets förmåner för evighetens salighet. De blicka längtansfullt upp till Kajlas topp, där Siva bor i sitt paradis. »Blicka upp till Sion, våra högtiders stad. Dina ögon skola se Jerusalem!» så heter det på Bibelns heliga och högstämda språk.

Äntligen äro vi uppe på Dolma-passets sadel, som uppnår den väldiga höjden av 5,669 meter. Där ligger ett granitblock, flera hundra kubikmeter mäktigt; på dess krön är en stång nedsatt i ett röse, och från stångens spets utgår snören åt flera håll, fullsatta med vimplar och behängda med trasor. Då pilgrimen når fram till blocket, sätter han med tummen fast en smörklick i dess sida, rycker lös en test av sitt eget hår och fäster den i smöret. Han har då offrat både av sig själv och av sin egendom och vill han öka sina förtjänster, så sliter han en trasa ur sina kläder och binder den vid ett av snörena. Man offrar också gärna en tand, och i blockets sprickor sutto hela radband av människotänder instuckna.

Medan jag satt vid blockets fot och ritade, kom en lama, lutad på sin stav. Han bar en ringklocka, en trumma och i en korg på ryggen ett litet sjukt barn. Varför? frågade jag, och han svarade att han av barnets föräldrar fått tsamba för två dagar mot det att han bure barnet ett varv kring det helande berget.

Men tiden lider och vi måste skynda. Vi gå, rutscha och hasa oss utför branterna, vi passera gölen Tso-kavála, vars is aldrig går upp, vi hasta ned genom dalarna, rasta över natten i ett nytt kloster och hamna på tredje dagens afton åter i lägret vid Kaleb.

Genast vid framkomsten kallade jag Parkas hövding till mig och sade: »Nu reser jag till Indus' källa.»

»Det kan bombo tjimbo försöka,» svarade han. »Budkaveln har redan gått till tolv hövdingar i bergen att fasttaga er, om ni inte följer stora vägen.»

»Gör ingenting! Jag reser ändå. Ingen kan hindra mig.»

»Jag skall icke lägga hinder i er väg, om ni låter er karavan följa stora landsvägen och efter er nya avstickare förenar er med den. För övrigt handlar ni på egen risk.»

Mitt följe bestod av fem Ladakmän och våra egna sex lastdjur. Vi hade ingen vägvisare — vi reste ju på egen risk och mot tibetanernas vilja. Vår beväpning utgjordes av två gevär och en revolver — trakten sades vara osäker för rövare. Först styrde vi kosan till Diri-pu och lägrade där och sedan bar det upp till Transhimalaja, som korsades i det 5,466 meter höga passet Tseti-latjen-la. På dess norra sida leder en dal med en bäck ned till övre Indus. Här redo vi fatt några tjangpa-män eller nordbor, som drevo fem hundra får, lastade med korn, framför sig. Dessa nomader hade bytt till sig kornet mot salt och voro nu på hemväg. Genom vänligt samspråk vunno vi deras förtroende och lägrade tillsammans vid flodstranden.

En av gubbarna åtog sig att följa oss till Indus' källa och han ökade sin godhet med att sälja oss åtta fårbördor korn. Fåren som buro bördorna skulle också följa med, så att våra egna lastdjur icke frestades för tungt. Gubben tog grundligt betalt för sina tjänster — ungefär lika mycket om dagen som mina egna män hade i månadslön, men upptäckten av Indus' källa var väl också värd någonting!

Den fjärde dagsresan förde oss utmed Indus, som här icke är annat än en obetydlig bäck och på aftonen den 10 september slogo vi läger vid den klipphäll, under vilken den berömda floden kommer fram i en rad av källor. För två tusen två hundra år sedan gick den store Alexander med sin makedoniska här över Indus vid den punkt där floden majestätisk och mäktig träder ut ur Himalaja för att strömma över Indiens slätter. Alexander trodde att han befann sig helt nära källan, och han rodde utför floden ända ned till havet. Han anade icke att från den punkt, där han först nådde Indus, avståndet till källan icke var mycket kortare än avståndet till mynningen.

Stämningen var därför hög. Jag hade ju också korsat Transhimalaja för fjärde gången, i passet Tseti-latjen-la. Tundup Sonam, den outtröttlige jägaren, kuriren och roddaren, bidrog till festen med ett präktigt vildfår, Ovis Ammon, vars skalle med de vackert svängda hornen jag gömmer som ett minne från Indus' källa. Ja, vi hade det verkligen förträffligt på alla sätt och vis! Ingen tibetansk eskort som övervakade alla våra mått och steg, härliga upptäckter bakom oss och okänt land framför oss i nordost, fullt upp med kött och korn, en hygglig vägvisare och våra lastdjur i förträfflig kondition! Tillfället fick icke lämnas obegagnat. Det kunde få gå hur som helst sedan, men nu skulle här göras upptäckter.

Därför fortsatte vi helt lugnt mot nordost och tillryggalade fem dagsleder genom ödsliga trakter tills vi nådde Jumba-nomadernas tältbyar. Så långt som hit hade budkaveln icke skickats och vi blevo också gästfritt mottagna överallt. Men jag kunde icke fortsätta i det oändliga och lämna den övriga delen av karavanen vind för våg. Min kassa var också alltför klen för några vidlyftigare äventyr. Därför avbröto vi den nordostliga kosan och styrde västerut till Gartok, där de båda vicekonungarna över västra Tibet residera, och där Robert med den övriga karavanen hade order att invänta vår återkomst.

Sålunda korsade vi ännu en gång övre Indus och för femte gången Transhimalaja i passet Djukti-la som är 5,825 meter högt, mer än tusen meter högre än Mont Blanc.

Den 26 september voro vi framme i Gartok och funno de våra i bästa välmåga. Många köpmän från Lhasa och Leh hade rest sina tält kring vicekonungarnas hus för att utbyta varor. Bland dem var min gamle vän Gulam Rasul som gjort mig så ovärderliga tjänster vid uppbrottet från Leh. I Gartok fick jag också mottaga många viktiga ting från Indien, däribland sex tusen rupier i silver, konserver, böcker, instrument och, bäst av allt, en post hemifrån, som fyllde flera låsta lädersäckar. Det var en hel liten karavan, som på befallning av vicekonungen av Indien, lord Minto, och genom min vän överste Dunlop Smith i rättan tid skickats mig till möte, allt under betäckning av fyra indiska gendarmer.

En ny vinter var i antågande och nattkölden sjönk redan till 20° och mer. Jag var rov för en tärande oro och låg i timtal över mina kartor vid glöden i mitt tält. I fem pass hade jag korsat Transhimalaja, men mellan de båda passen Angden-la och Tseti-latjen-la hade jag lämnat en lucka 500 kilometer lång. Den vita fläck av okänt land, som jag förgäves sökt kinesers och tibetaners tillstånd att få korsa, upptog en areal av 120,000 kvadratkilometer, nästan lika mycket som Norrbottens och Västernorrlands län tillsammantagna.

Det gällde därför att tala förstånd med de båda vicekonungarna i Gartok. Men de voro omutliga, orubbliga som hälleberget. »Icke ett steg åt höger eller vänster om stora landsvägen till Ladak,» svarade de; »går ni på förbjudna vägar, blir ni eftersatt och tvingad till Ladak av beväpnade män.»

Då återstod blott en utväg: att gå tillbaka till Ladak och med en ny karavan inträngа i Tibet från norr liksom förra året. Det skulle bliva en dyrbar och långvarig affär och jag visste att en vinterfärd genom hela Tibet icke

Köpmän från Ladak i Gartok. — Den mellersta mannen är Gulam Rasul.

var en lek. Men jag fattade mitt beslut utan tvekan och skulle åtminstone inte återvända hem utan att ha gjort allt som stod i mänsklig makt för att erövra den sista och största fläcken av okänt land på Asiens karta.

Gulam Rasul blev nu min högra hand. Jag hade blott att befalla och han skulle anskaffa allt. Den nya karavanen skulle stå färdig och vänta mig i den lilla byn Drugub i Ladak den 30 november. Alla mina gamla tjänare skulle avskedas, ty om jag återvände till trakter där vi varit förut, fick ingen finnas bland oss som tibetanerna kommo ihåg och kände igen. Själv måste jag resa i förklädnad för att få fritt genomtåg bland nomaderna. Gulam Rasul skickade kurirer till Leh för att värva elva de yppersta tjänare som kunde fås; en av dem skulle vara karavanförare liksom Muhamed Isa varit förr. Femton präktiga hästar skulle uppköpas och tillräckliga förråd av korn, ris, tsamba, te, socker, stearinljus, tändstickor och mycket annat, allt stuvat i säckar. Tjugu små härdiga mulåsnor från Lhasa köpte jag redan i Gartok av Gulam Rasul. Själva hade vi ännu fem djur kvar, ty en mula hade blivit riven av vargar på Gartoks ängar.

Men ännu hade vi långa vägar till Drugub. Efter ett hjärtligt farväl av Gulam Rasul började vi färden, och den 26 november nådde vi byn Tanksi i Ladak. Här skulle vi skiljas. Jag hade ätit min frukost och Tsering bar ut de slitna faten och skålarna av emalj. »Det är sista gången, Tsering; du har tjänat mig troget och väl.» Då började min gamle kock att gråta och skyndade ut.

Sedan kallade jag dem alla till mitt tält, där de fingo ut sina löner jämte stora drickspengar. Längre fram hedrade Sveriges konung dem alla med guld- och silvermedaljer bärande konungens bild, expeditionens årtal och sveakronan överst. Jag sade dem mitt tack för obrottslig trohet och lydnad under slit och släp i min tjänst; nu voro de värda lugn och vila i familjekretsen vid hemmets

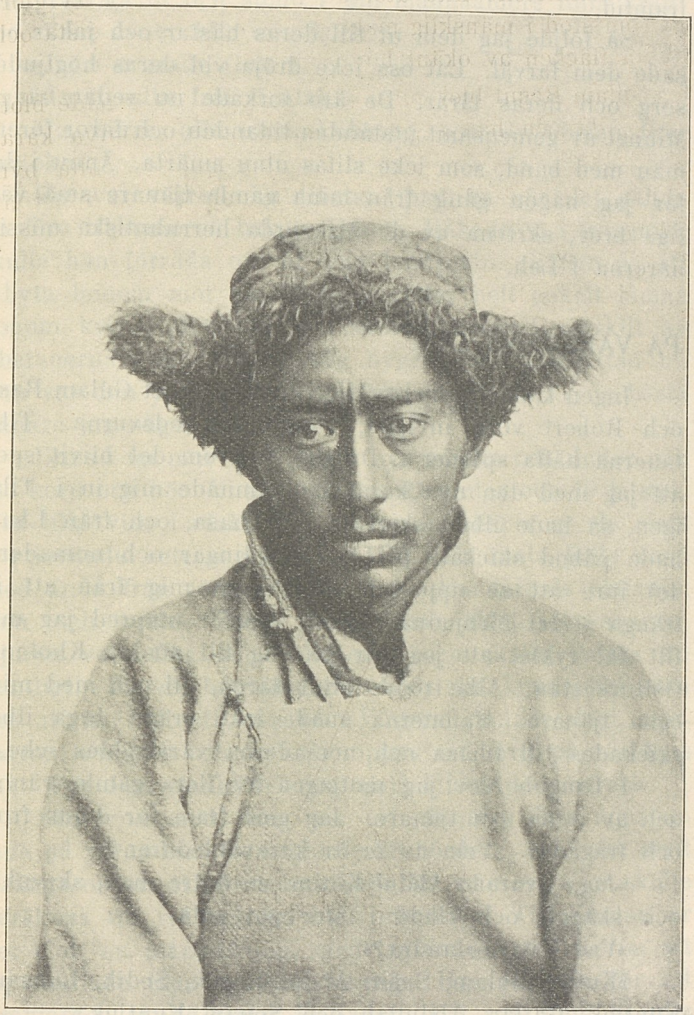

Gulam, min kock.

härd. Sist önskade jag dem alla en ljus och lycklig framtid.

Så följde jag dem ut till deras hästar och jakar och sade dem farväl. Låt oss icke dröja vid deras högljudda sorg och deras tårar. De äro torkade nu sedan länge. Minnet av gemensamt utståndna lidanden och faror förena män med band, som icke slitas utan smärta. Ännu i dag får jag någon gång från mina gamla tjänare små vänliga brev, skrivna av de älskvärda herrnhutiska missionärerna i Leh.

PÅ VÄRLDENS TAK.

Ingen kände mina verkliga planer. Blott Gulam Rasul och Robert voro invigda, men också edsvurna. Tibetanerna hålla spioner i Drugub, och om det blivit sport att jag med den nya karavanen ämnade mig in i Tibet igen, så hade ilbud skickats till Lhasa, och från Lhasa hade påbud skickats till alla hövdingar och nomader i det inre att se upp och att hindra mig från att inträngа i det förbjudna landet. Därför utspred jag med flit det ryktet att jag var på väg till staden Khotan i Ostturkestan. Alla trodde blint därpå, till och med mina egna tjänare. Spionerna anade icke oråd. Inga ilbud skickades till Lhasa och nomaderna varskoddes icke.

I Drugub blev jag mottagen av flera gamla vänner och av mina nya tjänare. Jag gick fram för deras front och frågade: »Vem av er är karavanledaren?»

»Jag,» svarade Abdul Kerim, en äldre man, skrynklig och skäggig och klädd i stor gul päls.

»Vad heta de andra?»

»Kutus, Gulam, Suän, Abdul Rasak, Sedik, Lobsang, Kuntjuk, Gaffar, Abdullah och Sonam Kuntjuk.»

»Alltså elva inalles, åtta muhamedaner och tre lamaister.» De hade varit i tjänst hos Gulam Rasul och han hade ansvarat för dem. Alla voro beresta, fyra

hade varit ända till Schigatse och Lhasa. De sågo glada och präktiga ut och stodo i sin mannaålders fulla kraft.

»Vem av er blir min kock?»

»Jag,» svarade Gulam.

»Är ni alla från Ladak?»

»Ja, herre, alla utom Lobsang, som är tibetan från Gartok.»

Det var värre! En tibetan, just nu när det gällde att föra tibetanerna bakom ljuset. Råkade vi i trångmål, skulle han förråda oss åt sina landsmän. Bättre då att utbyta honom mot någon annan eller helt enkelt lämna honom kvar. Men jag höll sedan gammalt särskilt av tibetanerna och Lobsang såg hygglig och trohjärtad ut. Han var den yppersta av hela sällskapet, en av de bästa tjänare jag någonsin haft.

Utmed en mur stodo våra nya hästar och mulor och åto korn och hö. Vi ägde inalles 21 mulor och 19 hästar. Min lilla vita Ladaki och en annan häst voro de sista överlevande veteranerna från Leh. En mula hade varit med ända från första lägret under Ganderbals platåner. Hon och bruna Puppy voro alltså äldst i karavanen. Djuren voro feta och välmående och skulle fodras ordentligt. Då sötebrödsdagarna voro slut kunde det vara bra att ha hull att leva på. Vintern väntade dem, stormarna, snöyran och de kala, öppna vidderna på världens tak. För dem skulle det nog ändå bli en dödsmarsch.

Säckarna med korn, ris och tsamba lågo uppstaplade på varandra. De utgjorde 28 bördor. Jag hade givit stränga order att provianten både för män och djur skulle beräknas till två och en halv månader. Till Khotan är det blott en månads väg, men jag sade Abdul Kerim att jag ämnade taga en stor omväg. Han svarade för att provianten skulle räcka 75 dagar. Det var dumt av mig att lita på honom.

Blott jag och Abdul Kerim fingo rida. Tält, sovdon, konserver, kök, te, socker, ljus, verktyg, vapen, bytes-

varor och gåvor, silver, böcker, instrument, m. m. utgjorde tio bördor. Allt detta, utom tält och bäddar, nedpackades i hållbara kistor klädda med skinn. Allt det gamla som icke behövdes, mina anteckningar, ritningar, kartor, samlingen av bergartsprover, båten m. m. anförtroddes åt Robert, som skulle föra det till Ladak och Indien. Och han fick också medtaga en diger post till mitt hem och till många vänner.

Vi hade tre splitter nya tält, två större åt männen, och ett mycket litet för mig. Ju mindre det var desto lättare kunde det hållas varmt. Man kunde nätt och jämnt stå rak under takstången och få plats till bädden och två kistor. Bädden utgjordes av ett stort fyrkantigt stycke av hopsydda getskinn; jag låg på hälvten och hade den andra hälvten över mig med den fina, mjuka, vita ullen inåt. Över det hela hade jag en filt och en präktig päls från Lhasa. Det var ett stort behag att flytta in i min nya våning, och inkrupen i mitt ide märkte jag icke de 23 gradernas köld på natten till den 3 december. En av mina kistor upptogs mest av böcker, som kunde offras efter hand som de blivit lästa; i en annan låg min Ladak-förklädnad instuvad.

Den 4 december tog jag ett hjärtligt farväl av Robert och tackade honom för hans ärlighet, trohet och tålamod. Då han dragit sina färde var jag den siste, som var kvar av hela vår ursprungliga karavan. Mina nya tjänare voro främlingar för mig, jag en främling för dem; de hade icke en aning om de vilda äventyr mot vilka jag ämnade draga åstad med dem.

Blott en svensk mil skilde oss från det första nattlägret, byn Schejok, och ändå krävde den vägen åtta timmar. Genom en trång och oländig klippdal strömmar Drugubs bäck norrut och förenar sig med den stora floden Schejok, som kommer från trakten av Kara-korumpasset och är en av Indus' mäktigaste källfloder. På sommaren är Drugub-bäckens hålväg icke farlig, ehuru be-

lamrad med granitblock. Men på vintern, då bäcken fryser bitvis och täpper dalen... ja, vänta så skall ni få höra! Hela vårt bagage måste bäras av män. De hade tidigt på morgonen brutit upp med sina bördor. Våra fyrtio lastdjur buro intet annat än sina nya packsadlar. Bruna Puppy och två hundar från Gartok följde dem. Jag red sist av alla nedåt dalen, åtföljd av en hövding, Anmar Dju.

Sex gånger skulle vi över bäcken. Vid första vadstället hade is lagt sig under natten. Nog knakade det under hästarna, men över kommo vi torrskodda. Vid andra passagen låg bäcken öppen mellan hårda iskanter; även här klarade vi oss lätt. Det tredje vadstället gav oss en försmak av vad som komma skulle. Iskanterna stodo tvärskurna; först måste hästen från den hala kanten på huvudet ned i meterdjupt vatten, för att vid andra stranden taga språnget upp igen. Han måste vara väl broddad för att inte halka. Genom isstockning hade floden blivit dämd längre ned, så att iskanterna stodo under vatten. Man kunde därför icke sanda, utan måste taga risken. Hästen tvekar inför språnget och ryttaren väntar ett mördande bad. Det är farligt att sköljas med av den strida, forsande strömmen; förlorar man fattningen kan man svepas in under istaken längre ned. Men även här kommo vi över, någorlunda torrskodda.

Dalen kryper ihop alltmer och liknar en korridor mellan vilda granitklippor. Vid högra stranden stupar en tvärbrant blankpolerad häll rakt ned i floden och dess fot spolas av dess öppna vatten. Fotgängare kunna dock taga sig förbi denna klippudde genom att söka fotfäste i små ojämnheter och sprickor. Hela vår last bars sålunda kring udden. Själv gick jag barfota för att inte slinta. Vid andra sidan blev jag buren av en stark karl över hal, översvämmad is.

Värre är det för djuren, som av klippan tvingas att korsa bäcken två gånger. Dalfåran är istäppt längre ned

— därför bildar bäcken en verklig bassäng av mörkblått, kristallklart vatten, som långsamt ringlar utmed klippans fot. Vid den motsatta, vänstra, stranden är bäcken frusen till en bred iskaka. Här måste djuren över för att kringgå klippan.

Suän, en högrest, svartskäggig man, prövade vadet barbacka på en av de största hästarna. Hästen stretade emot och stegrade sig, men karlen hetsade honom, hojtade och skrek, fäktade med ett spö och klämde i med hälarna. Det iskylda vattnet stiger över hästens buk. Han sjunker allt djupare för varje steg. Nu är han mitt i den otäcka svartblåa gölen. Han förlorar fotfästet och börjar simma. Suän kastar sig ut i strömmen och simmar till iskanten, där han äntligen lyckas komma upp. Dör han inte, så är han inte en vanlig människa, tänkte jag. Det gick kalla kårar över min rygg bara av att se på honom, där han stod och huttrade, medan isvattnet dröp efter hans sidor. Han hade hel och hållen varit under vatten och blivit av med sin pälsmössa. Den där blir bra i Tibet!

Fyra kamrater prövade ett annat vadställe litet högre upp och kommo över, doppade till halsen. Sedan jagades djuren i klunga över älven. Alla klarade sig, utom en ovanligt filosofiskt anlagd mula. Hon blev liggande i vattnet invid iskanten och försökte inte ens att taga språnget förrän hon vart obarmhärtigt bombarderad med stenkastning från vår strand. Då kravlade hon sig upp och följde de andra. Men iskakan brast, hon gick tvärs igenom och blev åter liggande orörlig. Hon såg ut, som om hon tänkte stanna tills hon frös fast i isen. Alla fem karlarna måste med linor och rep draga upp henne och sedan släpa henne i liggande ställning över isen till fast mark. Hon tog ingen skada alls, hon var bara lat.

Nedanför klippan måste de arma djuren och de fem karlarna över till vår strand igen, innan de återfått kroppsvärmen. Karlarna redo, hästarna bottnade, men vattnet

steg dem över svansroten. Vi hade under tiden gjort upp en eld bland strandens taggiga buskar, så att männen, som varit i floden, kunde få värma sig, kläda av sig och byta om från topp till tå. Lyckligtvis fanns deras pick och pack nära till hands bland bagaget. Djuren stodo i en tät klunga på skälvande ben, och isklumparna, som hängde från deras sidor, svansar och manar, skramlade och knäppte som kastanjetter.

Vid det sjätte vadstället fanns ingen is alls; bagaget blev buret av splitternakna män, som stödda på sina stavar gingo och balanserade mellan försåtliga, hala block i flodens botten. Vattnet steg dem till bröstet. En bärare fick kramp då han kommit halvvägs och blev stående tills ett par behjärtade ynglingar kastade sig i floden för att släpa honom i land. Själv red jag, med benen uppdragna till sadeln, vilket är invecklat nog, då hästen gör den ena »kovändningen» efter den andra. Ett ordentligt fotbad fick jag väl och var glad att detta var vårt sista vadställe. Vid en ny eld fingo bärarna värma upp sina darrande och blåfrusna leder.

I kolmörka natten kommo vi fram till byn Schejok, där folket hade riktiga stockeldar brinnande på en gård. Detta var vår första dagsled på den nya resan till Tibet. Den hade varit hård för både män och djur, och en vilodag var nödvändig, icke minst för packsadlarnas torkning kring eldarna. Min nya drabantkår hade på ett lysande sätt bestått sitt »elddop» och skulle nog reda sig i alla de svårigheter som väntade oss. På kvällen kallade flöjter och trummor till sång och dans, men Schejok var också den sista byn i Ladak på vägen till Karakorums pass.

I Schejok voro vi på en höjd av blott 3,769 meter och nattkölden sjönk blott till — 9,2°. Men då vi den 6 december bröto upp mot nordnordväst genom Schejokflodens storslagna dalgång, skulle höjderna stiga steg för steg och temperaturerna sjunka.

Redan vid första lägerplatsen, Storskogen, där buskar växa, hade vi endast en utböling kvar, nämligen Schejokbon Tubges, som skulle följa oss några dagar för att hjälpa våra 25 får över floden. Fem gånger korsade vi det brusande flödet med dess isskodda strandbryn. Följande dag medförde fyra ofarliga flodövergångar. Väldiga och granna resa granitklipporna sina gavlar på ömse sidor, tysta och högtidliga som domkyrkor och fästningstorn. Ett block, stort som ett hus, har rasat ned mitt i dalen och i fallet brustit, liksom kluvet av en jättes yxa. Vid Duvslagets dyner gick kölden ned till 16,4°. Om en väg kan man icke tala. De ostturkestanska handelskaravanernas vinterspår spolas bort av sommarens högvatten, då Schejokfloden brusande och vild fyller hela dalbottnen. Var och en söker sig fram där han tycker att granitgruset och blocken ligga glesast.

Nästa läger kallas Ängskullen. Där rastade en karavan från Khotan, som skickat bud nedåt Ladak för att få hjälp sedan flera av dess hästar dött. Man talade om en stor karavan, som på Kara-korum-passet förlorat 52 hästar och tills vidare måst slopa en stor del av sina varor. De köpmän vi mötte skulle vid framkomsten till Schejok och Drugub berätta att de sett oss och alla skulle tro, att vi verkligen voro på väg till Khotan.

Nitton grader kallt! Ännu en dagsled och kölden har sjunkit med ytterligare två grader. Vi ha korsat flo den sex gånger. Platsen heter Tamarisklunden och höjden är 4,101 meter. Detta är den sista punkt, där man kan tala om gott bete och därför vilar man över en dag. Hästarna gnägga, fåren bräka i gräset, floden porlar klingande i dalen och någon gång eka åskorna efter ett ras. Jag längtade ut ur den instängda dalgången upp på Tjang-tangs fria, öppna vidder, där vi kunde svänga av åt öster och sydost mot målet i stället för att fortsätta mot nordnordväst, allt längre bort från vår kurs. Men

Tubges, herden.

alla bidalar från öster, som vi undersökte, voro oframkomliga, och vi måste ännu hålla floden kär.

Fåraherden Tubges är en vägkunnig man, trygg och lugn i alla väder. Han ber att få följa oss allt framgent, och jag binder honom gärna i min tjänst. Jag hade alltså tolv tjänare och var själv den trettonde i karavanen.

Nästa dagsled förde oss förbi ett par döda hästar och de bördor de burit, silke från Khotan, insytt i säckväv och märkt med den turkestanska firmans röda stämpel. Om dessa hästar stupa innan de fullbordat en månads vandring över fjällen, vad kunde vi då vänta av våra djur som hade väl fyra månader till skapliga nejder!

Den 15 december blevo spillrorna av förolyckade karavaner allt vanligare, fallna hästar, varubalar, packsadlar, ur vilka höstoppningen blivit uttagen för att rädda en sviktande bärare. De äro som skepp vilka måste kasta sin last över bord då de begynna sjunka.

Ett dalföre med isbelagd bäck inbjuder till en östlig genväg. Men snart krymper den till en hålväg och blir fruktansvärt trång. Då skickar jag spejare i förväg. De komma tillbaka med besked att dalen är spärrad av ett ras som nyligen ägt rum. Vi måste vända om och ha vid nattlägret förlorat en hel dag förgäves.

Kvällen är bistert kall, kölden sjunker till —24,6°. Rimfrosten sitter vit i våra skägg. Bergen falla tvärbranta och svarta mot dalen och likna väldiga sarkofager, täckta med sin vita svepning av månbelysta snöfält. Mina tolv drabanter sjunga icke mer, alla toner frysa bort i kölden, som ensam sjunger därute. Det är förfärande tyst. Då och då gläfser och morrar den gula vallhunden från Gartok; han är arg, icke på månskenets gåtfulla skimmer över berg och dalar och blänkande is, utan endast på kölden. Han förstår nog att det inte hjälper, men det är väl ett sällskap för honom att på något sätt ge luft åt sitt dåliga lynne.

Jag skulle just till och somna, då jag hörde några underligt pipande ljud från kökstältet. Jag ropade på Gulam och frågade om det var Puppy som varit framme och ökat karavanen igen. Ja bevars, fyra valpar hade kommit till världen. Jag tog på mig päls och mössa och gick att hälsa dem välkomna. Puppy låg i ett riktigt rede av säckar och filtar och slickade de sina. Två voro hyndor och dränktes obarmhärtigt för att mjölk och värme skulle räcka bättre åt de båda manliga valparna. Jag satt kvar och studerade mina nya vänner tills jag var stelfrusen och knappt kunde gå tillbaka till mitt tält. Den ena valpen var så försigkommen att han småskällde på morgonkvisten — han tyckte väl som gula hunden att han blivit förd till ett tjuvkallt land. Framdeles skulle han skälla över hettan i Indien — men det är en annan historia. Emellertid fick Kuntjuk bära kräken inpå bara kroppen under marscherna, och han skötte dem verkligen med rörande ömhet.

Den 17 december hade vi bitande köld och blåst. Man domnar bort i sadeln. Jag har baschlikens flikar virade flera varv kring ansiktet och av andedräkten förvandlas de till ett hjälmvisir av is. Vi ägna ingen uppmärksamhet åt en lägrande karavan från Jarkent, utan taga av åt öster genom en trång bidal, vars botten till synes är belagd med marmorplattor — av glashård, glänsande, mjölkvit is. Dess bättre ha Jarkent-männen i går sandbestrött sin gångbana, men ändå halka och falla flera av våra djur och måste lastas om. Vid dagens lägerplats rastade en annan Jarkent-karavan på väg hemåt, norrut. Dess förare bådo att få göra sällskap med oss över Kara-korum-passet, men jag betackade mig för allt spionerande över mina hemliga vägar.

En stackare, som förfrusit sina fötter på passet, kom krypande fram till vårt läger och visade hur kött och tår förtvinat och fallit av. Han hade tjänat i den första Jarkent-karavanen och grymt blivit avskedad och övergiven

på grund av sina frostskador. Köpmannen, hans husbonde, hade förlorat tillräckligt många hästar för att upptaga en av de återstående med ett värdelöst människovrak. Han fick värma sig, dricka te och äta vid vår eld, och då vi drogo vidare gåvo vi honom tsamba för flera dagar och pengar att hyra en häst till Schejok.

Under två timmars ritt räknade jag 63 döda hästar vid sidorna av vägen. Hur kan det löna sig att driva handel på denna — den högsta karavanvägen på jorden?

Nu leder stigen som en hylla i en tvärbrant, snöklädd sluttning högt över Murgu-dalens botten. Snön är hal och försåtlig, ett felsteg av hästen och man är förlorad. Utsikten är storartad, men man njuter ej därav när det är 18° kallt klockan ett. Så bär det åter ned i dalen, där snön ligger djup. Solen sjunker, skuggorna klättra uppför de rödgula bergen, det blåser och är gnistrande kallt, och man tänker: fortfar det här en stund till så fryser jag ihjäl. Lägerplatsen är namnlös och har numret 283. Ej spår av gräs. Djuren tjudras i en klunga tätt intill varandra; fåren motas in i en grotta.

Då kom Abdul Kerim och sade: »Herre, vi ha ännu korn för tio dagar; innan den tiden nå vi Schahidullah, där allt kan fås.»

»Tio dagar! Är du galen, karl, lyder du inte order! Har jag befallt dig att medtaga korn för 2½ månader eller icke?»

»Jo, herre, jag har handlat illa,» svarade den gamle mannen och började snyfta.

»Är du karavanförare, så är det din plikt att svara för provianten. Om tio dagar börja hästarna att dö. Vad tänker du göra sedan?»

»Herre, låt mig skynda till Schahidullah och hämta korn; om två veckor kan jag vara tillbaka.»

»Det är icke min mening att blotta mina planer för kineserna. I Schahidullah står kinesisk gränsvakt.»

Abdul Kerim var en hedersman, men det finns, även i Asien, oändligt hederliga idioter. Inte kunde jag hänga honom heller, men nog ville jag avskeda honom. Jag förlät honom — de oskyldiga hästarna fingo försona hans dumhet och det var orättvist. Skulle jag vänta vid grottan en månad och skicka bud till Schejok efter mera korn? Nej, man tar inte korn var som helst utan beställning i förtid. Och vad skulle folket i Ladak tro — och de tibetanska spionerna! Alla skulle förstå vad jag menade. Med passaren mätte jag ut avstånden på mina kartor. Sexton svenska mil skilde oss från lägret n:r 8, där vi förra året funnit gott bete. Så långt skulle allt gå bra. Men därifrån hade vi 65 mil till sjön Tong-tso, dit jag ämnade styra kosan för att sedan gå rakt över Transhimalaja, mitt över den sista vita fläcken. Redan före Tong-tso borde vi finna nomader. Hästarna voro tillspillogivna, men mulorna brukade, enligt Gulam Rasul, aldrig få korn, utan skötte sig själva och kunde i värsta fall leva på vildjakens gödsel. Alltså, ingen dagtingan; den ursprungliga planen får icke ändras en hårsmån.

Nattkölden sjönk till — 35,1°. Ännu klockan ett på dagen, då det är som »varmast», visar termometern — 21°. Vi tåga som en karavan i levande alabaster genom ett landskap av nybruten, gnistrande marmor. Mitt för lägret n:r 283 kommer en bidal ned från öster. Kutus har varit och rekognoscerat den och tror att den erbjuder oss en genväg upp på platålandet. Vi följa spejarens spår i snön så långt de räcka och fortsätta sedan allt högre timme efter timme. På en sluttning växte frostbundna, förnöjsamma tuvor; sedan upphörde allt liv.

Det bästa av dagen hade gått, då karavanen stannade. Abdul Kerim kom och rapporterade att dalen var spärrad av blockras på två ställen. Jag gick upp för att se om väg kunde anläggas. Ja, nog kunde man krypande på isen mellan och under blocken hala säckar och kistor förbi, men att taga djuren levande över block-käglorna

var fullständigt omöjligt. Vi lägrade där vi voro, just då aftonskuggorna började falla.

En sådan natt! 34,8° kallt. Sökande efter bete gå djuren omkring och snubbla på tältstrecken; man hör hur de skrapa med hovarna i snön för att blotta gräset som inte finns. De tuggade på tomsäckar och rep och gingo illa åt varandras svansar. Livet på vintern häruppe bland fjällen är en förtvivlad kamp mot förfrysning. Man fryser jämt, händerna äro knappt användbara, fötterna utan känsel.

Så följde vi våra egna spår nedåt till den tuvbevuxna kullen, där vi unnade djuren en vilodag. De hade icke druckit på länge. Isstycken uthöggos därför ur den frusna bäcken och smältes i männens båda kittlar.

Vi bryta åter upp. Jag rider sist; Kutus följer mig till fots. Inom kort passera vi den vita häst Muhamed Isa red från Schigatse till det läger, där ryttaren dog och där gångaren degraderades till lasthäst. Han såg trött och utsliten ut och behövde en lång, lång vila. En korp som följt oss höll honom sällskap.

Olyckslägret n:r 283 lämnas bakom oss och så äro vi åter inne på karavanernas stora stråkväg, de döda hästarnas väg. Man ser dem i alla ställningar som de gått och stått och fallit. Här ligga fyra bredvid varandra, som om de sökt sällskap i döden. De förtorkade och hårdnade skroven knastra som trä, då gula hunden sliter i dem. Somliga sticka endast delvis upp ur snön, men alla vila på vita bäddar i dödsskuggans dal. Med stapplande steg ha de följt sina karavaner så långt de orkat. Sedan ha de lagt sig ned i den tysta ljuvliga vilan, som befriat dem från deras grymma plågoandar. Vad är det de skälla på, hundarna, där ute i de stilla, kalla vinternätterna? Är det på de stupade hästarna eller deras vålnader? Jag längtade bort från denna smärtornas och lidandets väg, som jag tillryggalagt en gång förr, år 1902, ända till Ostturkestan. Jag visste därför, att

den var stenlagd hela vägen med dödskallar och skelettdelar av hästar.

Allt högre bär det. Orkanlik blåst ligger på från söder. Tur att vi icke ha motvind, då skulle vi förfrysa. Fint, rött stoft av söndervittrad sandsten sveper som blodiga skyar upp genom dalen och färgar snöfälten röda. Ett trångt ställe i dalen bär namnet Dovlet Beks dödsläger, efter en hövding som här slutade sina dagar. Högre upp krymper fåran till en slingrande korridor. En liten vidgning, där man åtminstone är skyddad mot blåsten, kallas Röda hålan. Här lägrar karavanen. Mulorna knapra på frusen gödsel efter tidigare gäster.

Man blir kuslig till mods i en sådan avgrundshåla som denna. Högt över våra hjässor rasar snöstormen och vilselupna flingor dansa ned till oss. I mörkningen kommer herden med tolv får i behåll, de andra ha frusit ihjäl på vägen. Natten sänker sig hotande och hemsk över de röda klipporna och den eviga snön. Inte ett liv finnes i närheten och ändå fyller gula hunden klyftan med sitt ödsliga skall. Jag hör en bedjande och välljudande sång, i vars mjuka böljegång en stark stämma tid efter annan utstöter ett dovt och högtidligt Allahu ekbär, Gud är stor.

»Vad är det ni sjunger?» frågar jag Gulam.

»Vi bedja, att Allah i morgon måtte förskona oss för snöstorm.»

Från Röda hålan slingrar stigen brant upp till Dapsangs höjder. En karavan som där blir överrumplad av snöstorm är förlorad.

Under hårda dagar hörde jag sedan ofta denna vackra bönehymn. Den berörde mig smärtsamt. Den ljöd som en förebråelse full av mildhet och tålamod. Jag tänkte på kyrkorna där hemma, som man så tanklöst kan vandra förbi medan klockorna enträget kalla till gudstjänst. Men denna sång plågade mig därför att männen sjöngo den

blott då de voro modfällda och ansågo vårt läge förtvivlat. Det var som om de velat säga mig, att jag gick mot ett nederlag och att jag denna gång spänt bågen för högt.

EN DÖDSMARSCH GENOM TJANG-TANG.

Julaftonen är inne. Dagen framgår strålande ljus och klar. I den knarrande snön skrider tåget upp mot Dapsangs höjder. Passet är 5,428 meter högt. Jag rannsakar horisonten med kikaren — överallt snötäckta berg. Blott åt nordost är landet öppet, endast där komma vi fram.

»Nu lämna vi Kara-korum-vägen och rida österut,» säger jag, »jag rider i täten, följ mina spår!»

De hade längtat till Khotans trädgårdar och druvor och jag bjöd dem Tjang-tangs gråstenar och köld. Väl blevo de förvånade, men ingen klagade, alla följde tyst och tåligt mina spår. Landet låg under djup snö. I sänkor kunde snön ligga hopad till en eller två meter. Skaren var försåtlig; den kunde bära en stund tills hästen plötsligt trampade igenom och jag kastades huvudstupa i drivorna. Då vände vi och försökte på annat håll. Lobsang och Kutus fingo gå i förväg och pejla snödjupet med sina stavar. Ibland voro de nära att drunkna i torr, mjölfin snö. På en plätt av barmark restes tälten. Djuren tjudrades ihop och trakterades med korn.

En sådan jul! Jag hade firat sekelskiftets jul i hjärtat av Takla-makans sandöken och haft det vida bättre än i Tjang-tang. Jag ställde upp mina föräldrars och syskons porträtt på en kista och tände två ljus framför dem. Hur mycket gladare hade icke den förra julen varit med sina många ljus och sina muntra sånger! Månen sken klar över snöfälten och gjorde dem kallare än förr. I tältet kunde jag icke få upp temperaturen över — 20 °, — vi hade ju intet bränsle. Bäst att krypa till kojs och låta julnatten gå förbi med sina ljusa, vemodiga minnen.

Lobsang.

Kölden sjönk till — 38,6°. En häst låg stenhårt frusen på sin plats i ledet. De andra stodo dåsiga med hängande huvuden och stora istappar i nosen. Juldagen var oss bevågen och förde oss till en dal, där hårda, döda tuvor förtorkade. Djuren kastade sig med glupskhet över dem, och eldarna brunno högre än på länge. Även annandagen gick lyckligt. På kvällen kallade jag Abdul Kerim till mitt tält. Jag såg, att han hade gråtit, och var därför icke så sträng, som jag tänkt att vara.

»Hur mycket korn ha vi kvar?»

»Två säckar, herre.»

»Hur mycket proviant för männen?»

»Tsamba för tre månader och ris för två.»

»Då kornet tagit slut, utfordras djuren med ris och tsamba.»

På kvällen blev åter den vackra, sorgbundna hymnen till Allah sjungen. Endast Lobsang tog saken lugnt; han gnolade på en helt annan melodi, där han gick och pysslade om hästarna och knuffade in dem mot varandra så tätt de kunde stå. Jag förstod, att då vi skulle skiljas en gång, skulle jag sakna honom mest.

Tredje dag jul bröto vi tidigt upp, alla med smällande huvudvärk på grund av den oerhörda höjden. Efter en timmes färd sågo vi några sluttningar, vilkas skiftning förrådde glest, gulnat gräs. Det var en välsignad julklapp. Djuren travade dit upp med bördorna på. Jag njöt av att se hur de åto. I stället för dödshymner uppförde Suän en munter dans kring elden, som matades med torr mossa.

Nästa lägring föranleddes av en källåder, där djuren kunde dricka sitt lystmäte.

Den ena valpen hade en vit fläck i pannan och jag tyckte särskilt om honom, ty han gnällde aldrig i onödan. På morgonen hade han öppnat sina ögon för första gången och kastat en flyktig blick över det ogästvänliga land som omgav honom. Det var allt han fick se, ty han dog

plötsligt på sin matta och begrovs under några stenar för att icke bliva uppäten av gula hunden. Mamma Puppy sökte honom en stund men gick sedan och rullade ihop sig kring den sista av de fyra. Vi skulle göra allt för att få behålla honom.

Ännu är terrängen god. Någon gång synes spillning av vildjak. En hjord av 22 vildfår klättrade högt över oss bland klipporna och försvann i viga och lätta språng. En mulåsna stupade. Men lasten lättade från dag till dag. De sex tusen rupierna i silver syddes in i säckar och deras träkistor skulle användas till bränsle då allt annat tröt.

Nyårsdagen 1908 befunno vi oss vid en skiljeväg. Två spejare skickades ut i olika riktningar. Den vägen som ledde åt sydost upp genom en dal blev vald. Men när vi vandrat hela dagen tog dalen slut och vid en krök syntes en värld av glaciärer som hopplöst stängde vår väg. Då hade vi fått nog och lägrade medan blåsten svepte den fina snön som mjöl från alla kammar och toppar. Ett återtåg på årets första dag!

De följande marscherna förde oss genom en irrgång av otäcka berg och över flera hårda pass. Djuren stodo bra på sig och de svagare fingo var sin bulle av rostat mjöl på aftonen. En dag redo vi genom den vildaste snöyra, men från det sista passet utbredde sig barmark österut. Därför fylldes några säckar med snö för att rädda oss från vattenbrist till kvällen. På natten rymde djuren för att söka bete och vi måste ligga kvar en dag medan de efterspanades. En sådan dag är lång. Allt arbete utomhus försvåras av kölden. Fotvandringar äro icke tillrådliga på en höjd som överträffar Mont Blancs med hundratals meter. Blott männen från Ladak som äro födda bergsbor förmå det. Dagen går väl an, då man kan sitta i tältöppningen och se ut över de ödsliga vidderna och fjällen. Men kvällen blir oändligt lång under midvintern. Jag gläder mig blott åt att dagarna förlängas och att

varje dag för oss ett steg närmare våren. På kartan mäter jag den tillryggalagda vägen och räknar ut hur mycket vi ha kvar till Tong-tso. Gulam håller mig med glöd och matar mig med små trevliga fårkotletter. Bruna Puppy och valpen, som kallas Lillpuppy, ha sin filt i mitt tält och bli ordentligt omstoppade varje kväll. Lillpuppy har börjat göra sina iakttagelser och morrar beskäftigt när hundarna skälla. Då modern lämnar honom i kylan, småskäller han och tycker att hon är ovänlig. Ibland händer det att jag vaknar av hans pip mitt i natten; då har han tappat bort sin mamma och är ute och traskar på egen hand. Det kan vara 30° kallt i tältet; jag tar honom därför till mig under pälsarna och han snyftar och suckar av idel tacksamhet och välbefinnande. En morgon kom han själv och sökte sig in i mitt pälside och sedan den dagen hyste jag inga farhågor för hans framtid.

Nu talade jag också om för Abdul Kerim, Gulam och Kutus att vi skulle gå rakt in bland tibetanerna och fortsätta ända tills vi blevo fast. För att komma förbi så många som möjligt skulle jag resa i förklädnad från den dag då vi mötte de första nomaderna. Mina hederliga män häpnade och undrade om jag icke utsatte mig för livsfara. Men jag sade dem att allt skulle gå bra, blott de vårdade våra djur.

Den 10 januari tågade vi till lägret n:r 8 från förra året. Gräsets gula skiftning syntes på långt håll och karlarna började redan under marschen att sjunga. Djuren anade bete och ökade farten utan alla maningsrop.

Under växlande öden drogo vi mot sydost. En häst stupade vid stranden av en mörkblå saltsjö omgiven av översnöade bländvita slätter. Vattnet var sex grader kallt, men ändå öppet och salta vågor sjöngo mot stranden. Ett får dog, två måste slaktas, blott tre voro kvar. Snart skulle vi lida brist på kött om intet vilt kunde uppbringas. Den 14 januari stupade en mula. Kölden var bister. På natten sjönk temperaturen till — 39,8°, kvicksilvrets frys-

punkt. Mina fötter äro alltjämt livlösa, jag fruktar att mista dem, Gulam får knåda dem i timtal varje kväll, men det hjälper icke.

Vi skrida mot en ny tröskel, långsamt som ett liktåg — och Suän prestaverar. Tubges sköt vid lägret n:r 306 ett vildfår och en antilop. Stämningen var åter hög då karlarna sutto kring fyllda köttgrytor, och de två sista fåren skulle få leva några dagar längre.

Då nästa mula dog, hade vi förlorat en fjärdedel av karavanen. Vid lägret n:r 308 sjöngs åter Allahs hymn; »Om du i lyckan bortglömd är, man söker dig i nöden.» Det var nätt att vi fingo upp tälten i den vilda stormen. Järntenarna klinga och slå innan de blivit förankrade och de kröka sig då man hamrar in dem i den frusna marken. Man blir valhänt och måste göra upp en eld för att kunna fortsätta tältningen. Men för att elden skall brinna måste man bygga en liten skyddsmur av sten. På morgonen lågo en grå häst och sista mulan från Kaschmir döda. Hon var den äldsta veteranen i karavanen, ty hon hade varit med under Ganderbals platåner i de flammande sommareldarnas sken. Nu var Puppy den sista som varit med från början. Hon och Lillpuppy höllo mig sällskap i den förkrossande, långsamma ensamheten.

Vid en frusen göl växte gräset gott och en dag offrades. En mula hade dött; det stormade på tredje dygnet; puderfin yrsnö svepte som ständigt föränderliga marmorstrimmor över marken; det susade och brusade omkring oss. Lätta som bollar fly antiloperna. Fjärde dagen storm. Himlen är betäckt med blysvarta moln, man rider som under ett fängelsevalv. Jag måste andas i högra handen var gång jag vill göra en hastig anteckning. Fötterna vet jag icke av och känner icke stigbyglarna. Jag önskar blott att hinna fram till dagens läger innan blodet frusit till is i mina ådror.

Nu tågar karavanen rakt ned till stranden av den sjö tibetanerna kalla Arport-tso. Den stänger vår kosa,

och vare sig vi gå åt höger eller vänster så blir det en omväg. Men just framför oss är sjön smal och en landtunga pekar ut mot dess mitt. Jag skickar Lobsang att undersöka om isen bär karavanens tyngd. Han flyger i väg och gör snart tecken åt oss att komma efter.

Yrsnön susar stormdriven över den mörkgröna isen, genom vars glastak vi stirra ned i det kalla djupet. I uddens förlängning har ispressning ägt rum och vid isblockens läsida ligger snön hopad. Den erbjuder oss en förträfflig gångbana, där djuren icke halka.

Vid södra stranden stupa branta klippor ned i sjön och här var isen blank och snön bortsopad. Försiktigt ledande våra djur måste vi dubblera den ena klippudden efter den andra. Hästar och mulor halkade och föllo en efter annan. Somliga bjödo icke ens till att resa sig. De släpades då lätt och ledigt över isen till fast mark, där deras bördor åter lades till rätta. Förbi av trötthet och förlamade av köld hamnade vi i en flack grusvik. En brun häst från Schigatse, som många gånger burit mig till Taschi-lunpos klosterport, blev för alltid kvar.

Ett stycke längre österut vid sjöstranden växte gott gräs och dit flyttade vi sedan solen gått upp. Här dogo två hästar och en mula och vi hade nu blott 23 djur kvar. Försvagade på alla vis stretade vi upp mot ett otäckt pass i sydost, vars sadel, 5,572 meter hög, reser sig med knappt Eiffeltornets höjd över sjön. På dess andra sida lägrade vi under en klippa, där det sista fåret slaktades. Sedan hade vi ingen levande proviant.

En hård dag den 29 januari! Stormen bedarrade icke ett ögonblick. Snön låg fotsdjup och sugande. Vi skredo tysta framåt genom drivorna. Två hästar dogo på vägen. Den enas last flyttades över på Abdul Kerims ridhäst och karavanföraren fick sedan gå till fots som de andra. Med Kutus följde jag de våras snöspår. Där låg Sonam Kuntjuk på rygg i snön och ett stycke längre fram Suän. De orkade inte längre, de hade ont i hjärtat. Halva

karavanen hade gått förlorad, nu hade turen kommit till männen. Jag uppmuntrade dem att långsamt följa spåret. I skymningen kommo de också halvdöda linkande till lägret. Bakom oss sopade stormen igen våra spår, framför oss väntade det förbjudna landet. Djupt nedslagen kom Abdul Kerim till mitt tält och frågade om vi inom tio dagar skulle hinna fram till de första nomaderna, eljest ansåg han vårt läge hopplöst. Jag kunde icke lugna honom. Vi skulle gå tills den sista mulan stupat, sedan skulle var man bära sin egen proviant.

Hela natten tjöt stormen. Gulam väckte mig med orden: »det är otäckt väder i dag, man ser ingenting.» I snöyran försvunno även de närmaste bergen. Drivorna lågo två fot djupa. Vi kunde icke ligga kvar och vänta på bättre väder, ty då hade vi blivit insnöade för alltid. Lotsar gingo i täten med stavar. Alla hade order att hålla ihop, då spåren hastigt utplånades och en vilselupen icke skulle kunnat återfinnas. Det går steg för steg med långa uppehåll där snön ligger djup, och en fåra måste grävas med de båda spadarna. Tåget rör sig framåt några steg till nästa uppehåll. En häst faller och lastas om. Man hör inga rop, endast stormens tjut och man är nära att kvävas, då yrsnön sveper en rakt i ansiktet. Terrängen stiger, det är mördande tungt i djup snö och på en sådan höjd. En brun häst utan börda föredrar att dö i drivorna. Han försvinner bakom oss i den fruktansvärda ensamheten. Fortfar detta några dagar är karavanen förlorad med man och allt.

Äntligen nå vi det flacka passet, 5,568 meter högt. På dess andra sida ligger snön meterdjup. Vi ha inga krafter kvar. Skola vi stanna här i snön och vänta — på vad? På att begravas och förfrysa eller dö av hunger; provianten lider mot sitt slut. Vilja vi finna bete åt djuren så måste vi framåt!

Snömängden avtar. Somliga sträckor av dalbottnen äro barsopade från snö. I en sluttning till höger sticka

Karavanen vadar genom drivorna.

några grässtrån upp ur det vita täcket. Här stanna vi och ha ett förtvivlat göra att få upp tälten. De båda sjuka männen komma efter med svullna och blåvioletta ansikten.

Stormen ökar till orkan. Allt är vitt i vitt. Jag ser ej männens tält som stå alldeles bredvid mitt. Jag kunde lika gärna vara ensam i denna ödemark. Redan klockan tre har jag 17° kallt i tältet. Äntligen kommer Gulam med en nypa glöd. Han berättar att Sonam Kuntjuk ämnar gå ut och lägga sig i snön för att dö. Tills vidare får han i stället en ordentlig dosis kinin. Sent på kvällen sjöngs hymnen till Allah. Den hördes knappt genom stormilarnas brus. Snart brister bågen, jag har gått för långt.

En mula låg kvar, då vi bröto upp. Hon hade dött i det ögonblick då hon försökte resa sig, ty hon låg på knä med nosen stödd i marken och i den ställningen hade hon frusit till is.

Vi vandra på måfå genom massor av yrande snö. En halv mil är för mycket för oss. Fyra vildjakar trampa som snöplogar på närmaste sluttning. Våra trötta djur trakteras med ris och tsamba. Alla kistor tömmas för att begagnas till bränsle sedan männen räddat skinnbeklädnaden för att därav göra sig nya skodon. Allt som kan undvaras slopas. Det övriga packas i tomma rissäckar.

Hela natten tjuter stormen och man hör ett susande ljud av vindpiskade snöflingor mot tältduken. Nu äro passen bakom oss stängda. Hur hade det gått om vi kommit ett par dagar senare och icke kunnat betvinga dem? Ja, sannerligen jag det vet, men det är skönt att veta att man bränt sina skepp bakom sig. Då m å s t e man framåt!

Svart och ljudlöst rör sig det döende tåget vidare ned genom dalens drivor. Efter flera timmars arbete kommo vi ut på den vida slätt som är belägen på västra stranden av sjön Schemen-tso. Här låg snön tunn. Vi lägrade vid en källa, öppen i ögat, och här stannade vi över två dagar för att vila. Gulam sydde mig ett par

dubbelstrumpor av filt och ett par filtstövlar med mjukt skinn utanpå. Men ändå kunde jag inte få liv i fötterna.

En häst och en mula lågo döda vid lägret då vi den 4 februari bröto upp med de sista 17 djuren och följde sjöns norra strand mot öster. I tre dagar följde vi stranden. En häst och två mulåsnor stupade. Blott 14 djur voro kvar. Bördorna blevo för tunga, djuren skulle få äta upp tre säckar ris så fort som möjligt. Mina konserver togo slut, kött hade vi icke smakat på länge. Min gamla Ladaki föll och dängde mig i backen. Han var förbi av trötthet och jag gick därför till fots.

Den 7 februari hade vi icke vandrat långt, förrän vi kommo till ymnigt gräs och lägrade. Solen sken klar, det blåste ej; i tio grader under noll kändes det som om våren nalkades. Alla djuren lade sig för att vila i solskenet, utom Ladaki som genast började beta. Jag hörde karlarna samtala ivrigt utanför mitt tält: »Tre män komma gående mot lägret,» sade de. Jag gick ut med kikaren. De voro ännu så långt borta att jag mycket väl skulle hinna anlägga förklädnaden. »Ånej, inte ännu, det är blott tre vildjakar.» Men ett varsel voro de i alla fall.

Då vi följande dag tillryggalagt åtta kilometer, förvånades vi av att se en antilop, som icke flydde, ehuru vi voro helt nära. Vi förstodo snart att han var fast i marken, ty han stretade av alla krafter för att komma lös. Hundarna rusade på honom, men hindrades av karlarna från att göra honom illa. Han hade trampat fast sig i ett trattformigt giller i marken. Tibetanerna äro mästare i att anbringa sådana i antilopstigarna. Jägare funnos alltså i grannskapet. Vi sågo deras spår i sanden.

Fången slaktades, hundarna åto sig mätta på de varma inälvorna, och det dröjde icke länge förrän karlarna sutto kring lägerelden och rostade stycken av det mörka, fina köttet. Det doftade alltför härligt och jag slog mig ned hos dem.

Huvud av vildfår och antilop.

Här stundade allvarliga tider. Jag talade till mina tolv män och sade dem att vi endast genom förslagenhet och klokhet skulle kunna tåga mellan nomadernas svarta tält och nå det förbjudna land jag ville se. Därför väntade jag att varje man gjorde sin plikt. Om tibetanerna ställde några närgångna frågor, skulle de alltid och av alla få samma svar: vi äro tjänare hos en rik köpman i Ladak, Gulam Rasul, som skickat oss att utröna hur mycket fårull han nästa sommar kan få köpa från traktens nomader. Abdul Kerim blir vår ledare. Vi andra äro hans tjänare och jag är den ringaste bland dem och heter Hadji Baba. »Då tibetaner äro närvarande får ni aldrig glömma er och kalla mig sahib, utan blott Hadji Baba, och hör sen!»

Ett par svarta prickar i en dalmynning hade vi tagit för stenblock. Men Lobsang, som strövat åt det hållet för att söka jakgödsel, försäkrade att det rökte om blocken och att de alltså voro tält. Då skickades tre man dit och de återvände efter några timmar med ett får, smör och mjölk. De hade också betalt den stulna antilopen. I tälten bodde två jägare, två kvinnor och fem barn. De ägde 150 får och fyra hundar, men varken jakar eller hästar. I det ena tältet lågo skinnen och köttet av nio antiloper. De leva nästan uteslutande av det byte de fånga i snarorna. Då de vandra, bäras deras saker av fåren.

De följande dagarna redde vi oss någorlunda bra. Mina böcker voro utlästa och jag förkortade aftonen med tibetanska lektioner — Lobsang och Kutus voro mina lärare. Särskilt inövade jag de svar Hadji Baba skulle giva om han bleve utsatt för korsförhör. En gång sågo vi spåren efter tre fotgängare som korsade en bäck, vars is blivit sandbeströdd. Tänk om vi överraskades mellan två läger och jag icke hunne anlägga förklädnaden förrän jag vore upptäckt som europél Därför förklädde jag mig redan nu och uppträdde i samma dräkt som mina tjänare. Blott pälsmössan skulle i sista ögonblicket lätt kunna er-

sättas med en muhamedansk turban. Mina kläder voro dock betänkligt snygga, jämförda med de andras, men Gulam åtog sig att solka ned dem grundligt med smör, fett och sot, och själv gjorde jag mitt bästa i att få dem så sjaskiga som möjligt.

Den 15 februari var en hård dag. Vi skulle över ett pass. Min lilla vita Ladaki ledde tåget självmant, jag red sist på en annan häst. Länge höllo vi ihop, men så blev ett, så ett annat av djuren efter och fördes i långsammare takt. Så red jag också om Ladaki. Hos honom stannade jag ett tag och viskade på ren svenska i hans öra: »Förlora icke modet, spänn dina krafter till det yttersta, stig sakta upp till passet, sedan bär det utför till sköna, frodiga beten.» Han höjde huvudet och spetsade öronen; jag klappade honom, strök honom över ögonen och red vidare.

Passet var 5,655 meter högt och snötäckt. Här väntade jag länge nog. Då syntes den starkaste av mulorna, en stor och svart, bärande den tyngsta bördan. Så kommo de andra, jag räknade nio djur. Min ridhäst var det tionde. Fyra voro alltså kvar i dalen. En stund senare syntes Tubges och Abdullah knogande på bördor — ett av djuren var således tillspillogivet. Vi fortsatte nedåt dalen. Den trängde ihop sig och var full av snö. Där den första jakmossan växte, kastades bördorna. De sista djuren trakterades med sönderstött jakgödsel och mossa, blandad med mjöl och ris. I mörkret kommo de ännu saknade männen med en mula. Elva djur voro kvar, tre hade passet tagit och bland dem var min lilla vita Ladaki. Han hade orkat upp till passet, men på själva krönet hade han fallit och dött. I aderton månader, på dagen, hade han tjänat och burit mig genom okända länder. Sällan hade han varit så högt över havet som i dag. Sin vilostad hade han valt på en punkt, där han hade hela Tibet under sig, och där skulle hans ben vitna i snöstormarna och

sommarsolen. Jag sörjde honom som en kär vän. Nu var Puppy den sista veteranen.

En ny gallring gjordes. Nästan alla mina europeiska kläder, däribland en stor, varm ulster, brändes. Filtmattor, verktyg, hammare, yxor, hästskor och söm, apoteket utom kininburken, toalettsakerna, till och med rakknivarna, allt som kunde undvaras offrades. Jag behöll blott en tvålbit — men det var ju nödvändigt att jag skulle bli lika smutsig som de andra!

Obarmhärtigt kall och tyst sjönk natten över dalen, där vårt fattiga läger försvann mellan vita drivor och svarta klippor. Över oss tindrade blåvita stjärnor som de brinnande ljusen kring en bår.

VÅRT LIV BLAND NOMADERNA.

Efter fyra stormiga dagar nådde vi sjön Lamtjung-tso, på vars strand hela arméer av antiloper med lyrformiga horn voro stadda på vandring. Blott en av våra hästar dog. Vid sjön rastade vi en dag. En ny gallring gjordes: några europeiska plagg, ett par mössor, förbandsartiklar, portföljer, reservinstrument, såsom termometrar, meterband, glasögon m. m. — offrades, insyddes i en säck och sänktes i en vak i den metertjocka isen. Jag hade nu blott tre ombyten underkläder kvar. Alla spår av en europeisk karavan måste utplånas.

Betet var gott vid sjön, bränsle fanns i ymnighet, mot öster låg landet öppet. Stämningen var därför upprymd, asiaterna dansade kring sin eld och sjöngo friska och högljudda visor. Det är som en växelsång mellan dem och de eviga stormilarna som slå ned från bergen; båda förkorta ensamhetens långa timmar, väcka ljusare förhoppningar om framtiden, och en längtan efter våren, varmare vindar, stora upptäckter och vilda äventyr i det stängda Tibet.

Vi lämna åter sjön, i vars mitt det mörkgröna vattnet är öppet och piskas till gäss av stormen. Långt framför oss beta tvenne djur — månne jakar eller vildåsnor? Nej, hästar! Och dock synas varken tält eller människor i trakten. De båda hästarna, treåriga föl, blevo livade då de fingo se oss, galopperade rakt mot karavanen, gnäggade muntert och hälsade varje häst och mula särskilt. Sedan följde de oss en bit, innan de försvunno i söder. Under tiden låg stormen på med vanligt ursinne. Vid lägret sopades vår sista järnspade och en kittel bort av vinden, men infångades i tid.

Under de tre följande dagslederna redo vi förbi tre guldförekomster, som endast bearbetas under sommaren, då marken är upptinad. Den sista låg i en dal, som smalnade till fem meters bredd och vars botten var istäckt. Bäcken hade bildat forsar och fall, som förvandlats till otäcka isbranter och måste behandlas med yxan och sandbeströs. Där dalen mynnade i en slätt lägrade vi. Tubges sköt ett halvt dussin harar som smakade bra till middagen. Vargarna tjöto hemskt kring lägret.

När vi tågade över slätten, hade vi väl tusen vildåsnor omkring oss. De tycktes ha samlats till en kongress för att överlägga om sina vårvandringar och sommarbeten. Bortom en klippudde syntes ännu fem hjordar; den närmaste räknade 133 individer. De kommo framstormande till vår omedelbara närhet, nyfikna som de voro. Det var som om de lystrat till ett kommandorop då de plötsligt satte av, alla på en gång och i en rad efter varandra. Men linjen drog ihop sig till en klunga medan de skenade i vildaste fart. Deras hovar dånade mot den frusna marken, de tillryggalade en vacker kurva bakom oss och försvunno i ett ogenomträngligt moln av stoft och damm, från vars inre hovarnas smattrande tramp alltjämt hördes. En vindstöt skingrade stoftmolnet och där stodo de åter framför oss, ängsligt skälvande, men

fulla av liv och lek, med spända öron och utspärrade näsborrar och frustande högt i vinden. En härlig syn! Man saknade blott valkyriorna i blåa mantlar, lätta brynjor och med spjuten höjda över silverhjälmarnas solglans.

Längre fram syntes två tält i söder. Dit begåvo sig ett par av mina män och köpte två får och en klimp smör. Även den 29 februari sågo vi tält, vilkas invånare kommo ut och tittade, men vi brydde oss icke om dem. Jag går till fots liksom de andra. Mot aftonen kommo vi så när i famnen på en fårahjord och dess båda herdar. Fram med turbanen! Det är väl säkrast att göra förklädnaden fullständig, här ha vi ju nomader på alla håll!

Medan vi resa tälten på stranden av en liten sjö infångar Abdul Kerim och Gulam en ung herde, som vallade sex jakar. Min förklädnad var nu så grundlig att jag utan fara kunde gå fram och titta på pojken, som var klädd i en stor vit pälsmössa och för övrigt bara trasor. Pojken förde Lobsang och Tubges till sitt hem. Men då de båda främlingarna gingo fram till tältet, skyndade ett par tibetaner ut och frågade dem i barsk ton vad de ville. Lugnt svarade Lobsang att de blott ville köpa något ätbart.

»Här finns ingen mat till salu,» röt en äldre man, »men vad äro ni för folk?»

»Vi äro från Ladak, i tjänst hos en köpman och på väg till Saka-dsong.»

»Du ljuger! Den här vägen färdas inga köpmän, minst av allt på vintern. I Tjang-tang drives ingen handel.»

»Vi köpslå inte,» svarade Lobsang, »vi taga reda på hur mycket fårull, som kan uppköpas här nästa sommar.»

»Fårull i obebodda trakter! Nej, ni tjäna en europé, som håller sig dold i ett av era tält. Fram med sanningen, annars går det er illa!»

»En europé! Ni kan ju själva komma till våra tält och se efter.»

»Nej tack, till era tält vilja vi icke komma,» och därmed hade de krupit in till sig.

Lobsang redogjorde för sitt äventyr och föreslog att vi framdeles alltid skulle slå upp våra tält så långt från nomaderna som möjligt. Försmädligt, tänkte jag, att bli misstänkt för att vara europé!

Tidigt på morgonen tog Lobsang Abdul Kerim med sig och gick tillbaka till det ovänliga tältet. Den barska gubben hade nu mjuknat upp och föreställde sig själv under namnet Sogbarong Tsering Tundup. Sogbarong är hans hembygd — det är som när vi säga Carl Persson i Stallerhult. Nu hade han bjudit sina gäster att stiga på. Och så hade han tagit ett par fårfötter, slagit sönder dem med en yxa, kastat dem i vattengrytan och sagt att något annat »te» hade han inte att bjuda på.

Senare på dagen kom han med en annan tibetan och hälsade på hos oss, men då höll jag mig vackert inne. Jakar kunde han inte sälja, men tolv får kunde vi få för 38 rupier. Stickande storm rådde, av omgivningarna syntes icke en skymt. Både denna och följande dag var det fullständigt omöjligt att bryta upp. Man såg icke vart det bar och hade för övrigt blåst bort. Männen hade fullt upp att göra med att sy små säckar för fårens bördor.

Stormen fortfor de följande dagarna med oförminskad våldsamhet, och hela landet låg insvept i ett mörkgrått töcken. Två gånger lägrade vi nära nomader och köpte ännu fem får. Och så fingo vi veta att Gertse Pun eller hövdingen över Gertsenomadernas stam hade sitt tältläger några få dagsresor framåt vår väg. Det vore trevligt om vi råkade rakt i klorna på honom just nu då det gällde att undvika allt vad myndigheter hette.

Den 6 mars hade vi samma väder som hittills. Stormilarna skära som plogbillar upp fåror i den sandbundna marken, och gulgråa stoftmoln jaga i ett bedövande brus bort över en frusen sjö, på vars strand vi lägra. Så

galet som här hade vi inte haft det förr. Mitt tält fingo vi upp och det stod, sedan dess fållar belastats med stenar, sand och jordkokor. Men sina egna kunde Ladakmännen icke resa. Efter fruktlösa försök lade de sig under tältruinerna. Sex man fingo komma in till mig, och där sutto vi i timtal orörliga och insvepta i våra pälsar, medan sand och småsten trummade på tältets inåt spända duk.

Det är icke roligt att bryta upp till en ny dagsmarsch i sådant väder. Vi togo dock 13 kilometer innan vi halvdöda nådde en i flera armar frusen älv, riktad mot sydväst. Vi försökte att sandbeströ en gångbana, men sanden blåstes ögonblickligt bort. Därför måste djuren försiktigt ledas över och stödas på sidorna. Icke desto mindre halkade en av de bästa mulåsnorna och slog sig så illa att hon följande morgon måste slaktas. Bruna Puppy och gula hunden, som levat på förknappning ett par dagar, stannade kvar, liksom förr så många gånger, för att få sig ett gott mål.

Jag red i förväg och Gulam gick ett stycke framför min häst. Vi följde älvstranden och hade stormen rakt emot oss. Efter några timmar tvärstannar Gulam och pekar på ett stenhus och ett par mindre kojor, tidtals dolda av stoftvirvlarna. »Låt oss vända,» föreslår Gulam. »Nej, det är för sent, man har redan sett oss; gå på!» Inga hundar skällde på oss, inga människor syntes; husen voro obebodda. Strax nedanför den underliga byn stannade vi i lä under en porfyrvägg. Då det klarnade för en sekund, sågo vi helt nära i sydost ett ovanligt stort tält, överhängt med snören och vita bönevimplar. Endast en förnäm hövding kunde bo på detta sätt, ty obebodda tält har man väl inte hört talas om. I detsamma kom karavanen, efter att hava förlorat en häst. Alla tre tälten uppslogos tätt invid varandra.

Genast skickades Abdul Kerim och Kuntjuk till stora tältet. Där bodde en ensam medicin-lama, som tillika

var själasörjare åt traktens nomader, gav dem namn då de föddes, läkemedel då de voro sjuka och läste böner över dem då de dogo. Hans tält var som ett flyttande tempel, prytt med gudabilder, brinnande smörvekar och fyllda offerskålar. Men där funnos också andra goda saker, flera säckar fyllda med korn, tsamba, ris och smör. Munken sade ifrån, att han icke hade rättighet att sälja något utan tillstånd av Gertse Pun, som tältade i trakten, och inte kunde vi heller som en vanlig invasionshär plundra det genomtågade landets fredliga inbyggare. Gubben gav männen anvisning till Gertse Puns svåger, som bodde nära och där fyra av de våra följande dag köpte två fårbördor ris, lika mycket korn, en påse tobak, samt fem får och två getter. På natten hörde vi hur den ensamme munken gällt trummade för sina gudar.

Så till vida var detta läger i trakten Nagrong lyckligt. Men här skulle jag bittert drabbas av en ny saknad. Två dagar hade gått sedan vi lämnade den sista mulan, och ändå hade Puppy och gula hunden inte kommit tillbaka. Nu hade det varit för sent att söka dem och jag kunde inte vedervåga männen för hundarnas skull. Det var lätt att tänka sig hur allt tillgått. Hundarna hade ätit sig mätta på mulan och sedan i den förskräckliga blåsten förlorat vårt spår. Det behövdes blott att de korsat isälven en enda gång för att sedan aldrig hitta oss. Gula hunden brydde jag mig mindre om, men Puppy hade varit med i mitt tält den första dagen, under Ganderbals platåner, och ännu i går morse hade hon och Lillpuppy som vanligt frukosterat tillsammans med mig. Nu var hon borta för alltid. Jag hade tagit henne som nyfödd valp på en gata i Srinagar och följt hennes levnadsöden dag för dag. Om de följande kapitlen i hennes levnads saga skulle aldrig det svagaste eko nå mig. Förtvivlad, vanvettig av ångest och sorg skulle hon söka oss över berg och dalar, blott för att avlägsna sig allt mer åt orätt håll. Gnällande och tjutande skulle hon löpa över

det ödsliga Tjang-tang med nosen i marken och söka vårt förlorade spår tills hennes tassar voro utslitna och blodiga. Vad skulle hon taga sig till när natten kom med sitt mörker och sina vargar, hon som hela sitt liv bott i tält? Skulle hon stanna på en kulles krön och söka att få korn på oss i vinden eller skulle hon sitta på en gränslös slätt och tjuta upp emot månen och gråta över de tusen spårlösa stigar som hopplöst långa lockade åt alla håll? Eller skulle hon tagas av nomader för att bunden utanför ett fattigt tält sörja över minnet av lyckligare tider? Jag kunde ligga vaken om nätterna och tänka på hennes sorg. Varje morgon såg jag efter om hon under natten kommit tillbaka och lagt sig i sitt vanliga hörn hos Lillpuppy. Under ridturerna kunde jag rycka till och tro mig se vid foten av ett berg eller en udde en ensam, utsvulten hund som satt med istappar under ögonen och tjöt i stormen. En tid framåt led jag formligen av hundhallucinationer. Den fredlöst vandrande skuggan av en hund var ständigt i min närhet. I skymningen hörde jag tassande steg utanför tältet, tittade hastigt upp och väntade att få se Puppy såsom tusentals gånger förr med nosen bända upp springan mellan tältflikarna vid ingången för att hoppa in; men det var bara tältduken som fladdrade i blåsten och lät som steg. Den osynliga gengångarehamnen av en hund förföljde mig vart jag gick — en osynlig hund, som alltid klagade och bad om hjälp. Och jag k u n d e icke hjälpa henne. Men tiden läker alla sår och människor äro hårda. Snart fingo vi annat att tänka på och minnet av de förflutna sorgerna nöttes småningom bort. För Puppy var det nog svårare att glömma.

Den 10 mars var en bister dag. I morgongryningen kommo två tibetaner och ville sälja fyra får och en get. Abdul Kerim hade en gång för alla order att köpa alla får, som kunde fås, och tog dem. Geten, som var en munter fyr, rymde genast och kunde inte på villkor fångas

Författaren, förklädd till Ladaki, drivande karavanens får.

igen. Sedan gingo tibetanerna till medicin-lamans tält, men skulle komma tillbaka då vi bröto upp. De ville väl övertyga sig, att inga européer funnos bland oss. Därför tog jag Tubges, Kuntjuk och Sonam Kuntjuk med mig samt våra 31 får och tågade av nedåt dalen. Jag hade som vanligt vid kritiska tillfällen målat händer och ansikte halvsvarta med utspädd tusch. Tibetanerna voro ute och tittade, men då de blott sågo fyra herdar drivande sina lastfår, gingo de in igen.

Snart nog märkte jag, att jag icke hade några medfödda anlag som herde. Jag härmade Ladak-männen så gott jag kunde, visslade och hojtade som de, slog ut med armen som de då ett får skilde sig från skocken, men fåren hade inte ett dyft disciplin och gingo ändå som de ville. Blåsten låg rakt emot, och efter en timmes vandring slog jag mig ned i en ravin och väntade på de andra. Då de kommo fick Abdul Kerim, som var vår hövding, avstå sin ridhäst åt mig.

Med Kutus och Gulam red jag i förväg. Klockan elva växte stormen till orkan. Då väntade vi på de andra, men avlägsnade oss åter då vi funnit, att de voro på rätt spår. Hela landet var insvept i ogenomträngliga moln av flygsand; man såg blott tjugu meter framför sig. Det hade väl varit så gott att stanna och vänta, men vad tjänar det också till att vänta ut en storm, som rasar i trettio dagar! Vi förirra oss bland smärre dyner. Flygsanden smattrar mot min torra, hårda päls, som genom den ständiga gnidningen blir laddad med elektricitet. Ungefär varannan minut urladdar den sig och jag känner då obehagliga, ofta smärtsamma knäppningar, mest i fötterna, händerna och knäna. För varje sådan knäpp rycker också hästen till. Fruktande att de andra kunde tappa bort oss, stannade vi bland dynerna och kröpo ihop i våra pälsar med ryggen mot stormen.

Så sutto vi i tre timmar och väntade. Tålamod, det blir väl bättre tider en gång! Äntligen fick Kutus tag

i de våra just då de uppgivit hoppet att finna oss före natten.

Efter två nya dagsleder hade vi äntligen en lugn natt. Det snöade tyst och tungt och på morgonen låg hela landet kritvitt. I sanden hade våra spår blåsts bort; och vad som kunde finnas kvar av dem doldes nu också av snö. I den snötjocka som rådde vore det icke lätt för några spejare att hitta oss. Men det var också lika svårt för hundarna. Kanske låg det en högre mening i min vita Ladakis och i Puppys bortgång; tibetanerna ha otroligt skarp blick för djuren; de känna igen varje särskilt får i en hjord på ett par tusen. När vi kommit i beröring med vår förra väg, skulle nomaderna känt igen min vita häst och Puppy. Hade hunden med flit offrat sig för att jag skulle lyckas! Nej, jag trodde mig alltjämt se henne förvirrad och förtvivlad söka och söka över de ödsliga vidderna i norr.

Nästa dagsled förde oss till stranden av Tong-tso, som vi så länge siktat på. Väl hade hälvten av den redan tillryggalagda vägen lett genom okänt land; vid Tong-tso korsade vi tre nära varandra löpande router, utförda av punditen Nain Sing, engelsmannen Littledale och mig (1901); men då vi nu styrde söderut, beträdde vi den stora vita fläcken, vars korsande var målet för denna nya vinterfärd genom Tibet.

I söder reste sig medelhöga berg och vi styrde kosan mot en lucka bland dem. Till höger om vägen syntes två tält, dit jag skickade Abdul Kerim, medan vi lägrade i en djup ravin. Vid sin återkomst berättade han, att tibetanerna frågat hur många bössor vi hade, som om de velat utröna om de och deras grannar kunde rå på oss eller ej. De hade sett en man rida i spetsen av vårt tåg medan alla de andra, även Abdul Kerim, gått till fots — den ridande måste vara europé. Abdul Kerim hade då fört samtalet på andra ämnen, och när han

bjudit dubbla prisen för två jakar och sex får, hade tibetanerna glömt sina misstankar.

Med ökad bärkraft började vi nästa dagsmarsch, som förde oss till norra gränsen av den stora, förut även till namnet fullkomligt okända provinsen Bongba. Här hörde vi talas om guvernören, Karma Puntso, som sades tälta sex dagsleder söderut. Det vore märkvärdigt om vi helskinnade kunde klara oss förbi honom!

Kölden sjönk till nära 27° natten till den 18 mars. Några vårtecken hade vi ännu inte sett till. Jag gick hela dagsleden till fots, ty tälten lågo ovanligt tätt. I ett av dem köpte vi korn, tsamba och smör för flera dagar, och det var hög tid, ty vår egen proviant hade tagit slut — utom kött, som vi hade i överflöd i våra egna får. Tubges sköt sju rapphöns, vilket väckte de närmaste nomadernas ovilja; endast européer skjuta rapphöns, sade de.

Lägret uppslogs vid foten av ett litet pass. Vi hade numera alla tre tälten resta intill varandra, så att jag, om någon oförhappandes kommit in i mitt tält, kunnat smyga mig in i Abdul Kerims tält, utan att synas utifrån. Lönngången kom till användning vid uppbrottet den 19 mars, då tre tibetaner lade sig i vår närhet för att iaktta våra förehavanden. Min bädd och mina saker packades därför i en hast, varpå mitt tält togs ned. Under tiden hade jag smugit genom de båda andra tälten och gick med Lobsang och Tubges och drev vår fårahjord uppåt passet. Sedan nedtogs Abdul Kerims tält och sist det tredje utan att någon europé uppenbarade sig. Då lugnade sig kunskaparna och gingo sin väg.

Men nu gällde det att se upp. Abdul Kerim, vår hövding, kom förnämt ridande efter oss. Han red upp till oss där vi drevo fåren och rådde oss taga en omväg, annars skulle vi möta en ryttare som, åtföljd av en stor otäck tältvar, just red nedför passet. Vi togo kröken bland kullarna och klarade *den* faran. Men för

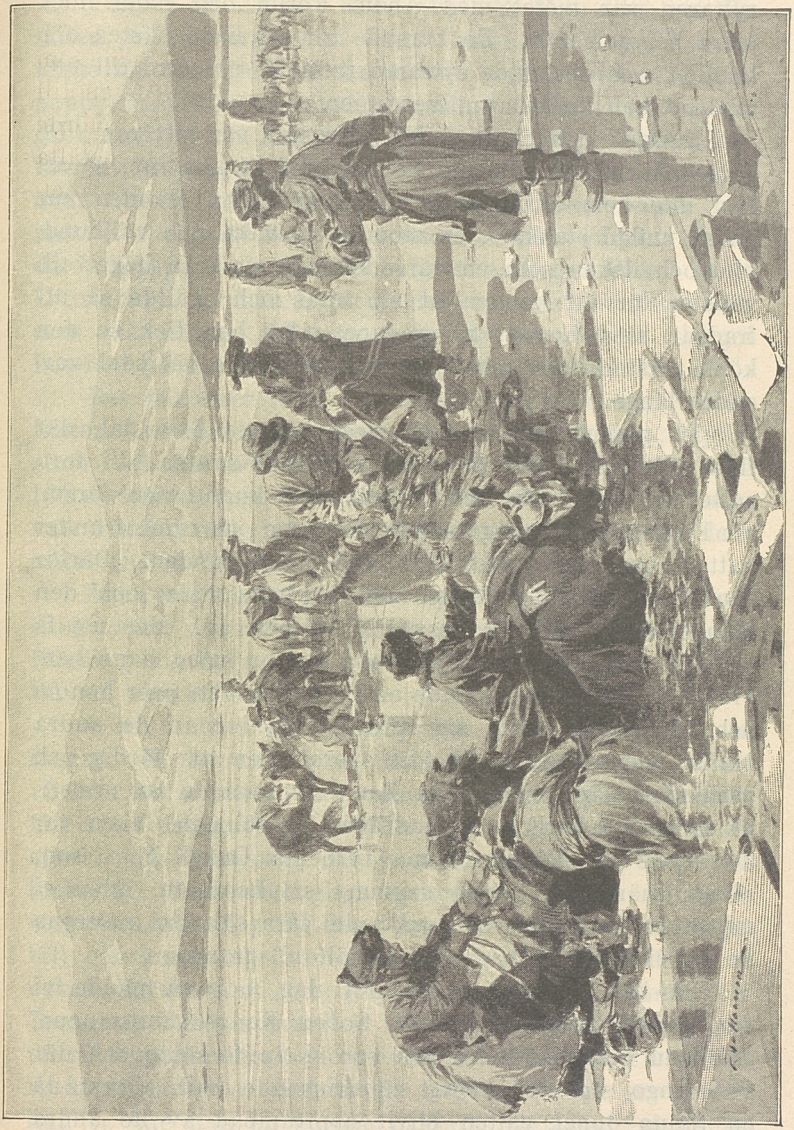

Vi vada genom Kangscham-tsangpos is.

17. — *Scoutliv i Tibet.*

ryttaren var mötet med Abdul Kerim och hans flock mera betydelsefullt. De kursade till sig både hästen och hunden, och den gode ryttaren fortsatte sin färd till fots med ett helt knyte av silverrupier.

Kuntjuk och Sedik ledde hunden i var sitt rep. De gingo på var sin sida om honom med strama rep, så att han inte kom åt att bita någon av dem. Hunden var en så kallad »takkar», en stor lurvig vakt- och vallhund, vild och ilsken som en varg, kastade sig från höger till vänster för att komma åt att bitas och skällde så att fradgan stod honom kring gapet. Då han fick se den köpta hästen, blev han lugnare — de hade väl känt varandra länge.

På passets andra sida stego vi ned i en dal, där flera tält och några misstänkta ryttare syntes. Vi fortsatte upp i en bidal och lägrade. Nu kunde man förstå, att Takkar skulle gnaga sönder sina rep och rymma under natten om han inte hölles ordentligt bunden. Därför skulle en tältstång fastsurras vid hans hals, och den stången bleve väl för besvärlig att bita av. Men att få dit den var icke lätt! De slogo snaror kring hans ben, vräkte ikull honom, kastade en tjock filtmatta över honom och på mattan satte sig fyra karlar, medan de andra bundo fast stången. Så fort operationen var färdig och patienten släpptes, rusade han, skummande av raseri, på närmaste karl, men hindrades av stången. Visst var det synd om honom denna fyrbenta Onkel Tom, som råkat i händerna på så grymma slavhandlare. Men vi måste ju ha någon som vaktade våra tält om nätterna nu då vi dagligen hade svarta tält till grannar.

Så bar det vidare dag för dag, och så nådde vi den ganska stora, isbelagda floden Kangscham-tsangpo, där isen brakade under oss var vi än försökte och där alla fingo sig ett onödigt uppfriskande bad. Först då en ränna öppet vatten blivit upptrampad av de andra djuren, kunde jakarna förmås att korsa älven.

Takkar är alltjämt oförsonlig. Bara vi titta utanför tälten, bli vi nerskällda. Värst hatar han Kuntjuk, som köpte honom. Den enda som törs nalkas honom är Lillpuppy som hela dagsleden igenom springer och driver gäck med honom och biter honom i öronen. Takkar ser inte åt Lillpuppy. I djupet av sin själ är han nog glad över att ha en lekkamrat i fångenskapen, ehuru han ännu för skams skull inte låtsas märka valpen. Blott då Lillpuppy är framme och försöker hugga Onkel Toms köttstycken, får han höra ett doft och ondsint morrande; men då sätter Lillpuppy sig, spetsar öronen, lägger huvudet på sned och tittar förvånad på Onkel Tom.

Det bär över berg och dalar, över pass och frusna floder. Än här än där köpa vi korn och tsamba, mjölk, smör och ost och någon gång ett får. På detta sätt hålla vi livet uppe från tält till tält. Ett pass, Santju-la, var 5,356 meter högt och bland klipporna kring dess sadel flydde fem snabbfotade vildfår.

Ännu var nattkölden omkring tjugu grader. Men Lobsang tyckte det började bli för rysligt varmt i tältet och föredrog att ligga ute — utan päls! Endast en tibetan tål vid sådant.

I en brant backe orkade två mulor icke följa oss längre. Vi lämnade dem levande; de behövde endast vila för att samla krafter, och nomaderna, som hade sina tält i närheten, fingo behålla dem. Vår fårahjord hade sjunkit till 21 stycken och vi sökte tillfälle att åter fylla luckorna. Den obehagliga spänning i vilken vi levde stegrades från dag till dag. Jag var ju fånge i mitt eget tält och kunde när som helst bli upptäckt. Nu fingo vi också höra att vi om några dagar skulle komma till Tsongpun Taschis tält ifall vi ginge söderut. Denne var en rik köpman som hade privilegium från Lhasa att sälja te åt nomaderna. Han skulle nog undersöka oss grundligt, ty läte han en europé passera oantastad, så skulle han förlora sina förmåner. Utsikten att råka i hans klor

ökade vår spänning. Det fattades bara att han stoppade oss och tvingade oss att vända om! Då skulle jag aldrig få se denna del av Transhimalaja, och hela den mördande vinterfärden skulle hava varit gjord förgäves. Det gällde därför att vara dubbelt vaksam. Jag gick alltid med fåren. Blott då inga tält voro inom synhåll, red jag. Gulam gick i täten och gjorde i tid tecken då tält, herdar eller ryttare syntes framåt vår väg. Då satt jag genast av och gick till fåren, medan Abdul Kerim satt till häst. Vid lägren höll jag mig dold i mitt tält. Ansikte och händer målade jag svarta varje morgon. Jag hade stora runda tibetanska glasögon med mina egna slipade glas fastsatta på insidan. Min dräkt var tillräckligt trasig och nedsolkad. Ibland rullade jag mig i den kallnade lägereldens aska för att få den värre, och Lillpuppy hjälpte mig att få den trasig; då vi lekte, bet han och slet i min kappa och dess ärmar allt han orkade, och trasorna hängde kring mig. De mjuka skinnstövlarna voro så utslitna att tårna tittade ut. Riggad på detta sätt såg jag verkligen ut som en äkta buse från Ladak.

KRITISKA DAGAR.

Vid södra sidan av ett nytt pass mötte vi en ung herde som berättade att vi nästa dag skulle hinna fram till Tsongpun Taschis tält. Kanske njöto vi för sista gången av friheten då vi lägrade vid en öppen källbäck. Lillpuppy, vintervalpen, hade aldrig i sitt liv sett klart rinnande vatten förr och han måtte ha trott att det höll att gå på, lika väl som genomskinlig is. I en krök, där bäcken var djup, mörk och långsam, hoppade han ned från gräsvallen och försvann genast under vattnet. Då han efter mycket besvär kränglat sig upp igen, var han lika snopen som häpen och gick omkring och morrade på vederbörligt avstånd. Sedan dess hade han en avgjord motvilja mot floder och bäckar.

Och så kom den farliga dagen. Abdul Kerim och två man begåvo sig i förväg för att söka Tsongpun Taschi och taga hans uppmärksamhet i anspråk medan vi andra passerade förbi. Vi följde vägen. Jag gick och visslade bakom fåren. Ur två tält kommo fyra tibetaner ut, och ett par av de våra gingo fram till dem för att avleda deras skarpsynthet från mig. En bit längre ned syntes ett stort vitt tält med blåa ränder; där bodde traktens hövding. Män och kvinnor kommo ned till vägen för att fråga varifrån vi kommo, vart vi reste och vilka vi voro. Längre ned åt vägen syntes ett tält där en förnäm resande lama bodde. Då vi nu hade tält på alla håll, kunde vi lika gärna stanna där vi voro. Vi hade distriktets hövding, Tsongpun Taschi och den store laman till närmaste grannar. Det vore väl märkvärdigt om vi icke här bleve fast.

Äntligen kom Abdul Kerim tillbaka. Han hade köpt en häst, som var lastad med säckar och påsar innehållande ris, korn, tsamba och smör. Tack vare den rundliga betalning han fått hade Tsongpun Taschi givit sig till freds med de svar han fått på sina frågor och varnat oss för en trakt som hette Bupgo och där det alltid fanns rövare. Abdul Kerim hade lovat att han skulle få byta sig till den ena av våra två sista Ladak-hästar, en svart en, som icke orkade längre. Men Abdul Kerim visste icke då att Abdullah redan hade kursat bort hästen mot två får och en get.

Dagen därpå kom en ensam tibetan gående rakt mot våra tält och Abdul Kerim igenkände honom snart såsom Tsongpun Taschi själv. Mina anteckningsböcker och instrument begrovos genast bland risgrynen i en säck, som för detta ändamål alltid stod till hands. Abdul Kerim bjöd gästen in till sig och Tsongpun Taschi anade icke att han befann sig på ett par fots avstånd från en förklädd europé, som lyssnade till hans ord. Och han var högljudd nog:

»Lovade ni mig icke i går den svarta hästen i utbyte mot smör? Håller ni icke ord så stoppar jag er och hela ert patrask här på platsen. Löftesbrytare släppas inte fram genom Bongba. Hit med hästen ögonblickligen! — Nu skall jag till en början undersöka era tält.»

Arg som ett bi reste han sig och gick ut. Men Gulam, som anade oråd höll Takkar till hands och släppte honom helt hastigt i rätta ögonblicket. Hunden rusade på gubben som fick förskräckligt bråttom in i tältet igen. Då ropade Abdul Kerim i befallande ton: »Kutus, tag Hadji Baba med dig och sök reda på den förlorade hästen!»

»Vilken häst?» sporde Tsongpun Taschi.

»Jo en av våra hästar har rymt uppåt berget där borta.»

»Vad färg har han?» frågade Tsongpun med obehaglig närgångenhet.

»Grå,» drog Abdul Kerim till med.

»Skönt, jag stannar här tills de hittat den gråa hästen.» Därmed gick Tsongpun ut igen, sedan han sagt till om att hundarna skulle hållas bundna, och styrde kosan till min tältingång. Kutus kom rusande från andra sidan och viskade »kom!». Jag skyndade ut och hade så när flugit i famnen på Tsongpun.

»Vad är det där för en?» frågade han då jag skyndade bort mot bergen.

»Hadji Baba, en av mina tjänare,» svarade Abdul Kerim utan att blinka.

Kutus och jag lomade av mot bergen och gingo upp i en skreva, där vi gömde oss, med fri utsikt över hela nejden. Härifrån sågo vi hur Tsongpun Taschi sent omsider begav sig till den resande lamans tält. Under tiden tog Abdul Kerim ned våra tält, lastade våra djur och begav sig i väg. Även jag och Kutus rörde på oss och gingo nedåt vägen. Vi måste förbi lamans tält, där Tsongpun Taschi gästade. Då vi nalkades, rusade ett par arga hundar på oss. Eländiga hundar! Vi måste försvara oss

med stenkastning och några av tältets invånare kommo ut för att se efter vad som stod på. De läto oss dock vara utan att fråga om vi hittat den där gråa hästen.

Då vi hunnit karavanen, intog jag min vanliga plats hos fåren. Ännu fem tält skulle vi förbi och åter besvärades vi med opassande frågor. Det var riktigt skönt att se de sista tälten försvinna bakom oss och äntligen få lägra vid en källa i vildmarken.

Under sådana förhållanden lever man i en ständig spänning och väntar att vilket ögonblick som helst bli upptäckt. Vi voro tretton män från Ladak. Tibetanerna förakta Ladakmännen och säga att de äro fega. Finnes blott en enda europé i en karavan, få de respekt för densamma. Det hade vi sett under den första korsningen genom Tibet. Men nu gällde också jag som hemma i Ladak, och tibetanerna hade därför ingen anledning att visa oss någon hänsyn. De kunde ha brukat maktspråk när som helst, överfallit oss och plundrat oss på allt. Vi hade ju gott om silver och betalade för hästar, jakar, får och proviant mycket mer än rimligt var. Om nomaderna bakom oss jämförde sina iakttagelser inbördes, skulle deras misstankar växa. Vi trängde oss allt djupare in i en vådlig belägenhet och länge kunde det icke fortgå på detta sätt. Snart skulle väl slaget komma, men när och hur? Det hela var ett djärvt, kanske tanklöst företag. Men lyckades det skulle jag vinna lysande resultat. Misslyckades det, så kunde vad som helst hända. Mina män voro också beredda på allt, men de sveko mig a l d r i g.

Nu hade vi emellertid en fridfull afton. Jag var trött efter dagens spännande stunder och satt och skrev i tältöppningen. Och vem fick jag då se, kommande fram till mig, om inte självaste Takkar som de sista dagarna så till vida återfått sin frihet att han fick gå lös med tältstången släpande efter sig. Nu kom han där, försagd, viftande på svansen och krånande sig och började slutligen krafsa med tassen på min ärm. Jag såg på honom, han

såg på mig och vi förstodo varandra. Och jag förstod att han ville säga ungefär så här:

»Inte kunde jag veta att ni voro så hyggliga människor, när ni bundo den här otäcka tältstången vid min hals. Jag har det mycket bättre hos er än hos tibetanerna. Ni ger mig fårkött två gånger om dagen, det har jag icke varit van vid förr. Var lugn, bombo tjimbo, jag skall icke låta någon komma nära ert tält, jag skall vaka över er om nätterna, lita på mig. Men sitt inte där och skriv nu utan kom och lek med mig ett slag, befria mig från den otrevliga tältstången och låt oss icke längre vara främlingar för varandra.»

Jag lydde honom genast och då jag tog hans stora lurviga huvud i famnen och kramade honom, började han att tjuta och gnälla av fröjd, hoppade upp på mig, dansade och lockade mig ut ur tältet. Då jag fått fatt i honom igen, löste jag upp knutarna och kastade bort stången och halsrepen, till stor förvåning för männen, som sutto kring sin eld under bar himmel. Så nära hade ingen annan än Lillpuppy förut vågat att komma Takkar, och utan avund kastade sig den lilla valpen i leken, som nu och sedan dagligen dödade ett par timmar av min långsamma fångenskap. Blott då vi lägrade nära människor fick Takkar finna sig i att ligga bunden vid ingången till mitt tält för att hålla närgångna tibetaner på avstånd. Det var märkvärdigt att iakttaga vilket gränslöst hat den stora hunden hyste för sina tvåbenta landsmän, och jag fick framdeles betala åtskilliga rupier åt oskyldiga nomader som han bitit i deras byxlösa ben.

Den nya dagsleden förde oss förbi tolv tält. Ingen hyste misstankar, eftersom vi icke blivit stoppade av de hövdingar, vilkas läger vi just passerat. Från de sista nomaderna köpte vi en svart häst; vi hade nu fyra hästar, av vilka en var veteran från Ladak, tre mulåsnor, två jakar och ett tjugutal får.

Tre hälsande tibetaner.

Nästa läger låg i en ödemark, men kringstrykande tibetaner spionerade på oss. Mot kvällen såg himlen hotande ut och mörkret var ogenomträngligt. Då rapporterades att våra djur försvunnit. Åtta man skickades ut att söka. De voro beväpnade med ett par revolvrar och avlossade några skott för att varna hästtjuvar och skojare. Först på morgonen kommo de åter med djuren i behåll.

Under de närmaste dagsmarscherna fingo vi märkvärdigt nog vara i fred. Vi upphunno en väldig fårkaravan, som förde salt nedåt stora landsvägen vid övre Brahmaputra, vi upptäckte sjön Tjunit-tso och passet Nima-lung-la (4,882 meter högt), från vars tröskel Transhimalajas huvudkammar erbjödo en praktfull syn i söder, en rad av vilda klippor och svarta snökrönta toppar. En kväll lägrade vi helt nära det sistnämnda passet, och i en skreva satt en berguv i aftonskymningens timme och utstötte sitt gälla, skärande klävitt. Lobsang försäkrade att berguvarna varna hederliga människor för tjuvar och rövare. Och uven skrek verkligen så envist som om vi när som helst kunnat vänta ett överfall.

De följande dagarna färdades vi rakt mot Transhimalaja och följde den stora, ännu isbelagda floden Buptsang-tsangpo uppåt mot söder. Nomaderna berättade att denna flod några dagsresor i nordväst tömde sitt vatten i en sjö, Tarok-tso. Det var frestande att följa dess lopp ned till sjön, men det var viktigare att erövra Transhimalaja. I sydsydost syntes snart dess jättetoppar Lunpogangri, »de stora isfjällen», av vilka den högsta når 7,090 meter över havet. Dessa toppar hade den engelska expeditionen under Ryder och Rawling år 1904 sett från sin väg i söder.

Allt högre bar det utmed Buptsang-tsangpo. Nomaderna, som tältade vid dess stränder, vållade oss inga bekymmer; hos en av dem bytte vi bort våra båda trötta jakar mot nio får, och hjorden, som det var mitt öde att driva, räknade nu åter 31 får och några getter.

Äntligen lägrade vi helt nära passet Samje-la och hade till nära grannar en karavan om åtta man och 350 jakar, som förde salt till Saka-dsong på sex dagsleders avstånd. Dessa män gjorde sig noga underrättade om vårt ärende och våra vägar.

Den 15 april vallade jag fåren upp till Samje-las passkummel och dess vimpelprydda stänger. Jakkaravanen hade ännu icke brutit upp; pasströskeln syntes från dess läger. Farligt var det, men kosta vad det ville så måste jag bestämma passets höjd med koktermometern. Höjden uppgår till 5,527 meter och från dess södra sida strömmar vattnet ned till Brahmaputra och det gränslösa världshavet, på vars salta vågor vägen leder till mitt hem. Här hade jag vunnit ett stort slag — ett femte förut okänt pass över Transhimalaja.

Medan jag satt och gladde mig över att vi lyckligt korsat det mesta av den vita fläcken, pekade Lobsang på jakarnas svarta linjer, som långsamt rörde sig uppåt passet. Vi reste oss då och gingo ned i dalen och hade knappt fått upp tälten förrän jakarna kommo grymtande i täta klungor, åtföljda av sina visslande och sjungande drivare. De gjorde en omväg omkring oss som om de fruktat all vidare beröring med misstänkt folk.

I tre hela dagar redo vi nedåt genom trånga dalar utan att möta en människa. Blott tvenne ryttare passerade på tredje dagens afton vårt läger. Numera hade vi all möjlig anledning att misstänka sådant folk för spioneri, men dessa två voro tydligen fredliga nomader och den ena sålde till och med sin häst för hundra rupier. Endast tre dagsleder skilde oss från Saka-dsong, där alla kände mig, och där Muhamed Isa blivit jordad förra året. Jag ansåg klokast att undvika denna plats och att följa en tjuvväg bakom bergen.

Den 19 april mötte vi både karavaner och ryttare och redo förbi två män som drevo ett par hundra får, lastade med salt. Jag gick om dem med våra får. De båda männen

betraktade mig nyfiket. Min förklädnad hade gjorts så grundlig som möjligt och jag var lika svart i ansiktet och om händerna som mina män. Abdul Kerim började ett samtal med tibetanerna för att avleda deras uppmärksamhet. Han stannade länge hos dem och under tiden lämnade vi allfarsvägen som går ned till Saka-dsong, samt följde floden Tjaktak-tsangpo, som vi kände från förra året, uppåt mot norr. Lägret uppslogs på en äng vid högra stranden.

Abdul Kerim återvände, uppfylld av dystra aningar. Tibetanerna hade uttalat sin förvåning över att vi valde bakvägen utmed floden i stället för att gå ned till Saka-dsong på stora vägen. »Ni måtte inte vara rädda för rövare,» hade de sagt, »just i bergen här uppe hålla de till; äro ni bra beväpnade?»

»Ja, vi ha två bössor och några revolvrar.»

»Ni kommer att få bruk för dem. Vi se att ni äro fredligt folk, därför varna vi er. För sex dagar sedan överfölls en tältby här i trakten av ett aderton man starkt rövarband, där varenda karl hade sin häst och sin bössa. De plundrade tre tält, togo fyra hundra får och bortåt två hundra jakar och försvunno på samma väg, som ni nu ämnar följa. Uppbådat folk skickades efter dem, men av detta dödades två man och de andra flydde. Nu vet ingen var rövarbandet håller till. Om livet är er kärt, så se noga upp om nätterna. Bli ni överfallna, så låt dem plundra er; ni äro blott tretton och kunna icke försvara er.»

Nu hade vi alltså fått ett nytt bekymmer, risken av ett överfall — som om det icke varit nog med den växande spänningen att på smygvägar resa i förklädnad genom ett förbjudet land! Nattvakten förstärktes och i mörkningen motades djuren in till lägret. Sent på kvällen sjöngo karlarna den bevekande hymnen till Allah. — Allahu ekbär, Gud är stor, och i den trånga dalen svarade ekot — Gud är stor.

Natten förflöt lugnt. Vi korsade Tjaktak-tsangpo och lägrade vid dess österifrån kommande biflod Gäbuk-tju.

Åter följde en natt med sträng vakthållning. Om några dagar skulle vi uppnå Raga-tasam, som vi kände från förra året, och på stora vägen skulle vi känna oss säkrare, åtminstone för överfall. Några nomader, som vi mötte den 21 april, berättade att vi hade en knapp dagsresa till ett stort tält, bebott av en rik gubbe, Kamba Tsenam, som ägde tusen jakar och fem tusen får. Klara vi blott honom, tänkte vi, så ligger landet tämligen öppet till Raga-tasam. Det var underligt att vi lyckats framtränga så långt utan att genomskådas. Mycket länge kunde vi icke reda oss på detta sätt. Vi gingo med stora steg mot ett avgörande.

Den 22 april bröt Abdul Kerim tidigt upp med Kuntjuk och Gaffar för att uppehålla Kamba Tsenam medan vi andra passerade hans tält. Efter en stund nådde vi tre tält där Abdul Kerim stod mitt i en grupp av tibetaner som förevisade sina hästar. Vi kommo någorlunda obemärkt förbi, men blott för att åter vara på vår vakt vid ett nytt tält, där en flock arga hundar tog emot oss. De misshandlades förskräckligt av Takkar, men togo hämnden på Lill-puppy, som i tid måste räddas. Här stannade Kutus och Tubges och då vi fortsatte voro vi åtta man högt.

Snön föll tät hela dagen, men dalen var så trång, att vi syntes från alla tälten. Jag kunde rida bitvis, och Gulam gjorde tecken åt mig när vi nalkades tältlägren och jag åter måste intaga min vanliga plats hos fåren. Nu drogo vi förbi det största tält jag någonsin sett i Tibet och vid dess ingång stod en man och betraktade oss. Här bodde tydligen den rike Kamba Tsenam. Lobsang och Abdul Rasak begåvo sig dit för att stilla invånarnas nyfikenhet och, som vanligt, låta oss andra obemärkt fortsätta. Vid nästa nordliga bidal hade vi fått nog för dagen och reste våra tält på krönet av en strandterrass. Hela landet låg dolt under snö och det snöade som aldrig förr.

Efter hand återvände de efterblivna och avlämnade sina rapporter. Väl hade tibetanerna uttalat sin förvåning över att vi valt en så farlig väg och att vi rest på vintern.

Men de hade icke gjort min av att vilja stoppa oss. De hade till och med sålt de våra en del livsförnödenheter.

Vi sutto just och överlade om ställningen, då två med bössor beväpnade ryttare redo fram till våra tält. De voro alldeles inpå oss innan vi märkte dem i snöyran och i sista ögonblicket stängdes mitt tält och Takkar blev bunden framför dess ingång. Främlingarna bundo sina hästar och klevo obesvärat på i Abdul Kerims tält. Den ena hästen, stor, vit och vacker, kunde vi få köpa för 127 rupier och Abdul Kerim antog budet. En av männen erbjöd sig som vägvisare, ty utan en sådan skulle vi aldrig kunna klara oss följande dag, sedan stigen blivit dold av snön. Han skulle infinna sig i tid nästa morgon. Därpå gjorde männen en lov kring tälten och tittade och så försvunno de med den andra hästen i snöyran.

Åter rådslogo vi. Att ha en tibetansk spion med oss i lägret och karavanen hade varit alltför farligt, och då Kutus och Sedik på kvällen gingo att hämta en kruka sur mjölk i det stora tältet, sade de ifrån att vår ledare, Abdul Kerim, trodde att vi nog skulle klara oss utan vägvisare. »Er ledare talar med två tungor, han vet inte vad han vill,» hade de svarat.

Nästa dagsled förde oss upp till passet Gäbuk-la, i vars närhet en liten gubbe gick och ledde tio ston. Han gick in på att visa oss vägen och höll sig i täten med Abdul Kerim och Kuntjuk. För dem berättade han att han var bror till den rike Kamba Tsenam och att han förra året hade sett en europé i Saka-dsong. Denne europé hade haft en stor och stark karl till karavanförare, en man, som alla fruktade. Men plötsligt hade karavanföraren dött, och hans kamrater hade grävt ett avlångt hål i marken, där de stoppat ned honom.

Lyckligtvis blevo vi av med Kamba Tsenams bror innan vi i den tätaste snöyra lägrade vid foten av passet Kintjen-la. Ännu en dag hade gått lyckligt förbi och blott två dagsleder skilde oss från Raga-tasam. Det skulle bli

lugnare tider när vi nått stora landsvägen. Där skulle vi kanske få vara i fred, ty ingen kunde väl misstänka oss för att vara annat än oskyldiga Ladakbor, då vi icke blivit stoppade på hela den långa vägen från Ladak.

I soluppgången den 24 april, Vegadagen, låg hela landet bländande vitt i sin vintriga snöskrud. Det ryker om hästarna då vi rida uppåt passets branter. I sydväst reser berget Tjomo-utjong sina tinnar emot solen.

Kintjen-la är 5,441 meter högt och erbjuder en härlig och vidsträckt utsikt. Karavanen fortsätter nedåt dalen medan jag stannar för att göra de vanliga iakttagelserna. Sedan följer jag dess spår och finner tälten uppslagna i en trång dal. Vi hade icke sett ett liv på hela dagen, men detta var också det sista läger där vi kunde känna oss lugna. Ty nästa dagsled skulle föra oss till Ragatasam och där bodde en hövding, hos vilken jag gästat en vecka förra året; det var därifrån som Tundup Sonam och Taschi blivit skickade med brev till Schigatse.

Vi skulle därför utgallra ännu några föremål, såsom ett par europeiska filtar och några fodral, och även andra försiktighetsmått skulle iakttagas. Abdul Kerim skulle för framtiden bo i mitt sönderblåsta tält och jag i en verklig lönnlåda eller avbalkning i Abdul Kerims större tält. Under marsch var faran icke så stor; de kritiska ögonblicken upplevde vi när tibetanerna kommo på besök, stego på, slogo sig ned och tittade på allt.

Vi hade en känsla av frihet i detta läger, n:r 391, där inga grannar funnos inom synhåll. Jag lekte en stund med mina vänner hundarna och njöt av att se våra hästar och mulor beta bland gräset i dalen. Karlarna sutto kring sin lägereld i det fria. Solen hade ännu ett par timmar kvar till horisonten. Under den stundande natten skulle jag för sista gången sova i mitt gamla tält för att sedan krypa in i mitt trånga frivilliga fängelse. Men, som sagt, dagen var icke slut ännu!

TILLFÅNGATAGNA!

Vi hade väntat en fridfull afton i vildmarken. Men vi voro icke så ensamma som vi trodde. Abdul Kerim varskodde mig, att en skara män kom ned genom dalen från Kintjen-la-passet. Mitt tält stängdes i en hast, Takkar blev bunden framför ingången, jag virade turbanen kring huvudet och ordnade min förklädnad. Genom tältdukens kikhål såg jag åtta män till fots, i mörkblå och röda dräkter, med röda bindlar kring huvudet, alla beväpnade med bössor och svärd och ledande nio hästar; två av dem voro lasthästar och leddes av en man.

Främlingarna gingo rakt fram till mina tjänares lägereld, där tystnad och oro rådde. Där började ett livligt men lågmält samtal, medan tre av tibetanerna ledde hästarna till en punkt, knappt trettio steg från ingången till mitt tält. Alla sadlar och bördor lades på marken, hästarna släpptes i bet, eld blev uppgjord under en gryta vilande på trenne stenar, vatten hämtades från bäcken och man kokade te. Det var tydligt, att dessa män skulle lägra här över natten för att iakttaga oss.

De fem andra gingo in i Abdul Kerims tält, där samtalet fortsattes, lika lågmält. Det rörde allvarliga saker, jag hörde ett par gånger mitt namn nämnas — Hedin sahib. Efter en god timme gingo de ett varv kring tälten, men höllos av Takkar på avstånd från min ingång. Sedan togo de plats kring sin eld, plockade fram sina träskålar och började dricka te. Jag hade dem alldeles framför mig och kunde iakttaga deras minsta rörelser.

Då hörde jag Abdul Kerims röst, darrande och viskande, från tältets baksida. Han berättade vad männen hade sagt och att de fått de vanliga svaren. Slutligen hade tibetanernas ledare i allvarlig och bestämd ton yttrat:

»Genom två saltkaravaner, som passerat ert följe, ha underrättelser om er hitkomst förts till guvernören av Saka-dsong. Den väg ni kommit tages aldrig av köp-

män från Ladak. Därför misstänker guvernören, att Hedin sahib är dold ibland er. Han har befallt mig och mina kamrater att följa ert spår, upphinna er och underkasta er den noggrannaste undersökning. Kom ihåg, ni karavanledare, att vi skola utföra våra order till punkt och pricka. Ni bedyrar, att Hedin sahib icke är med eder i förklädnad, utan att ni äro tretton man från Ladak. Jag kan icke se fler än tio. Var äro de övriga?»

»De samla bränsle.»

»Gott. När de återvänt skola vi undersöka var och en av er inpå bara kroppen. Därpå skola ni vända ut och in på edra säckar och hela ert bagage. Finna vi intet som anger en europé, så har ni blott att ytterligare bestyrka sanningen av era ord med ett skriftligt intyg. Sedan får ni resa vart ni vill.»

Det var solklart, att jag aldrig skulle låta Abdul Kerim skriva under ett falskt dokument. Jag hade redan vunnit mycket nog och lyckats att korsa det stora okända landet. Vi befunno oss i hjärtat av Tibet och skulle nu bli utvisade, och på vilken väg det än skedde, borde jag alltid kunna vinna något nytt för den geografiska forskningen. Dock skulle ingen makt på jorden kunna tvinga mig att återvända till Ladak samma väg som förra året. Jag kände tibetanerna och de kände mig alltför väl för att jag skulle behöva frukta några våldsgärningar mot mig och mina män.

Emellertid ville jag för sista gången pröva min lilla skara och smög mig in i Abdul Kerims tält. Den gode karavanföraren ansåg vårt läge hopplöst och Lobsang var mycket bekymrad. Kutus föreslog att han och jag, sedan mörkret inträtt, skulle smyga oss upp bland bergen tills den beramade undersökningen blivit verkställd. Men Gulam inföll: »De v e t a, att vi äro tretton.»

»Nej, jag skall själv angiva mig för tibetanerna,» sade jag och reste mig. »Varför gråter ni?» frågade jag vid deras halvkvävda snyftningar.

»Vi skiljas för alltid, sahib blir dödad,» svarade de. Och då jag gick ut ur tältet, hörde jag deras »Allahu ekbär, Gud är stor!»

Svartmålad och förklädd gick jag långsamt och lugnt fram till tibetanernas krets. Då jag var dem helt nära, reste de sig alla.

»Sitt ned,» sade jag med en förnäm handrörelse och tog själv plats i deras ring kring elden. De voro högeligen förbryllade och bortkomna, vågade knappt se på mig, än mindre tala. Efter en stund bröt jag själv tystnaden: »Jo bevars, ni har rätt, jag är Hedin sahib. Här har ni mig nu igen. Vad tänker ni göra med mig?»

Några av mina män stodo bakom oss och trodde, att min sista stund var kommen. Tibetanerna svarade icke på min fråga. De började viska med varandra. Efter en stund tog ledaren till orda: »Då ryktet om er karavan nådde Saka, misstänkte guvernören att det kunde vara ni, Hedin sahib. Vi ha nu fullgjort vårt uppdrag. I guvernörens namn förbjuda vi er att taga ett steg till mot öster. Vi bedja er i allt rätta er efter oss. Det gäller våra huvuden och er säkerhet. I morgon följer ni oss till Saka-dsong.»

»I Saka ligger min trotjänare jordad. Dit reser jag aldrig.»

»Nåväl, vi skola icke yrka därpå. Men vill ni följa oss två dagsresor mot sydväst, till Semoku, skall jag skicka guvernören bud, att han möter er där.»

»Gott, jag skall följa er till Semoku i morgon.»

»Säg mig, varför har ni kommit tillbaka? Ni reser och reser i Tibet och ni blir alltid utvisad, men ändå kommer ni igen. Förra året nödgades ni lämna landet på vägen till Ladak och nu dyker ni åter upp mitt ibland oss. Varför har ni kommit?»

»Därför att jag älskar ert land och ert vänliga folk.»

»Hm, det är mycket snällt av er att säga så, men vore det icke bättre om ni i stället ville älska ert eget

land litet mera? Så länge vi icke göra några resor i ert land behöver ni icke resa i vårt. Vi stanna hemma hos oss, stanna ni hos er, det är det bästa ni kan göra.»

»Så länge jag kan sitta i en sadel skall jag komma tillbaka. Hälsa regeringen i Lhasa, att hon kan motse nya besök.»

Tibetanerna skrattade fryntligt och voro icke alls förargade över det besvär jag ånyo förorsakat dem. Mina tjänare förvånades över att allt gått så lyckligt. Vi sutto länge och pratade i all vänskap och tibetanerna skrattade åter hjärtligt åt vår gamla ullhistoria, som Abdul Kerim för en stund sedan uppdukat åt dem. De tyckte att den var bra påhittad, men kunde ändå inte förstå, hur det lyckats oss att oantastade korsa hela landet. De trodde, att jag rådde över några hemliga krafter. Men när de sågo på min trasiga, sotiga och flottiga dräkt av grov grå säckväv, så kunde de tänka sig att jag icke ådragit mig mycken uppmärksamhet.

Tibetanernas hövding var en ung, fetlagd ämbetsman vid namn Rindor, glad och skämtsam. Tre av de andra kände jag från förra året. I laget fanns också en gammal skrynklig gubbe, ingen mindre än Kamba Tsenam, den rike mannen i det stora tältet vi passerat för ett par dagar sedan. Det var en av hans hästar vi köpt för 127 rupier. Alla voro vänliga och förtroliga och det var mig ett nöje att bevilja deras bön att få låna Abdul Kerims tält för natten.

Vi voro fångar hos tibetanerna. Men det egendomliga med denna fångenskap var, att jag kände den som en befrielse efter de tunga och spännande månader jag rest i förklädnad. Jag kunde visserligen icke längre välja mina vägar själv, men jag behövde icke sitta gömd i mitt eget tält. Nu visste alla, att jag icke var en simpel Ladakbo, och de visade mig också den största aktning. Så fort vi skilts från tibetanerna fick Gulam bära in ett handfat varmt vatten i mitt tält, och han måste byta

vatten fyra gånger innan jag blev ren. Sedan klippte jag mitt muhamedanska skägg intill skinnet och saknade mycket de bortkastade rakknivarna. Men jag var glad, att vi icke hunnit bränna de saker, som blivit livdömda för några timmar sedan.

Så slutade den 24 april 1908. Den vanliga tystnaden sjönk över lägret, blott Takkar stod ännu troget och skällde på våra fångvaktare. Hans skall ekade i båda bergväggarna — det var som om tre hundar hållit vakt över oss. De eviga stjärnorna tindrade som förr över våra tält, och bortom stjärnerymderna svävade den mäktiga hand, som visat oss vägen och skyddat oss genom tusen faror.

Följande morgon tog fångtransporten sin början. Jag hade tre tibetaner på var sida. Vid nattlägret skrev jag ett brev på femton sidor till Lien Darin i Lhasa, att jag önskade att återvända till Indien över Schigatse och Gjangtse. Brevet slutade med lyckönskningar åt honom själv och frid över hans förfäders gravar.

Ännu en dagsled och vi lägrade vid Semoku på stora landsvägen. Så fort vi kommit i ordning inträdde Rindor med besked att guvernören väntade mig. Jag svarade, att om han ville mig något, kunde han komma till mitt tält. Snart syntes också en skara män tågande över slätten mellan våra boplatser. Jag gick ut och mötte dem och bad de tre förnämsta stiga på och slå sig ned. De voro klädda i dyrbara dräkter av kinesiskt siden och buro guldhängen med turkoser i öronen — jag såg ut som en sjåare i min utslitna förklädnad. De logo då de fingo se mig. Så mycket besvär för en sådan landstrykare!

Emellertid fick jag veta, att den störste av de tre var Dortje Tsuän, guvernör av Saka-dsong, den andra var Ngavang, samguvernören, och den tredje Oang Gjä, Dortjes son.

»Jag hoppas, att ni haft en lycklig resa och ej lidit för mycket av kölden,» sade Dortje Tsuän.

»Kallt har det varit, vi ha förlorat vår karavan, vi äro klädda i trasor och vår proviant är slut, men som ni ser går det ingen nöd på oss.»

»Varför har ni kommit tillbaka?»

»För att besöka de trakter man hindrade mig att se förra året.»

»Förra året reste ni utan lov till Nepal, Kubi-gangri, över den heliga sjön, kring Kajlas' berg, till Indus' källa. Jag vet precis var ni har varit. Sådant är omöjligt i år. Det är andra tider nu i Tibet. Om ni inte lyder mig och återvänder den väg ni kommit, skickar jag ilbud efter kinesiska soldater.»

En ny plan hade mognat hos mig; trötthetén hade gått över och nu skulle jag sköta mina kort så väl, att jag kunde göra ännu några erövringar i norr. Sedan vi underhandlat länge och väl, avgjorde Dortje Tsuän saken så, att jag skulle återvända samma väg jag kommit genom Bongba.

»Den vägen reser jag a l d r i g!»

»Ni måste!»

»Ni k a n icke tvinga mig därtill. Kom ihåg, att jag är europé och Taschi Lamas vän.»

»Jag skall tillmötesgå er så långt, att jag tillåter er återvända till Ladak samma väg som förra året.»

Det var just en fin »utväg», tänktė jag och vägrade bestämt.

»Jag går aldrig i mina egna fotspår. Men jag skall följa era önskningar och återvända den norra vägen, blott i c k e över Samje-la.»

»Vill ni till en början följa mig till Kamba Tsenams tält? Innan vi kommit dit, ha vi nog enats om vägen.»

»Ja, gärna. Men ni måste skaffa mig och de mina proviant för två månader, nya skodon, kläder, tobak, te, socker, några hästar, samt jakar till transporten.»

»Med nöje, sätt upp en förteckning på allt ni behöver.»

På aftonen avlade jag en långvarig kontravisit hos mina nya vänner, och då jag kom tillbaka till mitt tält, brände jag brevet till Lien Darin. Ånej tack, »stormakterna» måste hållas kort; inga kinesiska inblandningar i svensk-tibetansk politik!

Så reste vi då tillsammans kring det höga gletscherfjället Tjomo-utjong och vid nattlägren fortsattes de eviga underhandlingarna. En dag infann sig en köpman med alla de varor vi beställt och av honom köpte vi också tibetanska tyger till nya kläder över lag. Åt mig sydde Abdul Kerim en riktigt finfin tibetansk dräkt av rött tyg från Lhasa. På huvudet bar jag en kinesisk sidenmössa omlindad med en röd turban. När jag drog på mig ett par gröna sidenstövlar från mittens rike och trädde ett svärd i prydlig balja genom livgördeln och satt upp på den mjölkvita hingsten från Kamba Tsenams tältby, kände jag mig minst lika förnäm som de båda guvernörerna.

Och så skulle frågan om återtågets väg avgöras. Det skulle fylla en hel liten bok att anföra alla förslag och motförslag, alla om och men, alla svårigheter och faror som hotade oss om vi icke lydde. Dortje Tsuän höll envist på Samje-la. Jag yrkade på ett annat pass längre åt öster. »Där faller ni i händerna på starkt beväpnade rövarband,» invände han. »Då är det er skyldighet att giva mig en eskort av tio soldater,» svarade jag. Överallt mötte jag motstånd och gjorde till sist följande förslag:

»Abdul Kerim får gå med hälvten av min karavan tillbaka över Samje-la. Jag reser med den andra hälvten en östligare väg och stämmer möte med Abdul Kerim vid den punkt där Buptsang-tsangpo faller i Tarok-tso. Om ni ger mig en eskort av tio soldater, betalar jag två rupier om dagen åt varje man. Ni har då den fördelen att eskorten kan kontrollera mina rörelser.»

Författaren i tibetansk dräkt.

»Det är sant,» hördes ett par röster ur hopen, »betalar han tjugu rupier om dagen så kan han inte gå långt.»

Dortje Tsuän reste sig och kallade några av de sina till rådplägning utanför sitt tält. När han kom tillbaka, sade han att jag skulle få min vilja fram om jag undertecknade en skriftlig förbindelse att jag själv påtog mig ansvaret för följderna, ty för sin del ville han stå skuldfri om någon olycka drabbade mig däruppe i de osäkra bergstrakterna. Naturligtvis skrev jag med nöje under.

Genast fick Nima Taschi, en storväxt man i fårskinnspäls, uppdrag att vara hövidsman för livvakten. Dessutom skulle Pantjor, Kamba Tsenams bror, vara vår vägvisare. Det var han som den 23 april hade visat oss vägen till foten av Kintjen-la. Han var en liten slipad skälm om 55 år och berättade att han dödat åttio jakar med den bössa han bar.

För sista gången lägrade vi tillsammans vid Kamba Tsenams tält, där jag för några dagar sedan hade strukit förbi som en tjuv om natten. Nu växte en hel by av tält upp i dalen. Beridna kurirer och budbärare kommo och gingo, små jakkaravaner skredo upp till tälten med proviant och bränsle, det gick glatt och livligt till, vi gästade hos varandra och en dag tillbringade jag flera timmar i Kamba Tsenams väldiga tält och blev bekant med hans familj.

Då allt var färdigt till uppbrott och skilsmässa, kunde vi fastslå avresan mot norr till den 6 maj. Men kvällen förut, den sista i sällskap med Dortje Tsuän och hans tibetaner, måste firas på något sätt. Jag hade givit mina män befallning att bereda sig till ett ordentligt dansprogram och andra galna upptåg kring lägerelden, och nomaderna i trakten hade blivit ombedda att skaffa oss en hel karavan lastad med jakgödsel, ty nu skulle eldar spraka som aldrig förr och tibetanerna skulle få bevittna ett spektakel, vars make de aldrig sett.

Avskedsfesten den 5 maj.

Det hade snöat hela dagen och ökade i skymningen. Luften var stilla, stora fjäderlätta flingor föllo tätt och tyst och bäddade sig till den mjukaste matta av bomull på marken. Kvällen var kolmörk. Samguvernörerna och Oang Gjä kommo gående till mitt tält vägledda av lyktor. Vi hade möblerat så trevligt vi kunde, och nu bjöd jag mina gäster att sitta ned kring glödfatet, där rykande teskålar snart bjödos omkring.

Framför tältet är elden tänd, och den ena gödselsäcken efter den andra tömmes i lågorna. Ett gulrött, dallrande sken faller över de svarta tibetanerna, som stå i täta grupper däromkring, nomader, herdar och soldater, kvinnor och barn, ynglingar och gubbar. Alla framträda skarpt belysta, där de stå i sina av lägereldarnas sot svärtade pälsar, medan snön faller i deras bara huvuden och över deras långa, svarta hårtestar, som hänga ned över skuldrorna. Och bakom dem ligga skuggorna svarta och tunga och övergå i den tysta mörka natten.

Nu börjar svärddansen med käppar, och flisorna ryka kring kämparna. Därpå lunkar ett hemskt vilddjur fram, bestående av två nedhukade män med en filt över sig och ett par käppar till horn. När odjuret larvat ett varv kring elden smyger en jägare efter det och sätter ett skott i kräket som stupar och ligger där i snösörjan kring elden och sprattlar med sina mänskliga ben, medan jägaren och hans vänner tråda den vildaste segerdans kring kadavret. I nästa nummer uppträder Suän ensam. Han håller framför sig en stav som skall föreställa en dam, och han dansar mot henne och utför de tokroligaste piruetter och krumsprång för sin sköna. Alla de andra, icke minst tibetanerna, klappa taktfast i händerna, och mina gäster i tältet ligga dubbla av skratt.

Kutus leder en dans som idkas i Jarkent. Med utsträckta armar och svävande kappskört kretsa de dansande kring elden. Mellan det flammande bålet och oss

Tibetaner i Toktjen.

te de sig som ramsvarta silhuetter, men på andra sidan lysa de rödgula i skenet, och deras svettiga ansikten skina som brons. Skallande låtar eka i bergen, tibetanerna känna igen en melodi och stämma i — allt högljuddare blir sången, allt gladare stämningen, nomaderna skratta och böla om varandra och härma Abdullah som utför en klumpig dans, vars oviga kovändningar slutligen föra honom baklänges i elden. Då äro de tacksamma åskådarna nära att kikna av skratt, de kunna icke stå stilla, de hoppa runt och slå sig med flathänderna på knäna och uppgiva de vildaste tjut, medan dansmästaren skakar bränderna från kläderna och lomar av till sin plats. Även hedersgästerna njöto och själv satt jag där och drömde och såg och hörde dansens och sångens sövande rytm; jag mindes från förflutna år en oändlig rad av lägerscener och eldar, som slocknat likt stjärnskott i natten, glada sånger som förklingat mellan Asiens berg och det bortdöende ljudet av strängaspel och flöjter. Att jag icke fick nog, att jag icke tröttnade på lägereldarnas sken!

Snön faller och faller, flingorna belysas underifrån och fräsa i lågorna. Den sista bränslesäcken tömmes, elden sjunker, det mörknar och festen lider mot sitt slut. I vitpudrade peruker gå nomaderna sina färde, hedersgästerna bryta upp och försvinna som vålnader i natten och snart ligger det stora lägret åter tyst. Man hör endast suset av snön, som faller mot tältduken.

VÄGEN TILL INDIEN.

Den 6 maj togo vi farväl av våra nya vänner och skildes, kanske för alltid, från dem. Och jag skildes också från Abdul Kerim och hans skara, som jag dock skulle återse efter en månad vid Tarok-tso. Med de övriga och med den tibetanska eskorten reste jag norrut genom ett land som hittills varit fullständigt okänt för européerna.

Det bar genom dalar, utmed floder och sjöar och över väldiga pass, bland vilka Sangmo-bertik-la var det högsta och förde oss 5,820 meter över havets yta. Från ett annat pass sågo vi den härliga sjön Teri-nam-tso, blänkande blå mellan skära, svarta och röda berg. Fyra dagsleder österut syntes Targo-gangri och andra snöklädda berg vid stränderna av Dangra-jum-tso och åter kände jag en oemotståndlig dragning till dess heliga stränder. I flera dagar låg jag kvar vid Teri-nam-tso och underhandlade med Nima Taschi och hans tibetaner om tillstånd att göra ett flyktigt besök vid den märkvärdiga sjön. Men Nima Taschi var omutlig och då han inte kunde förmå mig att avstå från Dangra-jum-tso och bryta upp mot väster, skickade han ilbud efter en stor hövding, Tagla Tsering, som kom till mitt läger med soldater. Denne Tagla Tsering blev också en av våra bästa vänner, men till den heliga sjön ville han inte släppa mig, ehuru jag föreslog att resa dit alldeles ensam i hans följe, medan mina män väntade vid Teri-nam-tso.

Så fortsatte vi då utmed den sistnämnda sjön emot väster och sågo nya dalar öppna sina portar framför oss, nya okända fjäll resa sina hjässor på sidorna av vår väg. Då vi åter uppslogo våra tält på stranden av Buptsang-tsangpo, kom Nima Taschi med sin eskort och anmälde att hit hade han fått order att följa oss, för framtiden finge vi sköta oss själva. Adjö då, gubbar, tänkte jag, och så fortsatte vi utför floden med ett par herdar till vägvisare. Men då vi nådde den trakt, där floden faller ut i Tarok-tso, sökte vi förgäves efter Abdul Kerim. Ingen visste något om honom. Vi hade intet val; vi reste vidare i allsköns ro. Tid efter annan fingo vi nya vägvisare och lastjakar, upptäckte nya floder, berg och kloster och en hel rad av sjöar och om jag skulle berätta er om allt vi sågo och upplevde på denna långa väg under två och en halv månader, så skulle denna bok bli dubbelt så stor.

Äntligen hamnade vi under tinnarna av klostret Selipuk, där vi åter stannade flera dagar, allt i förhoppning att Abdul Kerim skulle dyka upp igen. Det värsta var att han hade hand om det mesta av vårt silver, under det att jag hade blott ett par rupier kvar. Kanske han blivit överfallen och plundrad! Kunde jag blott reda mig till Gartok, skulle jag där få pengar av Gulam Rasul. Och alltid kunde vi sälja en eller två av våra hästar, en revolver eller en klocka. Men så långt gick det aldrig, ty en dagsled bortom Selipuk dök Abdul Kerim upp i bästa välmåga och med kassan i behåll. Alldeles helskinnad hade han icke kunnat taga sig fram genom det osäkra landet, ty ett rövarband, som gjort ett nattligt besök i hans läger, hade stulit en häst och en mula ifrån honom.

Nu bar det vidare och vägen förde oss över passet Ding-la, som med sina 5,885 meter var det högsta vi korsade under hela denna tvååriga resa i Tibet. I Surnge-la gingo vi för sista gången över Transhimalaja och lägrade den 14 juli i Toktjen, där jag återsåg många gamla vänner från året förut. Men nu sade de ifrån att de haft så mycket obehag förra året då jag flaxade och for i min båt kors och tvärs över Manasarovar, att de icke kunde hyra mig några jakar vidare. Det behövs inte heller, sade jag, ty jag kan mycket väl reda mig med mina egna tio hästar och mulor, och så drogo vi bort igen och följde den heliga sjöns välkända stränder och norra stranden av Rakas-tal. Där hittade vi en tiggare som blev anställd som vägvisare.

Under sommaren 1907 hade det regnat blott ett par gånger, särskilt under en av våra sjöfärder. Men året var olyckligt för nomaderna, ty regnet var långt under medelmåttan och gräset förtorkade och vissnade bort. Men nu, 1908, hade vi haft flera ordentliga regn redan i Transhimalaja och då vi nått sjöarna, började nederbörden på allvar. Sydvästmonsunen svepte över södra Tibet, molnen lågo bokstavligen på marken och ofta såg man ej skymten

av de omgivande bergen. Vi måste gräva djupa kanaler kring tälten för att icke översvämmas. Jag kunde sitta timtal i mitt stormpiskade tält och bara lyssna och njuta. Tänk ett sådant gräs det skulle bli och sådana beten till hösten! Regnet sköljde ned då vi lägrade väster om Rakas-tal. De tunga dropparna trummade på tältduken, därute plaskade det och klingade i marken, längre bort susade det och sjöd i gruset. Den lät så underbart vacker denna samfällda ton, än som regementsmusik, än som darrande trumvirvlar över hårt spända skinn. Och genom det hela trodde jag mig höra bräkandet av feta får och grymtandet av trinda jakar. Det lät som trampet av istadiga hästar och gnäggandet av levnadsglada föl. Det regnade lamm och kalvar, det regnade mjölk och smör från himlen åt de fattiga nomaderna, det stod som ett förtrollat glasslott av strilande, skvalande regn kring våra tält. Jag lyssnar och till mina öron framtränger ljudet av sjungande grytor, fyllda med saftigt kött och av kannor sjudande med smörblandat te. Det är välstånd och goda sorglösa dagar som komma med de tunga dropparna. Jag hör skramlet av kvinnornas smycken och stojet och skrattet av små nakna, knubbiga barn, och jag hör hundar som skälla med fördubblad vaksamhet nu då vargarna längta mer än vanligt efter fåren. Nomaden kan lugnt lägga sin bössa under tältdukens fåll; han är icke beroende av jakten såsom under de magra åren, han har råd att tid efter annan slakta ett får. Regnet faller och faller, det piskar och plaskar i gräset. Då tror jag mig höra vimplarna snärta på passen och bönekvarnarna surra, då susar det som ett tusenstämmigt »om mane padme hum» över den välsignade jorden. Och regnet fortfar, entonigt och tungt. Då tror jag mig se bortom töcknet hur den vitaste bomull svävar ned över högfjällets snökappor och glaciärer, de berömda flodernas vaggor. Det ljuder som ett växande dån därute. Då tror jag mig höra huru Satledsch växer och rullar sina vattenmassor genom dalen. Ännu äro vi nära flodens

källa, ännu jollrar hon som ett barn i sin bädd, men varenda regndroppe som faller är ett bidrag till den oerhörda kraft, varmed hon sågar sin jätteåra genom Himalaja. Jag hör hur det dånar i denna storslagna dal som vi skola följa ända ned till Indiens slätter. Jag ser hur floden slingrar sin bana över denna och söker den palmbevuxna kusten och hur de döende strömmarna, grumliga och tyngda av Indiens jord, sakta och stilla glida ut i det ödsliga hav, som spänner sina vattenkupor omkring jorden så långt som dagen hinner.

Vid Satledschs högra strand reser klostret Tirtapuri sina murar ibland klipporna, och även här lägrade vi i hällande regn. Med livsfara hade vi korsat några av Satledschs starkt ansvällda och vilt skummande bifloder. Nu lägrade vi alla tretton tillsammans för sista gången, ty härifrån hemförlovade jag till Ladak Abdul Kerim och fem man, medan jag och de andra fortsatte genom Satledschs dal till Indien. Och mina sista följeslagare voro Lobsang, Kutus, Gulam, Tubges, Suän och Kuntjuk. Jag hade 650 rupier kvar och måste vara sparsam om det skulle räcka i ännu sex veckor.

Stolt och mäktig som en konung ibland floder vräker Satledsch ned mellan klipporna, där vi vandra, än högt över dalen på livsfarliga stigar, än utmed stranden, bedövade av vattenmassornas stormande dån. Så nådde vi klostret Kjunglung, där floden korsas för första gången. Vid högra strandens brohuvud är ett litet i rött och vitt målat bönetorn uppfört, såsom en vädjan till de andemakter, vilka bo i floden, att vara skonsamma mot de vanmäktiga människor, vilka anförtro sitt liv åt bron och dess sviktande plankor.

Vid denna punkt är floden hoppressad till en smal, djup ränna mellan klippskollor. Bron är föga mer än tretton meter lång och 1,2 meter bred. Tvärplankorna vila på tvenne betänkligt gungande stockar, och bron saknar bröstvärn. Mellan fjällfasta knallar och klipptänder forsar

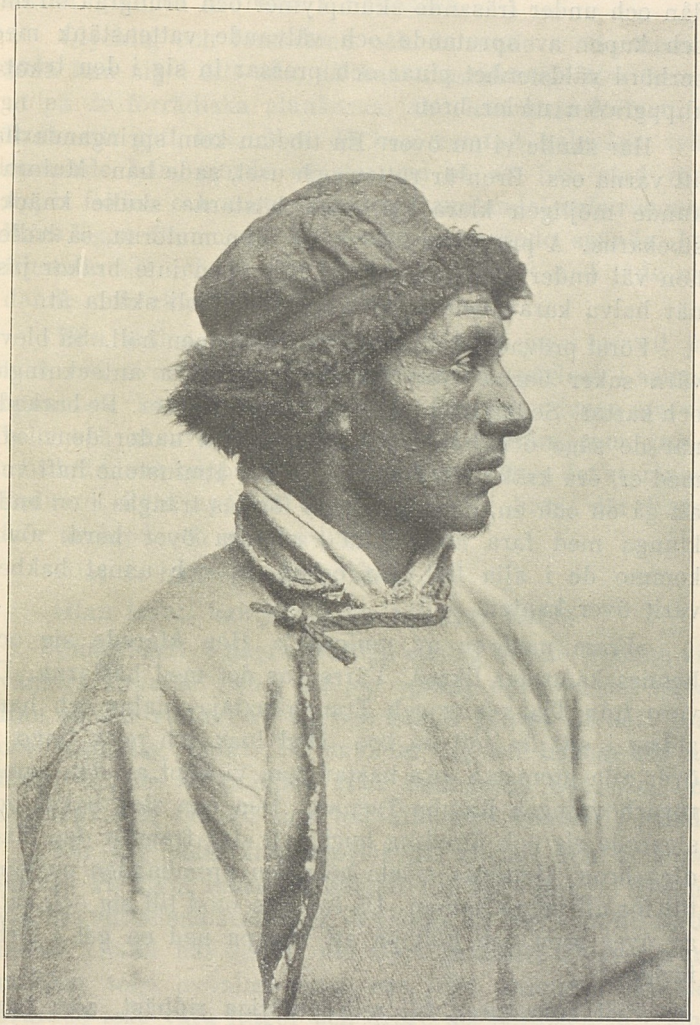

Kutus.

och kokar floden ursinnigt innan hon med ett bedövande dån och under fräsande skumplymer och brungråa strålar och kupor av sprutande och välvande vattenstänk med oerhörd våldsamhet pinar och pressar in sig i den trånga klippgraven under bron.

Här skulle vi nu över. En tibetan kom springande för att varna oss. Bron är rutten och usel, sade han. Mulorna kunde möjligen klara sig, men hästarna skulle knäcka stockarna. Å prat, svarade vi, bär hon mulorna, så håller hon väl under hästarna också. Bara hon inte brakar just när halva karavanen är över, så att vi bli skilda åt.

Först prövades bron; den gungade, men höll. Så blevo våra saker burna över, sist mina dyrbara anteckningar och kartor. Sedan kom turen till våra tio getter. De backade när de sågo och hörde hur floden sjöd under dem. »Ut med er, era kräk,» röt Tubges. Om de åtminstone haft vett att gå en och en, men de skulle förstås trängas i en enda klunga med fara att knuffa varandra över bord. Över kommo de i alla fall, om också ett och annat bakben varit över kanten.

»Fram med en av mulorna!» Hon klarade sig och hennes kamrater likaså. Värre var det med hästarna. De voro från Tjang-tang och Transhimalajas dalar och hade aldrig i sitt liv sett en bro. Med lock och pock fingo vi över alla utom två vita hästar som vi köpt av den gamla rövarhövdingen Kamba Tsenam. Den ena slog bakut och stegrade sig och föredrog hugg och slag framför den eländiga bron. Getterna måste göra om promenaden en gång till för att lugna honom. Då tog han mod till sig och satte av över bron och höll på att trampa ned en get i förbifarten.

Sist kom turen till min präktiga ridhäst, som burit mig åttio svenska mil från Kamba Tsenams tält, två gånger över Transhimalaja, genom Bongbas bergslabyrinter, förbi sjöar och över floder. Han hade hjälpt mig att lyckas och

han var min vän. Han var vit som snö, fet och frodig, alltför god att drunkna i Satledsch.

Olycklig och förskrämd och darrande i alla lemmar fann han sig i sitt öde, då han obarmhärtigt blev hetsad ut på de förrädiska plankorna. Om han bara fortsatt, så hade allt gått bra. Men då han kommit halvvägs, tvärstannade han, gjorde vänster om så att han stod vänd uppåt floden och stirrade i den framilande malströmmen. Hans ögon flammade, hans näsborrar stodo spända, han frustade till och så tog han dödssprånget ned i de sjudande och skummande vågorna.

Han males sönder till mos, tänkte jag; tur att jag icke red över bron! Hästen försvann spårlöst i samma ögonblick han berörde flodytan; han blev tagen av virveln och skruvades ned i denna malström som gnider mot bräddens klippsidor. Vi väntade att få se det stympade kadavret flyta upp ett stycke nedanför bron, där floden åter är bred och ganska lugn.

»Där är han!» ropar Lobsang.

»Han lever, han simmar!» tillägger Kutus.

Underbart! I några kraftiga simtag är han framme vid vänstra stranden och i ett par språng uppe på det torra. Han skakar vattnet av sig och börjar genast att beta som om ingenting hänt. Då skyndar jag till honom för att hälsa honom välkommen från Satledschs dödsrike, och övertyga mig om att han har alla sina lemmar i behåll.

Vår väg leder från kloster till kloster och vi korsa en rad av djupt inskurna bidalar till Satledsch. I Totling vid huvudflodens strand ha vi sjunkit så lågt som till 3,700 meter. Även här finnes ett stort gammalt kloster, vars munkar togo ovänligt emot oss. De undveko oss, besvarade icke våra frågor och drogo sig slutligen in i sina celler. Med Lobsang och Kutus gick jag omkring i klosterstadens ödsliga gränder och gjorde ett par skisser på lösa blad, först en tempelport av snidat trä och därefter pri-

orns hus, kallat Labrang. Medan jag höll på därmed kom en tjänare ut ur porten, gick rakt fram till mig och sade:

»Kom med mig upp i Labrang!»

»Gärna. Är det priorn som vill tala med mig?»

»Nej, han är icke hemma, det är Tjangtsö, som skickat efter er.» Vi fingo veta att denna potentat var en hög ämbetsman, som skötte klostrets världsliga och ekonomiska angelägenheter.

Vi följde budet uppför en trappa och genom en lång mörk gång, som ledde till ett litet rum med stort pappersfönster åt klostergården. Här sitter Tjangtsö på sin divan bakom ett rödlackerat pallbord och en mässingsbeslagen kista. Han sitter där som en grym och mäktig domare och väntar blott att brottslingen skall föras inför rätten. Å vilken dråplig typ denna tjocka, välmående och ilskna andekonung i människohamn, stursk och uppblåst som en pösmunk, beredd att genom en avskräckande och förgrymmad uppsyn hålla allt vad demoner och européer heter fjärran från Totlings gudasalar! Hans klotrunda huvud prydes med en kinesisk kalott, över axlarna bär han en violett väst och hans bara armar skina av fett och flott. Hans panna ligger i djupa veck, hans ögon gnistra av vrede. Ja, där sitter han, Tjangtsö, som en gårdvar i sin koja och jag står framför honom i min urblekta och dammiga tibetanska dräkt.

Aha, din gamla skälm, tänkte jag, du skall få pösa en stund över din makt och myndighet. Men pass på, Tjangtsö! Jag är upplagd för skämt och ämnar släppa gäcken lös. Du är den sista hövding som skall försöka att korsa mina planer, men nu har jag blott några dagar kvar till Indiens gräns. Jaså, du hälsar inte, du räcker inte ut tungan åt mig en gång, du ber mig inte sitta. Skönt, då sätter jag mig ändå, dina gråbruna, rödsprängda, rullande ögon till trots.

Efter en långvarig yttre mönstring börjar andekonungen sitt förhör. Jag hade väntat en stämma ekande

som ett tordön, men han talade halvhögt och klanglöst då han sade:

»Varifrån kommer ni?»

»Från Tjang-tang, från Taschi-lunpo, från Taschi Lamas heliga gårdar, från Taschi-gembe, från Manasarovar...» och jag drog i väg med en rad av namn, upprabblade som en gammal utanläxa.

»Jag vet det.»

»Då är det onödigt att fråga.»

»Har ni pass från Lhasa?»

»Nej.»

»Då har ni ingen rättighet att visa er i Totling.»

»Nej, ingen alls, och därför reser jag ner till Indien.»

»Vi få väl se. Till en början skall jag göra några anteckningar. Vad heter ni?»

»Sven Hedin.»

»Det vet jag.»

»Varför frågar ni då?»

»För kontrollens skull. Det är min plikt att hålla reda på folk som färdas genom Totling, isynnerhet sådana som resa utan pass. Varför ritade ni av tempelporten och Labrang nyss?»

»För att hemföra ritningarna som minnen av Totling.»

»Visa mig era ritningar.»

»Var så god!»

»Vad föreställer detta?»

»Tempelporten där ute.»

»Det här är ingen tempelport.»

»Nej, inte när man håller den upp och ned.»

»Jag behåller era ritningar.»

»Då är ni en tjuv.»

Så munhöggos vi en stund och efter hand tinade Tjangtsö upp. Han förälskade sig i min svenska officersrevolver och bad att få köpa den, men fick till svar att den icke var till salu. Men ville han slå upp alla portar till Totlings tempelsalar på vid gavel så skulle han få revol-

vern till skänks. Ehuru han icke gick in på bytet skildes vi i vänskap.

Vid Totling korsas åter Satledsch på en hållfast bro, hängande i järnkedjor, och efter en lång nordlig omväg måste man åter över floden och har sedan knappt två dagsresor till Tibets gräns. Men på den biten stiger man 1,713 meter över floden eller sex Eiffeltorn på varandra innan man når gränspasset Schipki-la, där höjden uppgår till 4,695 meter. Det var icke ett kapitel som slutade, nej en hel bok slogs ihop på Schipki-la, ty på andra sidan trampar man Indiens jord under fötterna. Jag vände mig om och lät blicken för sista gången sväva över dessa tröstlöst ödsliga och karga berg, där jag lämnade så många dyrbara och oförgätliga minnen och så många kära och trofasta vänner både på och under jorden. Bortom fjällen ilade antiloperna i fjäderlätta språng och de snabbfotade vildåsnorna samlades på sina välkända betesmarker. Nu skulle jag icke störa dem längre och icke oroa de goda, fredliga nomaderna; nu behövde jag icke i arktisk vinterköld och en herdes skepnad driva en hjord motsträviga får genom det förbjudna landet. Och ändå var det med saknad jag tog farväl av mitt gamla Tibet och av de bästa åren av min egen ungdom. Det stora vilda äventyret hade tagit slut då jag med skyndsamma steg gick ned från passet.

Från Totling hade vi med oss en vägkunnig inföding från indiska sidan, Ngurup, och med honom nådde vi följande dag åter flodstranden. Plötsligt för vägen upp på krönet av en klippudde, vars rand svävar lodrätt över flodens vällande vågor. Här skulle vi över. Men bron hade för någon tid sedan störtat i Satledsch och endast bjälkarna i vänstra strandens brohuvud voro kvar och pekade som en trampolin ut i rymden. Jag gick ut till yttersta randen och hade den sjudande och hopklämda floden 25 meter under mig. Till högra strandens stenpelare hade vi 35 meter, men därifrån skildes vi av ett dånande svalg. En stålkabel är spänd mellan strän-

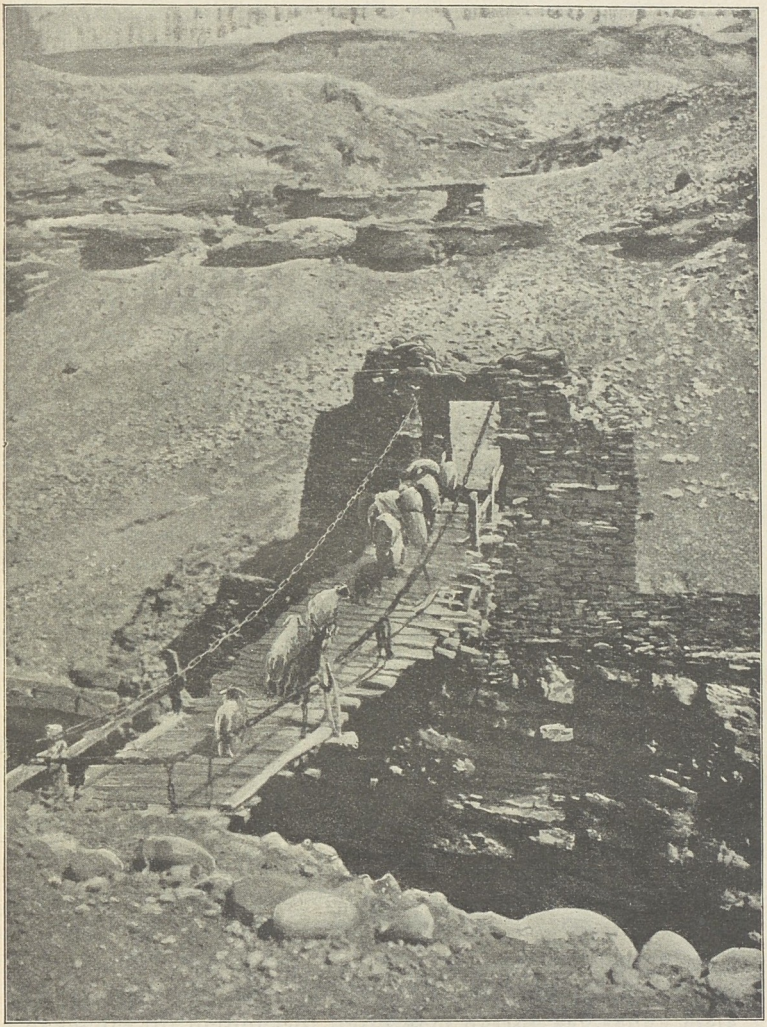

Bron över Satledsch vid Totling.

derna. Men hur skulle vi reda oss utan hjälp från andra sidan! Inte ett liv syntes till, och byn Poo, dagens mål, ligger dold bland bergen. Där funnos tyska missionärer. Om de blott haft en aning om hur vi längtade efter dem, skulle de genast ha kommit.

Men Ngurup visste råd. Han lade en mulåsnas packsadel över kabeln, slog några repöglor över sadeln och kröp in i dem så att han kom att hänga under kabeln. Sedan halade han sig knyckvis framåt. Det var otäckt att se honom lämna brohuvudets yttersta plankor bakom sig och dingla ut över den gapande avgrunden. Han kom lyckligt över och försvann som en stenbock i backarna uppåt Poo.

Under vanliga förhållanden vore det icke en oundviklig död för en simkunnig man att störta i Satledsch från 25 meters höjd. Men ingen akrobat på jorden skulle kunna rädda livet om kabeln vid Poo brast för hans tyngd eller öglorna gledo upp och han störtade i vattengraven. Ty strax nedanför kabeln ha ett par kolossala block rasat ned i bädden och mellan dem och högra klippväggen är floden knappt ett tiotal meter bred. Hela Satledsch liknar här en enda sprutande stråle, som med oemotståndlig kraft borrar sin väg genom bergen. Den skummande vattenmassan tyckes dyka under och mellan blocken för att åter komma upp som fräsande kupor och välvda vita vattenkullar. Det är som en jättegryta, det dånar som åskan dovt och hemskt, det ekar mellan lodräta klippväggar, man känner hälleberget darra under sig och man har en förnimmelse av svindel då den härliga floden lockar och bjuder sina gäster upp till en tjusande dans. Men brister kabeln med en klang just i det ögonblick man hänger över floden, ja då hinner man icke till »ske din vilje» i sitt sista Fader vår, förrän man blivit förvandlad till råhackad, urvattnad biff.

Ett stenkast skiljer oss från andra strandens murkrön, och ändå är vägen lång och behärskas av döden.

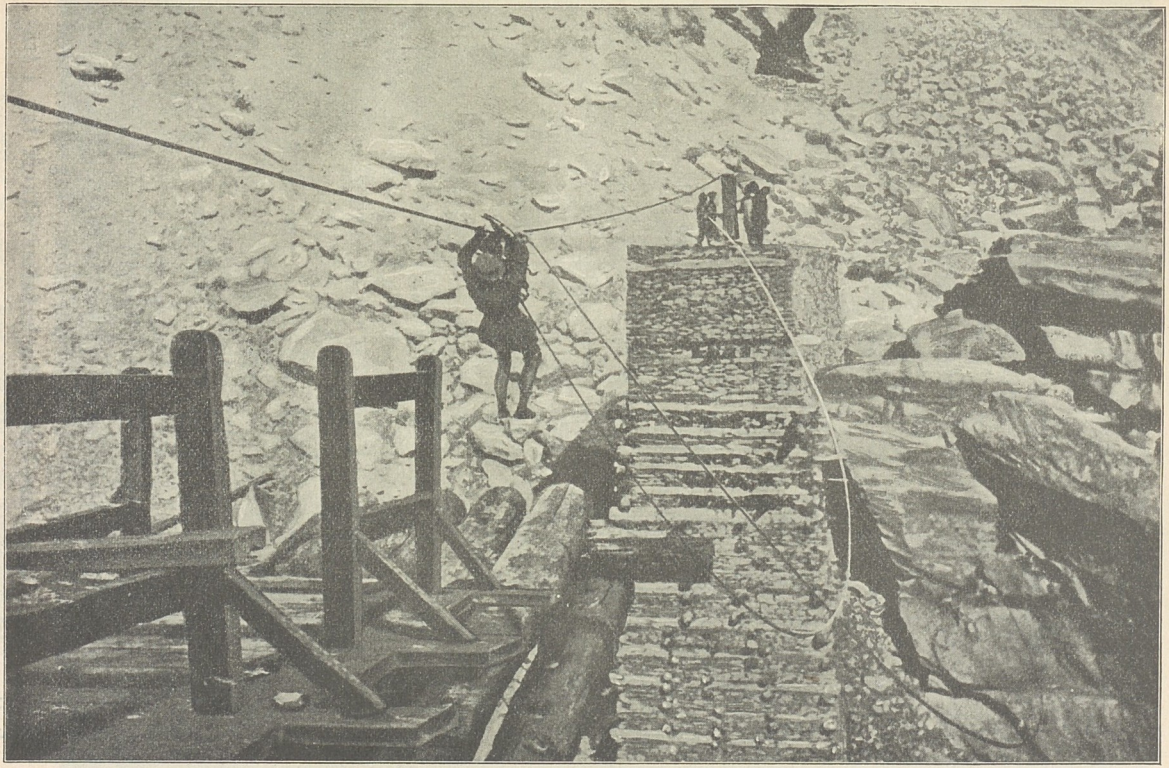

Deva Ram firar sig över till vår strand.

Men nu blir det liv i backarna. Omgivna av infödingar komma två européer nedstörtande till motsatta sidans stenkrön. De hälsa artigt; jag har glömt att ta av mig hatten, men räckte lyckligtvis inte ut tungan, utan viftade bara med skissboken. Byhövdingen i Poo, Deva Ram, halar sig själv över till oss jämte det långa rep, med vilket den på kabeln löpande trähatten sedan skall dragas över till högra stranden. Deva Ram gör i ordning en stor packe av vårt bagage och packen halas över till motsatta stranden, varpå trähatten firas tillbaka.

Sedan surrades Kuntjuk fast och dinglade i väg, sjungande och morsk. Suän höll på att kräkas, vände sig bort och grät.

»Vad är det åt dig?» frågade jag.

»Det är rysligt att vi måste dö allihop nu när vi kommit så långt.»

»Sjåpa dig inte, Suän, det är inte ett smul farligt.»

Mina anteckningsböcker äro lyckligt över och nu vill jag se hur våra lastdjur behandlas. En mula föres fram under trähatten. Över denna lades starka repknippen, som slogos under djurets buk, hals och svansrot. En bindel vart bunden för offrets ögon. Mulan stod stilla och tålig, men att hon anade ett nedrigt attentat, syntes på hennes darrande ben. Klart! Karlarna på andra sidan floden hala av alla krafter. Trähatten glider sakta fram över kabeln. Mulan tar några vacklande steg framåt och söker förgäves att få fotspjärn. Hon känner plankorna vika undan, sträcker på benen, men når icke längre ned. Och så glider hon ut över den dånande floden. Hennes ångest är kort, snart slå framhovarna mot murkanten, hon lösgöres och ledes upp till betet i en backe.

Nu är det min tur. — Jorden försvinner — till asarnas fest...! Deva Ram måtte tro att jag är tung. Han surrar fast mig som vore jag en våldsam dåre. Jag sitter med benen instuckna i repöglorna och fattar säkert tag i trähattens pluggar.

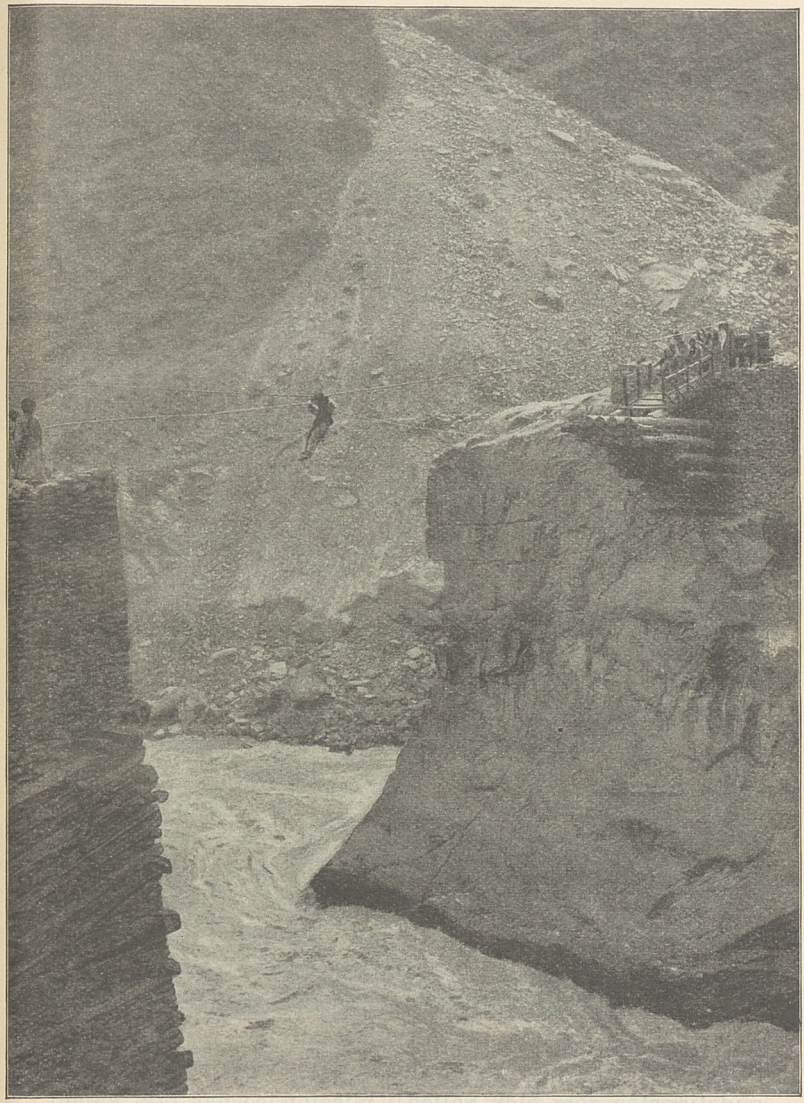

Författaren halas över floden.

(Fotografien är tagen av Herr Marx från högra Satledschstranden.)

»Kör!» ropar jag.

»Nej, sahib, inte ännu,» svarar Deva Ram.

»Vad fattas?»

»Donen hålla nog, det är ingen fara. Men den som icke är van att *se* floden under sig, *kan* få svindel, förlora besinningen, släppa taget med händerna, falla baklänges, glida ur snarorna och störta på huvudet i Satledsch.»

»Jag *får* icke svindel.»

»För säkerhets skull slå vi dock ett par varv kring er midja! Så där ja! Nu kan ni släppa taget med händerna utan att falla.»

»Kör!» ropar jag högre än förra gången.

Deva Ram ger tecken. Trähatten börjar glida. Jag svävar ut över kanten. I det svindlande djupet under mig väller den kungliga floden. Ett samlat dån av vattenåskor fyller den trånga klippgraven, jag svävar i en värld av ekovågor, som korsa varandra från tusen håll. Alltefter karlarnas knyckar i repet dinglar jag fram och tillbaka. Är jag icke framme snart! Jo vänta, här är ju murkanten, blott ett par meter kvar. Det vore grymt om kabeln skulle springa just nu. Ah! nu glider jag in över krönet och befrias i en handvändning från alla band och bojor.

Hjärtliga handslag med missionärerna! De heta Marx och Schnabel och bo i Poo med sina fruar. Välkommen, välkommen! Men vänta ett ögonblick, jag måste se Lobsang, som just är på väg med förbundna ögon, han *vill* inte se djupet under sig. Och jag måste taga emot min och Kamba Tsenams vita ridhäst, han som tror att man kan vada över Satledsch. Han kom, skälvande som ett asplöv och jag smekte honom för att lugna honom.

Så streta vi upp till missionsstationen i Poo, där jag tillbringade två oförgätliga dagar. Det vackraste var ändå gudstjänsten som blev hållen i missionärernas lilla kapell, söndagen den 30 augusti. Jag hade icke sett en europé på över två år, än mindre varit i en kristen kyrka. Försam-

Den sista expeditionens medlemmar fotograferade av Rev. Marx i Poo.

Bakom förf. stå, från vänster till höger: Lobsang, Suän, Kutus och Tubges.
De sittande äro Kuntjuk med Lillpuppy och Gulam med Takkar.

lingen uppgick till ett femtiotal män, kvinnor och barn, och mina tjänare lyssnade med förvåning till sången och till dagens texter, lästa och tolkade på tibetanska. Ödmjuka och stilla ljödo orgelns toner, och på sitt hemlands språk sjöngo de kristna en psalm till melodien »Allena Gud i himmelrik...» Hur vackert, hur gripande, aldrig har en högmässa gjort ett djupare intryck på mig. Däruppe bland Himalajas majestätiska fjällmassor växte den lilla orgelns brus och den gamla beprövade hymnens ord till en kraft och en styrka som överröstade den vredgade flodens åskor. Mellan klasar av mognande äpplen syntes genom fönstren det ljusa, solbelysta landskapet, tröskeln till mitt älskade Tibet, den gränslösa frihetens och det stora äventyrets konungasal. Andäktiga och tysta lyssnade åhörarna till predikarens ord. »Amen! Fader vår...» En psalm blev åter sjungen och med allvarlig uppsyn gingo de kristna hem till sina gårdar.

Vi vandrade omkring på stationens ägor och kommo slutligen till de kristnas kyrkogård. Här vilade missionärer, som kämpat för sin tro och stupat på sin post. Med rörelse stannar gästen vid småfolkets gravar, prydda med friska eller vissnade kransar. Där lästes namn på barn, som kommit till världen blott för att döpas och dö och som aldrig sett några andra vita ansikten än sina föräldrars, inga andra höjder än Himalajas kring Poo. Okänt på jorden och oskyldigt inför Gud, slumrade småfolket under gravstenarnas förgängliga inskrifter.

En högtidlig stillhet råder kring dessa fridens, minnets och glömskans boningar. Blicken svävar fritt över vilda, kungliga dalar och en hedersvakt av snötäckta fjäll reser sig på alla håll. Under himmelens fäste drar monsunmolnens skara på sin väg inåt Tibet och snart tindra sommarnattens stjärnor vänligt över gravarna i Poo.

Ännu hade vi 32 svenska mil till Simla. Strålande dagar, härliga fjäll, en luft som blir tätare och lättare

att andas, en värme som kommer oss att glömma Tjangtangs bitande köld. Och i djupet under våra halsbrytande stigar sjunger den väldiga floden sin segersång över det kuvade Himalaja och sin längtan efter det stora, ödsliga havet.

Ja, för oss kännes det kvävande varmt, då icke ens natten skänker oss en svalka som sjunker under 17° över noll. Då stanna vi gärna i tallarnas skugga på klipporna krön, där sommarvinden kännes sval och frisk. Vi reda oss nog. Till och med Lillpuppy tar saken lugnt, ehuru han har ett rysligt besvär att nafsa efter näsvisa flugor. Värre är det för Takkar med sin täta, tibetanska päls. Han pinas svårligen och springer från skugga till skugga, krafsar fram nattkall jord, gömmer sig under klippblock, dricker ur varje rännil och lägger sig rak lång i varje bäck. Han anar oråd, han förstår att det bär utför och blir varmare för varje dag. Han minns Bongbas stormpiskade vidder och den härliga kalla snön, som yrde kring de svarta tälten. På Schipki-passet hade han sett de sista jakarna, nu färdas han till ett land, för vars täta luftlager hans lungor icke äro skapade. Har jag icke tjänat dem troget i tusen faror, är detta den lön de giva mig? tänkte han. Och nu kände han hur alla band lossnade och hur han i verkligheten var en främling ibland oss. Han lyder icke längre då jag kallar honom, han jagar blott efter skuggorna. Där är han igen och kastar sig handlöst under ett klippvalv. Han är förtvivlad, då han märker att vi gå ifrån honom, och han skulle kvävas om han försökte att följa oss.

Så sjönko vi allt djupare och nådde Kanams kloster, där jag tillbringade en dag i gudasalarna. Först i skymningen gick jag ned till tälten, som rests i en härlig trädgård. Högt över oss på tempeltaken tutade munkarna i snäckhornen och kallade bröderna till den sentima gudstjänsten.

Då jag nådde mitt tält, kom Lillpuppy som vanligt, hoppande och gnällande av glädje och hälsade. Men varför kom icke Takkar? Han låg icke på sin vanliga vaktplats mellan tälten. Ett par av karlarna gingo ut på vägar och stigar, ropande hans namn och visslande gällt. Men han hörde oss icke längre och han kom aldrig tillbaka. Han hade vänt om till Tibet.

En morgon funno missionärerna honom liggande utanför porten till stationens gård, där han, sin vana trogen, icke ville släppa någon in eller ut. Han blev gästfritt mottagen och började ett nytt kapitel i sitt liv. Och ännu i dag får jag tid efter annan hälsningar från min gamle Takkar, den stora tibetanska vallhunden, som så troget försvarade mitt tält, då jag förklädd till herde vandrade genom hans fosterland.

Inga ord kunna skildra den väg vi följde genom en av jordens mäktigaste floddalar, inklämd mellan tvärbranta skogklädda berg, vilkas bländvita toppar badade i solskenet. Här kommer Kirang-floden störtande sitt klargröna, iskalla vatten med friska hälsningar från glaciärer och snöfält och dånar i mäktiga vattenfall över jättestora, rundspolade block. Besinningslös och rasande vild störtar bifloden ut i den grumliga Satledsch, som ögonblickligen släcker den gröna, rena färgen i sin gråa famn.

Jag rider under barrskogens valv och sitter och drömmer på min vita häst. Hela luften sjunger, det brusar i dalen, det susar i skogen. Vad är det ändå? Ack, jag vet! Våra bördor bäras icke längre av våra trötta djur, utan av unga kvinnor. Det är de som sjunga. Tjusande och glad klingar sången ur unga, nästan barnsliga strupar. Där gå de i en lång rad mellan träden med taktfasta steg. Vi tåga som till en tempelfest i detta himmelska Himalaja. Omkring oss susa ljumma, skogsdoftande fläktar, i djupet stormar den segerrika floden, vars brus svävar över allt mellan bergen, och kvinnornas

klingande röster skämma icke vattnets och vindarnas spel.

Nu äro vi inne på den präktiga engelska vägen och tillbringa nätterna i bungalows eller gästhus, på vilkas trevliga verandor man alltid njuter av en dråplig utsikt över Satledschs dal. Lillpuppy var dråplig att åse, när han för första gången i sitt liv försökte att stiga över tröskeln till ett hus. Han nosade och skrapade med tassen, innan han steg på; han trodde visst att det var ett nytt spektakel av samma sort som Satledschbron, vilken han inte kunnat gå över utan att få hicka av idel skrämsel.

Allt djupare går vår väg, allt dovare dånar floden. Det är kvävande varmt. En dag red jag om en av våra hästar från Bongba. Ledd av Kuntjuk hade han stannat mitt i solskenet och gnäggade vänligt till avsked då jag red förbi. Varför kunde han inte fortsätta, det var ju så nära till skogen och den svalkande skuggan! Han orkade icke, han hade tjänat ut. Hans syn skulle snart förmörkas av andra skuggor, djupare och kallare än skogens.

I Nirit äro vi på 1,115 meters höjd och avläsa 31° klockan ett. Den 13 september lämna vi Satledschs strand. Floden är lugnare, vattenmassorna glida genom bädden mera behärskade än förr. Satledsch är trött efter sitt verk, han sjunger icke mer, han gnolar blott sina gamla sånger om sin längtan efter havet.

Två dagar senare skymtade framför oss de vita sommarhusen på deodarernas kullar, och vicekonungens palats i Simla, där jag blev mottagen med gammal älskvärd gästfrihet, hade i mina anteckningar lägernumret 500.

Här stannade vi några veckor och skötte om oss själva och våra angelägenheter. Runt omkring oss upprullade Himalaja sina jättelika kammar, än belysta av solens sken, än beskuggade av regndigra moln. Fjärran i öster gömde sig det heliga berget, dit pilgrimer sedan tusentals

år styrt sina trötta steg och på vars topp Brama dväljes i sin himmel och Siva i sitt paradis. Och ännu längre bort reser mitt kungliga Transhimalaja sina stolta tinnar emot solen. Men västerut sjönko Himalajakammarna till låga kullar, förtonande som de döende vågorna vid en kust. I det gula slättlandet syntes ett mörkare, slingrande band; det var Satledschs väg mot Indiens hav.

Men vilans dagar flögo bort och snart kom den sista, då jag måste skiljas från mina trotjänare. Utöver sina löner fingo de stora gåvor i pengar och kläder och fingo behålla alla våra lastdjur och min vita gångare från Kamba Tsenams tält. Med strida tårar drogo de bort, deras trohet hade varit över allt beröm och jag minns dem var och en med värme och tacksamhet. Ibland får jag brev från de goda missionärerna i Leh, dikterade av Lobsang, Gulam eller någon av deras kamrater.

Sist omfamnade jag Lillpuppy, kramade honom, klappade hans huvud och hade svårt att slita mig lös, då han betraktade mig med frågande och sorgsna blickar. Han förstod, att ett band brast mellan oss och att vi aldrig skulle träffas mer. Vi hade haft allting gemensamt från den bistra natten, då han föddes under Karakorums snöpass. Nu gick även han nya öden till mötes, men jag hade ingen fruktan för hans framtid, ty jag visste att mina tjänare skulle omhulda honom med ömhet och betrakta honom som ett minne från en tid de aldrig skulle glömma, en tid som aldrig kunde komma tillbaka. Och för säkerhets skull sade jag dem, att jag kanske en dag skulle återvända till Leh för att se hur Lillpuppy hade det och om han ännu kände igen sin herre och reskamrat från Tibet.

Några dagar senare följde jag Satledschs föredöme och skyndade till havet för att över dess salta djup gunga till den yttersta östern och till den uppgående solens land. Där dröjde jag i sex veckor, överhopad med japansk gästfrihet. Sedan rullade jag bort över blän-

kande skenor genom Korea, Mandschuriet och det kalla Sibirien, som på ömse sidor om banan utbredde sina översnöade slätter och sina djupa skogar och högre i norr sina tundror till Ishavets kust. I Åbo gick jag ombord på Bore och gungade i snöyra över Ålands hav. En morgon, innan dagen börjat bräcka, syntes för över de brinnande tjärtunnor som skeno emot mig med en första hälsning ifrån Sveriges kust. Och den 17 januari fördes jag av lotsångaren »Vega» in på Stockholms ström. Helt säkert minnas många av mina läsare den dagen. Jag glömmer den aldrig.

Lillpuppy vid avskedet i Simla.

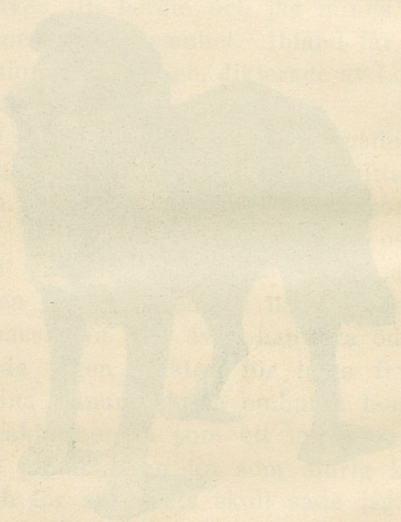

ILLUSTRATIONER.

Författaren och hans sista tjänare efter framkomsten till Simla.....Framför titeln
En av broarna i Srinagar 9
Vägen upp till Baltal och Sodji-la 16
Muhamed Isa, Tsering och Adul vada till häst över Tjang-tjenmo 17
En flöjtblåsare och en trumslagare i Ladak 21
En natt på Lake Lighten 25
Vi hala upp båten på stranden..... 29
En nattlig färd över Jeschil-köl 33
Lägret där jaken blev skjuten 49
Den skjutna vildjaken..... 52
Den ursinniga tjuren rusar över Rehim Ali 57
De första tibetanerna, Puntsuk och Tsering Dava 61
Tibetaner beväpnade med bössor och svärd 65
Våra jakar lastas..... 73
Kälken, förspänd med Rabsang och Taschi 78
Våra bärare färdiga att bryta upp 81
Våra bärare mitt på isen av Ngangtse-tso 85
Hladje Tsering och hans sekreterare 93
Hladje Tsering och hans ryttare lämna oss 97
En rast på vägen..... 105
Stadshuset i Schigatse..... 109
Taschi-lunpo. Tre av de fem gravarna 112
Balkongen kring festspelens gård..... 115
Taschi Lama, påve i Taschi-lunpo 119
En lärosal i Taschi-lunpo 121
Östra uppgången till klostret..... 123
En klostergränd i Taschi-lunpo..... 125
Hertiginnan Kung Guschuk och hennes hovdamer 129
Fyra kvinnor bland granitblock på Tsangpos norra strand..... 133
Klostret i Tong, på vägen till Linga 137
En tibetansk bondkvinna 143
En vandringsman med strängaspel och »harpa» 145
Targo-gangri och Schuru-tso från läger 152 149
Mannen med korsflaggan är Lundup Tsering. — I bakgrunden synes Targo-gangri 152

Några av Lundup Tserings ryttare ... 153
Muhamed Isa på bår ... 161
Muhamed Isas likfärd ... 164
Begravningen ... 166
Graven ... 167
Från tygbåten mäta vi Tsangpos vattenmängd ... 173
Utsikt mot sydväst från Kore-la ... 177
Kubi-gangri, Brahmaputras källa ... 181
Den gamle karavanföraren Guffaru ... 183
Mitt sönderblåsta tält ... 185
Robert i båten ... 192
Fårklippning vid Tugu-gumpa ... 195
Fyra tibetaner med Kajlas' topp till bakgrund ... 207
Fem flickor på vallfart till Kajlas ... 209
Köpmän från Ladak i Gartok ... 215
Gulam, min kock ... 217
Tubges, herden ... 225
Lobsang ... 233
Karavanen vadar genom drivorna ... 240
Huvud av vildfår och antilop ... 243
Författaren, förklädd till Ladaki ... 253
Vi vada genom Kangscham-tsangpos is ... 257
Tre hälsande tibetaner ... 265
Författaren i tibetansk dräkt ... 279
Avskedsfesten den 5 maj ... 281
Tibetaner i Toktjen ... 283
Kutus ... 289
Bron över Satledsch vid Totling ... 295
Deva Ram firar sig över till vår strand ... 297
Författaren halas över floden ... 299
Den sista expeditionens medlemmar ... 301
Lillpuppy vid avskedet i Simla ... 307

INNEHÅLL.

Upp till bergen! 3
I storm på stora sjöar 24
Genom okänt land 41
Tibetaner! 58
Midvinter i Tibet 74
Underbara öden 90
Nyårsfesten 106
Tibetanska klostertempel 127
Äventyr och sorger på vägen västerut 143
Till Brahmaputras källa 168
Nätter och dagar på gudarnas sjö 184
Ett beslut 201
På världens tak 218
En dödsmarsch genom Tjang-tang 232
Vårt liv bland nomaderna 246
Kritiska dagar 260
Tillfångatagna! 272
Vägen till Indien 284

GEN. STAB. LIT. ANST.

Karta över Tibet.

Pojkböcker.

Albert Bonniers förlag.

SVEN HEDIN:

Tibetanska äventyr. Illustr. 4 kr.; inb. 6 kr.

Från Pol till Pol. Förra delen. *Genom Asien och Europa.* Illustr. Inb. 2: 50. — Senare delen. *Europa, Afrika, Amerika, Australien och polarländerna.* Illustr. Inb. 2: 50.

VIKTOR RYDBERG:

Fribytaren på Östersjön. 2: 25; inb. 3: 50.

Fädernas gudasaga. Illustr. av John Bauer. Utkommer till julen 1913.

ERNST WESTERBERG:

Sverges hjältar och riddersmän. Efter Afzelius' Sagohävder skildrade för ungdomen. Illustr. Ny uppl. Utkommer till julen 1913.

SNORRE STURLESSON:

Om Sverige. Urval ur Konungasagorna jämte utdrag ur andra äldre berättelser. Illustr. Inb. 1: 25.

B. S. INGEMANN:

Waldemar Seier. 3 delar à 75 öre; inb. i ett band 3: 50.

Erik Menveds barndom. 3 delar à 75 öre; inb. i ett band 3: 50.

Konung Erik och de fredlöse. 2 delar à 75 öre; inb. i ett band 2: 75.

Prins Otto av Danmark. 2 delar à 75 öre; inb. i ett band 2: 75.